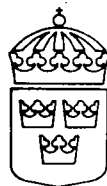

Riksdagens protokoll

1987/88:62

Protokoll
1987/88:62

4 februari 1988

Debatter m. m.

Torsdagen den 4 februari

Allmänpolitisk debatt (forts. från prot. 61)	3
Svar på frågor	
1987/88:241 av Hadar Cars (fp) om svenska åtgärder för att hjälpa viss paraguayansk regimkritiker	64
1987/88:291 av Jörn Svensson (vpk) om visst beslut i Storbritannien rörande skolundervisningen om homosexualitet	65
1987/88:310 av Alf Svensson (c) om åtgärder för att stödja fredssträvandena i Centralamerika	66
1987/88:322 av Jan Jennehag (vpk) om handläggningen av visumansökningar	68
1987/88:325 av Hadar Cars (fp) om föreningarna i Östersjön	69
1987/88:320 av tredje vice talman Bertil Fiskesjö (c) om antagningen av iranier till läkar- och tandläkarutbildning	70
1987/88:324 av Jan-Erik Wikström (fp) om antagningen av iranier till vissa utbildningslinjer i högskolan	70
1987/88:328 av Kerstin Keen (fp) om en folkhögskoleutredning	73
1987/88:318 av Pär Granstedt (c) om radioaktiva sjötransporter i känsliga farvatten	74
1987/88:301 av Karl-Gösta Svenson (m) om verksamheten vid Karlskronavarvet	75
1987/88:304 av Olle Aulin (m) om ubåtskränkningarna	76
1987/88:327 av Gullan Lindblad (m) om viss personalfråga inom försvaret	78
1987/88:290 av Karin Ahrland (fp) om hushållsinköpen vid resor över Öresund	79
1987/88:294 av Per Stenmarck (m) om prioriteringen av tullens resurser	79
1987/88:293 av Per Stenmarck (m) om bestämmelserna för ombordförsäljning på färjeleden Ystad - Bornholm	82
1987/88:297 av Margit Gennser (m) om handläggningstiden för förhandsbesked i skattefrågor	83
1987/88:307 av Sten Andersson i Malmö (m) om företags rätt att använda investeringsfond i visst fall	84

Prot.		
1987/88:62	1987/88:313 av Anna Wohlin-Andersson (c) om extra skatteutjänningsbidrag till Kinda kommun	85
	1987/88:321 av Knut Wachtmeister (m) om slopande av omsättningskatten på valutaurlänningars handel med svenska aktier	86
	1987/88:323 av Karin Ahrland (fp) om möjligheten för förföljda kvinnor att byta personnummer	87
	1987/88:319 av Ingrid Andersson (s) om hittebarnet i Enköping	88
	Allmänpolitisk debatt (forts.)	90
	Meddelande om interpellationer	
	1987/88:173 av Karin Israelsson (c) om åtgärder med anledning av ströängsutredningens förslag	168
	1987/88:174 av Inga Lantz (vpk) om skattefria reseförmåner för homosexuella sambor	169
	1987/88:175 av Hans Petersson i Hallstahammar (vpk) om sysselsättningen i Skinnskatteberg	169
	1987/88:176 av Hans Petersson i Hallstahammar (vpk) om matpriserna	170
	Meddelande om frågor	
	1987/88:332 av Karin Israelsson (c) om pensionstillskott till änkepension	170
	1987/88:333 av Karin Israelsson (c) om persontransporterna på järnvägslinjen Storuman–Hällnäs–Vännäs	171
	1987/88:334 av Marianne Andersson (c) om kustbevakningens organisation	171

Torsdagen den 4 februari

Kl. 10.00

I § Allmänpolitisk debatt (forts. från prot. 61)**Anf. I GUNNEL JONÅNG (c):**

Herr talman! Industriministern talade i går kväll om socialdemokratisk rättvisa. Jag bor i Gävleborgs län, och jag upplevde industriministerns anförande nästan som ett hän. Han talade om särskilda program för särskilt utsatta regioner, men vi har inte fått något särskilt program till det mest utsatta länet. 20 000 nya arbetstillfällen talade industriministern om, men praktiskt taget inga har Gävleborgs län fått. Industriministern talade även om en bättre befolkningssituation i skogslänen. Gävleborgs län har under de senaste tre åren haft den största befolkningsminskningen. Det här är inte rättvisa. Tvärtom handlar det om socialdemokratiskt svek. Jag tycker att det är det största svek som jag har upplevt under mina 20 år här i riksdagen.

Herr talman! Alla i vårt land skall ha samma rätt till arbete, bostad och god miljö. Detta är grundläggande rättigheter som skall gälla var man än bor – i storstäderna, i tätorterna eller i landsbygdens byar. Den politik som socialdemokraterna har fört och för i regeringsställning motverkar denna målsättning. Därigenom minskas möjligheterna till en positiv utveckling i hela landet. Vi får i stället en regional obalans som skapar stora svårigheter både för storstäderna och för landsbygden. Därmed undanrycks också möjligheterna till likvärdiga levnadsförhållanden i landet. I själva verket håller socialdemokraterna på att öka orättvisorna. De ökar skillnaderna i levnadsförhållanden mellan olika delar av vårt land, och vi får genom socialdemokratisk politik nya klasskillnader. Detta är en allvarlig utveckling, som kan få mycket negativa följder. Vad händer med människors kampvilja och lojalitet om de ständigt blir åsidosatta, om deras livsvillkor nonchaleras och om de, samtidigt som de fullgör sina medborgerliga skyldigheter, mer och mer sätts på undantag i samhället?

Gävleborgs län är ett framtidslän, och vi som bor i Gävleborgs län har mycket att ge till samhället. Men just nu har vi betydande svårigheter, och tyvärr har ännu inte vare sig regering eller riksdag insett allvaret i länets situation. Den bristande insikt som i går kom till uttryck i industriministerns tal kommer också till uttryck i arbetsmarknadsdepartementets bil. 12 till budgetpropositionen. Där talas det i översikten om den kraftiga ökningen av antalet sysselsatta. Det sägs: "Läget på arbetsmarknaden är sammanfattningsvis mycket gott." Vidare sägs: "Antalet personer i arbetsmarknadspolitiska åtgärder som beredskapsarbete och ungdomslag minskade under 1987."

De regionala skillnaderna påtalas inte. Antingen skulle siffrorna från ett antal län förstöra den glättade bilden, eller också är inte Norrlandslänen tillräckligt intressanta för att nämnas. Gävleborgs län är utan tvivel ett län med goda framtidsmöjligheter. Länsborna arbetar på olika nivåer intensivt för länets utveckling. Vi är medvetna om att länets framtid främst beror på oss själva. Än så länge är optimismen stor, men vi är beroende av ekonomiskt stöd.

Vilka tabeller och redovisningar vi än väljer finner vi att vårt län tyvärr ligger sämst eller näst sämst till i landet. Länet har haft den största ökningen av antalet arbetslösa i landet sedan 1980. Andelen 18- och 19-åringar i ungdomslag var vid månadsskiftet november-december 16,6 %, medan riksgenomsnittet var 6,9 %. Arbetslösheten bland 20–24-åringarna var 8,6 % i länet, mer än dubbelt så hög som riksgenomsnittet.

Vad en svår sysselsättningsituation för ungdomarna betyder för ett län tror jag att alla förstår. Antalet sysselsatta har ökat med 0,4 % mellan 1980 och 1986, vilket verkligen inte är mycket. Kvinnorna har betydligt lägre förvärvsfrekvens än riksgenomsnittet. Vad som också är oroande är att utbildningsnivån är låg. Tre år i rad har länet dessutom haft landets största befolkningsminskning.

Centerpartiet har i partimotioner och enskilda motioner föreslagit olika åtgärder som stöd för länet. Vi har bl. a. föreslagit stöd till små och medelstora företag och mer pengar till turism och marknadsföring. Jag anser också att man vid stödområdesindelningen måste ta hänsyn till utvecklingen. Den stödområdesindelning som görs ligger fast år efter år utan att hänsyn tas till den regionala utvecklingen. Inte ens när gränsområdena får en sämre utveckling än stödområdena griper man in. Det förs en låt-gå-politik från regeringens sida.

Det finns en orättvisa redan i sättet att betrakta och värdera arbetslösheten. En akut industrikris behandlas på ett helt annat sätt än en kontinuerligt pågående strukturförändring som leder till färre arbetstillfällen. När Malmö drabbades av nedläggning av Kockums varv skyndade sig regeringen att ta fram stora pengar. Många mindre kommuner som drabbats hårdare än Malmö, men som inte haft någon större företagsnedläggelse, kan bli utan stöd. Det är dessa orättvisor som drabbat Gävleborgs län. Gävleborgs län behöver på sikt säkert inte vara inplacerat i stödområdet, men i dag behövs en tillfällig inplacering. Ljusdal skulle då tillhöra stödområde A, Söderhamn stödområde B, och övriga Hälsingland jämte Ockelbo, Hofors och Sandviken stödområde C.

Vi har i tidigare motioner också ställt krav på utlokalisering till länet av statlig verksamhet. Hälsingland torde vara det enda norrländska landskap som aldrig erhållit någon utlokaliserad verksamhet. Inom kustbevakning, postverk och televerk kan och bör utlokaliseringar ske. Även annan företagsamhet som dataserviceföretag, banker och försäkringsbolag skulle kunna etableras i länet.

Investeringsfonderna är frisläppta i stödområdet. De är ett stimulerande instrument som även företagen i Gävleborgs län behöver. Investeringsfonderna måste därför frisläppas även för dessa företags behov.

Vi har även motionerat om att Gävleborgs län ej skall undantas från

skogslänen när det gäller upphandling. Av proposition 1973:73 framgår att myndigheterna bör medverka till att en ökad del av upphandlingen sker hos företag i de fyra nordligaste länen. Det är märkligt att regeringen inte gör en översyn av vilka län som skulle behöva denna ökade upphandling. Regeringen låter bara allt fortsätta i 15 år utan hänsyn till utvecklingen. Man undantar alltså det femte Norrlandslänet, Gävleborg, utan att ha insikten om att detta län mer än andra behöver stöd.

Det finns, herr talman, någonting som fördjupar min oro, och det är den europeiska dimensionen, som nu mer och mer måste bli en integrerad del i vår svenska politik. En europeisk integration kommer att öka den ekonomiska koncentrationen. Då måste hela Sverige vara rustat inför den utvecklingen, och då måste utbildning, kunnande och utveckling ligga långt framme i hela landet. Hela Sverige måste kunna erbjuda konkurrens, för annars är det risk för att de områden som redan nu har regional obalans kommer att få sin situation ytterligare försämrade. Tiden är knapp. Det går inte att vänta på någon regionalpolitisk utredning, utan det behövs handling nu. Riksdagen har under den här sessionen möjlighet att reparera regeringens försummelser. Jag hoppas verkligen på riksdagsledamöternas insikt och förståelse när det gäller Gävleborgs län.

Anf. 2 INGER HESTVIK (s):

Herr talman! Dalarnas befolkning har i många år drabbats av strukturreförmållningar, framför allt inom de tunga basindustrierna gruv- och stålhantering. Arbetstillfällena har försvunnit, och nya arbeten har varit svåra att skapa inom samma typ av näringar. Framför allt har den senaste strukturförändringen inom SSAB visat att de nya jobb som skapas kräver en annan typ av yrkesutbildning än som tidigare krävts.

Därför tänds åter hoppet hos arbetarna i stålverket i Domnarvet, när SSAB:s redovisade vinst för elektrostålverket för förra året uppgår till hela 45 milj. kr. och när SSAB totalt dessutom gått med en avsevärd vinst. Förhoppningar väcks om att nedläggningen av elektrostålverket skall skjutas på framtiden.

SSAB borde i detta läge avkrävas en redovisning om varför resultatet ser så annorlunda ut i dag jämfört med de prognoser som låg till grund för strukturuomvandlingsbesluten.

Vilka planer har SSAB för 1988? Staten som ägare har ju också ett intresse av vad som händer inom SSAB. Står den antagna strukturplanen fast, eller har SSAB:s styrelse nya planer för verksamheten? Domnarvsarbetarna väntar med spänning på svaret.

Utbildningsfrågorna – vad gäller både gymnasiet och högskolan – är väsentliga för länets utveckling. Högskolorna i sig själva är grogrund för ny teknik och attraherar livskraftiga företag. Dessa företag skulle kunna sysselsätta de välutbildade ungdomar som i dagens läge tvingas överge sina hemorter för att söka arbete i Stockholmsområdet.

En satsning på de regionala högskolorna skulle kunna vända dagens trend, som innebär en förstärkning av Stockholmsområdet och en försvagning av Bergslagen. Kring sekelskiftet blir detta ännu mera påtagligt, med ungdomskullar som krymper från dagens 120 000 till 95 000, samtidigt som pensions-

avgångarna för högutbildade år 2010 beräknas till 30 000 per år. Detta tillsammans gör att en större del av våra ungdomar måste gå på högskolan, om vi skall kunna fortsätta att utveckla hela vårt samhälle. Omkring sekelskiftet bör varannan ungdom högskoleutbilda sig, något som skall jämföras med 60-talets utbildningsprofil, då var 15:e–20:e fick högskoleutbildning.

Den resurs som de vuxenstudierande och kvinnor utgör måste också tas till vara bättre. Om högskolan skall klara dessa rekryteringskrav, måste högskolan flytta närmare begåvningsreserverna, något som är bra både för hela vår nation och framför allt för regionerna. Vi måste bygga upp ett samhälle där det inte finns någon konflikt mellan basindustrins behov och de fördelningspolitiska mål vi ställer upp.

Regeringen har i sina propositioner visat på viljan att lösa Bergslagens problem, och det upproriska dalfolket är i stort sett mycket nöjt med de åtgärder som föreslagits.

Bland utbildningssatsningarna är det några som känns särskilt viktiga för oss. Ett trätekniskt centrum, en civilingenjörsutbildning på väg- och vattenområdet och på det materialtekniska området, ett forskningscentrum med Teknikdalen i Borlänge som motor är saker som kan utveckla vår bygd. Bra kommunikationer är ett måste för att de satsningar som görs på andra områden skall få avsedd effekt.

Jag tänker särskilt på kommunikationerna i Ludvikaområdet, som måste få sina tågförbindelser neråt landet förbättrade. De tre län – Örebro, Västmanlands och Kopparbergs län – som berörs av Bergslagspendelns utbyggnad är eniga i sina ståndpunkter. Vi får inte genom att bygga moderna snabbtåg på vissa linjer öka standardskillnaden i tågnätet så att de regionalpolitiska insatserna i övrigt slås ut. Borlänge–Falun-området måste dessutom få utveckla goda kommunikationer ner mot Stockholm och Arlanda.

Av Dalarnas 15 kommuner är det endast fem som är nämnda i Bergslagspropositionen. Det betyder inte att de övriga kommunerna lever utan problem. Flera kommuner har vikande befolkningsunderlag. Exempelvis Vansbro kommun, som har en befolkning på nätt och jämnt 8 000, har en utflyttning på 120 personer. Det är ganska typiskt för situationen i vår glesbygd. Kommuner som Säter och Gagnef ligger nu inklämda mellan stödområdesplacerade kommuner och uppfattar sin situation som arbetsam.

Genom det s. k. Bergslagspaketet fördes Borlänge kommun till stödområde C för två år. Denna åtgärd mottogs med stor glädje av både kommunen och länsstyrelsen – ända tills ett regeringsbeslut från den 3 december 1987 i slutet av januari föll in i postfacken hos dessa. I detta meddelades att lokaliseringsbidraget, som i vanliga fall utgör 20 % i stödområde C, skulle beviljas med bara 15 % i Borlänge kommun. Jag är mycket förvånad över detta ställningstagande och skulle gärna vilja ha en förklaring till varför denna prutning kommit till stånd. Eftersom industriministern inte finns här i kammaren i dag, får jag eventuellt återkomma med en fråga till honom längre fram.

I ett landskap som Dalarna måste man utnyttja alla möjligheter till att skapa arbete och försörjning åt människor. Turistnäringen blir allt viktigare i sammanhanget, och det primära rekreationsområde som Sälenfjällen utgör

har stor betydelse. Det ligger nära de stora befolkningscenträ vi har i bl. a. Mälardalen och skulle, om de allmänna kommunikationerna vore bättre, kunna utnyttjas ännu effektivare än i dag till glädje för både turister och ortsbefolkning. Önskemålet om en tågförbindelse ända fram till Sälen är rimligt, liksom kravet att den s. k. Sälenbanan skall föras till stomnätet, i synnerhet som den i huvudsak skulle ge service till människor bosatta utanför vårt eget län.

Utflyttningen av statliga verksamheter från Stockholm väcker alltid debatt. Regeringens förslag att placera det nya banverket i Borlänge har upprört SJ:s personal. Det är förstäligt om många praktiska problem tornar upp sig för den berörda personalen och missnöjet börjar spira. Det jag inte kan förstå och inte heller accepterar är att tjänstemän i chefsställning engagerar sig i debatten och försöker trumma ihop en opinion emot verksflytten. Som chefstjänsteman har man ett ansvar emot sin arbetsgivare att följa tagna beslut och att låta beslutsprocessen fortgå i demokratisk ordning. Förslaget att flytta banverket ligger nu på riksdagens bord och skall behandlas under våren. Borlänge kommun står redo att ta emot både verket och dess personal på bästa sätt. Borlänge är en bra kommun med bra service, nära till natur och med en befolkning som vill göra allt för att våra nya kommuninvånare skall trivas.

Oroa inte personalen i onödan! Varför inte ändra debattläget? Det gick ju så bra när vägverket och trafiksäkerhetsverket flyttade till Borlänge, trots liknande debatter i inledningsskedet. Personalomsättningen på verken blev mindre efter omlokaliseringen än under Stockholmsperioden, något som måste betraktas som en kompetensförstärkning.

Varför inte se det positiva i att få arbeta tillsammans i det forskningscentrum som Teknikdalen utgör? Att kunna vara med i och påverka utvecklingen av hela vårt kommunikationsnät vad gäller tåg, vägar och miljöhänsyn i det transportcentrum som kommer att växa i Borlänge måste vara stimulerande.

Kvinnorna inom Bergslagsområdet har i alla tider haft svårt att få ett förvärvsarbete. Glädjande nog påpekas i Bergslagspropositionen att kvinnornas situation måste ägnas större uppmärksamhet.

I massmedia har under den senaste tiden förekommit tankar om att Maraboufabriken skall flytta en del av sin produktion utanför Stockholmsområdet. Jag anser att Bergslagsområdet vore en bra lokalisering för en sådan fabrik, och eftersom jag är Borlängebo anser jag naturligtvis att Borlänge är den mest lämpliga platsen i hela Sverige. Fabriken skulle kunna ge många arbeten, kanske framför allt för de kvinnor som inte har någon sysselsättning i dag.

Till slut, herr talman: Bergslagspropositionen löser inte vårt läns alla problem på lång sikt. Den regionalpolitiska utredningen får inte invaggas i tron att Bergslagen nu har fått sitt och att vi nu kan ägna oss åt andra delar i landet. Nej, varken våra gamla basindustriregioner eller våra glesbygdskommuner får glömmas bort i den sittande utredningens arbete.

Efter gårdagens politiska debatt står det klarare än någonsin att för en fortsatt positiv utveckling för vår region krävs en socialdemokratisk valseger i höstens val.

Anf. 3 ÅKE SELBERG (s):

Herr talman! Norrbotten har haft en positiv utveckling under de senaste åren. I dag finns det framtidstro och hopp om bättre villkor för människorna i vårt län. I dag finns det ett modernt och effektivt näringsliv med konkurrenskraftiga företag.

Grunden för den förändring som Norrbotten nu upplever lades genom den socialdemokratiska regeringens proposition om utveckling i Norrbotten. Tack vare den kan vi notera att vi i mitt hemlän har den högsta sysselsättningen sedan vi fick modern arbetsmarknadsstatistik. Över 130 000 människor har ett arbete att gå till, samtidigt som arbetslösheten minskar.

De större och medelstora företagen i Norrbottens näringsliv har en positiv utveckling. Plannja, ASEA Plast, Albin-Pannan, Bulten och Fönsterbolaget är exempel på det. De ökar sin produktion, och det har också lett till en hel del nyanställningar.

I vår del av landet känner vi en tillfredsställelse över den socialdemokratiska regeringens politik och den allmänna ekonomiska politik som regeringen för. Stora framsteg har nåtts. Men vi lever fortfarande med många problem som kräver sin lösning, och det skall jag återkomma till senare.

I det Sverige som är på väg ur den ekonomiska krisen är den ekonomiska och industriella tillväxten ojämnt fördelad. Detta är en utmaning för oss socialdemokrater, som vill garantera alla människor arbete, social service, utbildning och god miljö överallt i landet.

I dag växer det nästan ohämmat mellan Stockholm och Arlanda. Tillväxten är också hög i landets alla storstadsregioner i stort sett. Detta leder till problem, många gånger stora problem. Bristen på bostäder pressar politiker i södra Sverige, liksom bristen på daghemsplatser. Stora sociala konsekvenser följer också på den omflyttning som vi har haft under senare år.

Vi har nått den punkt då också politiker i Stockholmsregionen vill bromsa upp den kraftiga expansionen. Det förhållandet tycker vi att regeringen skall utnyttja för en regional utveckling efter de riktlinjer som slogs fast vid socialdemokraternas partikongress.

En förnyelse av regionalpolitiken behövs även för att möta de problem som redan kan förutses i Norrbotten, ja, i stora delar av Norrland.

I Norrbotten tornar nya hot upp sig. De tre största industriföretagen har signalerat om kraftiga personalnedskärningar. 1 300 personer får sannolikt lämna LKAB senast 1992. SSAB minskar antalet sysselsatta med 700 personer. Boliden planerar en minskning av antalet anställda med 120 i gruvorna i Arjeplog och Gällivare. På sikt kan man se att hela gruvverksamheten i Laisvall är i riskzonen.

Sammantaget medför de planerade nedskärningarna att 2 500–3 000 arbetstillfällen försvinner i länet under de närmaste tre till fem åren.

Dessutom upplever inlandskommunerna i Norrland stora problem. Utan ökade insatser från samhällets sida kommer utglesningen att tillta. Här krävs samlade tag för att klara situationen. Ett bra initiativ är bl. a. satsningen på Västerbottens inland. Ett annat exempel är satsningarna i östra Norrbotten, som leder fram till 450–500 tryggade eller nya jobb.

Antalet små och utvecklingsbara företag i Norrbotten ökar stadigt. Vi är på väg att utveckla en ny och mångsidigare näringslivsstruktur i vårt län.

Men detta är en förändring som när resultat på längre sikt. Trots tillväxten av mindre företag kommer våra basindustrier att ha en avgörande betydelse för Norrbottens utveckling under lång tid framöver.

Därför ser vi med oro hur vidareförädlingen hotas inom de statliga företagen. Det är lika viktigt nu som tidigare att slå vakt om det som är grunden för Norrbottens näringsliv, nämligen vår basindustri.

Skogsbruket och skogsindustrin är en annan näringsgren som alltid kommer att ha stor betydelse för vårt näringsliv. Men skogsindustrin brottas nu med en hel del problem. Bristen på råvara i förhållande till industrikapaciteten inom länet har lett till att bl. a. ett stort sågverk i Karlsborg lagts ned och ca 170 anställda mist sina arbeten.

Nu måste ersättningsarbeten skapas i Kalixbygden. Såväl ASSI och SCA som domänverket måste aktivt engagera sig i ytterligare vidareförädling av skogsråvara. Det gäller inte bara befintlig verksamhet, utan det gäller också att förnya och komma in på nya verksamheter. Här måste ASSI gå in med nödvändiga resurser för att göra Karlsborgs bruk till en modern och effektiv anläggning, för att långsiktigt trygga den befintliga verksamheten.

Den strategiskt viktigaste frågan för SSAB i Luleå är att fortsätta utbyggnaden till landets metallurgiska centrum. Målsättningen skall vara att nå en årsproduktion på 2 miljoner ton. De investeringar som beslutats i SSAB:s strukturplan måste därför fullföljas.

Luleå får inte bli enbart ett råvaruproducerande ämnesverk. Kvalitetsutvecklingen måste fortsätta. Det ställer stora krav på lokala utvecklingsresurser för vidareförädling, en organisation med stor självständighet och kompletta ledningsresurser. Det innebär också krav på offensiva investeringar för att öka vidareförädlingen.

I arbetet med att nå en regional utjämning mellan olika landsdelar spelar utbildning och forskning en mycket stor roll.

Högskolan i Luleå har stor betydelse för utvecklingsarbetet inom länets näringsliv. Högskolan har under åren vuxit till en mycket stor arbetsplats. Den sysselsätter i dag omkring 800 personer; och närmare 4 000 studenter kommer från hela landet. I anslutning till högskolan växer också nya, intressanta verksamheter fram. Här kan nämnas Centek, Teknikens hus, teknikbyn Aurorum samt ett flertal företag. Detta upplever vi naturligtvis mycket positivt.

Men nu handlar det om att gå vidare och att finna vägar för att föra ut utvecklingen över hela länet. Det råder ingen tvekan om att högskolan har utvecklats till en mycket viktig resurs för Norrbotten, kanske t. o. m. den absolut viktigaste regionalpolitiska satsningen hittills.

Vi socialdemokrater har tagit initiativ till bildandet av Luleå högskola. Vi har alltid strävat efter att ge den goda villkor. Nu är det angeläget att högskolan ges ytterligare resurser och möjligheter att stärka sin roll som forskningscentrum. Dessa resurser skulle bl. a. kunna användas till att inrätta en ny professur i metallurgi. Den skulle kunna utgöra en viktig tillgång när det gäller att utveckla metallurgin för SSAB:s, LKAB:s och Bolidens behov.

Ekonomiutbildningen behöver en förstärkning genom en professur i industriell marknadsföring. Den skulle samtidigt också kunna utgöra ett bra stöd till de mindre och utvecklingsbara företagen när det gäller deras behov av effektivare marknadsföring.

Herr talman! Miljöfrågorna får en allt större betydelse i såväl den allmänna debatten som den konkreta samhällsplaneringen.

Norrboten är ett län rikt på olika naturresurser: skog, mark, vatten och mineraler. Detta är naturligtvis tillfredsställande och något som vi är stolta över. Men i Norrbotten upplever nu människorna en allt större begränsning när det gäller att kunna ta till vara dessa naturresurser. Områden som nu lagts under olika former av skydd utgör en areal om 2 289 750 hektar, eller 22 % av länets yta. Detta leder till att en hel del välbehövliga arbetstillfällen försvinner eller inte kan skapas, och framför allt gäller detta i inlandet, där sysselsättningsläget redan nu är mycket bekymmersamt. För att motverka detta bör tillgängligheten och skötseln av dessa skyddade områden bli betydligt bättre än vad som är fallet för närvarande. Det skulle kunna skapa många värdefulla arbetstillfällen. Eftersom de ojämförligt största skyddade områdena finns i Norrbotten, föreslår vi att en utlokalisering av naturvårdsverkets naturresursavdelning sker till länet. Det skulle kunna bli ett bra initiativ i en aktiv regionalpolitik.

Herr talman! De förslag jag här nu har tagit upp är ett led i att göra Norrbotten till ett framgångsrikt län, men för detta krävs det resurser i form av nya, friska pengar. Vi socialdemokrater i Norrbotten har tidigare föreslagit att det ekonomiska resultatet av en utbyggd Kalixälv skulle komma länet till godo. Nu är den älven emellertid skyddad i naturresurslagen. Men länets behov av riskkapital för den nödvändiga industriella expansionen kvarstår. Därför kräver vi att en del av vinsterna i den redan utbyggda vattenkraften tillfaller länet, så att vi långsiktigt kan utveckla vårt näringsliv.

Avslutningsvis: I regeringskansliet pågår nu arbetet med ett Norrbottenspaket. Vi ställer naturligtvis stora förväntningar på det arbetet och de förslag som skall läggas fram. Det kan vara direkt avgörande för om den positiva utveckling som tillskapades genom utvecklingsplanen 1983 skall fortsätta.

Anf. 4 ROLF CLARKSON (m):

Herr talman! Riktigt stora trafikpolitiska debatter och avgöranden har vi inte haft sedan 1979 års trafikpolitiska beslut. Men i år, 1988, skall vi ta ställning till de konkretiseringar av detta nu nio år gamla beslut som regeringen föreslår. Vi kommer att få flera stora debatter under våren – om sjöfarten, televerket, om svensk trafikpolitikens sköte- och sorgebarn statens järnvägar, m. fl.

Det är SJ:s kostnadsstruktur, med stora fasta kostnader och relativt små rörliga samt dess i stort sett hopplösa kamp mot bilismen som har framkallat dessa olika stora trafikpolitiska beslut. Det är inte förrän vi radikalt förändrat vår syn på järnvägens roll i vårt framtida svenska transportsystem som vi kan få en stabil framgångsrik trafikpolitik. Jag hävdar därför att regeringens konkretisering och vidareutveckling av 1979 års trafikpolitiska beslut endast är smärtstillande medicinering mot en förlamande huvudvärk och inte en avgörande operation som kan återställa hälsan i vårt svenska trafiksystem!

I 1963 års trafikpolitiska beslut var man överens om att trafikgrenarna var för sig skulle bära sitt kostnadsansvar och att fri och likvärdig konkurrens skulle råda inom och mellan trafikgrenarna. Nog är väl detta en sund princip om man vill ha ett rikt diversifierat transportsystem som ger medborgarna

och näringslivet billiga och varierade transporter! Om man hade accepterat bilismens överlägsna utveckling, avreglerat trafikpolitiken och låtit järnvägarna inta den position som ger dem existensberättigande i transportväsendet, hade samhället sparat många miljarder. Men den allmänt omfattade kärleken till våra järnvägar förblindade. Vi fick 1979 års trafikpolitiska beslut, som till hela sin konstruktion bakom teorierna om marginalkostnadsanpassad prissättning utifrån ett samhällsekonomiskt synsätt var ett fastklamrande vid järnvägens roll i vårt transportsystem. Men inte ens med denna satsning på kostnadsavlastning för järnvägstrafiken stod denna att rädda som en livskraftig transportform.

Genom 1985 års järnvägspolitiska beslut tog staten i förskott och inte i efterhand ett ökat ansvar för järnvägens infrastrukturkostnader. Jag menar att detta också gäller i fråga om uppdelningen av banverk, som nu föreslås. Vi är från moderat sida med på principen att samhället skall stå för investeringen i infrastrukturen, men det slutliga målet måste vara att brukarna av de olika infrastrukturerna – även järnvägstrafiken – via avgifter skall täcka dessa kostnader. Denna omstrukturering av SJ som nu skall genomföras av den nya ledningen bör syfta till skapandet av en järnvägstrafik som täcker alla sina kostnader. Jag vet att det i dag synes orealistiskt, men det är nödvändigt att ha detta som slutmål.

Avlastar vi en trafikgren från alla eller större delen av de fasta kostnaderna, snedvrids konkurrensen på transportmarknaden. Det samhällsekonomiska systemet ställer till oreda och orättvisa när man gör så – det blir en fråga om hur man sköter den samhällsekonomiska effektiviteten. Både 1963 och 1979 års trafikpolitiska beslut syftar ju till att ge korrekta samhällsekonomiska betingelser – kostnader av alla slag skall täckas. 1963 års principer om fullt kostnadsansvar är fullt godtagbara. Men 1979 års princip om marginalkostnadsanpassat pris är också godtagbar. Således kommer man fram till att både 1963 och 1979 års principer var för sig är godtagbara men både motsägelsefulla och kompletterande. Jag hävdar att vi inte kan ha *en* princip för järnvägstrafik och *en helt annan* för övriga trafikgrenar. Vi saknar alltså den erforderliga helhetssynen på vår transportpolitik.

Den trafikpolitik som regeringen nu på olika områden konkretiserar och utvecklar saknar en sådan sammanhållen politik, hur ambitiöst hela arbetet än har bedrivits. Vi är överens om målen för trafikpolitiken, men i enlighet med vad jag nu har sagt börjar färdvägarna dit bli mindre gemensamma.

Från moderat sida vill vi återigen understryka den likvärdiga konkurrensens stora betydelse. Skulle jag i dag avkrävas besked om vilket trafikpolitiskt beslut – 1963 eller 1979 års – som jag skulle föredra, om man nu fick välja, skulle det bli 1963 års beslut. Sanningen är att vi i dag tillämpar dem båda sammanblandade på transportmarknaden. Så kan det inte fortsätta.

Utvecklingen på transportområdet går nu i rasande fart. Investeringar i mångmiljardklassen står inför verkställande och kommer att påverka transportmarknaden i många år framåt. Kraven på en heltäckande transportpolitik är oavvisliga!

Ser vi tillbaka i tiden finner vi att varje epok har sin speciella infrastruktur. Järnvägen var 1800-talets. Vår nya epok är vägarnas, flygets, telekommunikationernas. allt i det nya informationssamhället. Bilismen är framtidens

transportsystem så långt vi nu kan överblicka – vi måste se med realism på dagens och framtidens värld. Inför 1990-talet och 2000-talet är det nödvändigt att vi befriar oss från vanföreställningar och nostalgi. Vi står inför stora avgöranden om förnyelse av infrastrukturen i landet och inför kravet att eliminera hotet om att bli en glesbygd i Europa. Vår trafikpolitik måste inriktas på framtiden – inte som i dag på lappandet av dagens brister.

Inom ramen för det trafikpolitiska arbetet i följ utvecklades skriften Sveriges framtida kommunikationer. Jag citerar dess sammanfattande slutsatser:

1. Varje epok kräver en riktigt anpassad infrastruktur. Vi står nu inför en ny epok som kräver sin infrastruktur.
2. Varje epok har favoriserat något kombisystem. Den nya epoken är förenad med synergistisk kombi där framför allt vägtrafik, flyg och telekommunikation samverkar.
3. På transport- och kommunikationsmarknader liksom andra marknader finns det bindande balanskrav som innebär att utbudet måste vara lika med eller större än efterfrågan. I annat fall uppstår effektivitetsförluster.
4. De två viktigaste efterfrågekomponenterna är leveranser till näringslivet och privat konsumtion. Den offentliga sektorn spelar en obetydlig roll som användare.
5. Tillgången på kommunikationskapacitet har under hela 1900-talet vuxit snabbare än BNP.
6. Bilsektorn utgör sedan 1960-talet nära 60 % av kommunikationskapaciteten. De spårbundna systemen svarar för mindre än 5 %.
7. Kommunikationssektorn svarar för lika stora bruttoinvesteringar som bostadssektorn.
8. Kommunikationsinvesteringar präglas av långsiktig obalans med snabb tillväxt av fordonsparken parat med en nedgång av investeringsaktiviteter i infrastrukturen. Den stora nedgången gäller vägarna.
9. De största förändringarna i svenskt kommunikationsbeteende är människornas individuella rörlighet. Under 1900-talet har rörligheten sjuttiofaldigats och kan under det närmaste kvartsseklet öka ytterligare.
10. I början av det nya seklet kommer den svenska normalfamiljen att använda en femtedel av de disponibla inkomsterna för kommunikation – en andel som då överstiger matens och bostadens andelar.
11. Utveckling och standard talar för tillväxt av adaptiva (huvudsakligen individuella) system på de linjebundna (huvudsakligen kollektiva) systemens bekostnad.
12. De dominerande drivkrafterna i bilismens expansion är kvinnornas och pensionärernas växande inkomst och rörlighet.
13. Lastbilarnas växande roll beror på växande varuvärden och de nya 'Just-In-Time'-systemens introduktion.
14. Bilismen är en realitet med faktisk dominans på kort och lång sikt.
15. Därför måste bilismen anpassas till samhällets ekologiska krav.
16. Det innebär stora behov av investeringar i ny kunskap och infrastruktur.”

Ja, så låter det. Och vi moderater har länge – redan några få år med 1979 års trafikpolitik var tillräckliga för det – krävt en utvärdering av 1979 års trafikpolitiska beslut. Regeringen valde att på ett föredömligt öppet sätt vidareutveckla och konkretisera beslutet; så kallade man det. Beslutet föreligger i dag i den trafikpolitiska propositionen. Vi gillar mycket av det som föreslås, men inte allt. En del går vi emot, och framför allt tycker vi att regeringen inte varit fullt konsekvent i sina åtaganden. Men på många ställen finns det en bred samsyn. Årets trafikproposition brottas med dagens problem men flyr framtiden.

Vad jag i detta anförande beskrivit som huvudproblem för Sveriges transportväsende är avsaknaden av riktig framsynthet. Vi behöver en ny allsidigt sammansatt trafikpolitisk utredning som ger Sverige en hållbar trafik- och transportpolitik som håller ett stycke in på 2000-talet. Vilken regering vi än har efter valet i september måste den med det snaraste tillsätta en sådan omfattande transportpolitisk utredning. Den kommer då att få verka parallellt med den omfattande omstrukturering av SJ som kommer att ske samtidigt.

Anf. 5 OLLE GRAHN (fp):

Herr talman! Den moderna informationsteknologin innebär att budskap kan färdas sekunds snabbt över mycket stora avstånd. Paradoxalt nog har utvecklingen på datakommunikationsområdet, ofta beskriven som en process mot decentralisering där transporter ersätts av telekommunikation, samtidigt skapat ökat behov av direkta möten mellan människor. Nyskapande verksamhet och kreativa processer mellan människor ställer stora krav på närhet. Att industrisamhället gradvis blir ett tjänstesamhälle innebär alltså inte att vi kan sänka våra ambitioner på trafikpolitikens område. Det ställer tvärtom nya krav. Det är hög tid att Sveriges infrastruktur och transportsystem utrustas för 2000-talets krav.

Goda kommunikationer är en förutsättning för utveckling. Att människor och gods kan färdas snabbt och effektivt mellan olika landsdelar är närmast en självklarhet i en välfärdsstat. Att människor skall kunna hålla kontakt och träffas också om avstånden är långa är viktigt också av rent mänskliga orsaker.

I juni 1979 fattade riksdagen, på förslag av folkpartiregeringen, beslut om en ny trafikpolitik. Alla partier ställde sig bakom grunddragen i denna politik. Beslutet innebar att en samhällsekonomisk grundsyn skall vara vägledande på det trafikpolitiska området. Den nu aktuella trafikpolitiska propositionen bygger vidare på 1979 års beslut. Målen för trafikpolitiken är enligt regeringens proposition att erbjuda individer och näringsliv i hela Sverige en effektiv, säker och miljövänlig trafikförsörjning, till lägsta möjliga samhällsekonomiska kostnad. Folkpartiet instämmer i denna målbeskrivning. En liberal trafikpolitik skall dessutom erbjuda valfrihet för individen.

Ansvar för samhällets infrastruktur bör åvila staten. Det är staten som skall samordna besluten om de ofta genomgripande infrastrukturella investeringarna, och det är staten som skall se till att de trafikpolitiska målen förverkligas.

Däremot är en större flexibilitet i frågor om finansiering och drift

nödvändig. Det är inte alltid möjligt eller önskvärt att via skatteintäkter finansiera i och för sig angelägna investeringar i infrastruktur. Vi anser att privata företag och konsortier bör kunna anlitas och nya former för hel eller delvis icke-statlig finansiering prövas. Rätten att ta vägavgifter möjliggör en sådan finansiering. Ett företag kan också ha intresse av att en vägsträcka byggs tidigare än planerat och därför vara berett att finansiera denna. Staten kan sedan leasa av företaget under ett antal år.

Samma resonemang gäller driften på redan existerande infrastruktur. Det finns redan i dag exempel på att företag eller kommuner sköter driften av tågtrafiken på vissa sträckor. Ett större mått av entreprenadförfarande skulle bidra till konkurrens och ökad effektivitet.

Varje trafikgren skall bära sina samhällsekonomiska kostnader, inkl. miljökostnader. Det har visat sig svårt att i praktiken avgöra exakt vilken nivå som är den korrekta för t. ex. miljöavgifter. Det finns dock metoder för att i grova mått beräkna effekterna i ekonomiskt avseende.

Marknadsekonomin bygger på att företag, myndigheter och privatpersoner fattar beslut på grundval av de prissignaler som ges. Är det gratis att förorena miljön påverkas alla dessa beslut så att de blir onödigt miljöförstörande. Kostar det att förorena blir besluten mycket gynnsammare för vår miljö.

Miljöavgifter syftar till att eliminera eller minska miljöförstöring. Avgiftsbasen bör – om avgifterna är rätt utformade – minska och i vissa fall t. o. m. försvinna på sikt. Miljöavgifter skall sålunda verka fördyrande för dem som smutsar ned och därmed också fungera som incitament för att man skall investera i miljövänligare transportutrustning, bättre metoder osv.

Den av regeringen föreslagna höjningen av bensinskatten på 25 öre per liter har av regeringen motiverats dels med det sjunkande reala priset på bensin, dels med behovet av att finansiera investeringar i t. ex. SJ:s utbyggnad. Det faktum att priset på en vara sjunkit är i dag inte relevant argument för miljöavgift. Finansiering av i och för sig angelägna investeringar i järnvägssektorn är inte heller motiv för bensinskattehöjning. Förslaget kopplas inte heller samman med beräknade miljökostnader. Regeringen räknar självfallet inte heller med att underlaget skall försvinna.

Bensinskatten kan därför inte i något av dessa avseenden sägas vara en miljöavgift i ordets egentliga betydelse. Folkpartiet avvisar därför den nu föreslagna bensinskattehöjningen. Vi har i vårt budgetalternativ presenterat förslag till finansiering av järnvägens investeringsbehov, som motsvarar de av regeringen avsatta beloppen.

Av alla trafikfrågor är järnvägen och dess omorganisation den för närvarande mest omdebatterade. Sverige står inför ett viktigt beslut när järnvägens framtid nu skall avgöras.

Minst lika viktigt som ytterligare ekonomiska medel till SJ är att SJ får en organisation och en juridisk struktur som underlättar för företaget att möta tidens krav. I klartext innebär detta att driftsdelen måste utformas som ett aktiebolag, med den större flexibilitet och självständighet som den formen ger. Det är kanske inte omöjligt att få verksamheten effektiv och lönsam i affärsverksform, men det skulle definitivt gå lättare och ha större utsikter att

lyckas i bolagsform. Folkpartiet ställer sig bakom införandet av en s. k. vägtrafikmodell för järnvägen.

När uppdelningen på ett banverk och ett aktiebolag som står för driften är genomförd skall det senare betala för utnyttjandet av infrastrukturen. Den möjligheten bör på sikt också ges till andra företag som vill trafikera en viss sträcka, med egna eller med hyrda vagnar. Den trafik som av samhällsekonomiska och politiska skäl anses önskvärd, men som inte kan göras företagsekonomiskt lönsam, får staten köpa av trafikaktiebolaget. På så sätt behöver inte den nuvarande konflikten mellan företagsekonomi och samhällsekonomi bli något problem. Då verksamheten delats upp på banverk och trafikföretag blir det dessutom lättare att urskilja exakt vilka avgångar och linjer som inte bär sig företagsekonomiskt. Det blir ännu lättare att identifiera om det senare också bolagiseras.

Järnvägens fördelar i förhållande till övriga trafikslag ger också en god vägledning till vilka projekt SJ bör satsa på, nämligen upprustning och nybyggnad i folktäta områden och på sträckor där snabbtåg kan bli ett alternativ till flyget.

Regeringen nämner i propositionen angelägna investeringsprojekt för drygt 29 miljarder, men anger inte någon inbördes prioritering. Samtidigt räknar man med att endast kunna göra investeringar för 10 miljarder, fördelade på ungefär en miljard per år. Det är uppenbart att inte alla nämnda projekt kan slutföras med denna investeringsram inom den tioåriga planeringshorisonten. Vi förutsätter emellertid att investeringar och satsningar som riksdagen tidigare beslutat om alltså gäller.

Med de kriterier vi nämnt för var järnvägsinvesteringar kan bli lönsamma utkristalliserar sig vissa projekt framför andra. Det är uppenbart att relativt små belopp kan förbättra framkomligheten och smidigheten på vissa sträckor. Därmed ökar lönsamheten avsevärt. De begränsade investeringsmedlen bör därför fördelas på ett större antal projekt i stället för på ett fåtal projekt.

Befolkningsunderlaget runt Mälaren är stort, och förbättrade kommunikationer skulle avlasta den expansiva Stockholmsregionen, dvs. väsentligt förbättra pendlingsmöjligheterna till och från näraliggande städer. Den samordnade lösningen av trafiken runt Mälaren med Mälärbanan och Svealandsbanan bör därför snarast påbörjas.

Detsamma gäller Arlandatåget som, om det fick sträckningen Södertälje–Stockholm–Uppsala och knöts ihop med Mälärbanan/Svealandsbanan, enligt SJ:s beräkningar skulle innebära miljöförbättringar motsvarande 15 trafikfria dygn årligen. Möjligheterna att få Arlandabanan lönsam är så pass stora att vi inte tror att det finns några hinder att privatfinansiera den delen. Det skulle ge investeringsutrymme för andra bandelar.

Övriga projekt bland dem som regeringen räknat upp som vi anser helt eller delvis bör rymmas inom tioårsperspektivet och de tio miljarderna är förbättringar av järnvägarna på västkusten och snabbtåg Sundsvall–Stockholm.

SJ:s stationer måste också bättre anpassas till praktiska övergångar mellan buss och tåg resp. bil och tåg. De flesta stationer är slitna och gamla och behöver en rejäl upprustning. Folkpartiet har vid flera tillfällen motionerat

om inrättande av s. k. trafikcentra. Vi noterar nu med glädje att regeringen tagit fasta på denna idé. Detta öppnar möjligheter att skapa rationella trafikcentra i många större städer. Kommuner, SJ och näringsliv kan samverka och bygga nya trafikcentra med plats för tåg, buss och taxi. I många fall kan de kombineras med affärer och andra serviceinrättningar, vilket kan bidra till finansieringen. Det nya banverket bör även kunna välja att sälja hela eller delar av SJ:s nuvarande fastighetsbestånd.

Herr talman! Den svenska sjöfarten är en bransch i kris. Till skillnad från de andra trafikslagen har den under senare år varken expanderat eller blivit prioriterad. Såväl företrädare för redcrierna som sjöfartsnäringsens fackliga representanter efterlyser nya och djärva grepp om sjöfarten alls skall kunna överleva under svensk flagg. Folkpartiet är berett att stödja de förslag som framkommit för att förbättra den svenska sjöfartens möjligheter att överleva i internationell konkurrens.

I den propositionsförteckning som nyligen avlämnats för våren 1988 finns ingenting under kommunikationsdepartementet som på något sätt antyder att departementet har för avsikt att framlägga förslag som löser sjöfartens problem. Är verkligen socialdemokraterna så oförstående för den svenska sjöfartens problem? Har kommunikationsministern verkligen ingenting att komma med när det gäller svensk sjöfart?

Anf. 6 GÖSTA ANDERSSON (c):

Herr talman! Med sin trafikpolitiska proposition söker regeringen dra en slöja över en rad trafikpolitiska missgrepp under senare år. Man söker dölja att åtgärder borde ha satts in långt tidigare för att förhindra SJ:s svåra kris. Man vill heller inte erkänna att ökade luftföroreningar från bilismen är ett resultat av en misslyckad politik för SJ och kollektivtrafiken. Man vill helst blunda för att den förda trafikpolitiken bidragit till att vi i dag upplever en av vårt lands värsta centraliseringsepoker i modern tid. Det är tyvärr svårt att tro att regeringens trafikproposition innebär att man kommer att reparera skadorna av den förda politiken.

Jag vill i mitt anförande koncentrera mig på tre huvudfrågor:

För det första finns det anledning att analysera varför SJ kommit in i den djupa kris som man befinner sig i. Den analysen är nödvändig för att undvika nya framtida misstag.

För det andra vill jag diskutera konsekvenserna av regeringens förslag på SJ-området. Samtidigt kommer jag att redovisa centerns förslag till hur vi vill skapa en effektiv och modern järnvägstrafik.

För det tredje vill jag analysera regeringspropositionen utifrån regionalpolitiska värderingar. Jag kommer också att presentera centerns förslag till trafikpolitiska insatser för en bättre regional balans.

Min första huvudfråga är: Varför har den svenska järnvägstrafiken hamnat i ett så besvärligt läge? Det finns naturligtvis flera förklaringar. Låt mig peka på några:

Känslan för att SJ måste kunna erbjuda sina kunder en bra service har varit dåligt utvecklad. När resenärer på vissa tåg inte ens kan få köpa en kopp kaffe under en fem timmars resa är det ett exempel på usel service. Lika illa är det att resenärerna i regel aldrig har någon chans att parkera sin bil i närheten av

SJ:s stationer. Den möjligheten har i regel flyget löst på ett bra sätt. Att järnvägstrafiken i Sverige är bland de sämsta i Europa vad gäller tidhållningen är en annan skrämmande svaghet. Illa är det också att företaget inte försökt att locka till sig resenärer med sänkta biljettpriser under perioder med lågt utnyttjande av SJ:s kapacitet. Fler exempel på allvarliga brister i service och komfort skulle jag kunna ge, men detta får räcka.

Man får ibland närmast intrycket att de för politiken ansvariga inbillat sig att man kan kommendera svenska folket att åka tåg. I så fall är man okunnig om att SJ lever i en verklighet med stenhård konkurrens om resenärerna från bilen och flyget. Vi har från centerns sida under flera år pekat på svagheterna i komfort och service på persontrafikområdet.

Tyvärr har SJ liknande svagheter på godssidan. Företaget har t. ex. ingått avtal om kombitrafik med vissa åkeriföretag, men missat avtalade leveranstider med ett par tusen timmar under en relativt kort period. Det är naturligt att effektiva svenska åkeriföretag inte vågar ge sig in i ett nära samarbete med SJ när man löper risken att inte kunna ge näringslivet säkra besked om när leveranserna kommer fram.

Till svagheterna på person- och godstrafikområdet kommer dessutom organisatoriska brister. Att utnyttja dyr och modern kapacitet så dåligt att loken endast används till 39 % är oförlåtligt. Lika illa är det att 88 platser av 100 står tomma i persontågen. Med de svagheter som jag här gett några exempel på är det inte så konstigt att SJ fått stora och allvarliga ekonomiska problem. Den sittande regeringen kan inte ha varit okunnig om att SJ:s problem syntes tydligt under de senaste åren. Därför bär den socialdemokratiska regeringen ett tungt ansvar för den uppkomna situationen. Man borde ha handlat långt tidigare. Då hade man kunnat undvika det akuta tillstånd som SJ hamnat i. Därför bär också regeringen ett tungt ansvar för att vi fått en kraftigt ökad vägtrafik med ökade luftföroreningar och trafiksäkerhetsproblem under senare år.

Vad gör regeringen för att lösa SJ:s problem? Efter nästan ett år utan chef har SJ äntligen fått en ny generaldirektör. Det finns anledning att tro och hoppas att han tillsammans med medarbetarna inom företaget kan få SJ-trafiken att framstå som attraktiv för stora delar av svenska folket och för näringslivet.

Vi måste dock som politiker ta ansvar för att denna nya ledning får rimliga förutsättningar att lyckas skapa en modern och effektiv järnvägstrafik. Får SJ inte ett modernt bannät och vagnar av hög kvalitet, kan vi snart stå inför ett nedläggningsbeslut som vad gäller omfattning saknar motstycke. Detta får inte ske.

Vi får inte blunda för att SJ lider av gamla försyndelser. Företaget har fått leva med att vara "svältfött" på nyinvesteringar under 20–25 år. Det skedde en uppryckning under den icke-socialistiska regeringens tid på 70-talet. Det återstår dock mycket att göra. Det visar de olika investeringsbehov som finns redovisade ifrån kommuner och länsstyrelser i olika delar av Sverige. Under de senaste åren har det tagits fram intressanta investeringsobjekt i ett bättre bannät vilka motsvarar ca 30 miljarder i kostnader. Till detta bör läggas investeringar i snabbtåg, och då är vi uppe i ett behov motsvarande 50 miljarder.

Vad gör då regeringen för att lösa det svårt eftersatta investeringsbehovet? Man begränsar investeringarna till 10 miljarder under de närmaste tio åren. Det innebär att nyinvesteringarna endast blir 1 miljard per år, vilket kan jämföras med att televerket samtidigt investerar 10 miljarder per år.

För att ta ett annat exempel så innebär regeringens ambitioner att pengarna i princip endast räcker till angelägna investeringar i bannätet i Stockholmsområdet. Hela landet i övrigt löper i så fall risken att i stort sett bli utan nyinvesteringar i ett modernare järnvägsnät. I så fall närmar vi oss en snabb ödeläggelse av det svenska järnvägsnätet. Det kan vi från centerns sida inte acceptera.

Vi har utgått från att investeringsbehovet är minst dubbelt så högt som vad regeringen räknat med. Denna ambitionsnivå är en förutsättning för att vi skall kunna skapa en modern och effektiv järnvägstrafik som kan utnyttjas av hela svenska folket. Eftersom järnvägen är överlägsen alla andra alternativ ur miljösynpunkt, så talar också omsorgen om vår miljö för att järnvägen måste få en chans att utvecklas.

När det gäller länsjärnvägarna har verkligheten visat att man ute i landet är bättre på att driva denna trafik än SJ. De s. k. "Krösatågen" och "Pågatågen" i Småland resp. Skåne är bra exempel på att man lyckats utöka tågtrafiken även på lokala linjer. För att man ute i länen skall lyckas att med framgång driva järnvägstrafik så krävs det att man får goda villkor. Vi anser att regeringen gått hårt fram när man ställt upp villkoren för denna trafik. Ett driftsbidrag som motsvarar SJ:s nuvarande kostnader är enligt vår mening ganska orealistiskt. Man måste ta hänsyn till att SJ har såväl bana som vagnar avskrivna och därmed mycket låga kostnader för trafiken. När länstrafiken måste investera i nya vagnar blir självfallet driftskostnaderna avsevärt högre. Därför anser vi att underlag bör tas fram för mera generösa villkor för denna trafik.

Låt mig nu ta upp min tredje huvudfråga, som gäller trafikpolitikens regionala betydelse. Regeringen säger ibland att man är för en regional balans. Men som verkligheten ser ut är dessa uttalanden närmast skrattretande. Tillväxten och centraliseringen när det gäller Stockholmsområdet har väl i modern tid inte varit värre än som nu är fallet. Den trafikpolitik som regeringen driver är också centralistisk.

Ett par exempel visar detta mycket tydligt. De vägpengar som länen nu tilldelas för investeringar i sina länsvägar är hårdhänt nedprutade. Stora län med flera hundra mil länsvägar får under de kommande tio åren, enligt de planer som har tagits fram, nöja sig med anslag som motsvarar vad det kostar att bygga 1 km motorväg. 30–40 milj. kr. är alltså vad flera län får nöja sig med under den närmaste tioårsperioden vad gäller hela detta stora vägnät. Vill verkligen kommunikationsministern kalla det för regional utveckling? Denna snåla tilldelning innebär snarast en utarmning av regioner där människor saknar flyg- eller tågförbindelser. Det är endast vägen som dessa människor har att ty sig till. Det tär hårt på människors tålamod att dagligen tvingas trafikera usla vägar till och från arbetet. Ofta handlar det om flera mil dagligen. I grund och botten tror jag inte att kommunikationsministern riktigt förstår den verklighet som gäller för många människor i de svagaste regionerna i Sverige. Det tycker jag är beklagligt.

Låt mig ta ett annat exempel på vad regeringen kallar för regional balans. Vi har i Sverige ungefär 8 000 mil länsvägar, och i dessa vill regeringen i bästa fall investera ett par hundra miljoner kronor per år. Till de s. k. riksvägarna, som motsvarar 1 500 mil, vill regeringen satsa 1 200 milj. kr. per år. Det är inte så konstigt att den f. d. stockholmare som numera är landshövding i Jämtland förtvivlat ropar på hjälp, när han ser hur orättvist regeringen fördelar landets vägpengar.

Verkligheten är den att vi har 3 000 mil vägar med grus som vägbana. Verkligheten är också den att 50 % av länsvägarna i vissa delar av landet är grusvägar. Vidare är verkligheten den att stora delar av detta vägnät är avstängda från trafik flera månader under året.

Det borde vara lätt att inse att det inte går att få näringslivet att etablera sig i dessa regioner. Många företagare ger upp hoppet om att kommunikationerna skall bli bättre. Den offentliga verksamheten i dessa regioner har i regel för länge sedan flyttats ut. Därför kan regeringen inte gärna ställa hårdare krav på den privata verksamheten i de områden där dessa svåra trafikförhållanden gäller.

Vi kan för centerns del inte ställa upp bakom den regionala utarmning som pågår på trafikområdet i dessa delar av landet. Vi föreslår följande åtgärder i syfte att skapa större rättvisa i vårt samhälle, samtidigt som vi vill att hela Sverige skall ha en chans att leva och utvecklas:

Vi lägger fram förslag om att anslagen till länsvägarna höjs till 500 milj. kr. per år. Vi föreslår också att ett program tas fram, där en analys görs av nettokostnaderna för beläggning av i huvudsak hela grusvägsnätet.

Dessutom föreslår vi ett särskilt stöd till länstrafikens landsbygdstrafik. Det stödet bör givetvis också omfatta taxi i den mån denna kan ersätta busstrafik. Denna inriktning av centerns trafikpolitik syftar till att utveckla en miljövänlig järnvägstrafik. Den syftar till att ge alla delar av Sverige en rättvis andel av våra vägsatser. Den syftar också till att hela landet skall ha tillgång till goda kommunikationer.

Anf. 7 VIOLA CLAEISSON (vpk):

Herr talman! Långt innan regeringens trafikpolitiska proposition låg på riksdagskansliernas bord hade de ansvariga bestämt sig för att försöka hålla några av de viktigaste framtids- och maktfrågorna borta från debatten. Bevisen för detta är bl. a. att några av de mest kontroversiella frågorna helt saknas i propositionen. Således saknas också det samlade grepp som regeringen och kommunikationsdepartementet har utlovat sedan lång tid tillbaka.

En sak som inte finns med är t. ex. sjöfartspolitiken. Denna har lyfts ut. Precis som Olle Grahn sade här tidigare nämns inte ens en sjöfartspolitisk proposition under kommunikationsdepartementets titel. Som bekant har hela frågan tagits över av finansdepartementet.

Varför finns sjöfartspolitiken inte med, och hur kan man då påstå att man har tagit ett samlat grepp beträffande framtidens transporter i Sverige? En del av förklaringen kan finnas i det anmärkningsvärda avslöjande som har gjorts i dag av en gammal medlem och funktionär i Svenska sjöfolksförbundet. Han har avslöjat att socialdemokrater inom facket har bedrivit

åsiktsregistrering av svenska kommunister under 50-, 60- och 70-talen. Precis detta antydde faktiskt Anders Lindström på försommaren i kongressnumret av förbundstidningen Sjömannen. Han säger att facket utarmats på progressiva och radikala krafter, vilket har märkts helt klart i den sjöfartspolitik, eller brist på sjöfartspolitik, som framför allt socialdemokratiska regeringar har stått för i det här landet.

Men, Sven Hulterström, för den som har haft både fackligt aktiva och kommunister i släkten sedan barnsben är sådana här avslöjanden om åsiktsregistrering bara ytterligare en bekräftelse på vad vi redan visste om odemokratiska metoder satta i system av socialdemokrater. Det är tur att sådant här äntligen kommer fram.

Andra saker som inte har nämnts i den trafikpolitiska propositionen, trots att den omfattar nära 1 200 sidor, inkl. bilaga plus en hel rad underlagsrapporter i viktiga ämnen, är frågan om Öresundsbron och frågan om Scandinavian Link.

När det gäller sjöfolket och bristen på sjöfartspolitik vet jag att man är upprörd över nonchalansen från regeringens sida – regeringen vill ju inte ta tag i den här frågan – och över att finansdepartementet nu har tagit över frågan. Att det i dagarna har cirkulerat rykten om att finansdepartementet snart tänker bereda väg för s. k. öppna register gör verkligen inte saken bättre. Jag skulle därför här i kammaren direkt vilja fråga kommunikationsministern: Tänker regeringen säga ja till öppna register för sjöfarten i Sverige?

Herr talman! Det har sagts att man i trafikpropositionen tar viktiga steg för att rädda järnvägarna. Sanningen är den att om inte vpk, Svenska järnvägsfrämjandet, Statsanställdas förbund och andra som såg vart det barkade hän inte hade pressat regeringen, skulle järnvägsbanor i glesbygd ha legat sämre till än de nu gör efter den diskussion som socialdemokraterna och vpk har haft. Det gäller då bl. a. frågan om en bensinskattehöjning med 25 öre.

Det orättvisa taxeyesystemet kommer att förändras. Därmed får kravet på fem dubbelturer också en annan innebörd. Utan tvivel kommer det att behövas en fortsatt opinion, och en landsomfattande sådan, om järnvägarna skall få bättre förutsättningar gentemot massbilismen och långtradartrafiken i landet. Det behövs ett övergripande nationellt ansvar för järnvägen.

Det är ingen hemlighet att chefen för järnvägsgodstrafiken avgick i protest mot principbeslutet att den svenska lagstiftningen skall förändras för att tillåta ännu tyngre lastbilekipage. Det här är beställt av EG, och regeringen gör ingen hemlighet av att ett övernationellt organ ställer sådana krav på Sverige och den svenska regeringen. Beslutet ses, med all rätt, som ett sabotage mot förhoppningarna både när det gäller kombitrafiken och när det gäller SJ:s godstrafik. I riksdagen har vi i vpk, tyvärr, fått agera ensamma mot denna eftergiftspolitik gentemot EG. Vi hade väl hoppats att centern skulle vara litet kraftfullare och ha litet mera råg i ryggen i den här frågan. Det är EG, de stora bolagen och bilindustrin som samverkar i fråga om de här kraven. Allt det här passar in i mönstret med Scandinavian Link, Öresundsbro och EG-harmonisering.

För dem som ändå har trott på att regeringen har haft vissa planer på att hejda bilismen vill jag läsa upp följande passus om bilismen ur propositionen:

De hittillsvarande erfarenheterna är således att bilismen har en betydande utvecklingskraft. Den teknologiska utvecklingen och den fortsatta välståndstillväxten i vårt samhälle leder till att bilismen kommer att växa ytterligare. Bilismen kommer alltså i högsta grad att vara en del av det framtida transportsystemet.

Denna ordalydelse är inget annat än klart nyliberala tongångar. Därför blir regeringen också påhejad här i talarstolen av moderaten Rolf Clarkson, som använder precis samma terminologi som Hulterström i propositionen.

I propositionen sägs alltså att regeringen vill ta till vara bilismens utvecklingskraft. Denna kopplas direkt till välståndsutvecklingen i landet. Och så påstår man att det är klart att bilen har vissa negativa miljöeffekter och att den därför måste motsvara de krav på säkerhet och god miljö som samhället ställer.

Vad menas med detta, Sven Hulterström? Skall den våldsamma ökningen av landsvägstrafiken ske samtidigt som miljön skall räddas? Hur skall det i så fall gå till? Kommunikationsministern har på 46 sidor om trafik och miljö – det är bra att han ägnar så mycket utrymme åt miljöfrågan – och även om strategin för en bättre miljö, bara ett enda recept, ett enda konkret förslag, nämligen att han vill ge 450 milj. kr. för att påskynda inköp av lätta lastbilar och bussar med bättre avgasrening.

Jag vill fråga Sven Hulterström: Skall alla de skador som landsvägstrafiken hittills redan ställt till med på skogen, vattnen, marken och människornas hälsa repareras med en så billig och enkel medicin? Var finns alla konkreta förslag? Och varför måste bilismen vara en helig ko, när det nu behövs akuta åtgärder för att rädda miljön?

Vpk har ett omfattande program på både kort och lång sikt, som visar att det är möjligt att vända utvecklingen till det bättre. Vi har naturligtvis också i vår motion visat hur det ekonomiskt kan vara möjligt att göra en helomvändning för att förbättra miljön och för att försörja hela landet med järnväg och bättre kollektivtrafik.

Mycket av det som Gösta Andersson sade här i talarstolen om trafikens betydelse för regional rättvisa kan jag instämma i. Det är nog flera konkreta frågor som centern och vpk även fortsättningsvis kan vara överens om, men vpk vill alltså göra större satsningar än de som centern har presenterat.

Tyvärr finns det inga möjligheter att föra en genomgripande debatt i ämnet trafikpolitiken inför framtiden förutom just i dag. I fortsättningen kommer vi att diskutera ett trafikutskottsbetänkande i taget – det som skulle kunna ge en helhetsbild av var varje parti står i dessa frågor kommer alltså att hackas sönder.

Förslaget i propositionen innebär ytterligare krav på affärsmässighet, och det är det som nu hyllas av folkpartister och moderater. Ännu fler verksamheter skall skiljas ut när det gäller järnvägen. Talet om marknadsmässig upphandling liksom rätt att avyttra egendom osv. kan låta oförargligt, men i förlängningen öppnar det för nya strukturer av privatiseringstyp. Jag tror att de flesta som arbetar med dessa frågor har insett att det finns en systematisk inriktning åt det hållet.

Sammanläggningen av vägverket och statens banverk är en av de idéer som lanseras. Argumenteringen för detta är minst av allt övertygande och är

snarast en åtgärd ägnad att lösa upp järnvägen som en fast och sammanhållen verksamhet. Det förtjänar att påpekas att järnvägen är ett sammanhållet system med egen teknik och logik men även ideologi.

Inom vpk tror vi på och vill bygga ut järnvägssystemet som helhet, och inte bara söka upp underordnade nischer i ett väg- och flygdominerat totalsystem. Järnvägspolitiken i det borgerligt styrda Schweiz är ett exempel att titta litet närmare på för kommunikationsministern.

I konsekvens med vpk:s strävan till ett sammanhållet järnvägssystem motsätter vi oss den stelbenta ansvarsindelningen av järnvägstrafiken i stornät och länsjärnvägar. I anslutning till större, befolkningstätare regioner kan utpräglad lokaltrafik på järnväg i samarbete med ansvariga kommunala organisationer och SJ naturligtvis formas till bra lösningar även av spårburen trafik. Men att generellt lägga över ansvaret för persontrafiken på länets järnvägar till läns huvudmännen är ingen smidig och praktisk lösning.

Jag skall i ett senare inlägg återkomma till vad som har sagts i debatten i Bohuslän nyligen, när vägverkets generaldirektör Örtendahl var där och talade om vad bohuslänningarna hade att vänta sig när det gällde satsningar på järnväg kontra satsningar på väg.

Vpk menar att järnvägstrafiken helt bör finansieras av staten, som i jämförelse med kommunerna har helt andra och varierande möjligheter i fråga om inkomster och beskattning.

Jag skall i konkreta punkter nämna vpk:s förslag till åtgärder i den stora trafikpolitiska motionen.

Vi vill ha en upprustning och nya investeringar motsvarande 40 milj. kr. på järnvägen och kollektivtrafiken fram till år 2000.

Vi vill ha lagstiftning mot tunga landsvägstransporter över 30 mil men med dispensmöjligheter. Vi säger nej till höjda maximibruttovikter för lastbilsekipage och nej till sådan EG-anpassning med hänvisning till svenska hälso- och miljökrav.

Alla planer på Scandinavian Link-projektets olika delar inkl. Öresundsbro och motorvägsbygget i Bohuslän måste avbrytas och planerna skrotas. Upprustning och förlängning av Bohusbanan till Norge är något som vi vill satsa på i stället. Om tunga transporter flyttas över från landsväg till järnväg minskar helt klart olyckstillbudet och dödsolyckorna på denna väg.

Vi vill ha ett centrum för kommunikation med inriktning på avancerad teknologi för miljövänliga transportsystem, som vi sätter som ett alternativ till EG-projektet Prometheus, som i sin vision handlar om att vi skall fyrdubbla biltrafiken i Sverige fram på 2000-talet. Detta nämns i en rapport som kommunikationsdepartementet ännu inte har släppt. Den heter Sveriges framtida transporter och är signerad av professor Åke E. Andersson. Jag undrar vart den rapporten har tagit vägen – kan Sven Hultström svara på det? När det nu talas om den i propositionen borde den ligga på ledamöternas bord, eller hur?

Vi vill ha en prioritering av bestämda järnvägsinvesteringar. Vi nämner i vår motion att vi vill satsa på sådana, men regeringen har inte sagt någonting om framtida investeringar.

Vi vill ha en sänkning av högsta tillåtna fartgränser från 110 km till 100 resp. från 90 km till 80. Mycket av de utsläpp som görs i dag kan minskas på

detta sätt. Vi vill också införa sådana krav som kallas Kalifornienkrav av den senaste varianten på svenska fordon.

Vi vill ha hårda restriktioner på flyget, och vi vill införa en flygbränslebeskattning som motsvarar nivån för drivmedelsskatten på bilar. Det skulle ge uppskattningsvis 2 miljarder om året.

Vi vill dessutom ha en skatt på de utlandsinvesteringar, som nu sker i rasande takt av den stora exportnäringen i Sverige, vilken skulle motsvara en inkomst till statskassan för sådana här vettiga järnvägsinvesteringar på 2 miljarder om året.

Vi har alltså kunnat visa att det finns pengar att ta till dessa livsviktiga satsningar som vi vill göra för en bättre trafik- och miljöpolitik i detta land.

Jag vill påminna om att jag ställde några raka frågor till kommunikationsministern om öppet register och om vart den rapport tog vägen som omtalas i propositionen.

Anf. 8 Kommunikationsminister SVEN HULTERSTRÖM:

Herr talman! Som har framgått av de tidigare inläggen råder en ganska stor enighet i riksdagen om viktiga delar av trafikpolitiken. Där finns alltså en bred majoritet bakom de beslut som förestår. Men det har också framgått att det finns andra delar av trafikpolitiken där vi inte är överens om färdriktningen. Min förhoppning är att den diskussion vi skall föra här, med hänsyn till den komprimerade tid som står till vårt förfogande, koncentreras till de delar där vi inte är helt överens. Jag skall be att få återkomma till en del av de frågeställningar som har tagits upp i debatten. Jag tror emellertid att det dessförinnan finns behov av att jag lämnar en kortfattad översikt över vad regeringens trafikpolitiska förslag innebär. En del av de beskrivningar som har lämnats av de andra talarna ger kanske inte en riktig bild av vad förslaget går ut på.

Tre frågor har stått i centrum i den översyn av trafikpolitiken som har resulterat i den trafikpolitiska propositionen. För det första har det handlat om hur trafiksystemet skall anpassas till de krav vi i dag ställer ur miljösynpunkt. Det gäller alltså de krav som finns inom miljöpolitikens ram. Det gäller för det andra hur trafikpolitiken och trafiksystemet skall kunna bidra till en bättre regional balans. Den tredje frågan rör hur vi skall klara de omfattande krav på investeringar i transportsektorns infrastruktur som vi kan se framför oss. Det är krav som förs fram från olika håll.

En av de viktigaste trafikpolitiska uppgifterna just nu är utan tvivel att vidta åtgärder för att begränsa trafikens miljöpåverkan. Om vi skall kunna lösa miljöproblemen krävs en offensiv politik. Därför föreslår vi nu en rad konkreta åtgärder.

Det handlar om att trafiken skall betala sina miljökostnader. Våra förslag till en höjning av kilometerskatten för lastbilar och bussar och en miljöavgift för inrikesflyget är ett led i den miljöpolitiken.

Det handlar också om att stimulera till miljövänligare trafik för att begränsa luftföroreningar och buller redan vid källan.

Det har aviserats att regeringens miljöproposition, som kommer senare i vår, kommer att innehålla krav på miljövänligare tunga fordon. Vi har ansett det motiverat att redan nu föreslå att bidrag för köp av sådana fordon införs.

Vi föreslår också investeringar i miljövänlig kollektivtrafik, skärpt hastighetsövervakning, miljöprövning av flygplatsbyggen, utveckling av kombitrafiken och en översyn av trafikens miljö- och hälsoeffekter i storstäderna. Detta är en rad miljömotiverade åtgärder i detta sammanhang.

Dessutom finns som vi vet runt om i landet krav på och önskemål om att en utbyggnad av transportsystemet skall bidra till en bättre regional balans. I vår syn på trafikpolitiken ligger att tillgången till transporter är grundläggande för mycket av samhällsutvecklingen i övrigt. Vi föreslår också i det avseendet en rad konkreta åtgärder med syftet att få en bättre regional balans.

Det handlar om utbyggnad av järnvägar, flygplatser och vägar, men det gäller inte bara mer pengar till utbyggnad. De förslag som läggs fram om att samhällsekonomin skall styra järnvägsinvesteringarna innebär också att regionalpolitiken och miljön vägs in i besluten om investeringar i t. ex. järnvägsnätet. Samtidigt föreslår vi att besluten skall decentraliseras. Det förslaget bör i och för sig ge förutsättningar för en ökad regional balans, genom att de som är närmast berörda av trafiken får ett större inflytande över hur den skall utformas.

Effektivare transporter, säkrare trafik och utbyggnad av infrastrukturen är vid sidan av miljö- och regionalpolitik centrala frågor i trafikpropositionen.

De önskemål som har förts fram om en kraftig utbyggnad av transportsystemet är i och för sig ganska väl dokumenterade och underbyggda. Trafikverkens inventering visar att det finns stora behov. Detta understryks också av alla önskemål i form av brev och uppvaktningar om olika järnvägsprojekt och vägutbyggnader som vi möter från olika håll i landet. Det kunde i och för sig räcka med att gå till motionsfloden här i riksdagen för att finna förslag som innebär kostnader som kan summeras ihop till mycket stora belopp.

Vi föreslår nu en kraftig utbyggnad av infrastrukturen på trafikområdet: nyinvesteringar i järnvägen för en miljard om året, en halv miljard mer om året till väginvesteringar och lika mycket till ökat underhåll. Dessutom föreslås att flyget skall få öka investeringarna med i runda tal en miljard under de närmaste tre åren.

En central fråga är hur de stora investeringarna skall kunna finansieras. Från en del håll, t. ex. från några av partierna här i riksdagen, hävdas dessutom att investeringarna egentligen borde vara ännu större. Det har vi redan hört här i dag. Det är lätt att instämma i att det på en del punkter är önskvärt. Likväl är önskelistor inte nog, om man inte också talar om var pengarna skall tas. Jag återkommer till detta. Först vill jag emellertid säga några ord om två diametralt olika uppfattningar om detta förslag, som har kommit fram i debatten sedan förslaget presenterades i mitten av januari.

Grupper med olika särintressen har kritiserat propositionen både för att den skulle vara en renodlad vägproposition och för att den skulle vara en utpräglad järnvägsproposition. Somliga har i debatten sagt att propositionen skulle vara en hyllning till massbilismen. Märkligt nog finns det bland dem som tycker det också en del som inte vill ställa upp på att finansiera åtgärderna genom att höja bensinskatten. Om de som har den inställningen funderar ett kort ögonblick borde de inse att de genom sitt handlande i själva verket bäddar för en ökad bilism.

För första gången på många år föreslår vi nu nyinvesteringar i järnvägsnätet. 10 miljarder skall satsas på tio år. Samtidigt ger vi banverket i uppdrag att planera dessa investeringar utifrån samhällsekonomiska grunder. Därtill ger vi, genom att föreslå den s. k. vägtrafikmodellen, järnvägen förutsättningar att konkurrera med de övriga trafikslagen på bättre och mer likvärdiga villkor. När nu regeringen lägger fram dessa förslag till en ny järnvägspolitik är det märkligt att en del säger nej till förslagen med den motiveringen att vi hyllar bilismen.

Är det då, som det har sagts, en renodlad järnvägsproposition som vi presenterar? Nej, det är det inte heller. Visserligen säger bilismens lobbyister att vi tar ut en straffskatt på bilisterna och låter pengarna ograverat gå till SJ. De är också ganska duktiga på att föra fram sin åsikt. Men detta är inte heller en riktig beskrivning av vad som kommer att ske.

Om vi lägger ihop regeringens förslag till det s. k. bärighetsprogrammet, som gjordes upp redan förra året, och årets förslag i trafikpropositionen får vi en fördubbling av de statliga anslagen till vägbyggande över en tvåårsperiod. Vi satsar nu en miljard extra på vägnätet. Pengarna skall gå till ökat underhåll. Behoven är stora, eftersom man eftersatte underhållet under ett antal år i slutet av 1970-talet och början av 1980-talet. Dessa behov finns inte minst. Gösta Andersson, i glesbygdens vägnät. Det får vi ofta påminnelser om.

Pengarna föreslås också gå till en tidigareläggning av förbifarter. Vi vet att på många ställen runt om i landet, både i storstäderna och i mindre tätorter, går i dag tung trafik rakt igenom bostadsområden och nära arbetsplatser, skolor och daghem. Många människor tvingas leva med en tät genomfartstrafik alldeles inpå sig. Bilavgaskommittén konstaterade redan 1983 i sitt betänkande att Världshälsoorganisationens riktvärden för kolmonoxid eller kväveoxid överskrids längs 125 mil svenska stadsgator. Längs dessa gator bor det ca 100 000 människor, och där arbetar ungefär lika många. Genomförs vårt förslag blir det, Viola Claesson, en ökning av anslagen för att vi skall kunna bygga bort de dåliga miljöerna. Viola Claesson hade ju inte hittat mer än en enda miljöåtgärd. Här är det alltså ytterligare ett exempel på en sådan.

Vi föreslår också en ökning av anslaget till länsvägar, länsjärnvägar och statskommunvägar. Här avgör ju inte regeringen eller riksdagen om det skall bli väginvesteringar eller järnvägsinvesteringar. Det får varje län ta ställning till utifrån de förutsättningar som gäller. Vi föreslår en ökning för dessa ändamål med 550 milj. kr. avseende en tvåårsperiod. Detta är alltså mer än en fördubbling jämfört med det nuvarande anslaget. Också här finns det ju stora behov på olika håll i landet, behov som nu alltså kommer att kunna tillgodoses i en snabbare takt och som då kan tillgodoses på de olika regionernas egna villkor utan styrning från centralt håll.

Regeringens trafikpolitik handlar alltså inte om att gynna någon massbilism och inte heller om att brandskatta bilisterna. Förslagen gagnar de flesta genom en ökning av satsningarna på järnvägen och kollektivtrafiken, på vägarna och trafiksäkerheten och, som sagt, inte minst på en förbättring av miljön.

När det gäller kommentarerna på borgerligt håll till regeringens överläggningar med vpk om höjningen av bensinskatten, som alltså skall finansiera en

del av de här förslagen, har det mest handlat om vpk:s interna problem. Jag tror inte att jag har kunnat hitta en enda kommentar, där man har brytt sig om att fråga: Vad får det för konsekvenser för trafikpolitiken, om det inte går att hitta en finansiering? Jag vill understryka att de 1,3 miljarder kronor som bensinskatten beräknas inbringa är en mycket viktig del av finansieringen. Det går inte att lämna ungefär hälften av satsningarna på bättre vägar, bättre järnvägar och kollektivtrafik ofinansierade, om man vill vara realistisk. Jag vill också erinra om att inte bara vpk utan också övriga partier har ställt sig bakom många av förslagen på trafikpolitikens område. Man har deltagit i överläggningar om järnvägens framtid, men dess värre bara så länge det inte har handlat om att ta fram pengar. Man ställer gärna upp på att vi skall bygga ut järnvägen i olika delar av landet, och det har vi ju också hört här i dag. Man vill ha en upprustning av vägnätet, en ökning av investeringarna för en bättre miljö, och somliga vill ha en utökning av kollektivtrafiken.

Någon mera grundläggande kritik mot förslagen i trafikpropositionen har det hittills varit svårt att finna. Tvärtom höjer man på vissa håll buden på det här området mycket kraftigt. Tydligen tycker man att det är bra men alldeles för litet. Något ansvar för finansieringen vill de borgerliga partierna tydligen inte ta. Man visar en allmän välvilja till de förslag som vi har lagt fram på transportområdet. I vissa fall fördubblar man alltså budet, men man har över huvud taget inga realistiska finansieringsförslag. Då måste vi fråga oss hur man har tänkt sig att klara av detta. Skall man klara problemet genom en försvagning av statsbudgeten, eller vill man välja bort något och i så fall vad? Skall vi föra en trafikpolitik som håller en bit in på 90-talet, och det har varit syftet med översynen, är det viktigt att det ges besked vid behandlingen av trafikpropositionen. Jag tycker inte att några besked har getts i de inlägg som hittills har hållits.

Vi kunde lyssna på en diskussion i går där man från regeringspartiets sida konstaterade att det inte finns något hållbart regeringsalternativ. Bl. a. statsministern räknade upp ett antal ämnesområden där de borgerliga partierna är oeniga: skattepolitiken, energipolitiken osv. Jag tror inte att trafikpolitiken nämndes i sammanhanget. Men vi får nog konstatera att det här är ytterligare ett område där det inte finns något borgerligt alternativ. Då vill jag fråga, och jag hoppas att det i de följande inläggen kommer att ges ett svar: Varför finns det inte ett borgerligt program för trafikpolitiken? När Rolf Clarkson talar om bilismen som framtidens transportsystem och om att trafikpolitiken – särskilt när det gäller järnvägen – alltför mycket har präglats av vanföreställningar och nostalgi, kan jag inte förstå att Rolf Clarkson skall kunna resonera ihop sig med Gösta Andersson, som, såvitt jag förstår, intar en helt annan attityd till järnvägspolitiken. Jag förmodar att talet om nostalgi var riktat till Gösta Andersson. Det vore intressant om ni ville utbyta åsikter om hur ert alternativ skall se ut på de områden som vi nu diskuterar. Varför finns det inte ett gemensamt borgerligt program för trafikområdet? Jag tror inte att det bara är kommunikationsministern som ställer sig denna fråga. Det finns en rad intressenter inom trafiksystemet som gärna skulle vilja veta hur ett sådant program ser ut. Jag tycker att man kan komplettera gårdagens lista med den frågeställningen, även om jag är rädd för att svaret kanske blir lika tunt som i den allmänna debatten i går.

Herr talman! Jag skall be att få återkomma med ytterligare synpunkter när det gäller den kritik som har riktats mot vissa delar av trafikpolitiken, liksom också till finansieringsfrågorna. Men jag tycker att det är motiverat att de övriga deltagarna i debatten använder åtminstone en del av sin repliktid till att belysa hur det borgerliga alternativet beträffande trafikpolitiken ser ut. Hur regeringens alternativ ser ut vet vi alltså. Framför allt: Hur skall det borgerliga alternativet finansieras?

Anf. 9 ROLF CLARKSON (m) replik:

Herr talman! Oavsett de utvinkningar som har gjorts av olika talare beträffande olika områden av trafikpolitiken uppskattar jag att vi kan ägna den här dagen åt en mera övergripande debatt om den nuvarande och den framtida trafikpolitiken, eftersom vi ju under vårsessionen får mycket fina möjligheter att diskutera järnvägspolitik, sjöfartspolitik, telepolitik m. m.

Av kommunikationsministerns anförande finner jag att han gör sig till talesman för att vi med olika åtgärder, inte minst avgifter, skall försöka lindra de skadeverkningar som trafiksystemen innebär för miljön. Även vi moderater är med på att man skall ha miljöavgifter, men dessa skall då, Sven Hulterström, utformas så, att de stimulerar dem som drabbas av de extra avgifterna till att åstadkomma ekologiska förbättringar. Det får inte bli, som Sven Hulterström mycket riktigt sade, så att bilisterna känner sig mjölkade utan att få någonting i gengäld. När det gäller bensinskatten tycker jag att det rör sig om en allvarlig snedvridning av konkurrensförhållandena inom det svenska transportsystemet. Man tar 1,3 miljarder kronor från bilisterna. Det gäller inte bara privatbilister utan också åkerier. Då förstörs en del av den goda konkurrenskraften gentemot SJ, som i sin tur kan använda pengarna att konkurrera ut sjöfarten i landet. Det blir en kedjereaktion till följd av snedvriden konkurrens. Jag ser mycket allvarligt på detta. Vi moderater är alltså emot snedvridande skatteåtgärder.

I mitt anförande talade jag om 1963 och 1979 års trafikpolitiska beslut och bekände att jag har en viss förkärlek för 1963 års beslut. Jag menar att detta beslut på ett bra sätt klargör att en fri konkurrens inom transportsystemet i landet för med sig bättre service och mindre kostnader för alla konsumenter. När det gäller det samhällsekonomiska synsättet har vi accepterat att samhället skall ha hand om t. ex. infrastrukturen och ta ut avgifter härför.

Det som Sven Hulterström sade om ett gemensamt trafikpolitiskt program för borgerligheten tycker jag är ett bekymmer som han kan lämna därhän. Det kan vi själva få syssla med. Jag vill bara erinra om att vi under tiden 1976–1982 först hade en moderat kommunikationsminister, sedan en folkpartistisk, därefter en centerpartistisk och till slut åter en moderat. Det gick alldeles förträffligt att gemensamt bedriva en bra borgerlig trafikpolitik i landet. Jag kan tillägga att vi ofta t. o. m. fick stöd av den socialdemokratiska oppositionen. Så sov inte oroligt om nätterna för det framtida borgerliga trafikprogrammets skull! Det kommer att gå bra.

Anf. 10 OLLE GRAHN (fp) replik:

Herr talman! Jag skall gärna instämma i det som Rolf Clarkson avslutade sitt anförande med. Vi skall naturligtvis se till att vi kommer att kunna föra en

gemensam politik även på kommunikationsområdet. Jag skulle kanske i det sammanhanget kunna få ställa en fråga till kommunikationsministern, som ju företräder en minoritetsregering och har haft litet bekymmer med att förankra förslagen i trafikpropositionen: Hur ser det socialistiska trafikprogrammet ut? Det är svårt att se hur socialdemokrater och vpk kan få sina ståndpunkter i denna fråga att gå ihop. Det kanske vi kan få veta under dagens debatt.

Jag sade redan i mitt inledningsanförande att det finns en hel del i propositionen som är bra. Jag nämnde kanske inte någonting speciellt; det tycker jag att socialdemokraterna kan få göra själva. Men vi gillar idén med vägtrafikmodellen. Jag gläder mig över att regeringen exempelvis när det gäller järnvägstrafikcentra, som vi talat om i många år och varit ensamma om att driva, nu för ett resonemang kring detta. Det är bra att ni ändrar er på punkter där ni förut haft fel.

Kommunikationsministern tog upp frågan om miljökostnaderna. Vi tycker att det är bra att man belägger flyget med en miljöavgift. Flyget är en av de trafikgrenar som i dag står för den ökande miljöförstöringen. Vi har faktiskt lagt fram ett förslag om en höjning av miljöavgiften på flyget till det dubbla beloppet. Jag tror alltså att vi kan mötas och komma en bit på väg.

När det gäller de 450 miljoner som kommunikationsministern talade om är det naturligtvis bra att det vidtas stimulansåtgärder för att bilar, bussar och andra tunga fordon skall rena sina utsläpp. Men jag kan inte finna att det i propositionen föreslås några pengar till sådana åtgärder. Men det kanske vi kan få besked om så småningom.

Kommunikationsministern svarade inte på min fråga varför vi inte får några förslag om sjöfartspolitiken. Sjöfartens problem är faktiskt inte bara sjömansskatterna, utan det är stora problem som sjöfarten brottas med. Jag hoppas verkligen att vi från kommunikationsministern kan få ett besked på den punkten.

Anf. 11 GÖSTA ANDERSSON (c) replik:

Herr talman! Kommunikationsministern pekade på det ökade lokala och regionala inflytandet över hur vi skall använda pengarna ute i landet. Den principen sympatiserar vi i centern naturligtvis med. Dilemmat är att anslagen är så obetydliga, t. ex. när det gäller länsvägarna. Det kan inte kännas särskilt angenämt för dem som skall sitta och fördela de pengarna i länen. Min raka fråga till kommunikationsministern blir: Tror han att det för vare sig socialdemokrater eller centerpartister ute i länen kan vara särskilt angenämt att sätta sig ned och fördela en summa till alla länsvägar, enligt de tioårsplaner som tagits fram, som endast räcker till en kilometer motorväg? Det är denna summa man i flera län har att förfoga över under en tioårsperiod. Då känns det inte särskilt meningsfullt att ha detta decentraliserade ansvar, som kommunikationsministern talade varmt för.

När det gäller vårt ansvar för att finansiera insatserna för en bättre trafikpolitik efterlyste kommunikationsministern våra ståndpunkter. Vi har klara ståndpunkter. Vi har inte dragit oss för att föreslå en höjning av oljeskatten, eftersom vi anser att den slår mindre hårt mot de människor som inte har tillgång till kollektivtrafik och inte heller kommer att få tillgång till

någon, utan är helt beroende av bilen som transportmedel.

Vi föreslår också en uranskatt. Även den skatten bärs mera solidariskt än en bensinskatt, som slår hårdast mot de svagaste regionerna.

När det gäller investeringsdelen har kommunikationsministern anammat en princip som innebär att han ger möjligheter för SJ att sälja ut dotterföretag i syfte att rekonstruera SJ:s ekonomi. Den principen har vi anslutit oss till. Det är bara det att vi har vidgat området till att gälla även övrig statlig verksamhet som kan bedrivas minst lika bra i privat regi. Låt oss investera dessa resurser för att åstadkomma ett effektivt, samhällsnyttigt och för svenska folket nyttigt järnvägsföretag. Jag skulle uppskatta om kommunikationsministern ville ägna ytterligare en tanke åt vilka konsekvenser bensinskatten får för de svagaste regionerna i landet och för människorna i dessa regioner.

Anf. 12 VIOLA CLAESSION (vpk) replik:

Herr talman! I det sammanfattande pressmeddelande som sändes ut direkt efter det att trafikpropositionen hade framlagts sades i fråga om pengar till trafiksektorn ungefär så här: Vägarna kommer att få ytterligare en miljard om året, och järnvägen kommer att få en miljard. Detta var ganska ärligt. Järnvägen får inte ytterligare en miljard såsom vägarna får. Om jag har fel i detta påstående ber jag att Sven Hulterström bit för bit direkt deklarerar vad som går till järnvägarna av en eventuell ny miljard varje år. 10 miljarder på tio år, som inte är helt nya pengar – det kanske handlar om 500 milj., något som många beräkningar tyder på – är inte så värst mycket.

I september förra året inlämnade statens järnvägar sina äskanden. SJ framhöll att om man skulle behålla det järnvägsnät som då fanns och om det skulle fungera någorlunda tillfredsställande, så behövde man 12 miljarder på tio år. Och då handlar det inte ett dugg om nyinvesteringar och friska satsningar, något som vpk anser att järnvägen måste få göra om den skall överleva och ha en chans i konkurrensen med de EG-ekipage som blir subventionerade genom att mångmiljardbelopp skall satsas på att höja bärigheten på vägarna, så att dessa skall kunna trafikeras av EG-långtrafarna.

Vägverkets direktör i Bohuslän säger enligt en artikel i Göteborgs-Posten, som väl måtte ha chockat ganska många, att länet får en gemensam pott för både järnvägens och vägens behov. Det handlar om en viktig väg till västra Orust, som man länge bett om, och det handlar om Bohusbanans upprustning, som är otroligt viktig. Det är också ett krav från oss som säger nej till Scandinavian Link och vill flytta över de tunga transportererna på järnväg.

Nu skall vägverket bestämma hur mycket som skall gå till var och en av dessa olika trafikgrenar, om de över huvud taget skall få någonting alls. "Bohusbanan får slåss om vägpengarna", lyder rubriken helt följdriktigt. Så har också jag uppfattat denna huggsexxa, som regeringen överlåter åt regioner och län. Jag hoppas att Sven Hulterström kan rätta till detta. Är det så det kommer att gå till i fortsättningen, när dessa trafikgrenar får sina pengar? Ligger inte de behov som redovisats i propositionen när det gäller SJ:s nyinvesteringar i landet på totalt 30–40 miljarder? Det rimmar bättre med vpk:s förslag. Vi kan som sagt finansiera varje krona.

Anf. 13 Kommunikationsminister SVEN HULTERSTRÖM:

Herr talman! Den föreslagna bensinskattchöjningen kommer att medföra en allvarlig snedvridning i transportsystemet mellan de olika trafikslagen, sade Rolf Clarkson. Jag tror att det är mycket överdrivet att betrakta en bensinskattchöjning på 25 öre såsom ett sådant snedvridande inslag i trafiksystemet.

Vad handlar det om? Jag har sagt det tidigare men kan säga det igen. Det är ingen felsägning. Efter denna höjning är vi när det gäller bensinpriserna tillbaka vid samma reala nivå som 1961. Om vi ser på vad som har hänt under senare år, kan jag konstatera att bensinpriset även efter denna höjning kommer att ligga 20 % under 1982 års bensinpris. Om det reala bensinpriset var 20 % högre 1982, när den senaste borgerliga regeringen lämnade kanslihuset, vilka snedvridningseffekter förekom då i systemet jämfört med dem som kommer att gälla efter ett riksdagsbeslut i enlighet med vårt förslag, Rolf Clarkson? Jag tror alltså att det är mycket överdrivet att framställa dessa i och för sig relativt måttliga förändringar såsom innebärande en allmän snedvridning.

Olle Grahn och Rolf Clarkson sade båda att kommunikationsministern inte behöver oroa sig för vad en borgerlig trafikpolitik skulle innebära. Det kunde de nog klara ut själva. Men om det är så lätt att klara ut det själva, varför kan ni då inte nu i samband med att vi diskuterar de trafikpolitiska förslagen, tala om hur en borgerlig trafikpolitik ser ut? Varför kan ni inte upplysa omvärlden om en borgerlig trafikpolitik, om ni så lätt klarar ut den i samband med ett eventuellt regeringsskifte? I varje fall tror jag att jag inte är den ende som skulle vilja veta hur den ser ut. Om den är så väldigt lätt att träckla ihop, vore det bra om ni kunde göra det. Då försvann åtminstone en av de punkter där vi socialdemokrater kan kritisera er för att ni inte har något gemensamt program. Jag förutsätter alltså att ni i något av de nästa inläggen kommer att klara ut denna väldigt lätta uppgift.

Någon av er, jag tror det var Rolf Clarkson, påpekade inte bara att det hade gått att klara ut en borgerlig trafikpolitik – vilket jag i och för sig tvivlar på; en av förklaringarna till bekymren i dag är nog att det inte fanns någon sådan – utan också att det hade funnits inte mindre än fyra kommunikationsministrar under den borgerliga tiden. Det hade jag inte tänkt på tidigare, men där ligger väl en del av orsakerna till de bekymmer som vi dras med just nu. Vi vet ju att trafikpolitik i väldigt stor utsträckning handlar om att ta ställning till långsiktiga frågor. Det har flera talare understrukit i debatten. Det handlar om långsiktiga investeringar, ofta på 30–50 års sikt; som man skall ta ställning till.

Byter man ledning stup i kvarten, blir det emellertid inga långsiktiga ställningstaganden. Rolf Clarkson redogjorde för hur ledningen hade växlat mellan partierna och hur man hade fått byta kommunikationsminister vid de borgerliga regeringsskiftena. Det är väl en förklaring, kanske egentligen den väsentligaste, till att principbesluten från 1979 aldrig blev genomförda i praktiken så länge vi hade borgerliga regeringar. Man tappade de första åren då 1979 års riksdagsbeslut skulle verkställas. Det är en av motiveringarna till att vi har sagt att det är nödvändigt med en översyn. Man har aldrig i praktiken realiserat de i och för sig fina principresonemang som fördes 1979.

Jag har tidigare inte sett det hela så enkelt som Rolf Clarkson beskrev det. Men det kan faktiskt vara en av orsakerna. Om jag vore väldigt beroende av besked i dessa sammanhang – och det är ju många i trafiksystemet – skulle jag vara oroad för att åter få en situation, där det skiftas politik en gång i halvåret eller en gång om året och där man inte kommer att kunna lämna de långsiktiga besked som behövs för att någon skall våga göra de tunga investeringar som är erforderliga, om vi skall få ett trafiksystem som håller, inte bara för 1990-talets utan förhoppningsvis även för 2000-talets behov. Det är er uppgift att snickra ihop denna trafikpolitik. Men det är inte er sak hur den ser ut. Därför är det angeläget att ni ger besked härom.

Olle Grahn hade inte hittat några belopp i budgeten när det gällde miljöpengarna för tidigare inköp av miljövänligare tunga fordon. Nej, det finns inga belopp angivna. Vi talar ju här om förslag, som skall gälla från 1989. Men självklart är detta ett bindande besked från regeringen. I nästa budget kommer vi att ta upp en post – den kommer att utförligare beskrivas i samband med miljöpropositionen – vari dessa pengar anvisas. Vi går inte ut med några tomma löften. Det är en teknisk fråga. Förslagen skall gälla från 1989 och framåt. Därför behöver de inte tas med i årets budget.

Gösta Andersson undrade om jag tror att det är särskilt angenämt att sitta ute i länen och fördela minskade vägbyggnadsanslag. Nej, det är säkert inte angenämt, men situationen blir sådan om man gör som Gösta Andersson gör, nämligen talar om de anslag som har varit och som förvisso inte har räckt till för alla önskemål och ändamål. Men det vi skall tala om i dag, Gösta Andersson, är inte hur det har varit utan hur det skall bli framöver. Då är det en fördubbling av anslagen till trafikanläggningar på länsnivå som detta förslag syftar till. Gösta Andersson och andra håller på att riskera att denna fördubbling inte blir av genom att man inte kan tala om hur den skall finansieras. Jag skall använda någon minut till ett speciellt resonemang om detta. Tala emellertid inte om de gamla planerna utan låt oss tala om vad som kommer framöver. Då kan jag inte begripa att inte fördubblade anslag skulle innebära en mycket bättre situation på länsnivå.

Jag vill byta några ord just med centern om dess finansieringsförslag. Centern har inte bara gått emot bensinskattehöjningen, vilket jag tycker det måste vara diskutabelt att göra från centerns synpunkt, utan har även gått emot en höjning av kilometerskatten för de tunga fordonen. Ni pratar väldigt mycket om miljöpolitik. Men vi vet på grund av det material vi har fått fram att det är väl dokumenterat att de tunga fordonen i dag inte bär sina miljökostnader och inte heller bär kostnaderna för det vägslitage som de åstadkommer i vägsystemet. Vårt förslag innebär att de på sikt kommer att få bära dessa kostnader, och vi tycker att detta är riktigt. Därför är det väldigt svårt att begripa vilka motiv centern har att motarbeta just denna del av förslaget, som ju är starkt motiverad från miljösynpunkt. Jag tror att många människor tycker att det är angeläget också från trafiksäkerhetssynpunkt och från andra synpunkter att de tunga fordonen får svara för sina egna kostnader. De skall inte åka snålskjuts på andra delar av trafiksystemet.

Därvidlag har ni tydligen ett annat synsätt. Jag kan inte undgå att göra reflexionen, att när ni i er partimotion om den ekonomiska politiken säger att ni förordar en kraftfull miljöpolitik med ekonomiska styrmedel, så borde ni i

ärlighetens namn ha tillagt: med undantag för den tunga godstrafiken på vägarna.

Jag förstår inte hur centerns agerande *mot* kilometerskatten går ihop med allt tal om att man skall främja järnvägen, att man skall ha bort tung godstrafik. I praktiken verkar ni ju i rakt motsatt riktning.

Slutligen vill jag gärna säga att centern, som talar mycket om decentralisering, måste ju bestämma sig för vilket ben man skall stå på. Man kan inte decentralisera, som vi nu gör, och utöka den lokala beslutanderätten och samtidigt vara ängslig för att det blir en del svåra beslut. Vill man ha decentralisering, får man faktiskt även ta de svåra besluten. Jag tror att det kommer att bli bra, när man gör det på länsplanet. Jag anser inte att det är nödvändigt att några centrala byråkratier sitter och sköter detta.

Anf. 14 ROLF CLARKSON (m) replik:

Herr talman! Jag tar omedelbart upp frågan om bensinskattehöjningen. Denna höjning innebär, tycker jag, att man brandskattar bilismen. Enligt oavvisliga utredningar har det visats att bilismen betalar ca 12 miljarder mer än vad den åsamkar samhället i form av kostnader av olika slag. När man talar om att det svenska bensinpriset tillhör de lägsta i Europa, så är det fråga om en kraftig dimbildning. Sanningen är att bensinpriserna ute i Europa mycket ofta innefattar skatter som vi lägger på direkt vid bilköpet och som uppkommer vid brukandet av bilen. Så man kan inte jämföra bensinpriserna på det sättet. Det är fråga om en blandning av skatter och annat.

Jag tycker inte heller att man kan föra det resonemang som kommunikationsministern för om det reala priset 1980. Vad är det för en naturlag som säger att alla prisslag i Sverige skall ha sin reala nivå fastlagd med utgångspunkt från hur det var 1980? Vi måste ju finna oss i förändringar i realprisnivån för de olika varuslagen.

Vidare tycker jag inte att kommunikationsministern har rätt då han är så orolig för att vi inom de tre borgerliga partierna efter en valseger i september inte skulle kunna ha ansvaret för trafikpolitiken, och säger att vi måste presentera ett gemensamt trafikpolitiskt program. Vi hade fyra olika kommunikationsministrar under åren 1976–82. Den socialdemokratiska regeringen har sedan 1982 haft tre olika kommunikationsministrar. Det ligger inte någon kritik i mitt resonemang när jag nämner antalet, och inte heller kritiserar jag de olika ministrarnas arbete.

Jag vill hävda att den ideologiska och principiella samsynen mellan de tre borgerliga partierna när det gäller trafikpolitikens realiserande är större än den som föreligger mellan den socialdemokratiska regeringen och vpk. Jag kan inte tänka mig något sämre brödrapar när det gäller en trafikpolitik i Sverige än en socialdemokratisk regering som får stöd av vpk, ett parti som ju har en helt annan – och långt ifrån, perestrojkabaserad – syn på hur trafikpolitik skall bedrivas. Jag anser att skillnaden mellan de borgerliga partierna, och då räknar jag från centern till moderata samlingspartiet, på denna punkt inte är större än att den kan betecknas som en fördelningsekonomisk historia, som vi lätt kommer att klara av.

Anf. 15 OLLE GRAHN (fp) replik:

Herr talman! Först några ord om de 450 miljonerna. Jag anade att kommunikationsministern har skjutit ställningstagandet till detta så långt framåt att han kanske inte behöver ta ställning till problemet efter valet i år.

Hulterström ondgör sig över att vi inte ställer upp på finansieringsfrågor, och speciellt är det de 25 örena på bensinen som irriterar. Jag hoppas att kommunikationsministern lyssnade på mitt anförande, där jag motiverade varför vi inte ställer upp på denna typ av skattehöjning – som vi ser det.

Men jag skall be kommunikationsministern att gå hem och läsa på vårt budgetalternativ, för vi har faktiskt anvisat finansiering även av de utgifter på kommunikationsområdet som vi ställer upp på. Vi har alltså här andra förslag, och dessa är finansierade i folkpartiets motion om den ekonomiska politiken. Således har vi klarat den här frågan utan att ställa upp på den aktuella 25-öringen.

Fortfarande har kommunikationsministern inte sagt ett ljud om den svenska sjöfartens problem. Jag tycker det är allvarligt att Sverige kommunikationsminister i den här debatten, som ju skall omfatta kommunikationerna i Sverige, inte ger något som helst besked om hur han ser på en av de näringar som har det mest bekymmersamt inom kommunikationssektorn.

Hulterström återkommer till vad han anser vara de borgerligas partiernas problem med att presentera en gemensam politik på kommunikationsområdet. Jag tycker inte alls att det ser särskilt bekymmersamt ut, utan vi kommer att finna att vi har många gemensamma nämnare när det gäller kommunikationerna i Sverige. Det har vi visat förr, i tidigare regeringar, men däremot har vi inte sett en socialistisk politik som är sammanhållen. Jag kanske skall vända mig med frågan till Viola Claesson, för kommunikationsministern vill inte ge något besked om hur en socialistisk kommunikationspolitik ser ut.

Anf. 16 VIOLA CLAESSION (vpk) replik:

Herr talman! Det var en lustig osäkerhet hos Olle Grahn, när han först tittade på kommunikationsministern och efterlyste ett socialistiskt trafikprogram, men till sist bestämde sig för att det var jag och vpk som kunde lämna svar härvidlag.

Jag tycker faktiskt att jag har presenterat ett sådant svar. Det som förskräcker är just – som jag sade i mitt första anförande – att det i trafikpropositionen, som handlar om framtidens kommunikationer i Sverige, finns en nyliberal ton som verkligen appellerar till och får respons hos moderata samlingspartiet och folkpartiet.

Så står de borgerliga här och hycklar och blåser upp frågan om 25 öres bensinskattehöjning till en mycket märklig sak. Men var stod ni när det skedde en höjning med ungefär motsvarande belopp som skulle gå till det svenska försvaret? Var fanns era klagosånger då? Ni gick ju i stället med på förslaget. Men nu, när det är fråga om ett inslag i trafikpolitiken – en ynka liten slant med hänsyn till det enorma behov som finns på järnvägsområdet – ställer ni till det så här för att göra en markering gentemot socialdemokraterna. Jag måste säga att jag ger inte mycket för en sådan politik.

Så till Sven Hulterström: Jag tror att det är ganska angeläget att vi här, de som läser protokollen och de som eventuellt hör referaten får reda på varför

finansdepartementet har tagit över hela frågan om sjöfartspolitik, och om det är sant att Kjell-Olof Feldt nu har planer på att bredda vägen för ett öppet register. Då har Sverige verkligen tagit ett steg mot en riktigt högerviden politik – det må jag säga.

Jag skulle också vilja ha svar på den fråga jag ställde tidigare: Varför vågar kommunikationsdepartementet inte ge ut den underlagsrapport som professor Åke E Andersson är ansvarig för och som heter Sveriges framtida transporter. Jag har lyckats komma över den på icke-officiell väg. Den är en skräckvision om ett massbilismsamhälle på 2000-talet i Sverige. Rapporten är nämnd i propositionen, men den har inte lämnat trycket, trots att den skulle ha varit klar i oktober eller november förra året. Vart tog den vägen?

Till sist: Den allra första underlagsrapport som presenterades från kommunikationsdepartementet och som man från departementets sida själv hade beställt handlade om Sverige och EG och transporterna i framtiden. På varje sida i den kan vi läsa att harmoniseringen, som det heter med ett vackert ord, som sker på EG-krafternas villkor, leder till att järnvägen får det allt svårare att överleva här i landet. Järnvägen behöver ett bättre stöd för att trafikpolitiken skall förtjäna att kallas socialistisk.

Anf. 17 GÖSTA ANDERSSON (c) replik:

Herr talman! Jag är inte övertygad om att jag, om jag hade varit i kommunikationsministerns kläder, hade givit mig in i diskussion om ett gemensamt program för de borgerliga partierna. Jag är inte säker på att kommunikationsministern, om han varit övertygad om att han haft en säker majoritet bakom sig i riksdagen, givit sig in i de samtal som han fört med övriga partier. Detta är ingen kritik från min sida – de samtalen har varit värdefulla. Men kommunikationsministern vet lika väl som jag att en lång rad viktiga frågor i Sveriges riksdag löses över de s. k. blockgränserna.

Kommunikationsministern har i sin kritik av centerns finansieringsalternativ noggrant undvikit att kommentera de konkreta förslag som vi har lagt fram. Jag vill bara säga att från regionalpolitisk synpunkt är centerns förslag helt överlägsna de finansieringsalternativ som regeringen presenterar.

Det finns sakliga skäl att gå emot regeringens kilometerskatteshöjning. Den innebär att vissa åkeriföretag för innevarande år och nästa år får en sammanlagd skatteshöjning för enskilt fordon på nära 60 000 kr. Vi har i annat sammanhang här i riksdagen uttalat oss för att inte fatta beslut som dramatiskt förändrar de ekonomiska villkoren för näringslivet och företagsamheten. Kilometerskatteshöjningen innebär en mycket dramatisk skatteshöjning som på kort sikt kan ställa till problem för vissa företag.

Sedan vill jag göra kommunikationsministern uppmärksam på att även centerns förslag innebär skatteshöjningar för den aktuella trafiken men inte lika dramatiska skatteshöjningar. Det hoppas jag att kommunikationsministern inte glömmer bort när han diskuterar finansieringsalternativ.

Sven Hulterström kom sedan in på anslagen ute i länen. Jag har noterat vad han har skrivit i propositionen om höjda ramar. Det går däremot tyvärr inte att läsa ut vad det verkliga länsvägsanslaget blir och vilka ramar man där har att hålla sig till. Kan kommunikationsministern ge besked om att vi har att se

fram emot reviderade tioårsplaner och uppräknade ramar för länsvägarna skall jag hälsa det med tillfredsställelse.

Prot. 1987/88:62
4 februari 1988

Allmänpolitisk debatt

Anf. 18 Kommunikationsminister SVEN HULTERSTRÖM:

Herr talman! Tyvärr måste jag konstatera att Gösta Andersson är kvar i ett gammalt, centralistiskt betraktelsesätt när det gäller hanteringen av de här anslagsfrågorna. Vad vi nu föreslår är en fördubbling av anslagen till vad vi kallar länstrafikanläggningar. Det vore konstigt om man då skulle ligga kvar på samma nivå, med alla de bekymmer som det medför och som Gösta Andersson här så värtaligt har beskrivit.

Det är alltså i fortsättningen inte så att kommunikationsministern skall ge besked om hur mycket man i varje län skall satsa på länsvägar, utan det får man ta ansvar för och besluta om ute i resp. län – med avsevärt bättre förutsättningar anslagsmässigt än man haft i den senaste planeringsomgången. Om Gösta Andersson alltså försöker ta sig ur det här centralistiska tankespåret och gå över till ett mer decentralistiskt betraktelsesätt kommer vi, tror jag, så småningom att nå varandra i den här debatten också.

När det gäller kilometerskattehöjningen vidhåller jag att det är svårförståeligt att just centern inte ställer upp på den. Det är ju ett förslag som såvitt jag förstår måste vara riktigt från miljösynpunkt – att de tunga fordonen får svara för sina miljökostnader när man kan dokumentera dem.

Då kan man invända att det är fråga om drastiska höjningar – i vissa fall rör det sig om mycket höga procenttal. Men det beror ju på att de tunga fordonens relativa andel sjunkit under en följd av år. De har i dag i realiteten en lägre beskattning än de hade t. ex. när centern satt med i regeringen 1980–1981. Det är väl inte orimligt att vi återställer det till den nivån – inte bara för den sakens egen skull utan för att vi inte skall ge någon stimulans till tung godstrafik på våra vägar, vilket vi i praktiken gör om vi inte justerar kilometerskatterna. Det är obegripligt, menar jag, att centern, som talar så mycket om miljön, inte kan ställa upp på ett sådant förslag.

Gösta Andersson säger att det har förts samtal partierna emellan och att vi i riksdagen ofta löser problem över partigränserna. Det är jag naturligtvis högst medveten om. Det var ju därför vi valde det öppna arbetssättet att diskutera med de olika partigrupperna. När SJ kom till oss och sade att man hade stora bekymmer sade vi: Låt oss föra överläggningar över partigränserna för att se om vi kan lösa SJ:s problem.

Jag tycker att de överläggningarna har varit ganska konstruktiva när det gäller att få uppslag till vad man skall göra. Man har från de olika partiernas sida kommit med synpunkter på det. Men när det gäller det avgörande – finansieringen – har tyvärr praktiskt taget alla, i varje fall alla de borgerliga, partierna vikit undan. Då har man inte velat vara med längre.

Vad har SJ för glädje av besked om sin besvärliga situation, om man inte också får ett besked om att man får pengarna? Det räcker inte med att lägga fram konstruktiva synpunkter på hur organisationen skall se ut, om man inte också lämnar besked om hur SJ skall finansiera en förändring. Det tycker jag är den stora svagheten, och därför kan jag inte låta bli att återkomma till detta: Det finns ingen gemensam borgerlig syn på trafikpolitiken.

Det finns det inte mellan vpk och socialdemokraterna heller, har flera här sagt. Men vi har inte sagt att vi skall bilda regering ihop! Det är den stora skillnaden. Ni säger ju att ni skall regera tillsammans! Det är er huvudpunkt i den förestående valrörelsen. Ert huvudbudskap är att ni skall sitta i kanslihuset tillsammans. Vi har inte tänkt oss att sitta där tillsammans med vpk. Vi kan diskutera med vpk från fråga till fråga, på samma sätt som vi kan diskutera med moderater från fråga till fråga och med centerpartister från fråga till fråga, men vi tänker inte bilda regering ihop med vpk – det tror jag är en helt orealistisk föreställning. Det har aldrig förts någon diskussion i den riktningen.

När jag ändå är inne på det kan jag svara Viola Claesson och därmed också en del andra på frågan varför det inte sägs någonting om sjöfarten. För det första har det aldrig varit meningen att sjöfartspolitikerna skulle avhandlas i den trafikpolitiska propositionen. För det andra har trafikutskottet här i riksdagen beställt en särskild sjöfartspolitik proposition till den 10 mars. Det är klart att vi då inte tar upp de frågorna i en trafikproposition som lämnas den 12 januari. Ni kan känna er lugna! Inom några veckor måste regeringen, på trafikutskottets begäran, redovisa sin syn på sjöfartsfrågorna. Det finns då ingen anledning att ta upp tiden här i dag med dem.

Men jag vill gärna säga till Viola Claesson och andra som talar om sjöfarten att det förmodligen kommer att bli lika viktigt att lösa finansieringsfrågorna på den punkten. Sjöfartsbranschen har för sina långsiktiga överväganden inte någon glädje av budskap som inte ger besked om hur de olika lösningar som kan finnas av branschens problem skall finansieras.

Exempelvis när det gäller järnvägarna har Viola Claesson flera gånger sagt att någon miljard är väl inte så mycket.

Jag kan tänka mig att det är samma synsätt på sjöfarten: Låt det kosta några hundratals miljoner, det är det väl ändå värt! Det är ungefär den inställningen man har – en miljard är väl inte så mycket?

Jo, Viola Claesson, det verkar faktiskt som om det är en hel del ibland. Ni har ju haft ett par partistyrelsemöten, ganska långa sådana, för att diskutera den miljard som behövs när det gäller bensinskatten. Så något alldeles obetydligt belopp är det inte. Och ibland undrar man om ni fortfarande inte är färdiga med den miljarden.

Jag tycker att det kan vara en nyttig lektion för er. Nog kan en miljard vara ganska svår att skrapa ihop ibland. Det visar inte minst alla turerna inom vpk om bensinskatten.

Nu skall jag inte orda så mycket mer om det utan förutsätta att det blir ett beslut i frågan. Men det är inte så lätt att få ihop'et, som han sade som var ute med insamlingsbössan.

Jag konstaterar, herr talman, att några gemensamma utgångspunkter för de borgerliga partierna som jag frågade efter i början har vi inte fått redovisade här. Man säger att de finns och att det inte skall bli svårt att komma överens, men trots att det är så lätt kan man inte tala om vad de består i.

Centern säger att man har finansiell täckning för sina förslag, och folkpartiet säger att man har täckning för sina, men det är väldigt svårt att tro på det. Jag tror inte att Gösta Andersson kommer att få med sig Rolf

Clarkson och Olle Grahn på att finansiera centrens stora utbyggnadsprogram för grusvägarna på 20 miljarder genom att höja uranskatt och oljeskatt. Jag tvivlar faktiskt på det. De har i varje fall inte sagt någonting här som tyder på att de skulle vara beredda till någonting sådant.

Jag kan inte heller förstå, Olle Grahn, varför just fackföreningsmedlemmarna skall betala den nya trafikpolitiken. Folkpartiet har ju föreslagit att avdragsrätten för fackföreningsavgifter skall slopas och att en del trafikinvesteringar skall finansieras med de pengarna. Men det är väl inte bara fackföreningsmedlemmar som utnyttjar trafiksystemet. Det gör även företagare och andra, så inte heller den finansieringskällan verkar särskilt realistisk.

Så länge ni inte har talat om hur ni skall klara finansieringen väger mycket av era förslag – ibland på gränsen till kraftiga överbud – ganska lätt. Allting måste som sagt förr eller senare betalas.

Talmannen anmälde att Rolf Clarkson, Olle Grahn, Gösta Andersson och Viola Claesson anhållit att till protokollet få antecknat att de inte ägde rätt till ytterligare repliker.

Anf. 19 OLLE ÖSTRAND (s):

Herr talman! Med relativt jämna intervaller formuleras en trafikpolitik som skall vara vägledande för beslut om åtgärder de närmaste åren framöver. I det sammanhanget är det viktigt att hålla i minnet att trafikpolitiken inför 90-talet till mycket stora delar kommer att påverka beslut om åtgärder som har en ekonomisk livslängd på 40 år och en teknisk livslängd som är betydligt längre. Med andra ord, den transportvärld som våra barnbarns barn kommer att leva i under mitten av 2000-talet har till stora delar formats av de beslut vi fattar nu.

Transporternas utformning har därför en avgörande betydelse för samhällsutvecklingen.

Sambandet mellan transportkvalitet/effektivitet och välfärdsutveckling är väl dokumenterat och har en vidare innebörd än att den direkta samhällsnyttan av t. ex. väginvesteringar för den närmaste tioårsperioden uppgår till 3 kr. per satsad krona. Förbättrade transportmöjligheter medför att näringslivet kan vidta betydande kapitalrationaliseringar genom minskad lagerhållning. Dessutom ger snabbare och tillförlitligare transporter tillgång till en större marknad, vilket i sin tur ger förutsättningar för en utökad verksamhet och fler arbetstillfällen.

Det finns studier som antyder att dessa s. k. näringslivseffekter kan vara väsentligt större än de trafikekonomiska effekter som kan beräknas med hjälp av vägverkets beräkningsmodell.

Redan trafikpolitikens övergripande mål – att erbjuda medborgarna och näringslivet i landets olika delar en tillfredsställande, säker och miljövänlig trafikförsörjning till lägsta möjliga samhällsekonomiska kostnader – antyder att medlet står att finna i en avvägning och samverkan mellan olika transportsystem. Det har jag framhållit många gånger.

När man närmare skärskådar de fem delmålen – tillgänglighet, effektivitet, säkerhet, god miljö och regional balans – framstår också helt klart att

vägtransportssystemet intar en särställning.

Enkelt uttryckt kan vägsektorns särart sägas karakteriseras av att den erbjuder en valfrihet när det gäller sättet att transportera människor och gods, individuellt eller kollektivt, och att den gör det möjligt att nå så gott som varje plats i landet. Vägsektorn ger härigenom en oöverträffad flexibilitet och tillgänglighet.

Det innebär å andra sidan inte att vägtransportsektorn skulle vara allena saliggörande. För många typer av transporter, t. ex. tunga, regelbundna godstransporter på längre sträckor, persontransporter mellan större orter på medellånga sträckor och arbetspendling i storstadsområdena, erbjuder spårbundna transporter en väsentligt bättre lösning.

Såväl framkomligheten och säkerheten på väg som miljön gynnas av att förflyttningar som med fördel kan utföras inom andra transportsektorer utförs inom dessa. Väsentligt är dock att hålla i minnet att väl fungerande anslutande vägtransporter utgör en förutsättning för såväl spårbundna transporter som för flyg. En person- eller gods förflyttning får i dessa fall formen av en kedjeförflyttning. Detta samspel blir än tydligare när det gäller kombitrafik, där lasten ensam eller tillsammans med hela lastbilen eller delar av lastbilen transporteras på järnväg på ett längre avstånd.

Det föreligger enligt min mening inte någon för samhället reell motsättning mellan vägtransport, kombitransport och järnvägstransport. Poängen är dock att man oftast tappar bort betydelsen av väl fungerande vägsystem för den del av kombitransporten som utgörs av vägtransport och för de transporter som går till och från järnvägsterminaler. I det senare fallet vill jag påminna om vikten av att man gör erforderliga investeringar och inte eftersätter underhållet på vägarna fram till exempelvis de timmerterminaler från vilka de s. k. trätågen går. En satsning på vägsektorn kommer således i det här fallet även järnvägen till godo.

Jag delar således kommunikationsministerns uppfattning att kombitransporterna liksom övriga långväga godstransporter bör stimuleras men jag vill påstå att en sådan stimulans faktiskt förutsätter åtgärder inom vägsektorn.

Under senare år har i en något ytlig debatt vägtrafiken fått stå i skottgluggen för ganska fräna attacker. Orsaken är främst de växande miljöproblemen som förvisso bl. a. kan tillskrivas biltrafiken.

Även om kritiken i sak i flera fall varit överdriven finns det starka skäl att ta transporternas miljöpåverkan på största allvar. Jag återkommer strax till frågan men vill först påminna om att man ingalunda bäst löser miljöproblemen genom att i alla lägen med olika medel försöka förhindra biltrafiken. Det vore faktiskt att säga av den gren som vi alla sitter på.

Vi får nämligen inte glömma bort att våra vitt förgrenade vägsystem och våra vägtransporter utgör fundamentala förutsättningar för snart sagt varje samhällssektor av det enkla skälet att de grundläggande behoven i samhället sällan kan tillfredsställas på den plats där de föreligger.

Det har också visat sig att det är inom få samhällssektorer som värdet av infrastrukturella åtgärder så tydligt kan påvisas som inom vägsektorn.

Även om jag inte tror att det är opinionen mot trafikens avigsidor som är orsaken till att anslagen till vägsektorn under ett antal år i slutet av 70-talet och början av 80-talet varit för små måste jag varna för konsekvenserna av att

vägkapitalet nu faktiskt minskar på grund av att de årliga investeringarna underskrider avskrivningarna.

Den förstärkning av resurserna som redovisas i den trafikpolitiska propositionen liksom de nya finansieringsvägar som antyds upplever jag som en positiv förändring som är värdefull för landet. Likaså bedömer jag att den nyligen påbörjade bärighetssatsningen för högre bruttovikter och boggilaster kommer att ge näringslivet en god återbäring på det under en tioårsperiod ökade skatteuttaget.

De resurstillskott som nu aviseras innebär i det perspektivet en reell ökning. Från 1987 till 1990 kommer investeringsanslagen att nära nog fördubblas om riksdagen bifaller regeringens förslag, nämligen från 1,4 till 2 miljarder inkl. bärighetspengar. Men jag vill också framhålla att samtidigt kvarstår stora vägbyggnadsbehov.

Herr talman! I den trafikpolitiska debatten ställs ofta landsbygd mot tätort och järnvägstrafik mot biltrafik. Det är framför allt bristen på samhällsresurser som orsakar en sådan polarisering.

Den trafikpolitiska propositionen poängterar att trafikpolitiken skall medverka till en balanserad befolkningsutveckling i landets olika delar. Det handlar här främst om att garantera landsbygden en rimlig transportförsörjning. Även om debatten givit intryck av att god transportförsörjning på landsbygden skulle vara detsamma som bibehållen järnvägstrafik, är det kanske framför allt den i propositionen angivna regionalpolitiska inriktningen av driften av statliga vägar som kommer att bli avgörande för transportförsörjningen.

Den dag snöröjningen på landsbygden försämras så att skolbussar inte längre tar sig fram och arbetspendling med bil inte blir möjlig blir landsbygdsboende helt omöjligt.

Trafiken på landsbygdsvägarna är generellt sett mycket liten, och det är därför inte samhällsekonomiskt försvarbart att där bygga vägar med en onödigt hög geometrisk standard. Vad som däremot krävs, förutom en tillfredsställande drift som jag nyss nämnde, är att vidta åtgärder som begränsar vägvästängningar och viktbegränsningar i samband med tjällossningen. Den särskilda bärighetssatsningen är en viktig åtgärd, men löser inte alla problem.

Tyvär finns det ett samband mellan storstadsregionernas tillväxt och landsbygdens avfolkning. Samtidigt som man bör försöka hejda den alltmer tilltagande obalansen mellan storstad och landsbygd vore det oansvarigt att försöka strypa storstadsregionernas tillväxt genom att förmäna dem en effektiv transportförsörjning.

I ett internationellt perspektiv är det rent av så att våra tillväxtområden måste ges bästa möjliga betingelser för att vi inte ekonomiskt skall slås ut av EG.

Koncentrationen av människor och verksamheter till storstäderna ger upphov till trafikträngsel, trafikolyckor och en påfrestning på miljön. Framför allt miljöproblemen har nu vuxit sig så stora att man måste ta större samlade grepp för att komma till rätta med dem. Åtgärderna berör både vägtrafiken och den spårbundna kollektiva trafiken.

De samordnade åtgärder som måste vidtas för att minska miljöproblemen

är som regel även till gagn för en förbättrad framkomlighet totalt sett och för en ökad trafiksäkerhet.

För arbetspendlingen krävs förbättrade spårbundna och icke spårbundna kollektivtrafiksystem.

Samtidigt behövs kringfartsleder liksom förbifartsleder i mindre och medelstora tätorter.

I det här sammanhanget måste jag passa på att bemöta de synpunkter som ibland förs fram att kringfartsleder skulle öka trafikbelastningarna i centrumområdena. I själva verket är det så att kringfartsleder är en förutsättning för att man skall kunna begränsa trafiken i centrum.

Tänk bara tanken att Essingeleden i Stockholm med sina över 100 000 bilar per dygn inte fanns i dag! Hur skulle det då se ut om alla dessa bilar skulle passera genom innerstaden? Det skulle inte bara resultera i oacceptabla trafik- och miljöförhållanden, utan Stockholm skulle utsättas för svåra störningar med åtföljande kostnader såväl för huvudstaden som för landet i övrigt.

Som jag inledningsvis nämnde finns det klara samband mellan samhällsutvecklingen, med dess ökade materiella välstånd, och förbättrade och utökade kommunikationer. Mot den bakgrunden kan de senaste årens snabba trafik tillväxt ses som ett kvitto på en positiv välståndsutveckling.

Den trafikökning vi sett på våra vägar med över 11 % under den senaste tvåårsperioden är också ett uttryck för ökad välfärd.

Men, den här utvecklingen har samtidigt skett till priset av tilltagande trafikproblem med en oroande trafikolycksutveckling och inte minst till priset av en alltmer ökad påfrestning på omgivningen.

Miljöproblemen förknippade med trafik, och då inte bara de problem som har med biltrafiken att göra, har också ägnats ett stort utrymme i den trafikpolitiska propositionen. Det är glädjande att konstatera att man i propositionen formulerat en klar strategi för bättre miljö, som inriktas på offensiva åtgärder snarare än defensiva åtgärder ägnade att hindra en positiv utveckling inom transportområdet.

Genom att trafikens skadeverkningar skall räknas in i dess kostnadsansvar stimuleras utvecklingen mot miljövänligare transportlösningar.

De allvarligaste trafikbetingade miljöproblem såväl globalt som lokalt, såväl långsiktigt som i vår nuvarande vardag, är enligt min mening förknippade med avgasutsläpp och därmed luftföroreningar.

Propositionen anger att dessa problem i första hand bör, ja, jag skulle vilja säga måste, angripas vid källan. Man måste alltså gå vidare och utvidga kraven på avgasreduktion från bensindrivna bilar till att också omfatta dieseldrivna fordon.

Även med långt gående miljökrav kommer åtgärderna vid källan inte att helt eliminera utsläppen från vägtrafiken. Det krävs därför att även andra åtgärder vidtas parallellt med avgasreningen, inte minst i storstäderna.

Som propositionen anger måste främst i de större tätorterna såväl omedelbara som långsiktiga åtgärder vidtas för att begränsa trafikens skadeverkningar.

Det gäller här att utveckla bekväma och attraktiva kollektivtrafiksystem och att skapa goda kontaktytor mellan biltrafiksystem och kollektivtrafiksys-

tem, så att bilisterna från de yttre delarna av en storstadsregion får möjlighet att "bli av med" bilen när de närmar sig centrum

För att fysiskt eller med avgifter kunna begränsa biltrafiken i centrumområdena måste, som jag tidigare nämnde, även kringfartsleder byggas ut. Centrumområdena kommer härigenom inte endast att utsättas för mindre luftföroreningar, utan dessutom kommer även bullerstörningarna att minska liksom de barriärer som livligt trafikerade gator i centrum innebär.

Herr talman! Sammanfattningsvis vill jag konstatera att en målmedveten utveckling av våra kommunikationssystem faktiskt utgör nyckeln till vår framtida välfärdsutveckling. Som propositionen anger skall man erbjuda valfrihet i konsumtionen av transporter.

Då så gott som alla transporter, åtminstone till någon del, berör våra vägar kan man aldrig välja bort vägen.

Genom att, till skillnad från andra transportnät, vägnätet på ett mer eller mindre tillfredsställande sätt når ut till snart sagt varje individ i landet har vägen betraktats som en självklar tillgång. Värdet av vägen förbises därför lätt. I stället inriktas ofta intresset mot vägtrafikens avigsidor i form av trafikolyckor och negativ miljöpåverkan.

Jag hyser en stark tilltro till att vi skall kunna tackla och klara av miljöfrågorna genom målmedvetna offensiva åtgärder som kan utgöra föredömen även för andra länder. Jag är också övertygad om, herr talman, att vi genom att tillföra framför allt vägsektorn de stora resurser som krävs för att skapa ett välmående Sverige kommer vi att få ett gott betyg av våra barnbarns barn.

Under detta anförande övertog tredje vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Anf. 20 Förste vice talman INGEGERD TROEDSSON (m):

Herr talman! I Sverige är ungefär var tredje förvärvsarbetande anställd inom stat, landsting eller kommuner. Det är förhållandevis dubbelt så många som i Frankrike, Västtyskland eller Schweiz.

Detta innebär inte att andra länder i vår kulturkrets har en sämre utbildning, sjukvård, omsorg eller service. Anledningen är i stället att Sverige mer än andra länder tillhandahåller dessa tjänster i offentlig regi.

Samtidigt börjar nackdelarna med den svenska modellen att bli alltmer uppenbara för kvaliteten på vård, utbildning, omsorger och annan verksamhet och för människornas trygghet. Kan inte kommunen eller landstinget ge den barnomsorg, den äldreomsorg eller den sjukvård som behövs, så står föräldrarna, den gamle eller den sjuke där, för det mesta utan möjlighet att vända sig till någon annan. Den som inte är nöjd med vården eller omsorgen, vad gör hon eller han? Valfriheten inskränks allt som oftast till att tacka nej.

Men nackdelen med den svenska modellen blir också alltmer uppenbar för dem som arbetar inom dessa områden. De är ofta hänvisade till en enda arbetsgivare. Problemen inom t. ex. sjukvården, människor i kö, bäddar i korridorer, för litet tid för de sjuka, förtvylade patienter som kanske måste sändas hem i förtid utan att någon tar hand om dem, tar på personalen och gör deras tunga arbete än tyngre.

Många av dem som jobbar inom vården har idéer om och synpunkter på hur vården skulle kunna göras bättre, effektivare och hänsynsfullare för patienterna. Men dessa idéer försvinner alltför ofta på vägen genom landstingsbyråkratin.

På alla andra områden i vårt samhälle arbetar man intensivt och med rätta för konkurrens och mångfald. Man vet att det är bra för konsumenten, för kvaliteten och för framåtskridandet, att nya idéer ständigt föds och prövas. Det som inte håller måttet faller obönhörligen bort. Men när det gäller så viktiga frågor för den enskilde som hur barnen skall vårdas och fostras, vilken omsorg och service den handikappade eller den gamle behöver eller hur sjukvården skall utformas motarbetas dessa kvaliteter av socialdemokraterna och regeringen.

Efter partikongressen i höstas hade socialdemokraterna en stort uppslagen affischkampanj. Temat var Alla – inte bara några. . . En av affischerna hade texten: Alla – inte bara några skall kunna välja sjukhus, vårdcentral och läkare.

Herr talman! Vilken cynism! Socialdemokraterna har här med näbbar och klor försökt begränsa människors fria sjukvårdsval, genom Dagmarreformen, genom att ute i landstingen säga upp avtal med enskilda sjukhem eller hemläkarjourer eller genom att vägra anlita privat vård för att ge svårt sjuka vård.

Affischerna visar två saker. De visar att socialdemokraterna skäms för sin politik och att de inte vågar visa upp den som den verkligen ser ut. Annars skulle det rimligen ha stått på affischerna: Några få privilegierade – inte alla skall kunna välja sjukhus, läkare, barntillsyn och skola.

Affischerna visar emellertid ännu en sak. De visar att socialdemokraterna innerst inne vet att människorna vill ha den valfrihet och mångfald som vi moderater står för och som vi vill skall komma alla till del.

Herr talman! Debatten skulle vinna på om man skilde på världens och omsorgens produktion och dennas finansiering. Finansieringen kan mycket väl förbli gemensam, förbli "solidarisk" även om själva verksamheten till större eller mindre del skulle tillhandahållas utanför den offentliga sektorn.

Problemen inom sjukvården, låt mig återvända till dem, beror i första hand inte på brist på pengar. Problemen beror till stor del på felaktig prioritering, ofta tillkommen genom centrala direktiv. De beror på att man inte i tid har beaktat behovet av t. ex. kranskärlsoperationer. I detta sammanhang har andra länder lyckats bättre. Men problemen beror också på att en stor del, kanske den största delen, av de pengar som skjutits till för sjukvården har gått åt för att stoppa igen de hål som den sjunkande produktiviteten har lett till. Problemen har sin grund i sjukvårdens organisation. Vi har näst intill ett sjukvårdsmonopol. Vi har en starkt politikerstyrd sjukvård. Och något så personligt och känsligt som sjukvård är svårt att hantera i de gigantiska apparater som landsting med i genomsnitt 15 000 anställda utgör.

Samtidigt som produktiviteten sjunker i den offentliga sjukvården har den ökat i den enskilda vårdverksamhet som trots allt finns. I motsats till förhållandena inom den offentliga vården stannar personalen inom den enskilda vårdverksamheten länge. Säkerligen beror detta på att personalen

där upplever att den kan påverka sitt arbete och göra vården så effektiv och bra som möjligt för de sjuka.

Det är ingen slump att Sverige, med Europas dyraste sjukvård, också har mycket besvärande köproblem, medan Schweiz trots de låga skatterna har den kanske bäst fungerande sjukvården i Europa, en sjukvård som också fungerar för den som har ont om pengar eller brist på kontakter. I stället för en politikerstyrd sjukvård har man i Schweiz en sjukvård styrd av patienternas behov och önskemål.

Herr talman! Vårt förslag om en allmän obligatorisk sjukvårdsförsäkring har betydande likheter med det system som man har i Schweiz. Vårt förslag bygger i hög grad på den västeuropeiska socialförsäkringstraditionen. Vårt förslag till sjukvårdsförsäkring är en allmän, obligatorisk försäkring i försäkringskassornas regi. Den skall betalas efter förmåga och delvis ersätta landstingskatten. Sjukvårdsförsäkringen skall följa patienten vare sig hon vill anlita landstingets öppna vård, sjukhem, sjukhus eller motsvarande enskilda alternativ.

Denna sjukvårdsförsäkring skulle inte bara uppfylla kraven på socialdemokraternas affischtavlor att alla, inte bara några, skall kunna välja sjukhus, vårdcentral och läkare. Den skulle också innebära en effektiv kvalitetskontroll genom att den ger patienten möjlighet att välja just den vård som är bäst, mest omtänksam och effektiv ur just hans eller hennes synpunkt.

Alla de som ägnar sig åt det viktiga och krävande arbete som sjukvården utgör skulle få en annan situation än i dag. Många skulle slå sig ner som privatpraktiserande läkare, sjukgymnaster eller kanske distriktssköterskor i små vårdenheter nära patienterna. Önskemålen om en egen läkare som känner patienten och som snabbt kan leda henne rätt när hon behöver mer specialiserad vård skulle lättare kunna tillgodoses. Vi skulle få många små sjukhem med olika inriktning. Fristående kliniker av olika slag skulle tillkomma.

Genom att landstingen skulle avlastas en hel del av arbetet främst inom den öppna vården och inom sjukhemsvården, skulle de bättre kunna rikta in sig på den specialiserade, slutna vården.

Till sist skulle jag vilja ställa några frågor till sjukvårdsministern.

Gertrud Sigurdsen! Vad är det för fel i att ge sjuka människor den valfrihet de i dag så ofta förmenas? Gertrud Sigurdsen! Vad är det för fel att också de som arbetar inom vården skall kunna välja mellan många olika arbetsgivare eller att bli sina egna? Gertrud Sigurdsen! Är det inte bra om de vattentäta skotten mellan sjukpenningens finansiering och sjukvårdens finansiering försvinner? Skulle inte det gagna de sjuka människorna?

Anf. 21 INGRID RONNE-BJÖRKQVIST (fp):

Herr talman! Sverige är ett bra land att leva i. Vi kan bl. a. vara stolta och glada över ett socialt skyddsnät, som ger materiell trygghet och skapliga livsvillkor för oss i de perioder av livet när vi är sjuka, handikappade på ett eller annat sätt, arbetslösa eller gamla. Vi lever i en välfärdsstat, och så vill vi folkpartister ha det också i fortsättningen. Därför är vi beredda att satsa en rejäl del av vår inkomst på en i stor utsträckning generell inriktad socialpolitik.

För oss i folkpartiet känns det riktigt och naturligt att värna om och bygga ut den sociala välfärden. Bygga ut och förbättra kan man göra både genom att satsa mera pengar och genom att använda pengarna på ett vettigare sätt. Vi tror att vi slagit huvudet i skattetaket och att det nu är dags att skapa ekonomisk tillväxt med precis samma metod som Kjell-Olof Feldt har förespråkade vid tidigare tillfällen, dvs. att sänka marginalskatterna. Det är synd att hans egen regering inte vågar nappa på det fina förslaget och därmed ta chansen att få en lugnare avtalsrörelse, en sänkt inflation och ökad ekonomisk tillväxt. Det är säkert riktigt, som Kjell-Olof Feldt påpekat i något sammanhang, att 1 % inflation innebär ca 50 000 arbetslösa. Men det handlar inte bara om att skapa ekonomisk tillväxt utan också om att använda pengarna på ett bättre sätt. De bra sätten kan man få reda på genom att ta vara på de goda idéerna, uppfinningsrikedomen och skaparglädjen bland dem som går ute i vardagen, bland dem som bokstavligen ser vad som fungerar dåligt och vet hur det skulle kunna fungera.

Jag skall ta upp några områden där bristerna fortfarande är stora och som vi därför vill prioritera. I stor utsträckning handlar det om det vi brukar kalla "det glömda Sverige".

Jag fick ett brev en dag, spontant nedskrivet och undertecknat av 15 sjukvårdsbiträden. Så här skrev de bl. a.: "Vi har lärt oss att i första hand ha tid med vårdtagaren. Men den tiden finns inte på grund av för lite personal. . . En anställd i hemtjänsten skall på en halvtimme klara uppställning, toalettbesök, tvättning, tandhygien, påklädning, medicinering m. m. Jäkta vidare för att under nästa halvtimme hinna med frukost, bäddning, städning, rakning, medicinering och blöjbyte. Eftersom dessa besök är den enda kontakten med yttvärlden för många känns det bittert att behöva rusa vidare utan att ha fått samtala. . . Varken sjuka eller åldringar minskar i antal, varför en ordentlig upprustning av vården är nödvändig. Än har vi inte höj- och sänkbara sängar överallt, vilket borde vara självklart."

De här flickorna har rätt i att det just inom sjukvården behövs ökade resurser. De pekar på ett angeläget område, hemtjänsten. Det finns också andra, t. ex. orimliga sjukvårdsköer och nya behandlingsbehov – vi behöver bara tänka på aids, allergier och belastningssjukdomar. Sjukvården bör därför vara ett prioriterat område, som tillförs ökade resurser i takt med den ekonomiska tillväxten, som ju av långtidsutredningen har beräknats till 2–2,5 % per år. Resursförstärkning behövs både för att förbättra vården och för att få tillräckligt med personal. Vid en enkätundersökning i ett större landsting hade bara 46 % av sköterskorna och undersköterskorna kvar intresset för yrket. 26 % hade planer på att byta yrke. Det här är alarmerande. Håller sjukvårdsministern med folkpartiet om att det är sjukvården som skall prioriteras och tillföras ökade resurser från den ekonomiska tillväxten?

De 15 sjukvårdsbiträdena skriver vidare: "Mycket av nymodigheterna på våra sjukhus är skrivbordsprodukter utan förankring i verkligheten. . . Vi efterlyser bättre kontakt mellan ledning och biträden. Mycket av det vi arbetar med bestäms över våra huvuden."

Den här känslan tror jag finns på många håll bland sjukvårdspersonalen. Det räcker inte att enbart tillföra mera pengar. Vi måste också ta vara på den

outnyttjade resurs som finns hos de här 15 flickorna. I många fall kan den offentliga vården bli effektivare genom ett ökat personalansvar, ett belöningsystem, som gör det meningsfullt att anstränga sig eller ett väl fungerande ledarskap. Förmodligen skulle några av flickorna, om de fick chansen, kunna skapa ett alldeles utmärkt vårdalternativ i egen regi, där de fick möjlighet att förverkliga sina fina idéer och uppleva glädje över att göra en insats som de själva tror på och är nöjda med. Några skulle kanske kunna berika vården med bättre och spännande alternativ i samarbete med någon ideell organisation, en pensionärsorganisation eller ett serviceföretag.

Vore det så farligt, Gertrud Sigurdsen, att släppa loss personalen och låta alla de dolda resurser personalen bär på få komma till användning för en positiv utveckling av vården? Vore det farligt att släppa fram de privata initiativen på samma villkor som de offentliga inom vården?

Herr talman! Det är bra att regeringen säger sig ha planer på att föreslå rätt till betald ledighet för vård av anhöriga. Det är ju ett krav som folkpartiet envist upprepat i motioner år efter år. Att regeringen förbereder förslag i den riktningen är en glad överraskning med tanke på att folkpartireservanten var ensam om att driva frågan så sent som våren 1987, när äldreberedningens betänkade Äldreomsorg i utveckling kom.

När det handlar om längre vårdtider bör anhöriga kunna erbjudas anställning som biträde inom sjukvårdens ram. Det är också viktigt att anhörigvården utformas så att den täcker behoven i familjer med svårt handikappade barn över 16 år. Där har föräldrarna i dag ingen rätt till ledighet eller ersättning, när deras vuxna barn blivit akut sjuka.

"Sedan har vi byråkraterna med sina huvudlösa infall", skriver de 15 sjukvårdsbiträdena och fortsätter: "Att slopa ålderdomshemmen betyder kaos och att skicka iväg människor från hem för psykiskt sjuka, den enda trygghet de haft i 60-70 år, är en stor grymhet." Jag har på känn att också socialdemokraterna nu börjar acceptera att det faktiskt finns äldre, som vill ha den service som ålderdomshemmen kan erbjuda. Verklig valfrihet förutsätter ju att efterfrågade alternativ finns att tillgå - dit hör bl. a. ålderdomshem och privata sjukhem. Det är bra att bidraget till kommunerna per pensionär höjs till 400 kr. Det är ett steg i rätt riktning. Ännu bättre hade det varit om regeringen också hade föreslagit att statsbidraget till socialhemtjänst får utgå också till anställda på ålderdomshemmen. Försäkran om att ålderdomshemmen skall få finnas kvar klingar inte riktigt äkta förrän regeringen gett med sig på den här punkten och gått med på folkpartikravet att statsbidrag skall beviljas t. o. m. vid nybyggnation av ålderdomshem, som uppfyller kvalitetskraven.

Herr talman! Målet skall vara att alla som önskar skall få bo kvar i egen lägenhet eller någon form av servicebostad. Men tyvärr finns det fall där långvård eller annan institutionsvård är enda möjliga alternativet. Då måste det vara en självklar rätt att få ha ett alldeles eget rum med egna möbler och släktfotografier, rätt att skratta, gråta, lyssna på nattradion och få ren blöja utan att störas av obehörigas närvaro.

Hittills har utvecklingen gått alldeles för trögt. Det är en skam att fortfarande t. ex. 40 % av långvårdspatienterna ligger på sal med fyra bäddar eller flera. Därför vill folkpartiet att 100 milj. kr. skall anslås per år under 5 år

som stimulansbidrag för en snabbare ombyggnad av långvårdskliniker och lokala sjukhem. Det är beklämmande att vi hittills inte fått gehör för det kravet. Tycker inte sjukvårdsministern att den här gruppen, som tillhör de mest glömda i det glömda Sverige, vore värd den satsningen?

Herr talman! Jag vill till sist ta upp några av de krav vi har i partimotionen om barns livsvillkor. Också barnen har det internationellt sett bra i vårt land. Men fortfarande finns det barn som lever i social misär, blir misshandlade, sexuellt utnyttjade och tvingas se på eller blir utsatta för våldshandlingar i hemmet. Det finns mycket som tyder på att framför allt barn i missbrukarfamiljer kan tvingas leva under oerhört alarmerande förhållanden. Missbruk och tidig prägling genom familjevåld är förmodligen en starkt bidragande orsak till senare våldshandlingar.

Det är oerhört viktigt att vi får en kartläggning av vilka sociala och ekonomiska skador som missbruk medför för familjerna och för den närmaste omgivningen och då inte minst barnen. Intresset för en sådan kartläggning har tyvärr varit alltför svalt från socialdemokraternas sida, när frågan tidigare har behandlats av riksdagen. Är Gertrud Sigurdsen nu beredd att stödja kravet från folkpartiet på en kartläggning av de sociala och ekonomiska konsekvenserna för missbrukarnas familjer och deras närmaste omgivning?

Vi återkommer från folkpartiet också i år med krav på en fungerande skyddsorganisation också för barn när det gäller skador på grund av olycksfall, våldshandlingar eller brister i miljön. Olycksfallen svarar för nästan hälften av den totala dödligheten bland barn. Det är dubbelt så vanligt att barn skadas i skolan som att vuxna skadas i arbetslivet. Undersökningar har visat att de flesta barnolycksfallen hade kunnat förebyggas med enkla medel utan större kostnader och att en stor del av kroppsskadorna i skolan uppkommer genom våldshandlingar mellan elever.

Detta är viktiga saker att ta tag i. Också i år lyfter vi från folkpartiets sida fram behovet av barnskyddsombud via föräldrarna för de små barnen och en fungerande elevskyddsorganisation. Bl. a. vill vi ha elevskyddsombud och tillämpningsföreskrifter för arbetsmiljölagen också när det gäller skolmiljön. Lagen omfattar sedan ett riksdagsbeslut 1978, alltså för tio år sedan, också elever från årskurs sju, men frågan är fortfarande undanstoppad på regeringskansliet. Skolöverstyrelsen kom för åtta år sedan med en rapport om hur lagen borde tillämpas. Det som har hänt är att rapporten har flyttats från socialdepartementet till utbildningsdepartementet och nu ligger där i någon byrålåda.

Är inte detta med skador hos barn på grund av olycksfall, våldshandlingar och brister i barnens arbetsmiljö, med buller, mögel och andra riskfaktorer, av en sådan vikt att det är dags för regeringen att ta ett samlat grepp i skyddsfrågorna när det gäller barn?

Anf. 22 GÖREL THURDIN (c):

Herr talman! Trygghet och solidaritet är i hög grad en fråga om hur vi organiserar och planerar vårt samhälle. Vi måste utgå från den enskilda människans situation och visa respekt för individuella önskemål. Först då blir

det möjligt att ge begreppen trygghet och solidaritet en djupare dimension, en dimension av livskvalitet.

Decentralisering innebär att man eftersträvar ett samhälle som är överblickbart för den enskilde och där besluten så långt möjligt fattas av människorna själva – inte av en odefinierbar överhet. I centern har vi försökt beskriva detta som ett lokalsamhälle. Talet om stordriftsfördelar har de facto tonats ner på sistone. Inom vård och omsorg, där mänsklighet är nödvändig, krävs den lilla, människonära skalan. Storsjukhus och stora servicehus ger inte alltid så bra mänskliga miljöer.

Tyvärr har socialdemokratin inte engagerat sig från denna utgångspunkt. I stället är det många gånger överhetens försök att värja sig mot folkliga krav som präglar tänkandet. Valfrihet och decentralisering är inte socialdemokratiska honnörssord, utan de upplevs av socialdemokratin som hot mot den egna maktsfären.

Varför skulle man annars så envetet motsätta sig vårdnadsbidrag till småbarnsfamiljerna? Det är ju först om familjerna själva kan disponera resurser för barnomsorg som det blir möjligt med valfrihet. Jag tänker inte närmare ta upp den frågan här i dag, eftersom Ulla Tillander i en senare debatt kommer att ägna stor tid åt den frågan.

Att valfriheten är socialdemokratiens fiende upplever vi också på åldringsvårdens område. År efter år har vi från centern tillsammans med andra slagits för att ålderdomshemmen måste finnas kvar. Men det förutsätter rättvisa villkor för ålderdomshemmen.

Socialdemokratin har stretat emot och slingrat sig som en mask. Först nu, när en massiv opinion av de äldre trycker på, börjar man ana förskjutningar i den socialdemokratiska positionen. Men det är en omvändelse under galgen.

Jag tycker det vore bra om socialministern i dag i den här debatten kunde ge besked om att vårens åldringsvårdsproposition kommer att innebära förslag om statsbidrag till personalen på ålderdomshemmen. Uteblir ett sådant besked kommer tyvärr den kommunala planeringen att fortgå efter linjer som innebär nedläggningar, färre alternativ för de äldre och minskad valfrihet. Nu senast hörde jag att man i Södertälje skall lägga ned ett ålderdomshem så småningom – det ingår i den kommunala planeringen. Det har också visats i någon utredning att dessa nedläggningar kommer att ske i ökad takt, eftersom man har planerat in dem utifrån de statsbidragsregler som har gällt.

Alla är inte lika sjuka eller lika friska! Det är nog bra med ett eget rum, men det skall vara i trygg gemenskap.

I det här sammanhanget vill jag också ta upp den ekonomiska situationen för våra gamla människor. I artikel efter artikel kan jag läsa om det missnöje som breder ut sig bland våra pensionärer. Den socialdemokratiska regeringen har inte infriat sina löften till denna väljargrupp. I stället har man beslutat om att ta bort friåret, trots att det skulle slå hårdast mot de äldsta pensionärerna, dvs. mot dem som har lägst ATP. Nu tycks ni inte töras genomföra förslaget förrän efter valet, vilket visar att ni inte är riktigt säkra på effekter och reaktioner. Centern sade bestämt nej när riksdagsmajoriteten drev igenom det här beslutet.

När det gäller pensionerna har centern redan tidigare genom Martin

Olsson lyft fram problemet med margineffekterna för de pensionärer som har extra avdrag vid beskattningen. Nu har visst ett halvt löfte avlämnats från finansdepartementet i den här frågan, men man kan ju aldrig så noga veta hur regeringen egentligen tänker göra. Vi har nu börjat vänja oss vid vackert tal som aldrig mynnar ut i konkreta förslag och beslut. Det är absolut nödvändigt att alla pensionärer åtminstone har lägst folkpension och fullt pensionstillskott. I ett välfärdsland som vårt är en annan ordning rent ut sagt skamlig.

Om jag förstår det rätt är de handikappade hyggligt nöjda med budgetpropositionen men inte med samhällsutvecklingen. Koncentration, storskalighet och mer ytliga sociala kopplingar mellan människor innebär ju en svårare situation för handikappade. Vad innebär det för de handikappade att arbetet för allt fler blir den naturliga sociala kontaktpunkten, samtidigt som de handikappade trots högkonjunktur har mycket svårt att göra sig gällande på arbetsmarknaden? När den totala arbetslösheten går ner, då ökar den för just de handikappade. Så får det naturligtvis inte vara.

Har vi inte litet för stelbenta regler när det gäller de handikappades möjligheter på den ordinarie arbetsmarknaden? Jag tycker att sådana frågor bör vara huvudfrågor i den aviserade handikapputredningen. Men också i avvaktan på utredningsresultat bör åtgärder kunna vidtas.

Ge bättre möjligheter till Samhall. Det är billigare för samhället än praktiskt taget varje annat alternativ. Minska inte antalet lönebidragsanställda hos organisationer. Öka möjligheterna till lönebidragsanställningar i näringslivet. Ge bättre möjligheter till utbildning, så att inte brister härvidlag blir ytterligare ett handikapp på arbetsmarknaden. Det gäller t. ex. kvaliteten på dövskolorna.

Herr talman! En av de svåraste men samtidigt viktigaste frågorna på det sociala området är personalfrågorna. Det är problem överallt men kanske särskilt svåra problem i de områden där inga unga människor bor kvar eller där vårdsektorn måste konkurrera om personal. Storstadskoncentrationen innebär ett hot mot den sociala servicen.

Vi kan se hur svårt det är att upprätthålla kvaliteten i barnomsorg och äldreomsorg i storstadsregionerna. Det beror inte på bristande insatser från dem som jobbar där – tvärtom. Det beror på att personalomsättningen är för stor, att jobbet är för stressigt, att ett tyngre vårdbehov nu finns i hemtjänsten osv.

I en alltmer pressad arbetssituation är det naturligt för många att söka alternativ om sådana finns.

Vi kan inte vara passiva inför den kris för vård och omsorg som håller på att breda ut sig. Det gäller i allra högsta grad solidariteten med de människor som är i behov av vård, omsorg och service. Solidariteten med de svagaste förutsätter rättvisa och rimliga villkor för dem som jobbar inom denna sektor.

Det faktum att vi här har ett traditionellt kvinnoområde innebär att det också krävs åtgärder från jämställdhetssynpunkt.

Vad kan man då göra?

- Bättre arbetstider. Försök med förkortad arbetstid. Mindre helgarbete. Icke delade arbetsscheman under dagen, så att man slipper ha två arbetspass med flera timmar emellan.

- Bättre arbetsmiljö genom utveckling av den människonära tekniken i vardagsarbetet.
- Bättre utbildning. Ökad satsning på fortbildning och grundutbildning. Detta ger också ökade möjligheter till utveckling i det egna jobbet. På grund av rekryteringsproblemen finns ju risk att utbildningsnivån rasar. Centern har också krävt att prioriteringen av 16-17-åringar till värdutbildningen slopas, så att utbildningslinjerna kan fyllas på med även äldre sökande.
- Det behövs även rejäla markeringar i lönesammanhang.

Allt detta kostar, men vad väljer vi? Vill vi ge alla den vård, omsorg och trygghet de behöver, eller tänker vi låta köerna växa i takt med att personalen blir färre och därmed ställa allt fler utanför?

Man kan också decentralisera besluten! Det måste även ske en spridning av inflytandet ut till den direkta verksamheten på kliniker, vårdcentraler, dagcenter, barnstugor och annan verksamhet. I många fall skulle pengarna hanteras mera rationellt om de som har den bästa kunskapen om den dagliga verksamheten fick bestämma mer. Det handlar alltså om att decentralisera även budgetansvar. Detta ställer större krav på oss politiker och vårt beslutsfattande. Vi måste bli bättre på att ställa upp mål för verksamheten och att mäta målpuppfyllelsen.

Det finns säkert flera möjligheter. Det viktiga är emellertid att vi tar oss an problematiken. Frågorna är så allvarliga och samhällsövergripande att de inte bara får hänskjutas till parterna på arbetsmarknaden eller överläggningar med organisationer. Det fordras politisk beslutskraft, och den bör redovisas här i riksdagen. Dagmaravtalen är ett steg mot rättvisare fördelning av statsbidragen mellan landstingen. Vad gör regeringen utöver detta? Jag skulle gärna vilja ha några exempel redovisade här.

Kampen mot HIV och aids tillhör vår generations stora ödesfrågor. Vi har en tendens att glömma de stora hoten. Människor orkar ju inte i längden oroa sig för ett problem. Livsfaran blir vardag. Så blev det för många med kärnkraften. Varje gång vi tvingas vakna blir det brutalt och plötsligt, och så får det inte bli med aids.

Passiviteten—likgiltigheten är ju smittans största vän och människans fiende. Om vi under några månader kan minska smittökningstakten, så innebär det inte att risken är över. När smittan börjar spridas i ungdomsgrupper får var och en av oss frågeställningarna nära inpå oss. Vi får alltså aldrig slå oss till ro. Vi måste komma vidare i forskning om botande, i vård av de redan drabbade och i upplysning till alla om beteende för att undvika hotet. Man får inte gömma undan problemet. Jag är medveten om att förslag har framlagts i en proposition.

Mänsklighet, omtanke, omsorg och vård! Orden hänger samman och hör ihop vare sig det gäller barn, unga människor, medelålders, gamla. Den sociala välfärden, som socialdemokraterna så ofta talar och skriver om, kan och får inte utesluta någon. Den sociala välfärden måste mätas också utifrån den trygghet som i verkligheten upplevs – inte bara utifrån ekonomiska termer och statistik på hur många som på ett eller annat sätt får hjälp.

Trygghet känner den som vet att det finns en beredskap, när man blir sjuk,

när man blir gammal, när man blir arbetslös eller när man är handikappad. Trygghet upplevs också om den enskilda människan känner att samhället tar hänsyn till behovet hos just henne och inte tvingar henne till något som hon upplever som otryggt. Den beredskapen och den tryggheten är vi skyldiga att tillhandahålla alla.

Anf. 23 INGA LANTZ (vpk):

Herr talman! Jag skall tala om barn, först om barns levnadsvillkor utanför vårt land. Jag har hämtat material ur bl. a. Eva Hernbäcks DN-artiklar.

I den ofattbara misär som drabbar miljontals människor genom krig, fattigdom och utsugning finns det en stor grupp som alltid befinner sig underst. och det är barnen.

Barn utgör hälften av alla offer i krig, trots att de enligt internationella konventioner skall skyddas. Barn utnyttjas som soldater och tvingas att ta större risker än vuxna. Under de 150 krig som har utkämpats sedan andra världskriget uppskattas 40 miljoner människor ha dödats, och en fjärdedel av dessa döda har varit barn under 15 år.

Det finns barnsoldater i ett tjugotal länder. En del av barnen finns i reguljära arméer, andra strider i gerillaarméer. I Uganda finns barnsoldater, i Nicaragua utnyttjas barn i contrasgerillan och i Libanon finns stridande barn hos alla krigförande grupper. Den största gruppen barnsoldater finns i kriget mellan Iran och Irak – framför allt i Iran, där barn skickas ut i strid bara tio år gamla. De får vara levande minröjare åt de vuxna soldaterna. I dag räknar man med att 200 000 iranska barn har dött vid fronten.

Barn utnyttjas i en stor och omfattande sexhandel med prostitution och pornografi. Hundratusentals barn i u-länderna försörjer sig som prostituerade – det rör sig om både småpojkar och småflickor. En del är köpta och inlåsta på bordeller, andra är beroende av hallickar och en del måste bidra till sin familjs försörjning på detta sätt. Problemen är förmodligen störst i Sydostasien. Manila och Bangkok är kända för sin sexturism, och det är ju barn som är mest efterfrågade. Det är de äldre herrarna som efterfrågar dessa småbarn. Man uppskattar antalet barnprostituerade i Thailand till 40 000 – detta i ett land där prostitutionen är lagligen förbjuden. Och med barn menas barn under 14 år.

Men det finns prostitution också i Afrika, i Latinamerika, i Indien och i Europas storstäder samt inte minst i USA. I Paris beräknas att det finns 5 000 pojkar och 3 000 flickor som är prostituerade. Och i USA är 300 000 pojkar prostituerade. I USA förekommer hundratals tidskrifter som har specialiserat sig på barnpornografi. För tio år sedan – förmodligen har mycket hänt sedan dess – beslagtogs 15 000 pornografiska diabilder och 4 000 filmer. På dessa diabilder och i dessa filmer fanns barn under tio år. Beslagen tros ha motsvarat 5 % av denna marknad.

Hundratals miljoner barn utnyttjas som billig och obetald arbetskraft inom jordbruk, hemarbete eller i produktionen. En del barn säljs av sina föräldrar till fabriker. De värsta fallen är där barn blivit inlåsta dag och natt på fabriker och tvingas arbeta instängda med undermålig mat som lön. Många barn arbetar heltid redan från det att de är 5–6 år gamla. De arbetar som uppässare i de rikas hem. Men de arbetar också med mycket tunga jobb i

gruvor, tung industri, byggarbete och med tegelstenstillverkning – för att nämna bara några arbetsområden där mycket små barn finns och arbetar.

Det är svårt att uppskatta hur omfattande barnarbetet är i världen. Men ILO räknade redan 1981 med 145 miljoner arbetande barn i 10–14 års ålder, och då var inte det oavlönade arbetet inom familjen medräknat.

Barn sätts i fängelse. I en undersökning av 27 länder visade de sig att dessa länder hade en minimiålder för fängelsestraff på mellan 12 och 14 år. 12 år gäller för t. ex. Marocko, Nigeria och Pakistan. I Frankrike är gränsen 13 år och i Sydafrika 7 år. Trots dessa gränser finns det barn i fängelse som är under 10 år i t. ex. de franska fängelserna, nioåringar i marockanska och tolvåringar på Västbanken.

Barn sätts i fängelse av skilda orsaker. De kan sakna bostad: då fälls de för lösdriveri. De kan ha åkt buss utan biljett, de kan ha stulit mat eller försökt fly till ett annat land utan papper. Barn fångas också av politiska skäl.

Frågan är, herr talman, om de nuvarande politiska institutionerna klarar av att ändra det som sker och som jag nu har talat om. Sverige måste ändå genom sina olika möjligheter i politiska internationella organ arbeta för att få bort de vedervärdiga förhållanden som jag nu har talat om.

Efter vad jag sagt nu känns det futtigt att gå över till våra svenska barn och hur de har det. Det är ju inte alls jämförbart. Ändå finns det många barn som far illa också i vårt land, i vår välfärd. Många barn anser sig inte, känner sig inte, omtyckta av någon enda person. Det har visat sig vid undersökningar att 25 % av barnen har ganska svår ångest. 10 % av tioåringarna har psykiska problem. 5 % av barnen i årskurs 9 – då är de 15–16 år – dricker alkohol minst en gång i veckan. Vart åttonde barn föds in i en missbrukarfamilj här i Storstockholmsområdet. Och vi lever i ett samhälle som utmärks av konkurrens. Vissa partier vill ha mer konkurrens på fler områden än vad vi har i dag. Vi har ett samhälle som utmärks av elitänkande och en betoning av individens ansvar för sitt eget liv, där var och en skall vara sin egen lyckas smed. Under de senaste åren har dessa tendenser markerats ännu mer.

Barn i vårt samhälle skadas av en destruktiv s. k. kulturpåverkan. Barn exploateras hejdlöst genom dåliga filmer och video. Videovåldet ger skador. Det är märkligt att vi inte kan skydda våra barn och ungdomar från sådant som är skadligt. Påverkan från våldsfilmer ger ett ökat våld i samhället. Ungdomsvåldet har ökat i en långsam takt under de senaste 30 åren. Men den verkliga förändringen är inte ökningen utan karaktären på våldet. Det är grövre och hänsynslösare. Vilka ungdomar är det då som griper till våld? Det är oftast ungdomar med problem – problem som har uppdragats tidigt i skolåldern, ibland redan på dagis. Det finns ett klart samband mellan våld, alkohol, stöld, knark och hur det går i skolan. Det är samma barn det handlar om. Därför behövs ett samlat grepp från föräldrar och samhälle alltifrån en tidig barnomsorg genom hela skolan och upp i tonåren. Men – jag vill säga det – de flesta barn i vårt samhälle mår ändå bra. I alla fall har barn det bra rent materiellt sett. Vad jag skulle önska är att barn skulle kunna få mer av social kollektiv omsorg.

Den kollektiva barnomsorgen är en sådan omsorg. Fortfarande får bara 30 % av barnen plats på daghem och 13 % av de yngre skolbarnen på fritidshem, trots att man har diskuterat barnomsorgsutbyggnaden i över 20 år.

Barn som från tidig ålder har fått gå på daghem klarar sig bättre senare i livet. De barn som har haft möjlighet att komma in på spädis, spädbarnsdaghem, klarar sig allra bäst. Det kan vara bra att komma ihåg, när debatten nu handlar mycket om att förlänga den tid då föräldrar skall vara hemma med sina små barn. Barn mår bra av en kollektiv samvaro och fostran – även mycket små barn. Barnomsorgen kan användas som en brygga, eftersom alla barn oavsett social och ekonomisk bakgrund mår bättre i barnomsorgen än om de skulle vara utanför den. FAST-projektet har visat detta i en tioårig studie. Daghem är positivt och utvecklande för barnen.

Detta har också de bäst utbildade och mest medvetna föräldrarna förstått. Därför är fortfarande de flesta barn som finns på daghem barn till SACO-föräldrar, medan LO-barnen förekommer sparsamt på daghem. Jag vet att det har skett en viss förbättring, men det är långt ifrån tillfredsställande.

Det finns all anledning att vara orolig för barnomsorgen. Dels är kvaliteten hotad, bl. a. genom den personalflykt och personalomsättning som sker inom alla former av barnomsorgen. Dels kommer inte regeringens löfte om att alla barn från 1.5 års ålder skall få plats i barnomsorgen att kunna hållas med den nuvarande utbyggnadstakten. Det finns inga möjligheter att klara den utlovade utbyggnaden, om inget rejält sker på det här området. Båda dessa saker, både utbildningen och kvaliteten, är lika hotade, lika utsatta. Trots att regeringen lovar i olika sammanhang att man skall satsa på barnomsorg, ungdomar och äldreomsorg är det just inom dessa områden som de stora bristerna finns.

Herr talman! De borgerliga partierna har nu samlat ihop sig om ett vårdnadsbidrag. Och det blev precis så reaktionärt som man kunde befara. Deras vårdnadsbidrag är ett hårt slag mot den kommunala barnomsorgen och mot alla de föräldrar som har barn inom den kommunala barnomsorgen. Det blir ingen ökad valfrihet med ett vårdnadsbidrag – det blir en minskad valfrihet. Ett vårdnadsbidrag är också ett hot mot den framtida utbyggnaden, och det släpper fram spekulation även inom barnomsorgen. Jag hoppas verkligen, herr talman, att väljarna i årets val ser igenom det sockrade förslaget, som faktiskt döljer ett maskstunget surt äppelkart.

Anf. 24 Socialminister GERTRUD SIGURDSEN:

Herr talman! Socialpolitiken är en av hörnstenarna i välfärdspolitiken. Socialdemokraterna vill slå vakt om, förfina och förbättra socialpolitiken till glädje för barnen och deras föräldrar, till trygghet för människor som drabbas av ohälsa och handikapp och till stöd för de äldre.

Den socialdemokratiska regeringen har sedan 1982 återinfört ett system för värdesäkring av pensionerna. Vi har också, i det närmaste, fördubblat barnbidragen och förbättrat stödet till kommunernas hemtjänst och till barnomsorgen – för att nämna en del av insatserna på socialpolitikens område.

I debatten har en del frågor om äldreomsorgen, familjepolitiken och handikappade tagits upp. Jag skall inte gå närmare in på dessa områden, eftersom Bengt Lindqvist kommer att beröra dem. Äldreomsorgen kommer också att tas upp av Aina Westin.

Låt mig ändå återge vad vår partikongress bl. a. kom fram till när det gäller äldreomsorgen. Vi har lyssnat på människorna för att få reda på vad de vill ha. Vi kan dock självfallet inte ha någon säker uppfattning om hur de äldre kommer att vilja bo i framtiden. Det är därför utomordentligt viktigt att vi skapar många alternativ, så att morgondagens gamla kan välja den värd och den service som motsvarar deras krav och behov.

Herr talman! Av deltagarna i dagens debatt är jag den enda som har uppnått den ärevärdiga folkpensionsåldern, 65 år. Jag kan således göra den personliga bekännelsen att jag har sett tillräckligt mycket av den äldre modellen av ålderdomshem, som jag tror att många i dagens debatt värnar om. Jag har sett rummen på 14 m² utan hygieniska förhållanden. Som pensionär vill jag inte ha den standarden på ett eventuellt boende, då jag inte längre klarar att bo hemma. Socialdemokraterna vill förbättra standarden på det boende som finns inom ålderdomshemmen liksom inom sjukhemmen och långvården osv.

Jag nämnde en del av det som har hänt sedan 1982. Även i årets budget finns det en tydlig profil när det gäller förbättringar för handikappade och för vården och omsorgen. Till Ingrid Ronne-Björkqvist vill jag säga att det framgår klart av budgeten att sjukvården skall prioriteras. Med budgetförslaget vill vi stärka och förbättra den sociala tryggheten.

Under detta år kommer löntagare, småbarnsföräldrar och pensionärer att få ett förbättrat stöd med ca 4,5 miljarder kronor. Sedan den första december har vi en rättvis sjukförsäkring, utan karenssdag. Ersättningen vid sjukdom blir nu i princip 90 % för alla inkomsttagare. Vi har höjt ersättningsnivån i delpensionen från 50 till 65 %. De sämst ställda pensionärerna, de med hög hyra och låg pension, har fått betydande höjningar av det kommunala bostadstillägget. Det är resultatet av nya regler för statsstödet till KBT.

När det gäller KBT-reformen finns det en mycket intressant iakttagelse som man kan göra. Vi vet att reglerna medger ett utrymme för kommunen att visa den egna ambitionen i vad gäller bostadstillägget till äldre. Tre kommuner har valt att lägga sig så långt ner som möjligt. Samtliga dessa kommuner har en klar borgerlig majoritet. Det kan i och för sig vara en tillfällighet. Men även om man gör en mer ingående analys av vilka förändringar som skett sedan de nya reglerna kom, framträder en tydlig tendens – kommuner med borgerlig majoritet är i allmänhet mer återhållsamma när det gäller att höja de kommunala bostadstilläggen.

Carl Bildt sade i debatten i går: Rösta rätt i kommunalvalen! Det måste i varje fall för pensionärerna innebära att de inte skall rösta borgerligt.

Det har hänvisats till en del av pensionärernas villkor. När det gäller det löfte som socialdemokraterna har gett om att återbetala effekten av devalveringen skall vi i morgon lyssna till pensionärernas representanter. Pensionärsorganisationer och HCK skall då inför statsministern, finansministern och socialministern framföra hur de vill ha den framtida utbetalningen.

Med fjolårets beslut om slopad karenssdag och höjd nivå i sjukförsäkringen lades grunden för en ökad rättvisa i sjukförsäkringssystemet. Vi vet att LO-förbunden just nu förhandlar på den privata sidan, med sikte på att få samma avtalade förstärkningar av sjukersättningen som tjänstemän och offentligt anställda har.

Vad händer då? I det läget håller moderater och folkpartister fast vid sina krav om en försämring av sjukförsäkringsreglerna. Moderaterna vill sänka nivån till 80 % under de 90 första dagarna. Folkpartiet vill återinföra karensdagen och sänka nivån från 90 till 80 % under de första 30 dagarna per år.

Folkpartiet skriver i sin motion att besparingar av den här typen måste göras på ett sådant sätt att de inte drabbar redan utsatta grupper. Varför, herr talman, lägger man då fram förslag som har udden riktad mot redan svaga grupper på arbetsmarknaden? Arbetarna på den privata sektorn tillhör ju ändå oftast de lågavlönade. De är dessutom bland dem som hittills har haft svårast att avtalsvägen förbättra skyddet vid sjukdom.

Varför vill folkpartiet och moderaterna i detta sammanhang ännu en gång ta ifrån delpensionärerna en del av deras kompensation, och sänka från 65 till 50 %? Jag kan inte förstå det på något annat sätt än att det i praktiken drabbar de löntagare som har de minsta ekonomiska marginalerna. Det försvårar för dem att utnyttja möjligheten att ta delpension. Att komma med sådana förslag är inte ett uttryck för strävan efter rättvisa.

Ingegerd Troedsson har tidigare här redovisat moderaternas förslag när det gäller finansieringen av sjukvården. Jag skulle vilja säga att det är en sorts amerikanskt finansieringssystem.

Landstingsskatten skall avskaffas och ersättas med försäkringsavgifter som är proportionella mot inkomsten. Försäkringen skall vara obligatorisk. Den skall genomföras i tre steg. Den skall betala för öppenvårdsbesök, för sjukhemsvård och i slutändan också för sjukhusvård.

Jämför detta förslag med folkpartiets! Folkpartiet föreslår att primärvården skall få alla sjukvårdspengar. Den skall sedan, som patientens företrädare, köpa vård av sjukhusen. Det är svårt att komma längre ifrån varandra än vad moderaterna och folkpartiet gör när det gäller hur sjukvården skall finansieras.

Centerpartiet sluter upp bakom Dagmaravtalet. Det har vi också hört här i dag. Det är utomordentligt svårt att mot den bakgrunden ens urskilja konturerna av en gemensam borgerlig politik på ett – det är vi alla överens om – så viktigt område som sjukvårdens.

Man kan konstatera att moderaterna är ganska isolerade i sin syn på sjukvården. Jag vill citera ur tidskriften Liberal debatt nr 7, 1987. Cecilia Carpelan, folkpartistisk landstingspolitiker i Stockholm, skriver där på följande sätt: "Moderaterna talar svepande om stort slöseri inom offentlig sjukvård, utan att för den skull kunna peka på en enda åtgärd, som tillnärmelsevis skulle frigöra de resurser som behövs för en anständig utbyggnad av vården, exempelvis inom psykiatri och medicinsk rehabilitering."

Det var mycket intressant att läsa Läkarförbundets ordförande Thomas Ihres artikel i Svenska Dagbladet häromdagen, där han riktade följande maning till privatiseringsivrarna: "Låt bli att smutskasta oss och inse att vi inom den offentliga sjukvården behövs och att vår arbetssituation är helt annorlunda än den som gäller för privata sjukvårdsutövare." Och han avslutar sin artikel: "Jag anser, att privat sjukvård skall vara ett komplement till den offentliga vården. Det kan aldrig bli ett antingen eller."

Mot en borgerlig, i många stycken elitistisk socialpolitik, står den socialdemokratiska politiken. Vi vill inte skära ner. Vi vill fortsätta att bygga ut och förbättra den sociala välfärden. På sjukvårdens område har vi nu skapat de ekonomiska förutsättningarna för en vård på lika villkor för alla i alla delar av landet.

Det senaste Dagmaravtalet mellan staten och sjukvårdshuvudmännen gäller för två år och innebär 26,6 miljarder kronor i stöd till landstingen.

Den senaste överenskommelsen betonar viktiga mål och principer för sjukvården. Strävandet skall vara att tillgodose patienternas önskemål och krav på förbättrad service, större valfrihet och tillgänglighet inom vården. Sjukvårdshuvudmännen åtar sig i överenskommelsen att åstadkomma förbättringar, bl. a. genom att anpassa telefontider och öppettider och genom ett vidgat samarbete inom landstingen och landstingen emellan.

Patienterna skall ha ökade möjligheter att själva välja läkare, vårdcentral eller sjukhus, och det skall vara möjligt för de äldre att välja vård och boendeform. En strävan är att en ensam äldre skall ha rätt att vårdas i ett landsting där det kanske finns anhöriga, även om det innebär en flyttning från det ena landstinget till det andra.

Ingegerd Troedsson! Alla och inte bara några få skall ha denna möjlighet att välja. Det är bra att människor får denna valfrihet. Som svar på Ingegerd Troedssons fråga kan jag säga att det är bra att även människor som arbetar inom vården skall kunna välja arbetsgivare och avgöra om de vill arbeta under andra förutsättningar.

Görel Thurdin tog upp frågan om HIV och aids. Vi kommer att ha en debatt om denna fråga i kammaren vid ett senare tillfälle när den propositionen skall behandlas. Men låt mig instämma i det som sades, nämligen att HIV och aids är ett allvarligt hot mot folkhälsan. Det finns all anledning för oss att göra ytterligare ansträngningar att vidta de åtgärder som är möjliga för att vi skall kunna komma till rätta med hotet.

I flera anföranden under den här debatten som började i går och fortsätter i dag, har man erinrat om att det är valår i år. Naturligtvis frågar sig många vad för alternativ som finns i politiken. Vilken sjukvårdspolitik blir det med en eventuell borgerlig regering? Är det moderaternas förslag som skall bli gemensam borgerlig politik? Löntagarna undrar förstas också vilken sjukförsäkring som skall bli gällande om det skulle bli en borgerlig regering. Skall det återigen införas karensdagar? Skall nivån på ersättningen sänkas till 80 %? Hur ställer sig egentligen centern till moderaternas och folkpartiets förslag till försäkringar inom sjukförsäkringen och andra områden?

Herr talman! Splittringen mellan de borgerliga partierna är större än någonsin.

Socialdemokraterna slår vakt om den sociala välfärden. Socialdemokraterna vill utveckla och förbättra den sociala tryggheten. Vi har redovisat var vi står.

Tänk, om någon av dagens debattörer kunde för oss redovisa vad den samlade borgerligheten vill med socialpolitiken! Det är, helt riktigt, valår i år, och vi har rätt att få veta vilka alternativ som finns i svensk politik. Därför ställer jag en enda fråga till Ingegerd Troedsson, Görel Thurdin och Ingrid Ronne-Björkqvist:

Hur ser en borgerlig socialpolitik ut?

Anf. 25 Förste vice talman INGEGERD TROFEDSSON (m) replik:

Herr talman! Först vill jag gratulera Gertrud Sigurdsen till att ha fyllt 65 år! Jag önskar henne många goda år och goda möjligheter att välja den vård och omsorg som kan behövas.

Det var skönt att få höra att Gertrud Sigurdsen gjorde rent hus med det socialdemokratiska "trendnisseriet" på äldreomsorgens område. För några år sedan skulle det vara institutioner för hela slanten. Då innebar hemsjukvård och liknande ett skamlöst utnyttjande av hemmadöttrar. Nu skall det plötsligt vara vård i det egna hemmet för hela slanten. Åtminstone har det alltför länge varit så i den socialdemokratiska politiken. Men det är bra om Gertrud Sigurdsen nu har lyssnat på de tre borgerliga partierna och förstår och vill verka för att det skall finnas många olika alternativ, så att varje människa kan få den vård som just hon eller han behöver på äldre dagar.

Det är riktigt att vi har ett förslag som innebär något lägre sjukförsäkring under de första 90 dagarna. Men det skall kombineras med vår skattepolitik. En industriarbetare som är sjuk 90 dagar vinner 1 400 kr. nästa år på det hela.

Vårt sjukförsäkringssystem är inte ett amerikanskt system. Det bygger i allra högsta grad på det västeuropeiska socialförsäkringssystemet. Vi tror på patienterna. Vi anser att den sjuke som behöver bo på sjukhem eller den som behöver vård på sjukhus skall kunna välja. Vi vill ge alla, inte bara dem som har pengar och känningar, den möjligheten.

Gertrud Sigurdsen säger nu att det är bra att kunna välja. Men man måste ju då ha något att välja mellan. Alltför många av dem som t. ex. har öppnat egna sjukhem har fått erfara att de lever farligt. De är helt beroende av landstingens större eller mindre goda vilja. Det hjälper inte att vården är bra, patienterna nöjda och kostnaderna låga. Vill inte landstinget vara med på det hela, är det bara att lägga ned verksamheten. Det är detta problem som många av dem som jobbar inom sjukvården känner. Låt bli att smutskasta dem som jobbar inom vården, säger sjukvårdsministern. Självfallet jobbar och sliter de som djur, men ge dem verkligen chansen! Visa att man tar till vara deras kunskaper och engagemang! Det gör man med vår försäkring.

Slutligen: Vad är det som förenar de tre borgerliga partierna? Jag skulle vilja säga: Vår välfärd är människornas, inte politikernas!

Anf. 26 GÖREL THURDIN (c) replik:

Herr talman! Vi har hört så mycket om denna märkliga partikongress att det egentligen borde komma en proposition med titeln: "Den socialdemokratiska partikongressens förslag till beslut i riksdagen."

Det som sägs där och skrivs där har ingen betydelse för oss andra så länge det inte resulterar i förslag till beslut här i riksdagen.

Så åter till ålderdomshemmen. Jag tror faktiskt att vi har gemensamma ambitioner när det gäller att förbättra standarden t. ex. på ålderdomshemmen. Men det får inte vara så att förbättrad standard innebär att man lämnar vissa människor åt sidan. Det måste vara bättre att ha en plats på ålderdomshem, även om det är omodernt, än att ligga hemma ensam, sjuk och rädd och vänta på hemtjänstpersonal eller nattpatrull – ofta med olika personer. Dessutom blir det många långa, ensamma timmar mellan besöken. På ålderdomshemmen finns gemenskapen med andra gamla och med

personalen samt möjligheter till besök utifrån.

Årets budgetproposition har med rätta kallats för Kjell-Olof Feldts ofullbordade. I den finns det ungefär 5 miljarder att användas för kommande förslag. Jag tänker här på sagan om en liten pojke som fick en osynligpåse i julklapp. När den lille pojken kröp in i påsen, försvann han delvis eller helt och hållet. I år kan vi i riksdagen säga beträffande årets föreslagna utgifter att ungefär 5 miljarder ligger i en osynligpåse. En och annan liten del sticker ut, men det mesta är osynligt. Således ligger det i mitt och även andras intresse att försöka påverka innehållet i påsen. Därför har jag tagit upp frågor som gäller ålderdomshemmen, pensionerna, friåret, behovet av vårdpersonal och de handikappades situation. Ja, det finns naturligtvis också många andra frågor.

Jag fick en fråga riktad till oss i centerpartiet om samarbete med t. ex. moderaterna. Jag vill då säga att jag inte har märkt att socialdemokraterna har några hämningar när det gäller samarbete med moderater eller folkpartister eller centerpartister när det passar socialdemokraterna, så den frågan tycker jag är ganska irrelevant.

Til sist vill jag säga till Inga Lantz att vårdnadsbidraget inte utgör något hot mot den kommunala barnomsorgen så länge som denna är efterfrågad i lika stor utsträckning som i dag, och det kommer den att vara. Vi har ju långa köer när det gäller daghemmen. Dessutom är det många som står utanför den verksamheten.

Anf. 27 INGA LANTZ (vpk) replik:

Herr talman! Jag tänkte säga något om ålderdomshemmen och äldreomsorgen i min replik. Vpk vill att alla äldre som så önskar skall få bo kvar i sina hem och att de skall garanteras vård och hjälp efter behov. Som det har sagts av flera andra här behövs det dock också andra alternativ. 5 % av de människor som är mellan 65 och 79 år bor på institution. När det gäller dem som är mellan 80 och 84 år är det faktiskt bara 15 % i de höga åldrarna som bor på institution. För övriga gäller alltså eget boende. 7 % av de 15 % i de höga åldrarna bor på ålderdomshem. Det är alltså en väldigt liten grupp som det handlar om. Genomsnittsåldern för dem som bor på ålderdomshem är 85 år.

För att långvården inte skall bli det enda alternativet för dem som inte klarar ett eget boende behövs det fler nivåer i omsorgsformerna. Ålderdomshemmen har hittills svarat för en omvårdnadsnivå som ligger mellan serviceboendet, det egna boendet och långvården. Under de senaste åren har ju ålderdomshem lagts ner. Det gäller ungefär 11 500 platser. Men samtidigt vet vi att det behövs en utbyggnad när det gäller olika former av äldreomsorgen.

Vi i vpk säger att ålderdomshemmen är en kollektiv boendeform som behövs. Många äldre – om man nu skall lyssna på människor, som Gertrud Sigurdson sade att man skall göra – anser att den boendeform som ålderdomshemmen erbjuder med helinackordering och dygnet-runt-tillsyn ger större trygghet och bättre omvårdnad än servicehus och eget boende med hjälp i hemmet gör. Man räknar med att det finns 300 000 äldre som får social hemhjälp. Hälften av dessa är över 80 år. Men man får väldigt litet social

hemhjälp. I genomsnitt får man fyra hemtjänsttimmar i veckan. Det blir alltså stor ensamhet och en stor otrygghet för många av de här människorna. Vi vet ju också att omsättningen bland hemtjänstens personal är mycket stor och att utbildningen är väldigt låg – för att inte säga obefintlig i många fall. Det värsta exemplet är den äldre pensionär som hade 36 olika hemvårdare på sex veckor. Jag är medveten om att det är ett skräckexempel, men jag tar ändå det exemplet för att belysa den svåra situation som hemtjänsten möter.

Nu råder det tydligen politisk enighet om att ålderdomshemmen skall få finnas kvar. Frågan är om det skall bli pengar till driften. Vi i vpk tycker att det skall finnas pengar till driften, om ålderdomshemmen har den standard som bostadsutskottet har fastställt i sitt senaste betänkande.

Anf. 28 INGRID RONNE-BJÖRKQVIST (fp) replik:

Herr talman! Gertrud Sigurdsen fortsätter, tyvärr, att framställa skräckbildden och odla myten av vilken typ av ålderdomshem som vi vill bevara, trots att hon mycket väl vet att vi talar om moderna ålderdomshem med egna kokmöjligheter, egna hygienutrymmen och väl tilltagna ytor för de äldre. Men det skall vara den servicenivå som kan erbjudas på ålderdomshem och som uppenbarligen många vill ha. Därför tycker vi att denna form skall finnas.

Nästa fråga som jag vill ta upp gäller sjukförsäkringen. Det är sant att vi har föreslagit en sänkning från 90 till 80 % under 30 dagar. Det här drabbar således inte alls de sämst ställda, utan detta drabbar varenda en av oss som är förkyld några dagar per år eller som är korttidssjuk. Det rör sig genomsnittligt om en sänkning av ersättningen från 224 till 200 kr. per dag, alltså 24 kr. före skatt.

Vi vill använda de här pengarna till att finansiera en sänkning av marginalsatterna för att ge möjlighet till ekonomisk tillväxt. Vidare skall pengarna användas så, att man kan hjälpa dem som verkligen har det svårt i samhället. Det gäller då den grupp som vi kallar för det glömda Sverige. Efter Gertrud Sigurdsens inlägg här förstår jag att hon inte tycker att en sänkning av marginalsatterna är någonting viktigt och att det finns en spricka i regeringen på den punkten.

Efter Gertrud Sigurdsens inlägg råder det väl inget tvivel om att det är vi i folkpartiet som står för mångfalden i fråga om den sociala servicen och om att socialdemokraterna vill försvara de offentliga monopolen. Det står ju också mycket riktigt i ett partiprogram att kommunerna skall sträva efter att utföra arbeten i egen regi. Privata sjukhem ersätts steg för steg med av samhället anordnade sjukhem.

Varför skall kommunerna utföra alla uppgifter i egen regi? Vad är det för vits med det, när det kan finnas privata alternativ som är bättre och billigare?

Folkpartiets mål är att alla människors behov av goda sociala tjänster skall tillgodoses. Av fördelningspolitiska skäl bör verksamheten även i fortsättningen huvudsakligen finansieras genom den offentliga sektorn. Men verksamheten kan bedrivas i konkurrens mellan offentliga och privata producenter.

Anf. 29 Socialminister GERTRUD SIGURDSEN:

Herr talman! Ja, Ingegerd Troedsson, det är klart att jag lyssnar också på de borgerliga partierna. Jag läser med intresse motioner och program. Det tycker jag att man skall göra. Man måste veta vad de politiska partierna står för. Men när det gäller socialdemokraternas och min inställning till äldreomsorgen lyssnar jag framför allt på människorna. Jag lyssnar framför allt på dem som är äldre, dem som har behov av vård. Det är det som är avgörande och det är det som har varit avgörande för vår partikongress, där det aktuella beslutet har fattats.

Jag skall inte säga något mer om äldreomsorgen. Som jag tidigare har sagt kommer både Bengt Lindqvist och Aina Westin att ta upp sådana frågor.

Det är intressant att lyssna till Ingegerd Troedsson när hon talar om moderaternas sjukförsäkringsmotion. När man läser motionen är det ganska svårt att klara ut hur det hela egentligen skall fungera. Det är ändå så, Ingegerd Troedsson, att ni netto tar ifrån kommunerna mellan 6 och 7 miljarder kronor. Ni tillåter inte heller någon expansion volymmässigt. Hur skall då detta kunna kombineras med vår skattepolitik? Jag skulle vilja få ett förtydligande när det gäller det sjukförsäkringssystem som, enligt moderaterna, skulle införas i tre steg. Hur skall omläggningen mellan skatt och försäkring gå till? Försäkringen skall vara obligatorisk; har det sagts. Skall man betala individuellt till försäkringen? Hur är det med de familjer som låter bli att betala in? Måste de vara utan sjukvård eller skall försäkringskassan dra av på lönen? Man frågar sig då vad det är för skillnad mellan landstingsskatt och försäkringskassans avdrag på lönen. Som Ingegerd Troedsson sade har man de facto liknande system i andra länder, t.ex. i Frankrike och Belgien. Där används uppemot 8 % av de samlade resurserna för att bl. a. kontrollera och betala räkningar. Är det så det moderata systemet ser ut? Jag tror att det skulle vara intressant inte bara för mig utan också för folkpartiet och centern att få en närmare precisering av hur systemet skall se ut.

Jag ställde en enda fråga: Hur ser en borgerlig socialpolitik ut? Ingegerd Troedsson svarar: Välfärden är människornas, inte politikernas. Jag håller med. Men människorna måste ändå få veta vilka alternativ politikerna ställer upp. Det är det som människorna i det här landet har rätt att få reda på, dvs. hur ni tänker forma er socialpolitik, om ni skulle komma i regeringsställning.

Görel Thurdin har hört så väldigt mycket om den socialdemokratiska partikongressen. Jag noterar detta med glädje, eftersom vår information om de beslut som vi fattade på kongressen tydligen har nått ut. Det betraktar jag som någonting positivt. Hennes svar på min fråga lyder: Ja, socialdemokraterna har inga hämningar när det gäller samarbete. Nej, Görel Thurdin, jag tycker att centern och socialdemokraterna har träffat en bra överenskommelse i fråga om landstingen, det s. k. Dagmaravtalet. Socialdemokraterna har också träffat överenskommelser med andra partier. Är man överens i sakfrågor, skall man naturligtvis stå för vad som avtalats. Men jag förutsätter, Görel Thurdin, att moderater, folkpartister, och centerpartister skall ingå i en eventuell borgerlig regering. Då är det ju viktigt att få veta vilken sjukförsäkring som skall gälla. Är det moderaternas eller är det folkpartiets, eller är det den sjukvårdspolitik som centern står bakom? Man måste ändå bli

överens inom en regering. Tidigare borgerliga regeringar har fallit på energipolitiken och skattepolitiken, och därför är det viktigt att det finns en överensstämmelse härvidlag.

Ingrid Ronne-Björkqvist hade inget svar på den enda fråga som jag ställde, men hon har ju ytterligare en replik. Ingrid Ronne-Björkqvist sade att det inte är de sämst ställda som drabbas, om man sänker sjukförsäkringsnivån och återinför en karensdag. Nej, det blir ingen försämring för Ingrid Ronne-Björkqvist, mig och likställda höginkomsttagare med garanterad sjuklön. Det gäller de sämst ställda inom LO-kollektivet, textilarbetarna, livsmedelsarbetarna, vilka som vi vet har svårt att avtalsvägen träffa en överenskommelse ovanpå sjukförsäkringen. Dessa kategorier kommer att drabbas av folkpartiets förslag.

Anf. 30 Förste vice talman INGEGERD TROEDSSON (m) replik:

Herr talman! Jag tror säkert att Gertrud Sigurdsen lyssnar på människorna, men varför tog det då så oerhört lång tid, innan ni verkligen insåg att goda ålderdomshem behövs också i framtiden? Jag tror att vi har arbetat i 10–15 år på att få rättvisa statsbidragsregler för ålderdomshemma. Ännu har detta inte uppnåtts. Resultatet har ju blivit att många kommuner har tvingats att lägga ned ålderdomshem med förtvivlade gamla som följd.

Vi tar ifrån kommunerna 6–7 miljarder kronor, sade Gertrud Sigurdsen. Det är alldeles riktigt att vi tar ifrån dem 6 miljarder kronor. Men sedan 1985 har ju socialdemokraterna själva dragit in 21 miljarder kronor från landsting och kommuner. Det är tre och en halv gång så mycket som vi nu föreslår. Skillnaden är att vi samtidigt vill befria kommunerna från en mängd styrande regler, som gör det svårare för kommunerna att använda pengarna på bästa möjliga sätt i fråga om äldreomsorg, barnomsorg och allt vad det nu kan vara.

Hur går det till vid omläggningen när det gäller vår sjukvårdsförsäkring, frågade Gertrud Sigurdsen. Det är bra att Gertrud Sigurdsen börjar intressera sig för hur den ser ut. Den är verkligen väl värd att studera. En del av landstingsskatten kan, i stället för att gå till landstinget, gå till sjukvårdsförsäkringen, till sjukhemsvården. Skillnaden blir att sjukvårdsförsäkringen följer med patienten. Man behöver inte fråga landstingspolitikerna om lov. I ett första steg skall detta gälla den öppna vården, i ett andra steg sjukhemsvården och i ett tredje steg den slutna vården.

Försäkringsersättningen skall sättas så, att den täcker kostnaden för god vård hos en enskild vårdgivare. Väljer man vård hos landstinget följer sjukvårdsförsäkringen med dit. Men när landstingets vård är dyrare – och det är den ofta, inte minst när det gäller den öppna vården och sjukhemsvården – får återstoden av kostnaden fortfarande täckas av landstingsskatt. Går sjukvårdsförsäkringen till den enskilda vårdnadsgivaren, skall man kunna klara sig med detta. Det väsentliga är att patienten betalar samma avgift i båda fallen.

Resultatet kommer att bli en större valfrihet för patienten, och vi vet hur mycket det betyder att patienten har förtroende för läkaren, sjukhemmet och den vård som ges. Patienterna kan välja. Det ges större valfrihet för alla dem som arbetar inom sjukvård, och landstinget avlastas en hel del av den öppna vården och sjukhemsvården. Den kan i stället ske i enskild regi.

Anf. 31 TREDJE VICE TALMANNEN:

Jag får meddela att anslag nu har satts upp om att detta sammanträde skall fortsätta efter kl. 19.00.

Anf. 32 GÖREL THURDIN (c) replik:

Herr talman! När ni socialdemokrater lägger fram förslag här i riksdagen. Gertrud Sigurdsen, är det inte sällan ganska ovisst hur det skall gå, eftersom ni egentligen inte har något socialistiskt alternativ och inte vet om ni får igenom era förslag.

Man kan säga att det med en annan regering ges mycket större möjligheter till nyanseringar, alternativa lösningar och valfrihet. Detta betyder givetvis att man måste gå stegvis till väga, men det innebär inte att man inte kan komma överens om gemensamma förslag.

Jag har fortfarande inte fått riktigt klart för mig hur det förhåller sig med ålderdomshemmens driftbidrag. Jag tror inte att jag har fått något riktigt svar och har inte heller hört någonting om friåret. Det är klart att detta är sådant som ni vill glömma bort i valtider.

Jag tänkte ta upp några etiska frågor när det gäller den medicinska utvecklingen, eftersom jag tycker att det är viktigt. En samlad, gemensam syn på människan, livet och människovärdet, har en avgörande betydelse för sammanhållningen även inom en nation.

Vi har haft debatter om aborter och om det nya dödsbegreppet. Vi kommer att få debatter om genteknik, fosterdiagnostik och befruktning utanför människokroppen – i det sistnämnda ämnet kommer det en proposition. Enligt centerns mening är det angeläget att alla ställningstaganden grundas på samma människosyn. Det är därför förenat med betydande risker att fatta beslut i en fråga i taget. Besluten måste bygga på en och samma etiska grund.

Vårt samhälle vilar på en kristen och humanistisk människosyn. Det innebär att man i varje beslut måste sträva efter att slå vakt om varje individs integritet, grundtrygghet och rättigheter. Respekten för den levande människan är avgörande. Under senare år har en rad utredningar arbetat med etiska frågor som uppkommit till följd av den medicinska utvecklingen. I vissa avseenden är det naturligt att försöka komma fram till internationellt accepterade grundvalar för den utvecklingen. Enligt centerns mening är det angeläget att vi inför kommande beslut med etiska implikationer diskuterar oss fram till en gemensam plattform vad gäller synen på människa och människovärde, en syn som kan få en allmän uppslutning.

Anf. 33 INGA LANTZ (vpk) replik:

Herr talman! Gertrud Sigurdsen efterlyser något slags gemensamt handlingsprogram för de borgerliga partierna. Det finns faktiskt en utmärkt gemensam plattform, som vi kunnat iakta i dag, i går och sedan många år tillbaka. Den plattformen är att man vill privatisera; man vill sälja ut stora delar av den offentliga sektorn; den offentliga vården och den offentliga omsorgen. Man vill på det sättet skapa en valfrihet. Den valfriheten innebär att de som har pengar skall kunna köpa vad de vill ha i form av vård, omsorg och trygghet. Den som inte har pengar får nöja sig med det som inte är så bra.

Det är den ideologi som ligger bakom borgerliga förslag när det gäller vård, omsorg och barnomsorg.

Det har också en ideologisk grund när man nu föreslår ett vårdnadsbidrag. Jag tror inte heller att kvinnor kommer att stanna hemma därför att de får ett vårdnadsbidrag; det är alldeles för futtigt för det. Men det skall, som det heter, ge valfrihet när det gäller barnomsorgen; det skall ge möjlighet att välja privata alternativ. Det gör det säkert också. Det kommer att bli en flod av spekulationer inom barnomsorgen, ifall förslaget om vårdnadsbidrag antas av riksdagen.

De som direkt skulle vinna på ett vårdnadsbidrag är de föräldrar som har hemmavarande barn. Däremot slår vårdnadsbidraget mot de föräldrar som har sina barn inom den kommunala barnomsorgen. Finansieringen av vårdnadsbidraget sker nämligen genom kraftigt höjda daghemsavgifter – det gäller en tusenlapp i månaden. Vi vet att daghemsavgifterna redan i dag är oerhört stora. Skillnaden mellan kommunerna ligger på 22 000 kr. Det kommer alltså att bli ännu dyrare för de grupper som man allra helst skulle vilja se inom barnomsorgen, nämligen LO-grupperna. De som har det bra ställt kan fortfarande ha sina barn inom t. ex. den kommunala barnomsorgen.

Med ett vårdnadsbidrag motverkar man en utbyggnad av barnomsorgen, eftersom statsbidragen till den kommunala barnomsorgen halveras och man stjälper över kostnaderna på föräldrarna i form av höjda avgifter. Detta slår mot dem som har det sämst ställt.

Detta är alltså den gemensamma borgerliga plattformen: man privatiserar och talar om valfrihet. Men valfriheten gäller dem som har pengar. De skall kunna köpa det som är bra – det som är dåligt får stå över för dem som inte har resurser att utnyttja valfriheten.

Anf. 34 INGRID RONNE-BJÖRKQVIST (fp) replik:

Herr talman! Nej, Gertrud Sigurdsen, det är inte de sämst ställda som drabbas av en liten sänkning av kompensationsnivån i sjukförsäkringen, utan de sämst ställda drabbas av regeringens linje när det blir en högre inflationstakt och minskad ekonomisk tillväxt. Vi i folkpartiet vill genom marginalsattesänkningar dämpa inflationstakten och öka tillväxten. Vi vill också att sjukvården skall prioriteras och förbättras i takt med den ekonomiska tillväxten. Gertrud Sigurdsen sade i allmänna ordalag att regeringen vill prioritera sjukvården. Men till vilken nivå? Eller man kanske inte räknar med någon ekonomisk tillväxt, när man så hårdnackat säger nej till marginalsattesänkningar.

Anf. 35 Socialminister GERTRUD SIGURDSEN:

Herr talman! Det var intressant att höra Ingegerd Troedsson försöka utveckla hur sjukvårdsförsäkringen skall se ut. Det finns mycket som är intressant i moderaternas motion. Ni menar att primärvården överbetonas och att man underbetonar sjukhusvården. Läser man folkpartiets motion finner man att det är primärvården som skall vara basen för sjukvården.

Moderaterna vill att man skall avskaffa Dagmar – alla privatläkare skall ha fri anslutningsrätt till sjukförsäkringen, osv. Det är intressant att notera att

folkpartiet i sin motion – även om man kritiserar Dagmar – är på väg mot samma system: folkpartiet anser att det skall vara ett per capita-bidrag.

Fortfarande finns det många oklarheter när det gäller den moderata sjukvårdsförsäkringen. Hur skall den betalas? Den skall vara obligatorisk, men vilket system skall man tillämpa? Jag förmodar att vi kommer att få närmare förklaringar. Det måste naturligtvis finnas en modell för hur sjukvårdsförsäkringen skall fungera.

När Ingegerd Troedsson talade om den valfrihet som människorna skall få, kunde jag inte finna någon större skillnad i förhållande till den valfrihet som vi har i dag. Vi kan gå till vårdcentralen eller till en privatläkare. Naturligtvis kan någon som bor i Strömsund eller Korpilombolo säga: Vi har vare sig någon läkare på vårdcentralen eller någon privatläkare. Här har vi ett av de stora problemen. Men jag har svårt att förstå hur den valfriheten skall räcka till för vårdcentralens läkare, även om Ingegerd Troedsson säger att det delvis skall betalas genom landstingsskatten.

Jag tror att det finns anledning för moderaterna att bättre presentera denna sjukvårdsförsäkring för att vi skall kunna ta ställning till förslaget. Det är litet svårt att se konturerna i denna försäkring.

Återigen: Jag har mycket svårt att se den gemensamma nämnaren för de tre borgerliga partiernas sjukvårdspolitik. Görel Thurdin hade en annan version när det gäller det borgerliga samarbetet. Det skulle ge mycket större möjligheter och nyanser i fråga om valfriheten. Men, Görel Thurdin, väljarna måste ha ett klarare besked om hur en borgerlig sjukvårdspolitik ser ut. De måste få veta om sjukersättningen skall minskas till 80 % under en viss tid. De måste få veta om en karensdag återigen skall införas. Detta har väljarna rätt att få besked om. Ni har ju fortfarande tid på er, eftersom valet äger rum i september. Jag utgår från att det senare under vårriksdagen kommer att ges besked om vilken sjukvårdspolitik en borgerlig regering kommer att föra.

Ingrid Ronne-Björkqvist säger: Det är inte de sämst ställda som kommer att drabbas, eftersom vi i folkpartiet vill sänka marginalskatterna. Jag undrar om "vi i folkpartiet" någonsin har träffat en textilarbeterska eller någon som arbetar på Abbass fiskindustrier. Fråga dessa arbetare. Ingrid Ronne-Björkqvist, om de inte anser att de hör till de sämst ställda och om de inte tror att det är de som kommer att drabbas av en försämring av sjukförsäkringen. De har ingen nytta av att vi sänker marginalskatterna.

Tredje vice talmannen anmälde att förste vice talman Ingegerd Troedsson, Görel Thurdin och Ingrid Ronne-Björkqvist anhållit att till protokollet få antecknat att de inte ägde rätt till ytterligare repliker.

2 § Den allmänpolitiska debatten avbröts kl. 14.30 för dagens frågestund (forts. s. 90).

*Om svenska åtgärder
för att hjälpa viss para-
guayansk regimkritiker*

Anf. 36 Utrikesminister STEN ANDERSSON:

Herr talman! Hadar Cars har frågat mig om regeringen till Paraguays regering och/eller i internationella sammanhang avser påtala det brott mot mänskliga rättigheter som arresteringen av Dr Hermes Rafael Saguier utgör.

Saguier fängslades i augusti 1987 anklagad för brott mot lag 209, som – något ironiskt – är en lag till försvar av den allmänna freden och den personliga säkerheten. Det omedelbara skälet till gripandet och anklagelserna var att Saguier hade gjort ett antal kritiska uttalanden till pressen i Paraguay om krigsmakten. Sådana kritiska kommentarer resulterar oftast i åtgärder från regimens sida.

Saguier släpptes ur fängelset under mellandagarna i slutet av förra året och befinner sig sedan dess på fri fot. Rättsaken mot honom är emellertid inte avslutad, och det är möjligt att Saguier senare kan komma att inkallas till domstol för att ställas till svars för det påstådda brottet. Det är fortfarande inte klart hur det påstådda brottet i så fall slutgiltigt kan komma att rubriceras. Rubriceringen har betydelse för det straff som åklagaren kan yrka på.

Utrikesdepartementet kommer att fortsätta att följa Saguiers fall. Om den fortsatta händelseutvecklingen ger skäl därtill, är vi beredda att överväga lämpliga åtgärder.

Anf. 37 HADAR CARS (fp):

Herr talman! Jag ber att få tacka utrikesministern för svaret, som jag är odelat nöjd med. Det vill jag gärna säga. Vi gläder oss båda självfallet åt att Saguier nu är på fri fot. Utrikesministerns svar att utrikesdepartementet kommer att följa frågan och ha den under kontinuerlig uppsikt är för mig mycket tillfredsställande.

Jag vet inte varför Saguier har släppts. Det finns naturligtvis flera skäl. I varje fall hyser jag den förhoppningen att de åtgärder som har vidtagits bl. a. av Liberala internationalen, som har protesterat mycket kraftfullt mot Saguiers arrestering, har bidragit till det goda resultatet.

I Paraguay härskar en regim, som är en av de kvarvintrande militärdiktaturerna i Latinamerika. Den verkliga oppositionen har inte haft förutsättningar eller möjligheter att delta i allmänna val. Oppositionen, som har samlats i en front, har det liberala partiets ledare såsom sin kanske främste talesman. Det är oerhört angeläget att de som står honom nära, såsom Saguier, ges möjlighet att verka. Varje protest från Sverige och andra länder mot gripanden av oppositionsledare är ett starkt bidrag när det gäller att ge förutsättningarna för demokratin i Paraguay en större chans än vad de under lång tid hittills har haft.

Jag vill ta tillfället i akt att ställa en kompletterande fråga: Anser utrikesministern att det från svensk sida finns behov av att ha någon form av diplomatisk representation på platsen, inte därför att vårt handelsutbyte med Paraguay är stort och omfattande utan just för att närmare kunna följa

utvecklingen, inte minst när det gäller hanteringen av de mänskliga rättigheterna i Paraguay?

Anf. 38 Utrikesminister STEN ANDERSSON:

Herr talman! Som det nu är ordnat har vi från annat svenskt håll en bevakning av Paraguay. En av våra ambassadörer har den uppgiften. Det kan, som Hadar Cars säger, finnas skäl för en direkt representation i Paraguay. Jag kan dock på den direkta frågan bara ge det direkta svaret att jag för dagen inte ser någon möjlighet att åstadkomma den.

Överläggningen var härmed avslutad.

4 § Svar på fråga 1987/88:291 om visst beslut i Storbritannien rörande skolundervisningen om homosexualitet

Anf. 39 TREDJE VICE TALMANNEN:

I Jörn Svenssons frånvaro medger jag att Inga Lantz får motta svaret för hans räkning.

Anf. 40 Utrikesminister STEN ANDERSSON:

Herr talman! Jörn Svensson har frågat: Är regeringen beredd att exempelvis via Europarådet påtala det brott mot mänskliga rättigheter som det mot homosexuella diskriminerande beslutet i Storbritannien utgör?

Jörn Svensson hänvisar i sin fråga till ett brittiskt lagförslag som, om det antas av Storbritanniens parlament, förbjuder brittiska lokala myndigheter att befrämja homosexualitet genom publicering av material därom eller i undervisningen i skolor. Enligt min mening bör den svenska regeringen inte blanda sig i det aktuella lagstiftningsärendet. För detta talar både praktiska och principiella skäl. Storbritannien är liksom Sverige anslutet till den europeiska konventionen för de mänskliga rättigheterna. Det ankommer på det brittiska parlamentet att pröva lagförslagets förenlighet med konventionen.

Om lagförslaget antas, kan varje brittisk medborgare som skulle beröras av lagstifningen få saken prövad av den europeiska kommissionen för de mänskliga rättigheterna eller av den europeiska domstolen.

Anf. 41 INGA LANTZ (vpk):

Herr talman! Jag tackar för svaret, även om jag tycker att det var dåligt.

Medborgerliga och mänskliga rättigheter är trängda på många håll i dagens Europa. Det råder t. ex. klar risk för en flykting- och invandrarfientlig politik i flera länder. Till allt detta kommer aidsproblematiken. Möts den på ett felaktigt sätt, kan det medföra att gamla fördomar mot homosexuella snabbt tar sig aggressiva uttryck. Regeringen Thatchers lagförslag syftar till att förbjuda undervisning om homosexualitet i skolorna liksom också kommunalt stöd åt de homosexuellas organisationer. Lagförslaget uttrycker det klassiska samhällseliga förtryckets alla element: förnekandet, icke-erkännande, diskrimineringen och utstötningen.

Risken är uppenbar att det brittiska exemplet kan sprida sig till andra länder. Därför är det ett både europeiskt och svenskt intresse att Sveriges regering tar upp frågan i t. ex. Europarådet. Den brittiska regeringens åtgärder måste bli föremål för skarp kritik såsom stridande mot grundläggande mänskliga rättigheter. Den fara för den sociala utvecklingen som en sådan diskriminering innebär måste klargöras och diskuteras mellan europeiska regeringar.

Regeringen svarar nu nej. Den tänker inte blanda sig i. Den vill inte protestera och ta ansvar. Genom detta svar undandrar sig Sveriges regering ansvaret för de homosexuella. Regeringen tar tillbaka den positiva inställning som den tidigare har haft.

Anf. 42 Utrikesminister STEN ANDERSSON:

Herr talman! Regeringen tar inte tillbaka någon inställning. Vår inställning är alldeles klar när de gäller de homosexuella. Vi har ambitionen att verka för deras rättigheter och motverka diskriminering. Det förhållandet har ingenting att göra med vår inställning till det lagförslag som ännu inte har slutbehandlats av det engelska parlamentet. Att påstå något annat är att blanda bort begreppen.

Anf. 43 INGA LANTZ (vpk):

Herr talman! Jag tycker att regeringen tar tillbaka sin inställning. Jag tycker framför allt att regeringen undandrar sig sitt ansvar när det gäller de mänskliga rättigheterna, när den inte vill göra det vi föreslår. Vi begär så litet, nämligen att regeringen påtalar att de mänskliga rättigheterna och de homosexuellas rättigheter kränks.

Den homosexuella gruppen utgör ingen minoritet. Olika undersökningar har visat att 10 % av befolkningen är homosexuell. Det är ingen liten grupp. Jag är rädd för att diskrimineringstendenserna och de reaktionära ståndpunkterna lätt kan sprida sig också till andra länder. Det vore värdefullt om Sverige kunde protestera på något sätt.

Överläggningen var härmed avslutad.

5 § Svar på fråga 1987/88:310 om åtgärder för att stödja fredssträvandena i Centralamerika

Anf. 44 TREDJE VICE TALMANNEN:

Med anledning av Alf Svenssons ledighet tar hans ersättare Mats Odell emot svaret.

Anf. 45 Utrikesminister STEN ANDERSSON:

Herr talman! Alf Svensson har frågat mig om regeringen är beredd att ekonomiskt stötta det centralamerikanska parlament som kommer att byggas upp.

Sverige ger ett aktivt och helhjärtat stöd till den fredsöverenskommelse som de fem centralamerikanska presidenterna undertecknat. Från regering-

ens sida har vi betonat vikten av att respektera överenskommelsens vägledande principer om folkrätt, mänskliga rättigheter och demokrati. De centralamerikanska ländernas vilja att lösa sina problem utan inblandning utifrån måste respekteras.

Sverige ser positivt på samlade nordiska aktioner för att främja freden och biståndssamarbetet. Inför det centralamerikanska presidentmötet i januari gjordes en samnordisk deklaration till stöd för fredsprocessen. Vi undersöker förutsättningarna för ett samarbete mellan det planerade centralamerikanska parlamentet och Nordiska rådet.

Sverige har intagit en positiv grundinställning till att stödja internationella insatser för att kontrollera och följa upp fredsöverenskommelsen.

Krisen i Centralamerika är en följd av sociala och ekonomiska missförhållanden. Mot denna bakgrund utgör biståndssamarbetet med regionen en viktig del i fredsarbetet. Regeringen avser därför att öka biståndet till regionen. En framträdande målsättning med biståndet är att främja demokratin.

Sedan budgetåret 1986/87 har särskilda medel anslagits för regionalt samarbete med Centralamerika. Sverige är berett att bistå länderna i regionen vad gäller förberedelserna för att upprätta ett centralamerikanskt parlament.

Anf. 46 MATS ODELL (c):

Herr talman! Först vill jag tacka utrikesministern för det positiva svaret.

Det är glädjande att regeringen är beredd att stödja det centralamerikanska parlament som är ett initiativ av Guatemalas kristdemokratiska president Vinicio Cerezo. Han har mycket energiskt strukit under just betydelsen av att staterna i Centralamerika håller samman och utvecklar, också rent organisatoriskt, ett konstruktivt politiskt och ekonomiskt samarbete. Vi hoppas naturligtvis nu att det centralamerikanska parlamentet skall kunna fungera ungefär som Nordiska rådet fungerar i vårt område. Därför är det också glädjande med det nordiska initiativ som utrikesministern berättade om.

Fredsprocessen i Centralamerika är en mycket skör process, där inte minst den amerikanska utrikespolitiken har ett avgörande inflytande. Vi fick i dag glädjande nog höra att den amerikanska kongressen har sagt nej till president Reagans begäran om ytterligare stöd till contrasrebellerna.

Men, fru talman, för att Sverige aktivt skall kunna stödja fredsprocessen tror jag att vi måste, som utrikesministern var inne på, väga in biståndsaspekterna. Det borde leda till att vi utökar även vårt bilaterala stöd till Guatemala och El Salvador. Att särbehandla och bara ge bistånd till Nicaragua, ett av de tre länder som har varit indragna i mera omfattande väpnade konflikter, kan orsaka problem, av den anledningen att de andra länderna helt hänvisas till bistånd och stöd från USA. Om länder som Sverige då inte knyter några utrikespolitiska eller militära krav till sitt bistånd fortsätter den bindning som vi vill komma ifrån.

Frågan är då om utrikesministern mot denna bakgrund är beredd att vidga kretsen av programländer i Centralamerika.

Under detta anförande övertog förste vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Prot. 1987/88:62
4 februari 1988

*Om handläggningen av
visumansökningar*

Anf. 47 Utrikesminister STEN ANDERSSON:

Fru talman! Det är inte bara Nicaragua som får svenskt bistånd, utan det får också Costa Rica sedan länge. Regeringen har i dag beslutat att för de närmaste två åren ge ett bistånd på 80 milj. kr. Vi har också tidigare gett ett humanitärt bistånd både till Guatemala och till El Salvador, och vi har inlett ett reguljärt samarbete med Guatemala.

Jag besökte Guatemala så sent som i november och träffade president Cerezo, och jag skall gärna skriva under på att han gör ett utomordentligt arbete för att åstadkomma en sammanhållning inom regionen. Det var också där som uppslaget kom till detta närmare samarbete med Nordiska rådet, och jag hoppas verkligen att det skall komma till stånd.

Vi ger dessutom ett regionalt bistånd för att på det sättet påverka samarbetet inom regionen.

Anf. 48 MATS ODELL (c):

Fru talman! Jag är medveten om de biståndsformer som utrikesministern nu nämner, men man kan ändå inte komma ifrån att den form av stöd som programland innebär har en speciell betydelse för att stärka den utrikespolitik som förs i området. Om vi ändå är beredda att ge ett ökat stöd borde också dessa länder inkluderas som programländer.

Överläggningen var härmed avslutad.

6 § Svar på fråga 1987/88:322 om handläggningen av visumansökningar

Anf. 49 Utrikesminister STEN ANDERSSON:

Fru talman! Jan Jennehag har frågat mig om tiden för behandling av visumansökningar är avsevärt längre i Teheran än vid andra svenska ambassader och vad jag i så fall planerar att göra för att förkorta tiden mellan ansökan och beslut.

Till följd av det stora antalet iranska flyktingar och asylsökande som kommit till Sverige har arbetet vid ambassaden i Teheran med att behandla ansökningar om viseringar och uppehållstillstånd för anhöriga till dessa personer under de senaste åren ökat mycket kraftigt. Detta har medfört att ambassaden tvingats upprätta väntelistor för de sökande. Den tid man får vänta för att lämna in en viseringsansökan kan uppgå till ca tre månader. För att få komma till ambassaden för en anknytningsutredning är väntetiden ca en månad. Så gott som samtliga ansökningar om visering är numera av den karaktären att de måste skickas till invandrarverket för beslut. Detta fördröjer handläggningstiden med ca två månader. Det är beklagligt att väntetider för att få lämna in viseringsansökningar skall behöva förekomma. Det är inte en unik företeelse för Teheran. Även andra utlandsmyndigheter som har en hög arbetsbelastning, antingen permanent eller under högsäsong, tillämpar väntelistor.

I samarbete med invandrarverket försöker utrikesdepartementet hålla situationen under kontroll. Vi sänder ut extra personal för att förstärka våra utlandsmyndigheter när detta anses nödvändigt. I Teheran har flera åtgärder

vidtagits för att åstadkomma en snabbare handläggning av denna typ av ärenden. Den personal som sysslar med dessa ärenden har utökats, och ambassaden har försetts med ADB-utrustning. Självfallet kommer departementet att fortsätta att följa utvecklingen noggrant.

Anf. 50 JAN JENNEHAG (vpk):

Fru talman! Jag tackar utrikesministern för svaret.

Jag är inte främmande för att handläggningstiderna i Teheran måste vara något längre än på andra platser med tanke på de svåra omständigheterna. Desto viktigare är det då att ambassaden ges resurser. Utrikesministern svarar att ambassaden i Teheran också får det, för att kunna arbeta snabbt och effektivt.

Jag har hört att det finns personer som skulle ha fått besked som knappast kan ses som rimliga, t. ex. att de har fått vänta längre än tre månader på att beställa tid för ett besök på ambassaden, att tiden därefter är två år för att få svar på ansökan om visum samt att 80 % av ansökningarna avslås. Beskedet att sådana förhållanden inte skall förekomma i framtiden är givetvis mycket tillfredsställande.

Överläggningen var härmed avslutad.

7 § Svar på fråga 1987/88:325 om föroreningarna i Östersjön

Anf. 51 Miljö- och energiminister BIRGITTA DAHL:

Fru talman! Hadar Cars har frågat mig om Sverige kommer att ta några initiativ för att få garantier att utbyggnaden av fosforitbrytningen i Estland inte bidrar till att ytterligare öka föroreningen och förgiftningen av Östersjön.

Som jag har meddelat i tidigare frågedebatt har Sovjetunionen, enligt de uppgifter som regeringen har tillgängliga, för närvarande inte planer på att utöka fosforitbrytningen i Estland.

Alla Östersjöstater har anslutit sig till konventionen om skydd av Östersjöområdet marina miljö, den s. k. Helsingforskonventionen. Kommissionens styrelse, Helsingforskommissionen, möts i år, efter svenskt initiativ, på ministernivå. Jag kommer självfallet att delta i mötet, som äger rum den 15 februari.

Sverige har engagerat sig aktivt i förberedelserna inför mötet i syfte att få till stånd långtgående åtaganden till skydd för Östersjöns miljö. Bl. a. som ett led i dessa förberedelser besökte jag i januari i år Sovjetunionen. Vid de samtal som fördes i Moskva bekräftades tidigare uppgifter att man har beslutat att stoppa projektet om utökad fosforitbrytning.

Förste vice talmannen konstaterade att frågeställaren ej var närvarande i kammaren och förklarade överläggningen avslutad.

Om antagningen av iranier till vissa utbildningslinjer i högskolan

Anf. 52 Utbildningsminister LENNART BODSTRÖM:

Fru talman! Bertil Fiskesjö har frågat mig vilka förklaringar det finns till den stora antagningen av iranier på läkar- och tandläkarlinjerna.

Jan-Erik Wikström har frågat mig hur många iranska studerande som studerar på tandläkarlinjen, läkarlinjen och väg- och vattenbyggnadslinjen.

Jag besvarar frågorna i ett sammanhang.

Av integritetsskäl registreras inte de högskolestuderandes medborgarskap. Uppgifter om hur många studerande av olika nationalitet som studerar på olika linjer finns därför inte. Vid ansökningstillfällena lämnar den sökande uppgift om den förutbildning som skall ligga till grund för antagningen. Sådana uppgifter finns hos universitets- och högskoleämbetet.

Av dessa uppgifter framgår att antalet studerande med förutbildning från Iran ökade vid antagningen inför den gångna höstens studier.

Till utbildning på olika linjer i högskolan antas gäststuderande, flyktingar och andra sökande med utländsk förutbildning. Sådana sökande antas i konkurrens med övriga sökande enligt de regler som gäller för urvalet till högskoleutbildning. Under de senaste åren har det totala antalet sökande till tandläkarlinjen varit lågt. Det är en förklaring till att det i dag finns många utländska studerande på tandläkarlinjen.

Iranska studerande som har uppehållstillstånd i landet får inte diskrimineras vid antagningen, därför att den nuvarande regimen i Iran för några år sedan önskade utbilda läkare och tandläkare i Sverige.

Anf. 53 BERTIL FISKESJÖ (c) tredje vice talman:

Fru talman! Jag ber att få tacka utbildningsministern för svaret, även om det var mycket intetsägande. Det verkar inte som om utbildningsministern ser detta som något problem.

Enligt de upplysningar jag har fått från berörda högskolor är tillströmningen av iranier mycket hög, och man är bekymrad på högskolorna över detta. Detta kan inte utan vidare sägas sakna samband med den utbildning som man tidigare planerade organisera i vårt land åt Khomeini-regimen. Det framgår av de uppgifter jag har fått från tandläkarhögskolan.

Jag citerar här en lärare vid tandläkarhögskolan: "När man i korridoren ibland frågar en del iranska studenter var de skall praktisera om de kommer igenom tandläkarutbildningen svarar de flesta att de skall åka tillbaka till Iran om de är anhängare av regimen. Ett stort antal av de iranska studenterna vidgår detta öppet." Han fortsätter: "Jag har i flera år betraktat detta förhållande som förtäckt u-hjälp och har trott att det varit myndigheternas avsikt."

Det är naturligtvis otillfredsställande om en utbildning, som tidigare inte har genomförts på grund av den debatt vi förde i riksdagen för några år sedan, verkställs bakvägen så att säga. Jag vill fråga utbildningsministern om han inte är bekymrad över den allmänna utvecklingen dels vid tandläkarhögskolorna över huvud taget, dels vad gäller den exceptionellt höga andelen iranier i dessa utbildningar.

Anf. 54 JAN-ERIK WIKSTRÖM (fp):

Fru talman! Också jag vill tacka utbildningsministern för svaret. Det var mycket uppseendeväckande uppgifter som pressen kunde publicera när det gällde andelen nyantagna studerande som var iranska studenter. Det uppgavs att 75 av 123 nyantagna tandläkarstuderande kommer från Iran. Detta var naturligtvis uppseendeväckande, just mot bakgrund av den debatt som vi hade här i riksdagen för tre fyra år sedan. Då ville regeringen ta emot 50 Khomeini-trogna studenter för att utbilda dem till tandläkare. Jag, och många andra, reagerade. Vi visste att Khomeini hade låtit avrätta ett stort antal läkare, tandläkare och sjuksköterskor. Det gällde nu att snabbtutbilda andra för att fylla luckorna. Planerna stoppades, efter kraftiga protester i riksdagen, i pressen och även på andra håll.

Den fråga man ställer sig är om det vi nu bevittnar är ett försök att kringgå det nej som gavs från svensk sida för tre fyra år sedan. Jag har svårt att tro annat än att det kan förhålla sig så. Det är en riktig princip som utbildningsministern anger, att ingen som har fått uppehållstillstånd här i landet skall diskrimineras. Men man har naturligtvis anledning att fråga sig varför så många kommer till Sverige, söker uppehållstillstånd och sedan direkt styr sina steg till utbildning vid tandläkarhögskolorna. Är det ändå inte naturligt, herr utbildningsminister, att man på departementet funderar över bakgrunden till detta och de konsekvenser det hela kan få?

Anf. 55 Utbildningsminister LENNART BODSTRÖM:

Fru talman! Myndigheterna är av integritetsskäl förhindrade att ta reda på vad de studerande har för nationalitet, ras eller religion. I och med att en iransk student har fått uppehållstillstånd i landet, kanske som flykting, har vi ingen anledning att utgå från annat än att vederbörande är flykting. Att vidta ytterligare någon undersökning för att se om invandrarmyndigheterna har fattat ett riktigt beslut kan inte tillkomma universitets- och högskolemyndigheterna.

Jag tycker att det är att blanda bort korten om man jämför individuella ansökningar om tillträde till studier i Sverige med det önskemål den iranska staten hade att för ett antal år sedan köpa utbildning i Sverige.

Anf. 56 Tredje vice talman BERTIL FISKESJÖ (c):

Fru talman! Det faktum att resultatet blir detsamma kvarstår, herr utbildningsminister. Tidigare var tanken att Khomeinis regim skulle köpa utbildningsplatser i vårt land. Den enda skillnaden är uppenbarligen att vi ger hans studenter, som skall ersätta dem som avrättats och jagats i landsflykt, denna utbildning alldeles gratis.

Till yttermera visso är man på högskolorna förvånad över de låga kvalifikationskrav som här gäller. Inte minst förefaller UHÄ:s principer för antagning av utländska studenter egendomliga för oss som inte har insyn i dem. Så säger en av mina sagesmän. De iranska studenterna kommer alltså in utan att vara kvalificerade för de studier som de skall bedriva. En stor andel av dem blir också underkända i flera tentamina och får gå kvar i utbildningen mycket länge.

Jag frågar än en gång: Tänker inte utbildningsministern åtminstone ta upp den här frågan med universitets- och högskoleämbetet?

Anf. 57 JAN-ERIK WIKSTRÖM (fp):

Fru talman! Av tidningsuppgifter att döma har UHÄ larmat utbildningsdepartementet om just detta förhållande. Och hur stor hänsyn man än vill ta till de enskilda studerandes integritet, så har man naturligtvis anledning att inte vara så oerhört blåögd på den här punkten – mot bakgrund av det som hände för några år sedan.

Jag tycker det är bättre att man prövar frågan i ljuset av vad som skett än att man om några år skall tvingas konstatera att Sverige har bekostat utbildning av ett antal studerande som efter utbildningen far tillbaka till Iran för att tjänstgöra för den regim som har låtit avrätta ett stort antal läkare, tandläkare och sjuksköterskor samt nu har hittat en metod att med hjälp av Sverige fylla luckorna.

Anf. 58 Utbildningsminister LENNART BODSTRÖM:

Fru talman! Både tredje vice talman och Jan-Erik Wikström har här framkastat misstanken att de som fått flyktingstatus i Sverige inte skulle vara flyktingar utan på något sätt hemligen utsända av sina regeringar för att skaffa sig utbildning och därefter återkomma till hemlandet. Jag anser det ligga utanför mina möjligheter att pröva huruvida det är fråga om flyktingar eller inte. Jag utgår från att humanitära skäl varit vägledande för dessa personers rätt att komma till Sverige och att här få undergå utbildning.

Att de väljer en internationellt gångbar utbildning – såsom utbildning till tandläkare – i stället för studier i t. ex. svenskt rättsväsen finner jag naturligt. för ett mycket stort antal flyktingar som kommer till Sverige avser inte att för evigt stanna här.

Anf. 59 Tredje vice talman BERTIL FISKESJÖ (c):

Fru talman! Utbildningsministern är inte alls intresserad av de uppgifter som jag har lämnat här och som tydligen är allmänt kända vid högskolorna, nämligen att många av dessa studenter rent ut säger att de skall skaffa sig den här utbildningen och sedan återvända till Iran. Det innebär att de inte är flyktingar i egentlig mening.

De som verkligen har flytt från Iran på grund av förföljelser som de utsatts för skall vi naturligtvis ta hand om. Detta finns det alla skäl att göra, men det finns inga skäl för oss att hjälpa till att fylla vakanserna i det iranska högskolesystemet – vakanser som har orsakats av att regimen jagat i väg eller fängslat eller avrättat tidigare verksamma intellektuella.

Anf. 60 JAN-ERIK WIKSTRÖM (fp):

Fru talman! Men så aningslös behöver man väl inte vara på departementet att man inte anser sig ha anledning att ta sig en funderare, när mer än 60 % av de nyantagna studerandena vid svenska tandläkarhögskolor är iranska studenter – mot bakgrund av det som hände för några år sedan. Och när UHÄ till departementet anmäler detta måste det bero på att man inom

ämbetet blivit litet fundersam. Det finns ju inte i svensk lagstiftning något förbud mot att man använder sunt förnuft i sina reflexioner.

Prot. 1987/88:62
4 februari 1988

Om en folkhögskoleutredning

Överläggningen var härmed avslutad.

9 § Svar på fråga 1987/88:328 om en folkhögskoleutredning

Anf. 61 Utbildningsminister LENNART BODSTRÖM:

Fru talman! Kerstin Keen har frågat mig när jag avser att tillsätta folkhögskoleutredningen.

Till svar till jag meddela att utredningen kommer att tillsättas så snart vi inom regeringskansliet är färdiga med beredningen av direktiven. Jag beklagar att detta ärende tagit osedvanligt lång tid.

Anf. 62 KERSTIN KEEN (fp):

Fru talman! Jag ber att få tacka utbildningsministern för svaret på min fråga.

Jag är glad att utbildningsministern ärligt erkänner att beredningen av detta ärende har tagit osedvanligt lång tid, för det har den verkligen gjort. Det var för ett år sedan, i förra årets budgetproposition, som utbildningsministern själv anmälde att han tänkte initiera en översyn av folkhögskolornas verksamhet. Men utbildningsministern föreslog då att översynen i varje fall inledningsvis skulle kunna ske inom regeringskansliet. I flera motioner, bl. a. från folkpartiet, krävdes att utredningen skulle bestå av både parlamentarer från olika partier och folkhögskolefolk – precis så som 1975 års folkhögskoleutredning varit sammansatt. Det var ett enigt utbildningsutskott som ville ha det så. Följden blev också ett tillkännagivande från riksdagen i maj 1987.

Redan en månad senare, vid en SÖ-konferens i juni om folkhögskolan, lovade utbildningsministern att utredningen skulle komma till stånd. Faktum är att utbildningsministern redan då sade att direktiven var nästan klara. Månad efter månad gick, men inte såg vi några av de direktiv som var "nästan klara" i juni.

I november ställdes en fråga till utbildningsministern om vart utredningen tagit vägen. Utbildningsministern svarade redan vid det tillfället att förberedelserna tagit onödigt lång tid.

Tidningen Folkhögskolan har faktiskt sagt att direktiven *är* klara, men inte offentliga. Det är därför vi undrar: Vad är det som sker? Har utbildningsministern i denna fråga, liksom när det gäller ÖGY-reformen, svårt att komma fram till ett besked, eller är det svårt att komma fram gentemot finansministern?

Med detta anförande – under vilket tredje vice talmannen övertog ledningen av kammarens förhandlingar – var överläggningen avslutad.

Om radioaktiva sjötransporter i känsliga farvatten

Anf. 63 Kommunikationsminister SVEN HULTERSTRÖM:

Herr talman! Pär Granstedt har frågat miljö- och energiministern om regeringen är beredd att se över säkerhetskraven i samband med radioaktiva sjötransporter i känsliga farvatten. Arbetet inom regeringen är så fördelat att det är jag som skall svara på frågan.

Ett antal författningar reglerar transporter av farligt gods. Bland annat har en internationell kod, den s. k. IMDG-koden, utarbetats för sådana transporter där varje godsslag har åsatts en särskild beteckning. Uranhexafluorid finns med och är klassat som lågaktivt. För varje ämnesgrupp finns regler för hur varan skall vara förpackad och hur den skall få transporteras. Reglerna är utarbetade så att varuslaget i sig inte skall medföra risker om en olycka skulle inträffa. Koden skall tillämpas på samtliga fartyg som trafikerar svenska farvatten.

Jag anser att våra säkerhetsföreskrifter för transporter av farligt gods är omfattande och syftar till att garantera en så god säkerhet som är praktiskt möjligt att uppnå. Det pågår ett fortlöpande revideringsarbete av regelverken i internationellt samarbete. Jag anser inte att det finns skäl att nu föreslå några förändringar utöver de som aktualiseras genom den fortlöpande översynen.

Anf. 64 PÄR GRANSTEDT (c):

Herr talman! Jag ber att få tacka kommunikationsministern för svaret på min fråga.

Den transport av uranhexafluorid till Västerås som skedde häromveckan väckte ju en hel del rabalder. Det hela kom väl i någon mån att bli en symbolfråga för en större problematik än vad som bara gällde den här transporten. Bl. a. väcktes frågor kring transporter av farliga produkter över huvud taget i så känsliga farvatten som Södertälje kanal och Mälaren. Mälaren är ju huvudvattentäkt för Stockholmsområdet och för andra tätbefolkade områden runt sjön. Dessutom väckte den en hel del frågor kring de radioaktiva transporter som sker i vårt land.

I svaret ges en liten redovisning av regelsystemet. Kommunikationsministern anser att reglerna är omfattande och tillfredsställande. Jag tycker att det finns en hel del frågor att ställa.

Först och främst är de kommuner som berörs av transportererna i allmänhet inte informerade om vilka farliga transporter som sker, vare sig det gäller radioaktiva produkter eller kemikalier. Det gör att den kommunala beredskapen inte är tillgänglig i samband med de här transportererna.

Dessutom är kontrollen av vad som verkligen transporteras ganska dålig. Det har redovisats att t. ex. tullen ofta inte vågar titta på de här varorna och kontrollera att det som transporteras verkligen stämmer med fraktsedeln.

Det tycks inte heller finnas någon enhetlig kontroll över hela transportvägen, utan det är de lokala myndigheterna som har huvudansvaret. Det kan inte vara en tillfredsställande ordning. En översyn vore onekligen på sin plats.

Anf. 65 Kommunikationsminister SVEN HULTERSTRÖM:

Herr talman! Alla fartyg som skall in i Mälaren har plikt att anmäla sig när de passerar Landsort. Det är alltså inte så att myndigheterna inte har någon kontroll över den trafik som där sker.

Vidare har i första hand tullen men i viss mån även sjöfartsinspektionen till uppgift att kontrollera att de föreskrifter som gäller i sådana sammanhang också följs.

Jag menar inte, om Pär Granstedt hade uppfattat det så, att man inte skall observera detta. Vad jag menar är att här finns ett system där man fortlöpande studerar om regelverket behöver förändras, och det är inom ramen för detta fortlöpande uppföljningsarbete som eventuella ändringar av bestämmelserna skall göras. Vi utesluter alltså inte att det blir ändringar av bestämmelserna.

Anf. 66 PÄR GRANSTEDT (c):

Herr talman! Det är riktigt att det föreligger anmälningsplikt vid Landsort för alla fartyg som skall in i farleden och genom Södertälje kanal. Men det innebär inte att myndigheterna vid t. ex. Södertälje, Strängnäs, Västerås osv. blir informerade om att det kommer en transport som kan vara farlig. Det innebär följaktligen inte att man har någon aktuell beredskap för de risker en sådan transport kan medföra, i varje fall inte enligt de informationer som jag har fått.

Det är också riktigt att tullen har en kontrollfunktion, men vi har ju fått redovisat i den debatt som förts kring urantransporter och transporter av andra radioaktiva ämnen att tullen inte har några förutsättningar att verkligen kontrollera att lasten är den som anges på fraktsedeln. Eftersom det rör sig om radioaktivt material och tullen inte har den typen av utrustning som krävs är den kontrollen alltså mycket ineffektiv.

Överläggningen var härmed avslutad.

11 § Svar på fråga 1987/88:301 om verksamheten vid Karlskronavarvet

Anf. 67 Försvarsminister ROINE CARLSSON:

Herr talman! Karl-Gösta Svenson har frågat mig om regeringen planerar att på sikt lägga ned produktionen av marina örlogsfartyg vid Karlskronavarvet. Karl-Gösta Svenson har som grund för sin fråga anfört ett citat av mig ur regeringens budgetproposition (prop. 1987/88:100, bil. 6, s. 92) där det heter: "Svensk varvsindustri förmåga att utveckla och producera örlogsfartyg enligt marinens behov bör enligt min mening så långt möjligt bevaras inom landet." Karl-Gösta Svenson anför att den i citatet framförda meningen rimmar illa med det särskilda ansvar för Karlskronavarvet som regering och riksdag tidigare enligt hans mening uttalat.

Riksdagen beslutade i juni 1987 (prop. 1986/87:95, FöU 11, rskr. 310) om inriktningen av totalförsvarets fortsatta utveckling under femårsperioden 1987–1992. Inom den ekonomiska ram och med de prioriteringar som angavs i försvarsbeslutet finns inget utrymme för nya fartygsbeställningar

under försvarsbeslutsperioden. Aktiviteter pågår dock för att inom ramen för gjorda och planerade försvarsbeställningar och andra beställningar långsiktigt trygga fortsatt utveckling och produktion vid varvet.

För att anpassa kapaciteten till den långsiktiga efterfrågan och till en nivå som bedöms medföra att kompetensen vid varvet kan bevaras har Karlskronavarvet inlett förhandlingar om att successivt minska arbetsstyrkan. Denna anpassning av varvets kapacitet till marinens långsiktiga behov är enligt min mening nödvändig. Något beslut i riksdagen att upprätthålla dagens kapacitet vid varvet finns enligt min mening inte.

Anf. 68 KARL-GÖSTA SVENSON (m):

Herr talman! Jag tackar försvarsministern för svaret.

Äntligen har vi fått ett besked angående Karlskronavarvet. Jag torde kunna tolka försvarsministerns svar på så sätt att försvarsministern åter ställer upp på vad regering och riksdag tidigare har uttalat om en rimlig beläggningssituation för Karlskronavarvet.

Karlskronavarvet befinner sig som bekant i kris. Under det här året kommer 250 anställda att få lämna företaget. Ytterligare 350 anställda löper en uppenbar risk att bli varslade om uppsägning, om inte varvet snarast får nya beställningar.

Osäkerheten om framtiden medför att anställda söker sig från företaget, och kompetensnivån är därmed i fara. Från moderat håll har vi vid olika tillfällen under föregående år krävt besked av regeringen om personalens framtid. Eftersom varvet är en viktig länk i vårt säkerhetspolitiska system åvilar ansvaret i första hand försvarsministern.

I slutet av maj förra året förnekade försvarsministern vid en interpellationsdebatt att det förelåg kris för varvet. Efter varslen om uppsägning av 250 anställda den 30 september förra året har försvarsministern, på de frågor om varvet som ställts av Carl Bildt, Göthe Knutson och mig själv, endast hänvisat till industriministern. Därför är det bra att försvarsministern nu lämnar det här svaret.

Men det är hög tid att regeringen snarast skapar möjligheter för nya beställningar till Karlskronavarvet, så att man där kan känna framtidstro och så att de som arbetar där kan upphöra att känna oro för nya friställningar.

Men jag känner mig fortfarande litet orolig över det sista stycket i försvarsministerns svar. Kan man, mot bakgrund av det, befara ytterligare neddragningar, dvs. att fler än de 250 som redan är varslade om uppsägning mister sina jobb?

Överläggningen var härmed avslutad.

12 § Svar på fråga 1987/88:304 om ubåtskränkningarna

Anf. 69 Försvarsminister ROINE CARLSSON:

Herr talman! Olle Aulin har beträffande ubåtskränkningarna frågat för det första om regeringens beredningsgrupp kommit till andra slutsatser om kränkningarna än den militära analysgruppen, och för det andra om jag är

beredd att tillsätta en ny parlamentarisk ubåtskommission för den händelse olika uppfattningar föreligger dessa både grupper emellan.

För att förbereda regeringens mottagande av överbefälhavarens rapport om bl. a. undervattensverksamhet under andra och tredje kvartalen 1987 fick tre tjänstemän i regeringskansliet i uppdrag att ta del av det underlag på vilket rapporten grundades.

Efter slutfört uppdrag redovisade tjänstemännen sina synpunkter för regeringen. På regeringens uppdrag lämnade de därefter samma redovisning till de tre borgerliga partiernas ledare.

Regeringen kom till samma uppfattning som överbefälhavaren, nämligen att undervattensverksamhet förekommit under perioden.

Vad beträffar nationalitetsbestämningen kom regeringen likaså till samma uppfattning som överbefälhavaren, nämligen att bevis för inkräktarens nationalitet inte kunnat säkras.

Regeringen har i samband med och efter överbefälhavarens rapport haft överläggningar med de borgerliga partiledarna. Det visar med vilket allvar regeringen ser på det faktum att undervattensverksamhet fortsatt äga rum under 1987.

Regeringen har den 7 januari efter överläggning med de borgerliga partiledarna uppdragit åt överbefälhavaren att senast den 15 februari i år bl. a. redovisa och värdera den nuvarande samlade kapaciteten för att upptäcka och möta undervattenskränkningar och att redovisa eventuella förslag till förändringar med syfte att bl. a. prioritera system och metoder som är riktade mot att klarlägga verksamhetens omfattning, inriktning och ursprung.

Överbefälhavaren skall även pröva och vid behov redovisa andra förslag till åtgärder i syfte att hävda vår territoriella integritet, exempelvis avseende kriterier för vapeninsatser.

När överbefälhavaren redovisat sitt uppdrag kommer förnyade överläggningar att äga rum med de borgerliga partiledarna. Jag bedömer att det är ett effektivare och snabbare tillvägagångssätt för att nå resultat än att tillsätta en ny ubåtskommission.

Anf. 70 OLLE AULIN (m):

Herr talman! Jag tackar försvarsministern för det fylliga svaret.

Jag tror att det är bra att det görs en ingående analys av omfattningen och av orsakerna till de ideliga kränkningarna av våra inre vatten. Men det som inte är bra är när man vill ifrågasätta den kompetens som försvarets företrädare och t. ex. analysgruppen besitter på det här området, genom läckor av olika slag.

Ta exemplet med den sakkunnige Skölds uttalande om ubåt i Öresund, där han desavouerade ubåtsskyddskommissionens hela arbete. Och ta exemplet som var i pressen för ett tag sedan med antydningar om att regeringens grupp inte skulle dela ÖB:s bedömningar av ubåtskränkningarnas omfattning. Enligt en artikel skulle det föreligga stora skillnader i analys och bedömning mellan regeringens och ÖB:s experter, och jag skulle vilja fråga på vilket underlag man kan göra så olika bedömningar, om redovisningen i artikeln är riktig.

Prot. 1987/88:62
4 februari 1988

*Om viss personalfråga
inom försvaret*

Nu säger försvarsministern att regeringen kom till samma uppfattning som ÖB, nämligen att ubåtsverksamhet har förekommit under perioden, men han säger ingenting om omfattningen.

Herr talman! Frågan om ubåtskränkningar är av stor politisk betydelse, och det är därför jag tror att det är dags att hänskjuta den till en ny ubåtsskyddskommission. Dennas långsiktiga arbete skulle inte behöva kollidera med de successiva överläggningar som försvarsministern här har talat om.

Herr talman! Vad vi dessutom behöver är ökade insatser för att redan nu åstadkomma ett bättre skydd. Sådana insatser kostar stora pengar. Försvarets budget är hårt trängd på alla områden, det vet vi. Därför menar jag att allt tal om omfördelningar, som vi har hört från försvarsministern, inom de givna ramarna är närmast cyniskt.

Försvarsbeslutet är urholkat med närmare 800 milj. kr. Försvaret måste skjuta upp viktiga materielbeställningar och repetitionsövningar. Nya anslag måste fram. Jag frågar därför försvarsministern om han är beredd att till riksdagen komma med förslag om några nya anslag till ubåtsskyddsverksamheten.

Överläggningen var härmed avslutad.

13 § Svar på fråga 1987/88:327 om viss personalfråga inom försvaret

Anf. 71 Försvarsminister ROINE CARLSSON:

Herr talman! Gullan Lindblad har frågat mig vilka åtgärder jag ämnar vidta för att försvarets högsta ledning skall uppfylla minimala arbetsrättsliga regler.

Jag förutsätter att varje myndighet eller företrädare för en myndighet följer de regler och de avtal som finns inom det arbetsrättsliga området. Varje myndighet har givetvis ett ansvar för att så sker.

Mitt svar på Gullan Lindblads fråga är därför att jag inte ämnar vidta någon särskild åtgärd.

Anf. 72 GULLAN LINDBLAD (m):

Herr talman! Tack för svaret, herr försvarsminister, men låt mig säga att jag är oerhört förvånad över att en tidigare framstående facklig företrädare inte på det minsta sätt tänker agera när en anställd inom försvaret råkar ut på det sätt som jag har beskrivit i min fråga. Försvarsministern ämnar inte ens ta ett samtal med försvarsledningen och ge ökad information i ärendet.

Det skall alla veta att det krävs av det minsta lilla fåmansföretag i detta land att det sköter det här med MBL och annat när det gäller arbetstryggheten. I annat fall får man löpa gatlopp. Men försvarsledningen får tydligen bete sig hur svinaktigt som helst. Jag skrädder inte mina ord, för det här är nått upp ingenting annat än en skandal.

Man trodde inte vare sig ögon eller öron när man fick höra att landets ÖB i en talarstol och inför massmedia avskedade sin stabsredaktör. Ett exempel-

löst avskedande, skrev t. ex. Nya Wermlands-Tidningen, och pressen var enstämmig i detta, liksom facket.

Det är ju ingenting annat än skandal när landets ÖB inte har mer is i magen än att han kan på det sättet frånga all praxis när det gäller den arbetsrättsliga lagstiftningen.

I ett interpellationssvar till Gunnar Hökmark den 25 januari försvarade försvarsministern med näbbar och klor yttrandefriheten för förre arméchefen Nils Sköld och hans agerande när han gjort uttalanden om Nato-ubåtar, helt obekräftade uttalanden.

I det här fallet får en tjänsteman helt enkelt bli avskedad av ÖB därför att han kanske har varit litet för frispråkig. Troligen har han haft rätt.

Jag vet att försvarsministern inte gärna reser sig ur bänken här i riksdagen, men jag vill ha svar, och får jag inte det så är tystnaden talande nog för hur en f. d. fackföreningsordförande bär sig åt när han blir minister: Anser försvarsministern att de skilda agerandena i de två fallen är rimliga och försvarliga?

Överläggningen var härmed avslutad.

14 § Svar på frågorna 1987/88:290 och 294 om restriktioner för resenärer över Öresund

Anf. 73 Finansminister KJELL-OLOF FELDT:

Herr talman! Karin Ahrland har påstått att regeringen enligt uppgift har infört nya restriktioner för resande över Öresund så att de som vill göra hushållsinköp endast tillåts en resa per dygn. Hon har frågat mig vad orsaken är till regeringens beslut. Per Stenmarck har hävdad att tullens resurser skall om disponeras till följd av dessa nya restriktioner och frågat mig vilka åtgärder regeringen är beredd vidta för att förhindra en sådan omprioritering av resurserna. Jag besvarar frågorna i ett sammanhang.

I den bestämmelse som åsyftas sägs att en resande tull- och skattefritt får föra in vissa varor till landet, om han inte har medfört varor av samma slag vid tidigare resa samma dag eller annars med kort mellanrum.

Detta är emellertid inte någon ny restriktion när det gäller livsmedel. Samma bestämmelse fanns redan tidigare. I samband med utfärdandet av den nya tullagstiftningen har bestämmelsen gjorts generell så att den omfattar all resandeförsel.

Enligt min mening finns det inte skäl att ha liberalare regler för tull- och skattefri införsel av exempelvis alkohol och tobak än för livsmedel. Regeln gäller också för all resandef trafik från våra nordiska grannländer och således inte bara för Öresundstrafiken. Liknande bestämmelser finns för övrigt i Danmark, Finland och Norge.

Till Per Stenmarck vill jag tillägga att det är tullverkets sak att inom ramen för sina uppgifter och resurser bestämma hur kontrollverksamheten skall bedrivas. Regeringen har inte gett generaltullstyrelsen något uppdrag att se till att den nu aktuella trafiken skall övervakas särskilt.

Anf. 74 KARIN AHRLAND (fp):

Herr talman! Jag tackar finansministern för svaret.

Låt mig gärna säga att det förhållandet att det inte är någon ny restriktion gör den inte mera berättigad.

Sedan vill jag gärna hålla med finansministern om att det inte heller enligt min uppfattning föreligger skäl att ha liberalare regler för tull- och skattefri införsel av alkohol.

Men frågan handlade faktiskt inte om det, utan föranleddes av en stor nyhetsartikel om något som i folkmun redan kallas lex Småland.

Artikeln påpekade att man nu inte får åka från Helsingborg till Helsingör två gånger om dagen och handla. Det står i strid med nya bestämmelser. En tullare var intervjuad och sade att det kanske inte var tullens angelägnaste fråga att ägna sig åt att kontrollera hur många gånger fru Svensson från Mönsterås åkte fram och tillbaka. Det tycker jag var en klok avvägning av den tullaren.

En sådan bestämmelse, finansministern, oavsett om den är ny eller gammal, väcker bara onödig förgelse. Nyttan av den står inte i proportion till irritationen. Den är ju omöjlig att kontrollera. Vi har ju inte pass eller visum till Danmark. Folk kan åka över på många ställen. Dessutom får man gärna köpa 15 kilo livsmedel under en resa, men man får inte samma dag resa en gång och hämta 10 kilo och en gång till samma dag och hämta 5 kilo. Livsmedel är tunga att bära, och det finns för mig ingen som helst mening med en bestämmelse som denna.

Jag vill också säga att jag har svårt att tro att den gränshandel som pågår, och som säkert alltid kommer att pågå i varje fall så länge inte Sverige är med i EG, någonsin kan vara ett så allvarligt problem att man måste ingripa med sådana här kineseriregler. Om sparsamma smålänningar vill åka till Skåne och Danmark och ta sig över två gånger och handla, kan jag inte tycka att det är så farligt.

Låt mig fråga: Vad betyder "kort mellanrum"? Om det inte är kort mellanrum får de åka och handla. Det kunde vara bra att få en förklaring till den formuleringen.

Anf. 75 PER STENMARCK (m):

Herr talman! Jag ber att få tacka finansministern för svaret.

Tullen har stora och viktiga uppgifter – viktigare än att kontrollera livsmedelsinköp. Enligt preliminära uppgifter gjordes 1987 av tullen 1 342 narkotikabeslag. Av dessa gjordes 702 eller en bra bit över 50 % i Helsingborg, dvs. den hamn som här avses. Av 236 kilo beslagtagna cannabis togs 151 kilo eller 64 % i Helsingborg.

Av 68 kilo beslagtagna amfetamin togs 40 kilo eller 63 % i Helsingborg.

Detta sker efter ett stort och betydelsefullt arbete. Likväl är det förmodligen bara en bråkdel av all insmugglad narkotika som kan beslagtas. Helsingborg och Skåne tenderar att bli något av en transitregion för narkotikahandeln i Skandinavien. Denna utveckling måste till varje pris stoppas.

Härvidlag gör tullen inom ramen för sina resurser ett utomordentligt betydelsefullt arbete. Det är också positivt att finansministern i budgetpro-

positionen föreslår en ökad satsning på fler narkotikahundar.

Det är mot den bakgrunden beslutet att stoppa det s. k. turandet över Öresund skall ses. De nya bestämmelserna, som innebär att tullverket bara tillåter en inköpsresa per dygn, kräver rimligtvis ökad kontroll, oavsett vem det är som har beslutat om dem.

Antingen kräver vi då att tullen i Helsingborg jobbar ännu mer – men det tror jag är att kräva för mycket. Den gör redan i dag inom ramen för sina resurser ett stort och utomordentligt arbete. Eller också tvingas tullen eftersätta viktigare uppgifter.

Låt mig fråga finansministern: Är finansministern beredd på konsekvenserna av att annan och betydligt allvarigare smuggling smiter igenom?

Anf. 76 Finansminister KJELL-OLOF FELDT:

Herr talman! Man skall inte begära att riksdagens ledamöter känner till alla lagar de har varit med om att stifta. Men ordföranden i justitieutskottet borde väl ändå stå något närmare innebörden i lagstiftningen än andra.

Nu har man varit med att anta denna lag för många herrans år sedan. Den har funnits i ett par årtionden, och det har inte varit något som helst bråk med tullen om hur den skall tillämpas. Jag tänker inte heller ställa till bråk med tullen. Enklast vore att inte ni gjorde det heller. Då fortsätter det att vara precis som det alltid har varit, och vi behöver inte snacka mer om saken.

Anf. 77 KARIN AHRLAND (fp):

Herr talman! Då får jag påpeka för finansministern att riksdagen har i lag, som jag varit med om att stifta, givit finansministern en fullmakt att utfärda en förordning. Det är i den förordningen som denna bestämmelse står och tydligen har stått ganska länge.

Justitieutskottets ordförande ligger alltså icke bakom formuleringen om korta mellanrum.

Sedan tycker jag förstås, liksom justitieutskottets ordförande, att man inte skall vare sig stifta lagar eller utge förordningar som det är omöjligt att kontrollera efterlevnaden av.

Jag noterar att landets finansminister tydligen håller med mig, att detta är en lag som man inte behöver kontrollera så mycket. Men då borde han ta konsekvenserna och ta bort den sista meningen i förordningen.

Anf. 78 PER STENMARCK (m):

Herr talman! Jag har riktat denna fråga till finansministern eftersom man på generaltullstyrelsen, i varje fall enligt tidningsuppgifter, säger att det inte är tullens fel att inköpsresandet begränsas. Man hänvisar till finansdepartementet.

Låt mig också säga att det självklart aldrig varit tanken att människor skall resa fram och tillbaka över Öresund flera gånger om dagen och göra jättelika inköp. Men hur skall det gå att kontrollera? Det finns flera färjor för denna trafik, både i Malmö, Landskrona och Helsingborg. Om denna övervakning skall prioriteras krävs en ökning av resurserna, såvida man inte är beredd att ta de konsekvenser som det annars innebär.

Jag litar naturligtvis på finansministerns ord från talarstolen i dag, att det

Prot. 1987/88:62
4 februari 1988

*Om bestämmelserna
för ombordförsäljning
på färjeleden
Ystad–Bornholm*

inte är finansministern som kommit med några nya regler, och att tullen fortfarande har rätt att tolka reglerna så som man alltid gjort.

Överläggningen var härmed avslutad.

15 § Svar på fråga 1987/88:293 om bestämmelserna för ombordförsäljning på färjeleden Ystad–Bornholm

Anf. 79 Finansminister KJELL-OLOF FELDT:

Herr talman! Per Stenmarck har frågat mig om regeringen är beredd att ta upp förnyade diskussioner med den danska regeringen angående en omklassificering av färjeleden Ystad–Bornholm till "lång rutt".

Bakgrunden till Per Stenmarcks fråga är en norsk–svensk överenskommelse om att efter ansökan av ett norskt rederi ge dispens fr. o. m. den 1 januari i år från gällande bestämmelser om proviantering med obeskattade varor och om resandes tull- och skattefria införsel av varor för färjelinjen Sandefjord–Strömstad.

Som framgatt av tidigare diskussioner om ändrad klassificering av färjelinjen Ystad–Rønne har det trots upprepade försök inte lyckats att få till stånd en motsvarande överenskommelse med Danmark. Det finns för närvarande inte heller något som tyder på att man från dansk sida skulle vara beredd att tillåta tull- och skattefri försäljning ombord på färjor som trafikerar leden Ystad–Bornholm.

Anf. 80 PER STENMARCK (m):

Herr talman! Låt mig återigen få tacka finansministern för svaret. I generaltullstyrelsens bestämmelser anges att rätten att införa varor tullfritt är begränsad när en resande ankommer med fartyg i trafik mellan danska och svenska hamnar i Öresund och Östersjön – på den svenska sidan går gränsen vid Kalmar i norr. Vidare finns en begränsning mellan den norska och svenska gränsen vid västkusten ned till Lysekil. Sådana färjelinjer kallas "korta rutter" oavsett hur långa de är.

Därmed är också försäljning ombord kraftigt begränsad.

Regeringen har nu beviljat ett undantag från den av mig här återopade bestämmelsen. Det gäller färjeleden mellan Strömstad och norska Sandefjord. Detta tycker jag är ett positivt beslut som säkert innebär fördelar för både rederiet, de båda orterna och resenärerna.

I olika omgångar har jag och många med mig framfört krav att också färjeleden Ystad–Bornholm skall klassificeras som en "lång rutt". Den borde rimligtvis klassificeras som en lång rutt med tanke på det avstånd som gäller. Det skulle möjliggöra samma bestämmelser som gäller för färjeleder med jämförbara avstånd. Det skulle innebära en satsning på orter på både den svenska och den danska sidan som satsar hårt på turistnäringen, och det skulle innebära ett klart och entydigt uppsving och större möjligheter för dessa orter.

Jag är emellertid tacksam för finansministerns positiva inställning, och jag

utgår från att han vid lämpligt tillfälle återigen kommer att aktualisera frågan.

Prot. 1987/88:62
4 februari 1988

Om handläggningstiden för förhandsbesked i skattefrågor

Överläggningen var härmed avslutad.

16 § Svar på fråga 1987/88:297 om handläggningstiden för förhandsbesked i skattefrågor

Anf. 81 Finansminister KJELL-OLOF FELDT:

Herr talman! Margit Gennser har frågat mig vilka åtgärder jag avser att vidta för att förhandsbeskeden i framtiden skall kunna erhållas inom rimlig tid.

Under år 1987 förlängdes väntetiden i förhandsbeskedsärenden i fråga om direkt skatt hos riksskatteverkets rättsnämnd till drygt tolv månader. Enligt vad jag inhämtat beror den förlängda väntetiden främst på stor personalomsättning på handläggarnivå vid nämnden. Personalförhållandena har emellertid förbättrats, och verket räknar med att väntetiden skall förkortas.

Jag håller med Margit Gennser om att den långa väntetiden är otillfredsställande. Jag har blivit upplyst om att riksskatteverket avser att inom kort till regeringen lämna förslag om en förändring av nämndens organisation till kommande halvårsskifte. Vid behandlingen av det förslaget kommer jag att närmare överväga vilka åtgärder som behöver vidtas för att komma till rätta med de påtalade långa handläggningstiderna.

Anf. 82 MARGIT GENNSER (m):

Herr talman! Jag får tacka statsrådet Feldt för svaret.

Det är bra att finansministern instämmer i det som jag sade om att det är beklagligt att väntetiden när det gäller förhandsbesked är över tolv månader. Det betyder att förhandsbeskeden inte gör någon som helst nytta.

Institutet med förhandsbesked kom som bekant till redan på 1950-talet. Motivet var att man skulle få en större likformighet, dvs. bättre rättssäkerhet, i beskattningen.

När proposition 1980/81:17 om skatteflykt behandlades här i riksdagen konstaterade man följande i propositionen:

Förhandsbesked i fråga om skatteflyktsklausulen skall i dessa och andra avseenden lämnas enligt samma regler som gäller för förhandsbesked i andra skattefrågor. Det är inte möjligt att redan nu bedöma i vilken omfattning den utvidgade rätten till förhandsbesked kommer att inverka på rättsnämndens arbetsbelastning. Skulle belastningen komma att öka mer påtagligt, får det övervägas vilka åtgärder som kan bli behövliga. Det är nämligen angeläget att förhandsbesked kan lämnas snabbt.

Det var trevligt att höra att finansministern hade börjat överväga åtgärder. Men jag måste påpeka att Knut Wachtmeister redan 1987 väckte en motion i vilken han krävde bättre handläggning av förhandsbeskeden. Visserligen avstyrktes motionen av skatteutskottet, men problemet fanns där. Man har således väntat litet för länge. Men det är bra att en omorganisation nu kommer att ske och att man tar itu med dessa problem. Vi måste ordna detta

snabbt. Skulle man inte, herr finansminister, redan nu kunna omfördela resurserna litet grand inom riksskatteverket, så att man verkligen tar itu med denna fråga och så att inte rättssäkerheten äventyras? Kom ihåg att rådgivare som gör upp bokslut, deklarationer, osv. måste följa skattelagstiftningen. Därför är det viktigt att de kan få förhandsbesked.

Anf. 83 Finansminister KJELL-OLOF FELDT:

Herr talman! Om man på riksskatteverket vill göra omfördelningar inom ramen för dess resurser har man full frihet att göra det. Men jag vill bara erinra om vad som står i svaret, nämligen att problemet inte berodde på brist på personal – antal tjänster – utan på stor personalomsättning, vilket i sin tur innebär att ny personal skulle lära sig dessa svåra frågor. Denna situation har nu förbättrats, och man har från riksskatteverket informerat mig om att man räknar med att väntetiden kommer att förkortas. Men vi skall dessutom försöka organisera detta bättre.

Anf. 84 MARGIT GENNSER (m):

Herr talman! Det är utmärkt med en bättre organisation, men dessa frågor skulle ha följts upp mycket tidigare. Det stod redan i propositionen i början av 1980-talet. Om man har ont om personal och stor personalomsättning beror det kanske på att rekryteringen sker på fel sätt. Men bättre rekrytering och större omfördelning av personalen redan nu skulle innebära en förbättring. Jag har talat med auktoriserade revisorer i Malmö, och de är mycket bekymrade över denna situation.

Jag är emellertid glad över att finansministern kommer att uppmärksamma detta i framtiden.

Överläggningen var härmed avslutad.

17 § Svar på fråga 1987/88:307 om företags rätt att använda investeringsfond i visst fall

Anf. 85 Finansminister KJELL-OLOF FELDT:

Herr talman! Sten Andersson i Malmö har frågat industriministern om han är beredd att medverka till en ändring i ett regeringsbeslut rörande Pågens Familjebageri AB. Frågan har överlämnats till mig.

Regeringen avslag den 17 december 1987 bolagets ansökan om att få utnyttja sin allmänna investeringsfond för en utbyggnad av bolagets bageri i Malmö. Ansökningen avsåg investeringar under ett flertal år. Bifall till denna typ av ansökningar förutsätter regelmässigt att företaget gör insatser som är av särskild betydelse från regionalpolitisk synpunkt. Några sådana åtaganden förekom inte i det aktuella ärendet. Svaret på Sten Anderssons fråga är alltså nej.

Anf. 86 STEN ANDERSSON i Malmö (m):

Herr talman! Jag tackar för svaret.

När man hör detta svar och tänker på att det handlar om att företaget vill använda sina egna pengar, undrar man om detta kan hända bara i Sverige.

Detta företag i Malmö, Pågens Familjebageri, har en mycket stor export. Företaget räknar med att kunna utöka denna export. Företaget har begärt att få använda sina egna pengar för att bygga ut i Malmö och skapa 70–80 nya arbetstillfällen. Svaret på denna begäran är nej. Herr statsrådet borde ha klart för sig att detta företag exporterar varor till Frankrike och England och att man därför inte kan utesluta, med tanke på omständigheterna, att företaget skulle tjäna på att förlägga tillverknigen utomlands, eftersom transportkostnaderna för produkterna, skorpor, är mycket höga. Då måste väl statsrådet förstå att det är regionalpolitiska synpunkter som kommer att väga mycket tungt.

Detta företag har alltså inte begärt några bidrag; det har egna pengar men får inte använda sina egna pengar. Men ungefär samtidigt som detta företag fick avslag på sin ansökan om att få utnyttja sin allmänna investeringsfond fick ett bageri i Norrland 7 milj. kr. i stöd för att kunna starta en verksamhet. Är inte detta uppochnedvända världen?

Överläggningen var härmed avslutad.

**18 § Svar på fråga 1987/88:313 om extra skatteutjämningsbidrag till
Kinda kommun**

Anf. 87 Finansminister KJELL-OLOF FELDT:

Herr talman! Anna Wohlin-Andersson har frågat mig om jag ämnar uppfylla en gjord utfästelse om extra ekonomisk hjälp till Kinda kommun.

Anna Wohlin-Anderssons fråga är baserad på ett svar som jag lämnade till Mona Saint Cyr i riksdagen den 12 mars 1987. Regeringen hade då i 1987 års budgetproposition lagt fram ett förslag till reformerat skatteutjämningsssystem. Reformen innebar en sänkning av grundgarantierna i södra delen av landet, för Kinda kommuns del från 105 % till 102 % av medelskattekraften för år 1988. Bidragsminskningen för Kinda kommun kunde beräknas till ca 3,5 milj. kr.

Enligt förslaget i budgetpropositionen skulle de kommuner som fick en kraftigt försämrad budgetsituation för år 1988 till följd av reformen få kompensation. Till dessa kommuner hörde Kinda.

Jag svarade därför Mona Saint Cyr att Kinda kunde påräkna kompensation i form av extra skatteutjämningsbidrag.

Som bekant fick inte förslaget till reformerat skatteutjämningsystem majoritet i riksdagen. Det blev således ingen minskning av skatteutjämningsbidraget till Kinda kommun för år 1988. Behovet av kompensation föll därmed också bort.

Anf. 88 ANNA WOHLIN-ANDERSSON (c):

Herr talman! Jag ber att få tacka för svaret. Finansministern säger att orsaken till att Kinda inte fått extra skatteutjämningsbidrag är att regeringen inte fick igenom sitt skatteutjämningsförslag. Men när finansministern gav sitt unika löfte – det var ett ganska unikt löfte som Kinda fick – fanns inte denna eller någon annan reservation heller för den delen med.

Prot. 1987/88:62
4 februari 1988

Om slopande av omsättningskatten på valutautlåningars handel med svenska aktier

Kinda har förlorat först 1,3 milj. kr. i extra skatteutjämningsbidrag som kommunen fick 1987 och sedan 1,7 milj. kr. i vanligt skatteutjämningsbidrag. Uppgörelsen mellan socialdemokraterna och folkpartiet kostade Kinda ungefär en halv miljon, dvs. att Kinda sammanlagt förlorat 3,5 miljoner, som också finansministern nämner i sitt svar. Till saken hör också att Kinda förlorat 175 arbetstillfällen under de senaste två åren. Om man ställer detta i relation till folkmängden i Kinda resp. Stockholm, är det samma som att Stockholm skulle ha förlorat 14 000 arbetstillfällen. Kinda är alltså i högsta grad i behov av extra pengar. Uppgörelsen från våren 1987 mellan folkpartisterna och regeringen har inte lagt en bättre grund för Kindas ekonomi.

Med detta anförande – under vilket talmannen övertog ledningen av kammarens förhandlingar – var överläggningen avslutad.

19 § Svar på fråga 1987/88:321 om slopande av omsättningskatten på valutautlåningars handel med svenska aktier

Anf. 89 Finansminister KJELL-OLOF FELDT:

Herr talman! Knut Wachtmeister har frågat statsrådet Johansson om han avser att lägga fram en proposition för vårriksdagen om slopande av omsättningskatten på valutautlåningars handel med svenska aktier. Arbetet inom regeringen är så fördelat att det är jag som skall svara på frågan.

Omsättningskatten på aktier infördes den 1 januari 1984 och höjdes till 2 % den 1 juli 1986. De fördelningspolitiska motiven till omsättningskatten kvarstår. Kursutvecklingen på Stockholms fondbörs har varit stark under de senaste åren trots förra höstens kraftiga nedgång. Regeringen har därmed för närvarande inga planer på att ändra nivån på skattesatsen på omsättningskatten på aktier vare sig för valutautlåningar eller för valutainlåningar.

Anf. 90 KNUT WACHTMEISTER (m):

Herr talman! Jag tackar statsrådet för svaret på min fråga, som är föranledd av att Bengt Å Johansson i en debatt förra onsdagen enligt ett tidningsreferat yttrade sig på följande sätt: "Om det visar sig att den utländska handeln i svenska aktier flyttar utomlands skall vi ta oss en funderare på omsättningskatten. Vi har inga intressen av att handeln försvinner utanför Sverige."

Här har de båda statsråden tydligen olika uppfattning.

För första gången på 1980-talet har nu förra året redovisats en nettoimport av svenska aktier, och detta till ett så stort belopp som mer än 4 miljarder. År 1986 exporterade vi för drygt 2 miljarder och 1983 för ungefär 6 miljarder. Att omsättningskatten på aktiehandeln har en mycket stor skuld till denna kraftiga svängning torde vara ställt utom allt tvivel. Trendbrottet som skedde under andra halvåret under 1986, när omsättningskatten just hade fördubblats, är ett bevis så gott som något. Om nu börsräset i oktober också är en bidragande orsak, vilket är troligt, har Stockholmsbörsens uppgång med 20 % i varje fall inte satt sina spår på den aktiehandel som frågan gäller. Jag

tror att finansministern måste hålla med mig om att det är lätt att förlora exportmarknadsandelar och svårt att vinna tillbaka dem.

Nu säger finansministern att de fördelningsspolitiska motiven till omsättningsskatten kvarstår. Men för en omsättningsskatt på utlänningars handel med svenska aktier borde det inte föreligga några fördelningsspolitiska motiv. Min naturliga följdfråga är om inte finansministern anser att det skulle vara bra för Sverige om vi ånyo fick en export av aktier. Hur stor skall nettoimporten behöva bli innan finansministern tar ärendet till omprövning?

Anf. 91 Finansminister KJELL-OLOF FELDT:

Herr talman! Knut Wachtmeister hävdar trosvisst att det inte råder några som helst tvivel om att omsättningsskatten är orsaken till att en del handel med svenska aktier inte längre äger rum på Stockholms fondbörs. Jag tror man kan anföra åtskilliga faktorer som kan förklara denna omständighet. Det går inte att isolera omsättningsskatten som den enda orsaken.

Jag håller med statsrådet Johansson i hans bedömning att vi inte är betjänta av ett stort kapitalutflöde via import av svenska aktier som i dag finns utomlands. Men både statsrådet Johansson och jag anser att vi har ett alldeles för dåligt underlag för att bedöma huruvida omsättningsskattens höjd i Sverige är en möjlig orsak i sammanhanget. Vi vill alltså avvakta.

Anf. 92 KNUT WACHTMEISTER (m):

Herr talman! Jag beklagar att inte finansministern är lika förstående för problemet som uppenbarligen statsrådet Bengt K Å Johansson var i debatten förra veckan. Jag kan inte förstå varför man inte skulle kunna avskaffa skatten på utlänningars handel med svenska aktier. När utlänningar köper annat dras skatten av vid gränsen.

Det här är ett mycket stort problem, som innebär att viktigt kapital undandras från Sverige. Jag vet inte ifall det är förmätet att ge finansministern ett råd, men jag skulle ändå våga föreslå att statsrådet i stället för den proposition som aviserats om ytterligare skatt på värdepapper föreslår slopande av omsättningsskatten på utlänningars handel med svenska aktier. Det skulle gagna svenskt näringsliv. Jag beklagar att finansministern så kategoriskt yttrar sig i svaret att det förefaller som om ställningarna var låsta från finansministerns sida.

Överläggningen var härmed avslutad.

20 § Svar på fråga 1987/88:323 om möjligheten för förföljda kvinnor att byta personnummer

Anf. 93 Finansminister KJELL-OLOF FELDT:

Herr talman! Karin Ahrland har – mot bakgrund av att riksdagen hösten förra året avslog ett motionsyrkande om att man i vissa fall skall kunna få ett annat personnummer – frågat justitieministern om regeringen avser föreslå riksdagen att med ändring av beslutet i höstas underlätta för förföljda kvinnor att byta personnummer.

Frågan har överlämnats till mig.

Enligt gällande regler har riksskatteverket möjlighet att efter ansökan ändra en enskilds personnummer. Verkets beslut kan överklagas till regeringen. Praxis är mycket restriktiv. Ett personnummer ändras praktiskt taget enbart när födelsetiden inte återges riktigt eller när födelsenumret anger fel kön.

Författningsregleringen hindrar emellertid i och för sig inte att ett personnummer ändras av något annat skäl. Det kan vara så att den som utsätts för våld och förföljelse inte har fått tillräcklig hjälp av att uppgift om namn och adress har sekretessbelagts i olika myndighetsregister och att andra former av stöd inte heller har gett avsedd effekt. Då kan man pröva utvägen att myndigheterna hjälper den enskilde att genom personnummers- och namnändring skapa sig en ny identitet. För egen del är jag beredd att medverka till detta. Samtidigt är jag naturligtvis medveten om att det är förenat med betydande problem att tillåta ändring av i och för sig riktiga personnummer.

Inom regeringskansliet ägnar vi uppmärksamhet åt frågan om skydd för identitet och personuppgifter. Något förslag om lagändring avseende personnummer är emellertid inte aktuellt med hänsyn till de möjligheter som redan finns att i exceptionella fall hjälpa de enskilda.

Anf. 94 KARIN AHRLAND (fp):

Herr talman! Jag tackar finansministern för svaret. Jag risade finansministern i förra frågan, men han kan i alla fall få en liten ros nu. Det är naturligtvis bra om finansministern ingriper i det ärende som det är fråga om: Det måste vara trevligt att kunna lova att man hjälper när det är ett så beaktansvärt ärende som i det här fallet. Jag talar om Expressens artikel om den förföljda kvinnan Anna.

Vi begärde i en folktopimotion som avsges att man skulle underlätta byte av personnummer. Att det finns teoretiska möjligheter är alldeles klart. Men nu har finansministern också själv medgett att praxis är mycket restriktiv och gett exempel på när man tillåter ett byte av personnummer. Jag skulle, herr talman, kunna ta upp en lång stund av kammarens tid med att läsa upp brev från fler kvinnor än Expressens Anna som skulle behöva byta personnummer. Jag kan bara beklaga att riksdagen inte ställt sig bakom vårt förslag om den lilla lagändring som skulle behövas för att man skulle kunna luckra upp praxis. Det hade varit bättre med en mindre lagändring, så att dessa kvinnor inte skall behöva gå till regeringen och besvara finansministern. Nu kommer det kanske ganska många ärenden.

Överläggningen var härmed avslutad.

21 § Svar på fråga 1987/88:319 om hittebarnet i Enköping

Anf. 95 Justitieminister ANNA-GRETA LEIJON:

Herr talman! Ingrid Andersson har, mot bakgrund av vissa uppgifter om att polisen fortfarande söker modern till "hittebarnet i Enköping", frågat

mig om jag har möjlighet att verka för att polisen avskriver fallet så att barnets bästa kan tillgodoses.

För mig är det självklart att de myndigheter som är engagerade i fallet måste ha barnets bästa för ögonen. De brottsutredande myndigheterna har emellertid också andra vitala samhällsintressen att bevaka i sammanhanget.

Enligt vad jag har inhämtat är numera moderns identitet känd för polisen. Ledningen av förundersökningen har flyttats över till chefsåklagaren vid åklagarmyndigheten i Enköping. Hur förundersökningen skall bedrivas bestäms enligt regler i bl. a. rättegångsbalken. Det är något jag varken bör eller får lägga mig i.

Anf. 96 INGRID ANDERSSON (s):

Herr talman! Jag tackar justitieministern för svaret. Det finns skäl för mig att diskutera litet mer principiellt, eftersom förhållandena har ändrats sedan jag ställde frågan.

I de sällsynta fall som liknar det aktuella i Enköping rör det sig om kvinnor som har tillgripit en desperat åtgärd därför att de har varit i en ytterst svår och pressad situation och kanske varit sjuka. Det är inte fråga om någon avsikt att skada ett barn. Tvärtom syns avsikten vara att någon skall ingripa.

För mig är det mycket tydligt att det är stöd och hjälp som behövs och att skuldfrågan är underordnad. Barnets bästa måste vara samhällets stora intresse. Då behövs det lugn och ro, för annars blir rädslan för åtal, rättegång och offentlighet det allt överskuggande, och barnet blir lidande. En eventuell återförening blir omöjlig att diskutera då. Andra omvårdnadsformer kan också fördröjas. Detta är till men för barnet.

Nu diskuteras i justitiedepartementet och allmänt en uppstramning av kriminalpolitiken. Jag ser en risk i att de signalerna tolkas generellt, och jag ser en risk att detta kan få en negativ inverkan när det gäller polisens val av handlingslinje i det aktuella fallet och liknande fall.

Därför är det viktigt att justitieministern uttalar sig för att det finns fall där det är skäligen att sociala aspekter och socialt stöd ges stor tyngd och att det är riktigt att se till barnets bästa och handla i enlighet med detta.

I går uttalade sig justitieministern till förmån för en kärleksfull men bestämd inställning i fråga om ungdomar som begår brott: de kan överlämnas utan åtal till social myndighet. Jag hoppas att hon i dag vill uttala att samma kärleksfulla bedömning kan gälla för kvinnor i sådana fall som vi nu diskuterar och att detta kan innebära att polisen väljer att inte väcka åtal, utan överlämnar fallet till sociala myndigheter. Finns ingen sådan laglig myndighet tycker jag att lagen behöver ändras. Jag hoppas att vi är överens om att ett nitiskt polisarbete och ett eventuellt åtal inte är det som är mest värt att prioritera i sådana här fall.

Anf. 97 Justitieminister ANNA-GRETA LEIJON:

Herr talman! Vi kan och skall inte diskutera enskilda fall i den här kammaren, men jag vill mycket bestämt vända mig mot vad Ingrid Andersson nu säger. Den beskrivning som hon ger av polisens arbete i det här fallet är nämligen inte riktig. Polis och åklagare har hittills tagit största möjliga hänsyn till den här kvinnan. Vid de kontakter som vi har haft har det

visat sig att de är mycket medvetna om att detta fordras i sådana här situationer. De skall också göra så i fortsättningen.

Det finns ingen anledning att påstå att polisen är övernitisk i det här fallet. De har inte varit det, och jag tror inte att polis i allmänhet är det i sådana här situationer heller.

Man kan naturligtvis diskutera de här fallen principiellt. Jag tror som Ingrid Andersson att det i alla sådana här situationer finns en tragisk bakgrund. Men det får inte hindra att man kanske också måste fundera över barnets bästa – även om moderns avsikt inte har varit att skada barnet. Under historiens lopp har det faktiskt blivit skador på barn även när avsikten inte har funnits.

Det finns ingen möjlighet att ge åtalsunderlåtelse därför att kvinnan är ung, för hon är inte så ung. Om det skall ges någon åtalsunderlåtelse av andra skäl är en fråga som jag inte kan ha någon uppfattning om. Det måste vara åklagaren som tar sådana hänsyn.

Det har diskuterats om man inte skulle kunna låta socialtjänstlagen vara användbar i de här sammanhangen. Men den lagen är till för om det finns speciella skäl av missbrukskaraktär e. d. och kan inte användas när det handlar om att beivra brott – då tror jag att vi skulle komma i en mycket konstig situation.

Barnets bästa skall vi ha för ögonen, och det skall gälla alla inblandade. Jag vet att polisen i det här fallet har skött sig på bästa möjliga sätt, och jag hoppas att alla andra gör det också.

Anf. 98 INGRID ANDERSSON (s):

Herr talman! Jag tackar justitieministern för det stora engagemanget, det utförliga svaret och kompletteringen.

Jag måste betona att jag inte har gett mig in i den här frågan därför att jag misstänker att polisen skulle vara särskilt hård och omöjlig. Men de lagar och regler som vi har och den diskussion som förs just nu om en uppstramning av kriminalpolitiken kan möjligen få en inverkan som jag tycker skulle vara olycklig.

Vi är helt överens om att barnets bästa skall prioriteras. Men det finns ju en lag för unga lagöverträdare som har begått något brott. Om man finner det lämpligt kan man överlämna fallet till sociala myndigheter för åtgärder. Jag ville bara påvisa att en liknande möjlighet kunde finnas i sådana här fall.

Överläggningen var härmed avslutad.

22 § Allmänpolitisk debatt (forts. från s. 63)

Anf. 99 GÖTE JONSSON (m):

Herr talman! Den dag i december då det borgerliga förslaget om familjepolitikens inriktning presenterades var en mycket viktig dag när det gäller att förbättra välfärden i vårt samhälle. Förslaget visar vem som står för förnyelsen i svensk politik, förnyelsen i fråga om den familjepolitik som har en rad olika brister.

Den socialdemokratiska politik som hittills har förts, stödd av kommunisterna, har av naturliga skäl en klart socialistisk inriktning, och en klart kollektivistisk inriktning, där man lägger större vikt vid politikernas ställning, situation och maktutövning än vid de enskilda familjernas förutsättningar att anpassa sin tillvaro utifrån önskemål om vad de anser vara bäst.

Politiken har orsakat styrning och skapat problem för familjerna, såväl sociala som ekonomiska. Den har också försakat onödiga brister i barnomsorgen. Låt mig, herr talman, under fem punkter redovisa fördelarna med det borgerliga förslaget.

För det första ökar valfriheten för familjerna. Det är sannoligen en mycket viktig del när det gäller att få en bättre familjepolitik. Detta innebär att föräldrarna själva kan bestämma i fråga om barnomsorgens inriktning, arbetets fördelning och uppläggning. De kan välja om de vill ha kommunal barnomsorg, privat barnomsorg eller barnomsorg i kyrklig regi eller om de själva vill ta hand om barnen när de är små. En ökad valfrihet har varit en viktig del i förslagets uppyggnad.

För det andra ökas rättvisan. Det innebär att även de familjer och föräldrar som har små förskolebarn och behöver barnomsorg nu får en väsentligt förstärkt och förbättrad ekonomi. Bidraget utgår inte ensidigt till dem som har kommunal barnomsorg. Denna förbättring får de familjer som hittills inte har fått någonting alls, och det utan att de familjer som har kommunal barnomsorg på något sätt straffas. Även de familjer som har haft och har kommunal barnomsorg får en förbättring. Det här är viktigt, framför allt för de grupper som av olika skäl i dag inte får del av den kommunala barnomsorgen. Här återfinns bl. a. det stora LO-kollektivet. Vi vet att LO-kollektivet är underrepresenterat när det gäller kommunal barnomsorg. Den borgerliga familjepolitiken är bättre för LO-arbetarna än den socialdemokratiska. En ökad rättvisa är viktig i samband med en förändring av familjepolitiken.

Herr talman! För det tredje är det borgerliga förslaget bättre för barnen – detta är egentligen den allra viktigaste punkten i detta sammanhang. Föräldrarna, som i alla avseenden står närmast barnen, får genom detta förslag ökad möjlighet att själva bestämma över barnomsorgen. Det är föräldrarna som bäst känner barnens behov, t. ex. när det gäller risk för infektioner. Det kan också vara så, att personkemin inte fungerar när barn och föräldrar hänvisas till enbart en form av barnomsorg. Jag har själv när jag hade småbarn i förskoleåldern drabbats av just detta problem.

Med det borgerliga förslaget ökar möjligheten att anpassa barnomsorgen efter barnens behov utifrån den insikt föräldrarna har om vad som är bäst för deras barn. Genom den uppläggning som är presenterad i förslaget får man också möjlighet att ägna mera tid åt barnen.

För det fjärde innebär förslaget att det blir bättre för personalen. Möjligheterna ökar för dem som – kanske för hela livet, därför att de är intresserade av det – har valt att arbeta i detta yrke, som innebär att man viger sitt liv åt barn och arbete inom barnomsorg. Genom förslaget ökar möjligheten för dem som arbetar i dessa viktiga yrken att välja arbetsgivare. Man har möjlighet att i större utsträckning än i dag själv starta barnomsorg. Man har vidare möjlighet att påverka inriktningen av barnomsorgen i

enlighet med vad man själv anser vara bäst i den situation som man är ställd att verka i. Man kan utveckla sina egna idéer. Det borgerliga förslaget är alltså bättre för personalen än vad det socialdemokratiska förslaget är.

För det femte: Man klarar kapacitetsbristerna i nuvarande barnomsorg bättre med det borgerliga förslaget än med den ensidiga satsning på kommunal barnomsorg som socialdemokraterna vill ha. Vi vet ju att önskemålen varierar. Genom att många av föräldrarna vill ha alternativ, kan de föräldrar som efterfrågar kommunal barnomsorg få det. Valfriheten ökar alltså totalt sett. Även möjligheterna att få kommunal barnomsorg för dem som så vill ökar genom den konstruktion som vi har presenterat i detta sammanhang.

Som bekant innebär förslaget 15 000 kr. i vårdnadsbidrag per förskolebarn och år. Marginaleffekterna blir inte negativa, eftersom bostadsbidragen inte skall påverkas i detta sammanhang. Det blir vissa marginaleffekter i andra avseenden. Men det är viktigt att slå fast att bostadsbidragen inte påverkas, vilket för närvarande är fallet när det gäller vissa förmåner.

Vi föreslår en rätt till avdrag med upp till 15 000 kr. för styrkta barnomsorgskostnader. Vi föreslår vidare att den ATP-grundande tiden för föräldrar som själva tar hand om sina småbarn förlängs till att gälla för hela förskoleåldern. Detta innebär en förbättring av ATP-systemet.

När det gäller finansieringen har vi sagt att en familj som har kommunal barnomsorg förutsätts, av de 15 000 kr. som den får, betala 12 000 kr. i förhöjd avgift till kommunen, samtidigt som statsbidragen till kommunerna minskar i motsvarande grad. Detta innebär i sig ingen förändring för kommunerna när det gäller finansieringen. Det spelar ju ingen roll om kommunen får 12 000 kr. av staten eller av föräldrarna. Men det är en väsentlig förbättring för föräldrarna, eftersom de ju får 15 000 kr. per barn och bara betalar 12 000 ytterligare i avgift – en nettovinst på 3 000 kr. Om vi så bara ser till denna i och för sig begränsade men ändå viktiga förändring, handlar det om den genom tiderna största ekonomiska förbättring som någonsin har gjorts för föräldrar med barn i förskoleåldern. Jag vill säga detta, eftersom det i den allmänna debatten nu framförs mycket märkliga argument. Det talas om att hela vårdnadsbidraget i princip skulle gå till ökade kostnader för den kommunala barnomsorgen. Det cirkulerar också vissa räkneexempel med vilka det påstås att det skulle kunna bli fråga om ett så högt belopp som 17 000 kr. i ökade avgifter. Men de tre borgerliga partierna har förutsatt 12 000 kr. Vi är överens med våra kommunalpolitiker om detta. Vi litar på våra kommunalpolitiker.

Jag skulle vilja ställa en fråga till socialministern: Om vi får en borgerlig regering och därmed en bättre familjepolitik, skulle socialdemokratiska kommunalmän då sabotera denna reform genom att i socialdemokratiskt styrda kommuner höja avgiften med 17 000 kr. i stället för 12 000? Det är viktigt att barnfamiljerna får besked på den punkten. Är svaret ja, visar ju detta att det finns ännu större anledning att rösta borgerligt även i kommunalvalet, vilket skulle garantera en rimlig proportion mellan avgiftshöjningar och den förstärkning som barnfamiljerna får i samband med införande av vårdnadsersättningen.

Herr talman! De socialdemokratiska argumenten för att försöka bemöta

detta förslag ger de facto ett mycket förvirrat intryck. Man vet inte på vilket ben man skall stå. Jag tror att flitens lampa har lyst långt in på nätterna i kanslihusets olika rum i försöken att hitta nackdelar med förslaget. Men man har väldigt svårt att hitta sådana. Man försöker att konstruera det ena argumentet efter det andra. Ena gången är beloppen så stora att de hotar ekonomin och skapar inflation. Andra gången är beloppen för små – det är inte av något intresse för barnfamiljerna att få 15 000 kr. Beträffande finansieringen säger man att förslaget raserar väldigt mycket av kommunal ekonomi, samtidigt som de egna indragningarna inte alls skall ha denna effekt. Man säger vidare att förslaget hotar jämställdheten. Det senare argumentet tycker jag är ganska egendomligt, eftersom det i sig ju skulle innebära att en ökad valfrihet för familjerna vore ett hot mot jämställdheten. Jag tycker att detta är att direkt nedvärdera kvinnan i familjen. För ett par tre dagar sedan läste jag en artikel i Dagens Nyheter, där det var en debattör som framförde just detta argument. Hon menade att det i många familjer är så, att kvinnan måste säga att familjen inte klarar sin ekonomi om hon inte går ut på arbetsmarknaden. Och då skulle mannen ge med sig, så att kvinnan får gå ut på arbetsmarknaden. Detta resonemang är egentligen horribelt. Det förutsätter ju att vi måste ha fattiga familjer för att klara jämställdheten. Jag vägrar tro på den typen av argument. Jämställdhet skall kunna fungera också i ett välfärdssamhälle. Makars respekt för varandras uppfattning måste baseras på andra grunder än familjens ekonomi.

Herr talman! Jag konstaterar att socialdemokratin nu befinner sig i den situationen att verkligheten är dess största fiende när det gäller familjepolitiken.

Låt mig ta upp en annan viktig fråga, nämligen äldreomsorgen. Det är en fråga som vi moderater prioriterar. Detta gör vi därför att vi anser att de gamla skall känna trygghet i vårt svenska samhälle och även därför att det är problem med att klara äldreomsorgen när de äldre blir allt fler. Vi har t. ex. tillsammans med de andra borgerliga partierna slagit vakt om ålderdomshemmen. Jag skall inte nu vidareutveckla frågan om ålderdomshemmen, eftersom statsrådet och bl. a. jag om några dagar skall ha en interpellationsdebatt här i kammaren om just den frågan.

Jag vill peka på en viktig sak när det gäller äldreomsorgen och problemen i det sammanhanget, nämligen demenssjukdomarna. 5 % av svenska medborgare över 65 år lider av någon form av demenssjukdom. Moderata samlingspartiet menar att vi måste ägna detta problem större uppmärksamhet. Alzheimers sjukdom, som upptäcktes redan i början av 1900-talet, drabbar även betydligt yngre än 65-åringar. Drygt hälften av alla svåra demensfall gäller just den formen av demenssjukdom. Forskningen på detta område måste öka, så att man kan komma till rätta med demenssjukdomarna.

Vi måste bygga vidare på en effektiv vårdorganisation med alternativa vårdformer. Här kommer t. ex. små enskilda sjukhem in i bilden som viktiga komplement. Vi måste försöka tillskapa medicinska centrala resurser länsvis. Det råder nämligen brist på kunskap om just demenssjukdomarna både bland anhöriga och bland vårdpersonal. Socialstyrelsen måste också ägna dessa sjukdomar större uppmärksamhet.

Jag förutsätter att detta inte behöver bli någon stor politisk stridsfråga, men jag skulle vilja fråga biträdande socialministern om regeringen är beredd att gå oss till mötes när det gäller våra önskemål och yrkanden i olika motioner om att just demenssjukdomarna skall ägnas större uppmärksamhet än vad som hittills har varit fallet inom ramen för den svenska äldreomsorgen.

Herr talman! Till sist vill jag konstatera följande. Den svenska välfärden är inte bara värd att bevara – den svenska välfärden är också värd att förbättras i olika sammanhang. Det konkreta förslaget till en ny och bättre familjepolitik har just det syftet.

Anf. 100 ANNE WIBBLE (fp):

Herr talman! Folkpartiet har under många år haft förslag om vårdnadsbidrag i sitt program. Det har de andra borgerliga partierna också. Som framgår av en nyligen väckt gemensam partimotion är vi överens om hur detta skall konstrueras.

Vi är överens både om hur vårdnadsbidraget skall se ut, vilket belopp det skall vara, hur det skall vara med skatten, hur det skall bli med barnomsorgen och om hur vårdnadsbidraget skall betalas. Vårdnadsbidraget skall uppgå till 15 000 kr. per förskolebarn och år. Det skall vara skattepliktigt. Samtidigt vill vi ge rätt att göra avdrag i beskattningen för styrkta barnomsorgskostnader på just 15 000 kr. per barn och år. För den som har kostnader för barnomsorgen utanför hemmet blir det därför ingen skatt. Bengt Lindqvist är säkert så väl påläst att han känner igen kombinationen av skatteplikt och avdragsrätt i ett förslag från SACO/SR om enhetlig inkomstskatt. Där sammanfattas förslaget på följande sätt: "Vad det gäller är att skapa förutsättningar för rationella val inom familjerna, inte att i varje läge ställa upp på en endera de hemarbetandes eller de yrkesverksamma småbarnsföräldrarnas sida."

Detta, herr talman, är precis vad det handlar om – att skapa förutsättningar för val inom familjen. Ni socialdemokrater är mot valfrihet – vi i folkpartiet är för valfrihet.

Vårdnadsbidraget och avdragsrätten kan användas för att betala kommunal barnomsorg, som i vårt förslag blir 12 000 kr. dyrare, eller för att utveckla nya omsorgsformer eller ses som ett bidrag – då utan avdragsrätt – för att själv kunna ta hand om barnen i hemmet.

Det viktigaste komplementet till förslaget om vårdnadsbidrag är att alla riksdagens partier nu ställer upp för målet om full behovstäckning inom barnomsorgen senast 1991. Detta borde glädja Bengt Lindqvist.

Med detta förslag uppnår vi tre saker: För det första en bättre ekonomi för småbarnsföräldrarna, för det andra större valfrihet och för det tredje en dynamik i utvecklingen av nya omsorgsformer.

För det första – ekonomin. Alla småbarnsföräldrar tjänar på reformen. För den som fortsätter att anlita kommunalt dagis blir det ett plus på 3 000 kr. per barn – 15 000 kr. mer i bidrag minus höjd avgift på 12 000 kr. –, möjligen något mindre än 3 000 kr. om föräldrarna har nära till jobbet. För den som är hemma och tar hand om barnen själv blir det ett större plus. Tycker Bengt Lindqvist att det är orättvist att småbarnsföräldrarna ges detta tillskott i

ekonomin? Vi i folkpartiet tycker att det är nödvändigt.

För det andra – valfriheten. Rent teoretiskt finns det många olika sätt att ordna omsorgen om de egna barnen. Det finns kommunala dagis, kommunala dagmammor, föräldrakooperativ, trefamiljssystem, enskilda dagmammor, andra enskilda barnomsorgsformer, privat barnflicka eller att vara hemma själv.

För de flesta av oss är denna valfrihet just teoretisk. Det går lätt att räkna ut att det med dagens regler och dagens statsbidragssystem bara är kommunala lösningar och föräldrakooperativ som är praktiskt möjliga. Annars måste man oftast bryta mot lagen och ha svart barnomsorg. De andra lösningarna kan bara de verkligt förmögna föräldrarna välja. Tycker verkligen Bengt Lindqvist att det bara är de rika föräldrarna som skall kunna välja själva? Vi i folkpartiet tycker att alla skall ha samma valfrihet.

För att valfriheten skall bli reell fordras både ekonomiska möjligheter att välja det man vill och att det faktiskt existerar barnomsorg utanför hemmet för alla som vill ha sådan. Det är därför målet om full behovstäckning senast 1991 är så viktigt.

I själva verket förhåller det sig så, att full behovstäckning inom barnomsorgen blir lättare att uppnå med det borgerliga förslaget. Detta beror på den tredje viktiga effekten av detta förslag. Vårdnadsbidraget kommer att stimulera fram nya omsorgsformer. De kan uppkomma på många olika sätt, genom att förskollärare slår sig samman för att ge barnomsorg på ett nytt sätt, genom att någon mormor eller farfar har idéer som de vill pröva eller genom andra enskilda alternativ, som varken Bengt Lindqvist eller jag har fantasi nog att föreställa oss. Vi i folkpartiet anser att alla former som uppfyller grundläggande kvalitetskrav skall ha samma rätt till statsbidrag.

De idéer som vinner föräldrars och barns gillande kommer att expandera. Om däremot ingen vill ha de enskilda daghemmen försvinner de. När föräldrarna får mer pengar i handen kan de göra sina önskemål gällande på ett helt annat sätt än i dag. Föräldrar och barn blir marknadskrafter. Det blir en väldig massa marknadskrafter av 560 000 förskolebarn och deras föräldrar, faktiskt mellan en och en och en halv miljon marknadskrafter. Nu vet ju alla att socialdemokraterna djupt ogillar marknadskrafter, särskilt inom barnomsorgen. Stora affischer har förkunnat detta budskap – inom vård, omsorg och utbildning skall marknadskrafterna hålla tassarna borta. Varför det, Bengt Lindqvist? Vad är det för fel med att låta familjerna själva bestämma hur de egna barnen skall tas om hand?

Herr talman! Frågan om valfrihet och stimulans av fler former av barnomsorg är för oss i folkpartiet en viktig del av en politik för den offentliga sektorns förnyelse.

Jag tror inte att Bengt Lindqvist kan förneka att det i dag finns problem inom barnomsorgen: kvaliteten är inte alltid den bästa, personalomsättningen är ibland hög, det är svårt att rekrytera personal och det behövs fler platser. Mer pengar finns sällan att tillgå. Snarare lägger kommunalpolitikererna på nya besparingskrav. Många förskollärare och barnskötare upplever i dag att de kommer i kläm mellan egna höga ambitioner och bristande resurser.

Den traditionella socialdemokratiska lösningen innebär mer resurser, men de finns inte i dag. Ni lämnar därmed föräldrar, barn och personal i sticket – utan hopp om någon lösning.

Vi i folkpartiet föreslår både en inre reformation genom större flexibilitet och en yttre reformation genom fler enskilda alternativ. Marknadskrafterna, statsrådet Lindqvist, är bra på att finna nya lösningar. Det är ni socialdemokrater som, genom att envist och dogmatiskt motsätta er alla förslag till förändringar, utgör det största hotet mot barnomsorgens kvalitet och mot personalens trygghet och tillfredsställelse i jobbet.

Jag vill ställa en fråga till Bengt Lindqvist. Han ogillar folkpartiets förslag om en inre reformation, eftersom det innebär mindre statlig detaljstyrning. Han ogillar folkpartiets förslag om en yttre reformation, eftersom det skulle skapa valfrihet. I årets budgetproposition har han visat att han inte har mera pengar. Hur i all sin dar skall han kunna finna någon lösning på problemen?

Socialdemokratin ogillar valfrihet. För er är alla barn lika. Målet tycks vara att alla barn skall vara på kommunala dagis. Många kommunala dagis är utmärkta. Mina egna barn fick så småningom plats på ett bra sådant. Men alla barn är inte lika. Samma omsorgsform passar inte för alla barn och alla föräldrar. För oss i folkpartiet är målet att var och en skall kunna få den omsorg som passar en själv bäst. Vad som i det enskilda fallet passar bäst, avgörs bäst av den egna familjen. Menar Bengt Lindqvist verkligen att det är han och det socialdemokratiska partiet som vet bäst? Det vittnar om en betydande misstro mot de enskilda familjerna. Vi i folkpartiet tror på familjen.

Hur lång tid skulle det ta, Bengt Lindqvist, innan det – om det vore önskvärt – skulle kunna finnas kommunala dagis för alla? Det kostar åtminstone 60 000 kr. per plats för stat och kommun, och det är åtminstone 200 000 barn som saknar plats. Det blir 12 miljarder kronor. Var skall Bengt Lindqvist hitta 12 miljarder kronor, när han inte lyckats få loss en enda krona till småbarnsföräldrarna i år?

Det borde kännas som ett stort misslyckande att inte kunna lägga fram det allra minsta förslag till förbättringar för småbarnsfamiljerna i årets budgetproposition. Den socialdemokratiska partikongressen fattade ett beslut om utbyggnad av föräldraförsäkringen – någon gång på 1990-talet. Men detta s. k. förslag är än så länge bara ett stort frågetecken. Ingen vet när det kommer, hur det ser eller hur det skall betalas. Det går inte att jämföra det borgerliga förslaget om vårdnadsbidrag med något socialdemokratiskt förslag. Det existerar inte något socialdemokratiskt förslag. När skall barnfamiljerna få besked, Bengt Lindqvist?

Herr talman! Det finns många barnfamiljer där man inte har småbarn. Socialdemokraterna har emellertid inte heller någon förståelse för dessa familjers problem. Vi i folkpartiet vill, förutom att införa vårdnadsbidrag, kraftigt höja det allmänna barnbidraget till 8 000 kr. per barn och år inom några år. Vi vill dessutom ge flerbarnstillägg redan från det andra barnet. Redan 1989 vill vi ta första steget och höja barnbidraget med 540 kr. till 6 360 kr. Den socialdemokratiska partikongressen beslutade också att barnbidragen skulle höjas. Bengt Lindqvist har inte heller lyckats få pengar till det.

Handikappade barn behöver extra stöd. Det ges i form av s. k. vårdbidrag,

som i dag är ca 50 000 kr. per år. Vi menar att det inte räcker. Vi i folkpartiet vill höja vårdbidraget till 2,5 basbelopp, vilket blir nästan 65 000 kr. Det innebär en höjning med mer än 1 000 kr. per månad. Det finns tack och lov inte så många gravt handikappade barn i Sverige, så för statskassan blir det en ganska blygsam utgift. Det skulle bli 180 milj. kr. mer till de handikappade barnen, Bengt Lindqvist. Den summan borde väl Bengt Lindqvist kunna få loss från finansministern.

Föräldrar som adopterar barn från utlandet har dryga kostnader för detta. Vi i folkpartiet föreslår att staten skall ge ett bidrag för att täcka en del av dessa kostnader. Ett bidrag skulle framför allt vara av mycket stort värde för de familjer som vill adoptera ett syskon. Det rör sig totalt inte om många kronor. Om man verkligen ville satsa på ett sådant bidrag, borde det inte vara omöjligt att hitta resurser.

Herr talman! Det var sannerligen inte mycket Bengt Lindqvist hade att erbjuda barnfamiljerna i årets budget. Det verkar nästan som om all hans energi har gått åt till att säga nej till det borgerliga förslaget om vårdnadsbidrag. Hur länge skall barnfamiljerna vänta? När kommer något förslag? Vad blir det? Hur skall det betalas? Frågorna hopar sig.

Folkpartiet och de andra borgerliga partierna har lagt fram ett konkret förslag. Nu väntar småbarnsfamiljerna på besked från socialdemokraterna. När kommer det beskedet?

Gertrud Sigurdsen sade för en liten stund sedan att det är valår i år och att partierna då måste tala om vad de står för. Det måste vara en direkt uppmaning till Bengt Lindqvist. Har statsrådet Lindqvist något besked till småbarnsföräldrarna?

Herr talman! Jag vill slutligen ta upp en annan fråga. Jag hoppas att Bengt Lindqvist har något besked att ge i en fråga som var uppe till debatt under gårdagen – nämligen alkoholmissbruket. Från folkpartiets sida har vi föreslagit att man skall höja alkoholskatten. Det är mer än ett år sedan en höjning senast genomfördes. Riksdagen har beslutat att alkoholpriserna skall följa konsumentprisindex. Det vore en angelägen uppgift att försöka minska missbruket av alkohol och därvid använda sig av den åtgärd som riksdagen har beslutat om – nämligen prisinstrumentet.

Jag hoppas att Bengt Lindqvist skulle kunna säga något om detta, eftersom socialministern inte kommenterade förslaget. Det gjorde inte heller statsministern i går. Jag har en förhoppning om att Bengt Lindqvist skall kunna övertyga den socialdemokratiska riksdagsgruppen, och helst också alla övriga, om att det krävs åtgärder för att minska alkoholmissbruket. En höjning av alkoholskatten är då helt nödvändig.

Anf. 101 ULLA TILLANDER (c):

Herr talman! I december 1987 lade de borgerliga partierna – centern, folkpartiet och moderata samlingspartiet – fram ett gemensamt familjepolitiskt förslag. Det var en manifestation av enighet som tillgodosåg den brist i barnomsorgen som länge har upplevts av många i vårt land – naturligtvis främst av barnfamiljerna. Det är ett detaljerat, progressivt program som svarar mot de behov som flera grundliga undersökningar har dokumenterat att barnfamiljerna har.

Den uppskattning som detta förslag har fått är inte att ta miste på. Förslaget mötte entusiasm i alla läger och bröt blockgränserna. Det var inte heller oväntat att så skulle ske. En vårdnadsersättning som skulle öppna förutsättningar att förena yrkesarbete och arbetet med att vårda barn i hemmet har länge efterfrågats. Vi vet att familjer med såna behov fanns, och finns, framför allt i de stora löntagargrupperna. De finns i städerna likaväl som i mindre tätorter och på landsbygden.

Det breda positiva mottagandet av vårt förslag om ett beskattat vårdnadsbidrag upplevdes som förlösande ord i rätten tid. Sedan förslaget framlades har vi fått mångfaldiga bevis på att det var något som varit efterlängtat länge. Om det genomfördes skulle det innebära en grundläggande omdaning av sättet att tänka när det gäller familjens roll och betydelse i vårt samhälle.

Många som bekymrat har sett hur föräldrarnas roll i barnens uppfostran har negligerats eller ifrågasatts har insett att detta förslag skulle betyda ett steg mot ett återupprättat föräldraskap.

Efter år av förvirring på detta område finns det mycket att göra. Många världsförbättrare med grumliga teorier har fått breda ut sig och göra familjepolitiken i Sverige till ett gigantiskt experimentfält. En abstrakt uppfattad jämställdhetsidé som uppsatte karriären i yrkeslivet som främsta, ensidiga målsättning, glömde i sin enögdhet bort att barnen krävde sin tid och också behövde sina föräldrars tid.

En djup intention bakom vårt gemensamma förslag om familjepolitiken, med ett beskattat vårdnadsbidrag som en bärande idé, är just att skapa förståelse för att föräldraskapet kräver sin tid. Man måste också ställa krav på att barnen som är samhällets framtid medför anpassningar i viktiga avseenden – inte bara av föräldrar till yrkeslivet, utan också av arbetsliv och näringsliv till föräldrarna. Det kravet är ganska nytt. I inget annat yrke, det må vara som statsminister eller som företagsledare, är man unik eller outbyttbar. Men som förälder är man det – där är man unik.

Ett annat tecken på att vårt familjepolitiska förslag varit ord i rätten tid och att det träffade huvudet på spiken var den uppenbara nervositeten som regeringen visade. Det är lätt att förstå eftersom regeringen står tomhänt. Budgetpropositionen innehåller inget nytt. De förslag som eventuellt läggs fram förändrar inte de uppenbara orättvisor som den nuvarande familjepolitiken innehåller. Läggs ett förslag fram är det fullt stilenligt ett alldeles för dyrt sådant, nämligen en utbyggd föräldraförsäkring som aldrig kan komma att utsträckas till mer än ett och ett halvt år. Vårt förslag, med nuvarande ekonomiska ramar, erbjuder ett vårdnadsbidrag på upp till sju år. Vårt vårdnadsbidrag ger samma summa för alla barn upp till sju års ålder.

Den nuvarande föräldraförsäkringen ger störst stöd när inkomsterna är störst. Den är alltså inkomstgraderad. Lägst föräldrapenning är 60 kr, och högsta 447 kr. Det är i sammanhanget ett mycket dyrt system. De orättvisor som det nuvarande systemet innehåller blir alltmer uppenbara för alla utom möjligen för regeringen, och det är mångfaldiga orättvisor det är fråga om.

Vad svarar socialdemokraterna när allt fler människor med bestörtning får veta att av dessa 18 miljarder statliga och kommunala medel, är det minst 40 % som inte får någon som helst del av dem. Genom vårt förslag får alla barn i hela landet del av statsbidraget i en ålder från 1 till 7 år. Vad säger man

om att i dessa grupper, som inget får är största delen löntagare ur LO-kollektivet, medan de som maximalt utnyttjar barnomsorgen är SACO-familjerna?

Enligt den nya LO-rapporten om välfärdsklyftorna har SACO-familjerna barn i kommunala daghem i ungefär dubbelt så många fall som LO-familjerna. Genom vårt förslag får alla familjer 15 000 kr. per barn som är mellan ett och sju år. Pengarna skall beskattas och ge ATP-år men inte påverka bostadsbidraget. Vad svarar socialdemokraterna när det blir uppenbart för kommunerna ute i landet att fördelningen av barnomsorgspengarna är så sned som t. ex. 27 000 kr. per barn i en kommun och ned till 4 000 kr. per barn i andra kommuner?

Dessa orättvisor får inte bara fortsätta år efter år, utan man försvarar dem och vill bygga vidare på samma system, vilket är allra mest förvånande. Till denna orättvisa snedfördelning över landet – som vi från centern kritiserat sedan länge – mellan enskilda familjer, mellan grupper och mellan regioner, tillkommer att man länge satsat på en enda barnomsorgsform, nämligen den kommunala. På senare tid har, om än motvilligt och halvhjärtat, alternativa barnomsorgsformer börjat tillåtas. Men det har gått trögt och någon större beredvillighet att sprida kunskap om de nya möjligheterna finns inte. Monopoltänkandet bryter man inte så lätt och det är därför vi i centerpartiet återkommer med krav om bättre information om alternativ.

Som helhet är den hittills förda familjepolitiken, som den tar sig ut i dag, en avslöjande illustration på hur litet förståelse man har för valfriheten. Också vanliga människor i vanliga löntagaryrken har rätt att efter behov och personliga önskemål utforma vården av barnen och barnens uppfostran på olika sätt. En sida av detta är den bristande förståelsen för hur viktigt arbetet i hemmet är. Alla andra yrken, vad man än sysslar med, ger rätt till ATP-år, men inte vård av barn. Det var först med Karin Söder som socialminister som rätt till ATP infördes så länge man har barn upp till tre år. Nu vill vi i vårt gemensamma förslag ta ytterligare ett steg på denna inslagna väg. Det innebär att man får tillgodoräkna sig ATP-år tills barnet är sju år.

När Karin Söder för gott och väl ett år sedan tog initiativ till att inbjuda folkpartiet och moderaterna till överläggningar om en gemensam utformning av familjepolitiken, var det med en stark känsla av att vårt land tappat bort en väsentlig resurs i barnens vård och omsorg, nämligen den tid som ändå krävs för föräldrar för att de skall ha kraft och ork att delta i barnens angelägenheter, umgås med dem, tala med dem och prata för dem. Ytterst gäller det att återupprätta det nödvändiga stöd för barn och unga människor som ett fungerande föräldraskap innebär. En verklig valfrihet i barnomsorgen skulle antligen ge föräldrar den möjligheten.

I vårt förslag finns det inte några hinder för nya former av barnomsorg, t. ex. föräldrakooperativ med alternativ pedagogik, förskolor med konfessionell inriktning – också de med kristen grund – och barnomsorg i privat regi. Under senare år har olika former av föräldradrivna daghem tillkommit. Något som är mycket positivt med denna form av daghem är att man uppnår kontinuitet trots eventuella personalbyten och barnen får vidgade kontakter med vuxna.

Många föräldrar har fått erfara att det kan vara en besvärlig väg att starta

alternativ barnomsorg. Det skulle vara av stort värde om man fick ta del av erfarenheterna från andra håll. Det borde, enligt vår uppfattning, vara en uppgift för socialstyrelsen att för kommunernas räkning sammanställa ett informationsmaterial över alternativa barnomsorgsformer som kommit till stånd runt om i landet. En återerövrade föräldraroll med den insikt, självkänsla, kunskap och glädje som det kan innebära, skulle kunna vara en ny ansatspunkt inte bara när det gäller att självständigt välja mellan olika alternativ, utan också när det gäller medverkan i skapandet av olika alternativ.

Vårt gemensamma förslag, dvs. ett beskattat vårdnadsbidrag, har inte lämnat regeringen någon ro – det är ett gott tecken. Det vittnar bl. a. alla pressmeddelanden om från socialdepartementet i denna fråga som har kommit på senare tid. För att dölja sin egen tomhänthet på både förslag och visioner försöker man att hitta kritiska punkter i vårt framlagda förslag. Men kritiken understryker ännu mer tomhäntheten, för i verkligheten är det mest fråga om futtiga randanmärkningar. Finansminister Feldt fäste särskilt uppmärksamheten vid att förenklingen av deklarationerna omintetgörs. Det är byråkratins sätt att reagera när cirklarna blir litet rubbade – som om inte en förnyad familjepolitik var värd priset av en ändrad blankett!

Vi har bevittnat hur beredvilliga tjänsteandar skickas fram och med sporadiska beräkningar som underlag myndigt upplyser om hur dyrt förslaget kommer att bli. Senast var det en TCO-ekonom som stod till tjänst. Det är avslöjande för hans lojaliteter att han, dess bättre förgäves, försöker på svaga grunder kritisera ett förslag som skulle ge TCO:s medlemmar med små barn klara fördelar – såväl valfrihet som ekonomiska fördelar. Han har däremot aldrig kritiserat den barnomsorg vi nu har och som slår så orättvist mot stora grupper. Många kommunalmän, väl insatta i denna fråga, vet att vårt förslag skulle ge stora fördelar även åt alla dem som är så orättvist behandlade i dagens barnomsorgssystem.

Det är alltså en konstruerad kritik som riktas mot vårt förslag. Det finns dessutom ingen som i så hög grad har berövat kommunerna resurser på viktiga områden, t. ex. skolan, som just socialdemokraterna. Ett faktum som har slagit hårt bl. a. på skolans område och då inte minst på inköpen av läroböcker.

Den politik som vi i centern står för bygger på en övergripande helhet i vilken familjepolitiken är en viktig del men inte den enda. Det är mycket i vår politik som kraftigt skulle kunna motverka de ökande klyftorna i samhället, vilket har påpekats inte minst nu senast i den rapport om klyftorna i välfärden som LO utarbetat. Socialdemokraternas sparsamhet har alltså skapat olyckliga resultat i kommunerna. Det kan avläsas inte minst på skolans område och det gäller även barnfamiljerna.

Det gäller inte bara bristen på hela och fräscha läroböcker, utan det är också fråga om en sparsamhet som framtvingat aldeles för stora klasser och eftersatt underhåll av skolorna, som i många fall har blivit arbetsplatser där otrivseln smyger sig in. Också sådant påverkar familjesituationen.

En titt på förra och även detta årets skolbudget ger bra exempel på oklok spariver. Socialdemokraterna ville då dra in åtskilliga miljoner, medan vi i centern ville prioritera skolan. Vi ville skapa klasser med högst 25 elever och

ge anslag till förnyelse av läroböckerna, och dessa önskemål upprepar vi i år.

Ännu ett område där problemen tonar upp sig är äldreomsorgen. Där står regeringen lika tomhänt som när det gäller familjepolitiken. Förslagen kommer här, liksom där, sedan. Men, som det heter, i morgon är en skälm. Ett problem som knappast tål att skjutas på till morgondagen är problemet med försörjningen av personal när det gäller äldreomsorgen. Här om någonstans behövs det verkligen planering och framförhållning, men ingenting görs. Här, liksom när det gäller barnomsorgen, har socialdemokraterna försvurit sig åt en ideologi som försämrar valfriheten. Ett belysande exempel på detta utgör behandlingen av ålderdomshemmen. Men det kommer vi inom kort att få en särskild debatt om, som Göte Jonsson nämnde.

Jag vill ändå i detta sammanhang ställa frågan till Bengt Lindqvist: Kommer man i propositionen om äldreomsorgen att äntligen gå med på att ge statsbidrag till personalen på ålderdomshem efter allt förhalande?

Fru talman! Socialdemokraternas motstånd mot ett vårdnadsbidrag – trots det breda stöd som finns inom alla grupper och i synnerhet hos löntagarna för ett vårdnadsbidrag, som äntligen skulle ge omsorgen om barnen i hemmet ett erkännande – visar hur hårt styrd man är av en abstrakt ideologi som förkortar och försvävar perspektiven och som därför omintetgör en ökad rättvisa på det familjepolitiska området.

Under detta anförande övertog förste vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Anf. 102 KARL-ERIK PERSSON (vpk):

Fru talman! En bra familjepolitik måste värna om både kvinnors och mäns rätt att förvärvsarbeta och samtidigt få tid över för familjen och därigenom bryta traditionella könsroller. En bra familjepolitik värnar om barnens rätt – dvs. att barnen skall ha tillgång till båda föräldrarna. En utbyggd föräldraför-säkring och införande av sex timmars arbetsdag skulle ge dessa möjligheter.

En bra familjepolitik innebär en bra livsmiljö, livskvalitet och ekonomisk rättvisa. En bra barnomsorg för alla barn borde vara en lika självklar rättighet som en bra skola. Men många barn far illa i dagens stressade samhälle. Barnens "arbetsdag" är längre än de vuxnas. Lösningen är dock inte att småbarnsföräldrar ges vårdnadsbidrag, så att en av dem – i regel mamman – kan stanna hemma för att vårda barnen. De som talar för den lösningen väljer att helt glömma bort de litet äldre barnen. Lösningen är i stället att alla föräldrar får kortare arbetsdag, vilket ger både kvinnor och män samma möjligheter att umgås med barnen. Barn behöver båda sina föräldrar, och barn behöver stimulans utanför hemmet – på daghem, i skolan och på fritidshem. Men man behöver också stimulans i tonåren.

I dag har mer än hälften av de yrkesverksamma kvinnorna löst sina barnomsorgsproblem och familjens problem genom någon form av deltidsarbete. De har på eget initiativ och på egen bekostnad redan genomfört en arbetstidsförkortning. I dag är heltidsarbete med egen försörjning oftast omöjligt att kombinera med ansvar för hem och familj.

En bra barnomsorg är också en förutsättning för att både kvinnor och män skall kunna förvärvsarbeta på lika villkor. Förvärvsrekvensen när det gäller

kvinnor med barn i förskoleåldern eller med yngre skolbarn ligger i dag på omkring 90 %. Det är därför viktigt att barnomsorgen byggs ut för att täcka alla barns behov. Utgångspunkten när det gäller att bygga ut samhällets barnomsorg måste vara barnens egna behov av bra barnomsorg.

Barn som från tidig ålder vistats på daghem klarar sig bättre när de börjar skolan än barn som har haft andra former av barnomsorg. De barn som placerats på daghem redan under sina första levnadsår klarar sig bäst av alla barn i skolan. Det gäller oberoende av barnens sociala bakgrund. En omfattande tioårig studie, det s. k. FAST-projektet, har visat på detta entydiga resultat. Forskningsrapporten visar att daghemmet är ett positivt och utvecklande komplement till hemmet.

Vi i vpk menar att alla barn t. o. m. tolv års ålder borde ha rätt till vistelse på daghem och i fritidshem just därför att denna barnomsorg är utvecklande för barnen. Kan den allmänna barnomsorgen dessutom motverka de sociala och ekonomiska skillnader som finns i olika samhällsklasser, är det ytterligare ett bevis på barnomsorgens betydelse.

Barnomsorgen byggs tyvärr inte ut i den takt som behövs för att täcka alla barns behov. Regeringen har lovat att alla barn i förskoleåldern senast 1991 skall beredas plats i någon form av barnomsorg. Kommunerna kommer inte att klara det målet utan mycket starka stimulansmedel i form av väl tilltagna statsbidrag. I dag får bara 30 % av förskolebarnen plats på daghem, 15 % av barnen har plats i familjedaghem, och 13 % av de yngre skolbarnen har plats på fritidshem.

Enligt LO:s beräkningar i rapporten "LO-krav på barnomsorg" kommer det med nuvarande utbyggnadstakt att saknas 90 000 platser enbart för förskolebarn 1991.

LO kritiserar kommunerna för att använda en föräldrad statistik när det gäller att beräkna behovet. Behovet av nya platser beräknas nämligen enbart efter det antal barn som står i kö. Enligt SCB stod 60 000 barn i kö 1987. Men enligt LO finns det i dag 60 000 barn i åldrarna ett och ett halvt till sex år som inte är anmälda i någon kö, trots att deras föräldrar förvärvsarbetar. Man ordnar sin egen barnomsorg. Dessa barns föräldrar avskräcks av de långa kötiderna, av de höga taxorna eller av de snäva öppethållandetiderna.

Enligt socialstyrelsen beräknas 34 % av förskolebarnen få plats på daghem 1991, och 15 % av skolbarnen beräknas få plats på fritidshem samma år. Om man räknar med familjedaghemmen, kommer 51 % av förskolebarnen att få plats antingen på daghem eller i familjedaghem 1991.

I dag går 143 000 barn i s. k. öppen förskola, och 78 000 barn finns inom deltidgruppsverksamheten. Det betyder att omkring en tredjedel av förskolebarnen finns i dessa båda omsorgsformer.

Dessa former av halvdagsbarnomsorg är inte fullgod barnomsorg utan skall bara ses som ett pedagogiskt komplement för de barn vars föräldrar – oftast mammor – är hemarbetande eller för de barn som finns i familjedaghem. Den öppna förskolans verksamhet är dessutom inte alltid förskolelärladd.

Numera verkar det som om regeringen tänker infria löftet om alla förskolebarns rätt till barnomsorg med hjälp av dessa båda omsorgsformer.

Det är mycket beklagligt i så fall, för varken barnen eller deras föräldrar behöver detta.

Dessutom måste arbetsökande föräldrars barn beredas plats inom barnomsorgen för att kunna bryta en ond cirkel. Dessa föräldrar får nämligen inte arbete på grund av att de inte har någon daghemsplats, och de får ingen daghemsplats därför att de är arbetsökande.

Vi i vpk föreslår en utbyggnad med 50 000 platser per år i daghem och fritidshem. Vi anser också att antalet familjedaghemplatser bör minskas och att familjedaghemmen bör ersättas av en kollektiv barnomsorg. Dagbarnvårdarna bör erbjudas utbildning för att sedan få arbete i den kollektiva barnomsorgen.

Fru talman! Arbetsmarknadssituationen för handikappade har inte blivit bättre, trots att arbetslösheten generellt har gått ned i landet. Detta påtalas även i budgetpropositionen, men de resursförstärkningar som föreslås är ändå klart otillräckliga för att skapa bättre möjligheter för handikappade att få arbete.

Regeringen säger sig ha en hög ambitionsnivå när det gäller att bereda arbetshandikappade sysselsättning. Detta påstående motsägs av verkligheten. En hög ambitionsnivå bör åtminstone innebära samma målsättning som för alla andra, nämligen full sysselsättning. Det anmärkningsvärda är emellertid att regeringen uppenbarligen inte vill använda de möjligheter som står till buds för att bereda funktionshindrade sysselsättning. Man vill inte gå med på den ökning av antalet som Samhall föreslår, utan man står fast vid ett tak för nya anställningar med lönebidrag i allmännyttiga organisationer och sänker detta från 500 till 300.

Vpk anser att den möjlighet till ökad sysselsättning som Samhall erbjuder bör utnyttjas. Inriktningen bör vara att antalet anställda med handikapp skall ökas med 1 000 under det kommande budgetåret. Samtidigt bör ansträngningarna koncentreras på grupper med svårare handikapp, och vpk vill särskilt nämna de utvecklingsstörda. Det gör att kompensationsnivån inte bör sänkas så mycket som förutsätts i Samhalls förslag utan bör stanna vid 112 % av lönekostnaden för anställda med handikapp.

De allmännyttiga organisationerna kan erbjuda funktionshindrade meningsfulla arbeten. Alternativet är i allmänhet förtidspensionering. Detta är inte ett godtagbart alternativ, och det är helt oacceptabelt när det gäller unga människor. I dag är situationen den att organisationer söker personer som kan anställas med lönebidrag och funktionshindrade som vill ha dessa jobb. Det som brister är samhällets förmåga att administrera så att pengarna finns där de behövs.

Vpk anser att taket för lönebidragsanställningar i allmännyttiga organisationer bör tas bort. Det finns varken ekonomiska eller andra skäl för att sätta upp detta administrativa hinder för människor att få jobb i stället för förtidspension.

Därför hoppas jag att regeringen i tilläggsbudgeten kommer med konkreta förslag till förbättringar för de handikappade och förslag om en utbyggnad av föräldraförsäkringen. Det kan väl inte vara så att regeringen är nöjd med situationen för de handikappade och på föräldraförsäkringens område.

Anf. 103 Statsrådet BENGT LINDQVIST:

Fru talman! Vi har viktiga uppgifter framför oss inom socialpolitiken. Det gäller bl. a. i fråga om vård av och omsorg om barn, om gamla och om handikappade. För att klara dessa uppgifter måste vi visa solidaritet, dvs. vara beredda att avsätta mer av det vi arbetar ihop gemensamt. Endast på det sättet kan vi utveckla stöd och service i den omfattning som människor i svåra situationer behöver.

Inom det familjepolitiska området har av olika skäl förskolebarnen och småbarnsföräldrarnas situation kommit i fokus. Jag tror att alla partier har en strävan efter att på sitt vis skapa goda och stimulerande uppväxtförhållanden för barnen. Vi socialdemokrater vill därutöver fästa stort avseende vid att underlätta för småbarnsföräldrarna att förena föräldraskap och arbete. Det är detta som är bakgrunden till beslutet att bygga ut förskolan till full behovstäckning fram till 1991, dvs. ge en rätt för alla förskolebarn från ett och ett halvt år att delta i någon form av förskoleverksamhet.

Svensk förskola uppvisar i dag ett utomordentligt fint resultat när det gäller omfattningen. Om vi räknar bort de ca 130 000 barn vars föräldrar i dag är lediga med stöd av föräldraförsäkringen är det drygt 80 % av de återstående barnen som på något sätt utnyttjar barnomsorgen.

Vi har en integration i svensk barnomsorg som väcker beundran utomlands. Barn med de mest skiftande förutsättningar deltar aktivt i barnomsorgen, med allt vad det innebär för alla barns utveckling och för den framtida samhällsutvecklingen.

Utbyggnaden sker i dag med 15 000–20 000 platser varje år, och om kommunerna fortsätter i den takten finns det goda utsikter att bygga bort köerna fram till 1991. Enligt SCB:s senaste efterfrågeundersökning finns det 60 000 barn i kön till barnomsorgen. För 77 % av de barnen efterfrågas plats i daghem, för 20 % plats i familjedaghem och för 3 % plats i olika alternativa barnomsorgsformer.

Av de föräldrar vilkas barn har plats i barnomsorgen uppger 95 % och mer att de är nöjda med den barnomsorgsform som de har i dag. Detta är ett starkt skäl för att hävda betydelsen av att fullfölja beslutet om en utbyggnad av barnomsorgen till full behovstäckning fram till 1991. Det är också ett starkt skäl för oss socialdemokrater att bestämt avvisa det hårda angrepp på barnomsorgen som finansieringen av det borgerliga förslaget till vårdnadsersättning innebär.

Fru talman! En annan mycket viktig uppgift inom området Stöd till småbarnsföräldrar skulle kunna formuleras i orden: Mer tid för barnen. När vi tillgodoser det behovet är det viktigt att vi utgår från att det skall gälla alla småbarnsföräldrar, både mammor och pappor, ensamstående och låginkomsttagare. Därför måste ett rättvist sådant ekonomiskt stöd vara inkomstrelaterat, och därför är det föräldraförsäkringen som kan ge ett bra och till alla riktat stöd i detta sammanhang. Detta är ytterligare ett starkt skäl för oss socialdemokrater att avvisa det borgerliga förslaget till vårdnadsbidrag.

Om jag i övrigt kort skulle sammanfatta den kritik vi riktar mot det borgerliga förslaget skulle det kunna ske med orden krångel, rundgång, ökad skattebyråkrati, ökade marginaleffekter och försvagad ställning för kvinnor i arbetslivet.

Många har försökt att räkna ut vilka som blir vinnarna och förlorarna med det borgerliga förslaget. Svaret är: Det beror på. Det beror nämligen på hur kommunerna tar ut avgiftshöjningarna inom barnomsorgen. Det beror på hur kommunerna finansierar indragningen av de ytterligare 1.8 miljarder som också ingår i finansieringen. Det beror vidare på i vilken utsträckning moderaternas kraftiga neddragning på den kommunala sektorn totalt sett kommer att slå igenom i en eventuell, borgerlig politik.

Men en sak kan jag säga med bestämdhet, och det är att den tredubbling av föräldraavgifterna som måste till för att få ihop de 4.3 miljarder som förslaget kostar inte medger att avgiftshöjningen differentieras från de 12 000 man uppger i syfte att stimulera till deltidsplatser. Det är alltså svart att mäta effekterna av det borgerliga förslaget till vårdnadsersättning.

Men detta är inte det viktigaste – på den punkten är jag överens med Göte Jonsson. De verkliga förlorarna är barnen. Att dra in halva statsbidraget till barnomsorgen och tredubbla föräldraavgifterna – det är vad det är fråga om – innebär stora risker, både för kvaliteten inom barnomsorgen och för möjligheterna att bygga ut den. Eftersom man uppenbarligen inte gör detta av hänsyn till de barn som har plats i barnomsorgen, och inte heller av hänsyn till de föräldrar som i så hög grad efterfrågar den barnomsorg vi har skapat, måste skälet till att förslaget fått denna utformning vara ett annat. Min tolkning är att syftet är att man genom att kraftigt fördyra den kommunala barnomsorgen vill pressa tillbaka efterfrågan och skapa ett ökat utrymme för alternativ barnomsorg, privatisering. Det är i så fall en traditionell borgerlig politik som ligger bakom. Av alla dessa skäl tycker vi socialdemokrater riktigt illa om det förslag till vårdnadsersättning med denna konstruktion som har presenterats från borgarna.

Fru talman! Jag vill också säga några ord om äldreomsorgen. Regeringen kommer längre fram i vår att lägga fram en viktig proposition byggd på äldreberedningens förslag. Situationen är den att många fler människor kommer att behöva samhällets stöd och hjälp på grund av att man vid högre ålder får sjukdomar och handikapp. Det blir en viktig och svår uppgift för oss alla att möta dessa kraftigt växande behov av vård och omsorg med en utökning av de insatser som krävs för att ge äldre människor med sjukdomar och handikapp ett värdigt liv. Vi socialdemokrater vill fortsätta att utveckla äldreomsorgen. Det skall gälla både att utveckla boendeformerna och att utveckla och förbättra de olika formerna av vård och omsorg. Detta skall ske efter människornas önskemål och behov. I denna utveckling har också det boende som ålderdomshemmen representerar sin plats. Där finns tillsyn och trygghet i en omfattning som många människor uppenbarligen vill ha. Lika självklart är att den standardförbättring när det gäller bostäderna som kommer alla oss andra till del också skall komma de grupper till del som är i behov av samhällets vård, stöd och service i form av speciella bostadsformer.

Det krävs ökade resurser till äldreomsorgen. Den insikten bör prägla vårt agerande i fortsättningen. Därför blir man djupt orolig när man tar del av de borgerliga partiernas ekonomisk-politiska motioner. Moderaterna vill kraftigt skära ned stödet till kommunerna och dessutom införa ett kommunalt skattetak. Alla tre borgerliga partier vill avskaffa de specialdestinerade statsbidragen.

Fru talman! Det är med växande förvåning jag har lyssnat till den allmänpolitiska debatten och de många inlägg som här har gjorts kring ålderdomshemmen och betydelsen av ett statsbidrag till dessa. Det är närmast ett rent hyckleri från er sida att gång på gång påminna om betydelsen av ett sådant statsbidrag, samtidigt som ni presenterar förslag om att slopa allt vad specialdestinerade statsbidrag heter. Moderaterna har knappast någon som helst chans att klara den utveckling av omsorgen som det växande antalet äldre människor kommer att kräva.

När det gäller moderaterna blir det precis som vid valet 1985. Det blir sjuka, gamla och handikappade människor som genom ett försämrat stöd skall betala enorma skattesänkningar för höginkomsttagarna.

Regeringen vill för sin del gå en helt annan väg. I årets budgetproposition har vi när det gäller utvecklingen av barnomsorgen ökat på det statliga stödet med 655 miljoner. Vi har förstärkt hemhjälsbidraget med 490 miljoner, varav åtminstone 265 miljoner utgör en real förbättring. Vi har också satsningar på handikappområdet som sammanlagt belöper sig till 350 miljoner.

Aina Westin och Gunnar Ström kommer senare i denna debatt att ytterligare utveckla vår linje när det gäller både äldreomsorgen och handikappolitiken.

Anf. 104 GÖTE JONSSON (m) replik:

Fru talman! Bengt Lindqvist är ju liksom jag en fridens man. Men i dag har han definitivt tappat konceptet. Han har fått något av björnfrossa och skjuter vilt omkring sig utan att träffa. Finns det inte skäl, Bengt Lindqvist, att försöka föra en saklig debatt? Att ni är skakade över det borgerliga familjepolitiska förslaget förstår jag, eftersom ni står tomhänta. Man har rätt att ställa krav på något mått av ärlighet på en biträdande socialminister när han presenterar sina motargument.

Bengt Lindqvist säger att vi tar från kommunerna och från barnfamiljerna. Faktum är att vi tvärtom ger flera miljarder ytterligare till barnfamiljerna. Bengt Lindqvist kunde försöka vara så ärlig att han godkänner vår uppläggning av förslaget. Vi tar 12 000 kr. per daghemsp plats i minskat statsbidrag. Vi ger varje familj 15 000 kr. i stället. Det förutsätter att kommunen ökar barnomsorgsavgiften med motsvarande 12 000 kr. Kalla det gärna rundgång. Vi kallar det inte rundgång, utan rättvisa och förstärkning av familjeekonomin. En barnfamilj får 3 000 kr. mer än i dagsläget, samtidigt som kommunen inte förlorar ett öre. Var ligger attacken mot barnfamiljerna i vår uppläggning av förslaget? Var ligger attacken mot den kommunala barnomsorgen? Det är bara nys! Jag har aldrig hört maken till argument.

Jag hoppas att vi slipper föra valdebatten utifrån det vilseledande och märkliga resonemanget. När det gäller de 12 000 kronorna går det jämnt ut för kommunerna. Det väsentliga är att vi stärker föräldrarnas ställning. Barnen drabbas, säger Bengt Lindqvist. Kan barnen drabbas av att familjeekonomin blir bättre? Det är en helt ny argumentation från socialdemokratin. I socialdemokratin barndom sade man att barnen drabbades av fattigdom. Nu säger man att de drabbas om familjerna får det bättre. Det visar hur tögig hela den socialdemokratiska motargumentationen är.

Bengt Lindqvist sade att vi moderater hycklar när det gäller äldreomsorgen. Den frågan återkommer jag till, om inte förr, så i samband med den kommande interpellationsdebatten.

Prot. 1987/88:62
4 februari 1988

Allmänpolitisk debatt

Anf. 105 ANNE WIBBLE (fp) replik:

Fru talman! Bengt Lindqvist gjorde ett stort nummer av finansieringen av vårdnadsersättningen. Han förklarade att det blir en tredubbling av barnomsorgsavgiften och en halvering av statsbidraget, och att allt detta var ett angrepp på barnomsorgen. Jag måste få upprepa det som Göte Jonsson redan har sagt: Hur kan det ha någon som helst betydelse för kommunen om man får 12 000 kr. mindre från staten och 12 000 kr. mer från föräldrarna? Denna summa innebär att det inte blir någon förändring.

Bengt Lindqvist kunde vara ärlig nog att angripa förslaget på de punkter där det finns sakliga motsättningar mellan de borgerliga partierna och socialdemokratin. Det är alldeles uppenbart att de motsättningarna är stora vad gäller föräldrarnas möjlighet att välja. Socialdemokratin ogillar den alternativa omsorgsformen – all barnomsorg skall ske i kommunal regi. Om det nu vore så att de siffror Bengt Lindqvist återgav skulle vara korrekta, och bara 3 % av föräldrarna vill ha annat än kommunal barnomsorg, skulle det ju inte vara så väldigt farligt om man ändrade statsbidragsreglerna så att enskilda omsorgsformer möjliggörs i större utsträckning. Men Bengt Lindqvist vågar uppenbarligen inte lita på att de här siffrorna är korrekta, och han vågar inte lita på att föräldrarna själva har förmåga att bestämma vilken omsorgsform som är bäst för de egna barnen. Jag tycker att det är beklämmande.

Bengt Lindqvist talade varmt om angelägenheten av att låta föräldrarna få mera tid för barnen. Ja, det är väl bra det. Det är just en av de effekter som ett vårdnadsbidrag skulle ge. Det ger ett bidrag till möjligheterna att minska sin arbetstid så att man får mera tid för barnen. Detta är alldeles utmärkt.

Bengt Lindqvist beskrev i ganska vaga termer det beslut om föräldraförsäkringen som togs på den socialdemokratiska kongressen. Men det är ju, som har sagts tidigare under dagen, ganska ointressant för riksdagen vad slags beslut som har fattats på den socialdemokratiska partikongressen. Det är faktiskt de förslag som regeringen lägger fram för riksdagen som skall behandlas här. Och det finns inga förslag härvidlag. Jag upprepar därför en av de frågor som jag ställde: Hur länge skall småbarnsföräldrarna vänta på ett besked från regeringen om på vilket sätt man skall förbättra valfrihet och ekonomi för de föräldrar som har förskolebarn? Jag önskar också att Bengt Lindqvist i några av sina inlägg kunde beröra hur han vill lösa de problem som i dag finns inom barnomsorgen.

Anf. 106 ULLA TILLANDER (c) replik:

Fru talman! När det gäller ålderdomshemmen är det ju så att om man avvecklar de specialdestinerade statsbidragen får man också bort den olyckliga styrning som utvecklingen inom äldreomsorgen är ett exempel på. Att ge bidrag även till ålderdomshemmen är att ta ett steg på den väg som vi långsiktigt föreslår.

Bengt Lindqvist sade att det är viktigt med full behovstäckning när det

gäller barnomsorgen. Då skulle jag vilja fråga: Hur ser egentligen det socialdemokratiska ekonomiska alternativet ut för alla dem som nu står i barnomsorgskön, och hur skall det finansieras? Detta måste ju ske under nästa mandatperiod, fram till 1991.

Den som räknat ut att dagistaxorna skall höjas på det sätt som Bengt Lindqvist beskriver har räknat på ett maximalt illvilligt sätt. När vi i vår arbetsgrupp analyserade hur motståndare skulle argumentera, kunde vi inte i vår vildaste fantasi tänka oss att någon skulle räkna på det sättet. För räknar man som Bengt Lindqvist beskriver, så skulle dagistaxorna ha höjts med omkring 20 000 kr. per år, när socialdemokraterna häromåret drog in drygt 6 miljarder kronor från kommunerna. Vi i centern föreslår både indragningar och satsningar på den kommunala sektorn. Vi vill satsa mer på kommunal skatteutjämning när det gäller skolor och åldringsvård än vad regeringen gör. Ser man till helheten upptäcker man också orimligheten i Bengt Lindqvists sätt att räkna.

Att den enskilda familjen får mer tid för barnen betraktas på något sätt i Bengt Lindqvists resonemang som en minuspost. Det är statens, Storebrors, intresse som får prioritet. Det är egentligen sällan man möter ett sådant sätt att ställa samhällets intresse mot den enskilda familjens. Men egentligen är det bra att detta kommer fram. Vårt förslag har spontant mottagits med stor hänförelse på alla håll, och grunden till det är att man tycker att det äntligen kommer ett förslag som tar de nuvarande orättvisorna på allvar. Är Bengt Lindqvist medveten om de stora orättvisor som finns inbyggda i nuvarande system? skulle jag vilja fråga.

Regeringen har ju också den otacksamma uppgiften att försvara ett förlegat system, utan att ha något att sätta i dess ställe. Samtidigt nödgas man kritisera något som passar som hand i handske mot de krav på valfrihet och rättvisa som länge har framförts av barnfamiljerna. Så regeringen har egentligen – det är en slutsats man kan dra – inget samlat förslag på det familjepolitiska området.

Anf. 107 KARL-FRIK PERSSON (vpk) replik:

Fru talman! Jag fick nu höra att statsrådet inte tänker tala om de handikappades situation. Men jag ämnar i alla fall göra ett påpekande för statsrådet.

Det sägs i budgetpropositionen ingenting om främjandelagen och AMS ansvar när det gäller att ta denna lag på allvar. Lagen har under de år som den existerat, med undantag för några få fall, varit av mycket passiv natur. Man försvarar oviljan att på ett mera effektivt sätt utnyttja lagen med att denna verkar genom sin existens, något som inte förefaller ha förankring i verkligheten. Här finns det möjligheter, i och med att man har en lag att stödja sig på. Ändå har det egentligen inte hänt någonting alls – i varje fall har det hänt väldigt litet. Jag tycker att det är dags att man sätter kraft bakom lagen, och jag hoppas att statsrådet Lindqvist delar min uppfattning härvidlag.

När det gäller köer och statistik, så kan man ju få statistik från många olika håll. Många arbetar med statistik, även I.O. Där påstår man att det fattas 90 000 platser fram till 1991, med den utbyggnadstakt vi har i dag. Jag delar

den uppfattning som statsrådet Lindqvist ger uttryck för när han säger att det står 60 000 i kö enligt SCB:s uppgifter. Men LO påstår att det finns 60 000 i kö som inte är anmälda någonstans. Man kan fundera över om denna siffra också är riktig.

Anf. 108 Statsrådet BENGT LINDQVIST:

Fru talman! När det gäller vad Karl-Erik Persson sade om förhållandena på handikappområdet vill jag hänvisa till den redovisning rörande handikappfrågorna som Gunnar Ström kommer att ge senare under debatten. Jag beklagar att jag inte har möjlighet att ta upp saken här och nu. Skulle inte alla de besked som Karl-Erik Persson efterlyser framkomma, får vi ta upp saken i annan ordning.

Jag kan förstå om Göte Jonsson och andra känner sig en smula tråffade av den kritik jag riktade mot det borgerliga förslaget till vårdnadsersättning, för när kritiken är riktig blir man litet omskakad. Hur kan man säga att det här inte är bra för barnen? Jag talar inte om vårdnadsersättningen i sig. Jag talar om finansieringen av vårdnadsersättningen och om det dråpslag ni riktar mot den barnomsorg som föräldrarna uppenbarligen vill ha och som gör att de känner stor trygghet. Det är inte ensidigt fråga om daghem, utan förslaget upptar också flera andra former av barnomsorg. Det finns gott om forskningsresultat som visar att svensk barnomsorg är ett mycket fint och verkningsfullt komplement. Det är inget annat än ett komplement, men det är ett viktigt komplement till föräldrarnas fostran av barnen. Genom det komplementet mår barnen ofta bra. De efterfrågeundersökningar som görs härvidlag avser 100 000 föräldrar. Undersökningarna överträffar alla andra opinionsundersökningar som görs i vårt land. Föräldrarna utfrågas om vad de vill ha för omsorg, och med detta som grund kan man konstatera både hur kön ser ut och hur föräldrarna upplever den omsorg de har.

När Ulla Tillander räknar ut orättvisorna inom barnomsorgen hänger jag inte med i svängarna. Jag tror att det finns åtskilligt att säga om den analys som leder till de slutsatser som centern gör.

När det gäller avgifterna, fru talman, vill jag säga att tar man 12 000 gånger hela antalet barn i daghem och familjedaghem – det gäller då både heltidsbarn och deltidbarn, vilket det kan vara dags att upplysa om, eftersom det i er ursprungliga skrift står heltidsbarn – och räknar upp den siffran till det antal som vi tror det finns 1989, kommer man fram till 4,3 miljarder. Det ger alltså inte utrymme för några differentierade avgifter nedåt, för den händelse man skulle vilja stimulera till deltid i stället för heltid. – Det är det ena.

Det andra är att när vi talar om avgiften på 12 000 har vi fortfarande inte diskuterat hur de ytterligare 1,8 miljarderna skall finansieras av kommunerna. Ni utgår ifrån att det inte skall ske via avgifter inom barnomsorgen. TCO-ekonomen utgick ifrån att det var barnomsorgen som skulle finansiera det här – därav skillnaden mellan 12 000 och 17 000 kr. Hur det blir kommer att bero på kommunerna själva.

Jag skall också lämna besked när det gäller socialdemokratisk familjepolitik.

Först och främst har vi en rullande reform som är historisk till sin karaktär: Det gäller att bygga ut barnomsorgen – den barnomsorg som samhället vill ta ansvaret för – till full behovstäckning fram till 1991. För att göra detta krävs ungefär 1 miljard om året, och det får staten och kommunerna dela på. Säg inte att vi inte gör någonting! Vi fullföljer det beslutet, och det kostar 655 miljoner i årets budget.

När det gäller övriga insatser inom det familjepolitiska området har regeringen givit beskedet att vi kommer igen längre fram i vår. Vi har alltid försökt ta ansvar för de löften som vi ställer ut, och vi känner just nu en stor osäkerhet – av hänsyn till den internationella situationen, av hänsyn till avtalsrörelsen och av hänsyn till vad som händer här i riksdagen under de närmaste månaderna. Av alla dessa skäl vill vi vänta, men vi kan lova barnfamiljerna besked om vad som blir den socialdemokratiska familjepolitiken i övrigt inför valet.

I det kommer också att ingå ett besked om hur vi vill bygga ut föräldraförsäkringen. Vår kongress har givit oss uppdraget att bygga ut den till 18 månader fram till början av 1990-talet, och det tänker vi givetvis sträva efter att fullfölja.

Föräldraförsäkringen kommer att erbjuda inte bara möjligheter att stanna hemma på full tid i 18 månader. Jag tror säkert att representanterna för de borgerliga partierna är medvetna om att föräldraförsäkringen egentligen är utomordentligt flexibel och kan användas på alla möjliga upptänkliga sätt. Det är fullt möjligt att sträcka ut stödet ur föräldraförsäkringen över flera års tid. Den har den avgörande fördelen att den också är inkomstrelaterad.

Låt mig, fru talman, till sist också fråga folkpartiet var folkpartiet egentligen står i förhållande till beslutet 1985 i december. Det var ju inte bara ett beslut om att bygga ut ett antal platser i barnomsorgen – det var också ett beslut att ta ansvaret för en förskola som skulle ge barnen stöd i form av inlärning och stimulans i en fullt utbyggd barnomsorg. Står folkpartiet fast vid det beslutet såsom det formulerades i december 1985?

Anf. 109 GÖTE JONSSON (m) replik:

Fru talman! Statsrådet pekar på föräldraförsäkringens fördelar, men han glömmer bort nackdelarna med det systemet. Det är de som tjänar bra och som kan planera sina familjeförhållanden med utgångspunkt i ekonomiska förutsättningar som tjänar på ett sådant system. De lägre inkomsttagarna, som inte har den möjligheten – de studerande och liknande – drabbas av det systemet.

Statsrådet sade vidare att regeringen senare under våren kommer att presentera förslag till förbättringar av barnomsorgen. Statsministern sade i går att regeringen senare under våren kommer att presentera förslag till förbättringar för de äldre – vi skall förresten träffa deras representanter redan i morgon.

Detta är en märklig politik. Bengt Lindqvist säger: Vi måste vänta tills vi ser det ekonomiska utfallet. Skall inte regeringen ha en sådan överblick över den ekonomiska och politiska situationen att stora förslag kan läggas fram i samband med budgetpropositionen? Det är inte, Bengt Lindqvist, det politiska klimatet som skall vara avgörande för när i förhållande till valet och

valdebatten som ni lägger fram era propositioner! Det är inte det politiska klimatet som skall vara avgörande för innehållet i såväl äldreomsorgspropositionen som barnomsorgspropositionen. – Detta är inget misstänkliggörande, fru talman. Det är bara en stilla fråga.

Jag måste återkomma till vem som vinner och vem som förlorar på det borgerliga förslaget. Vinnarna är först och främst föräldrarna, som kan välja barnomsorg. Förlorare är inte den kommunala barnomsorgen eller de som arbetar i den. Bengt Lindqvist sade att den kommunala barnomsorgen i väldigt många fall är bra – jag kan understryka det. Är det så att föräldrarna i fortsättningen hellre vill ha kommunal barnomsorg än alternativ barnomsorg eller än att ta hand om barnen själva, tar de 12 000 av de 15 000 kronorna och betalar till den kommunala barnomsorgen. Så enkelt är det. Det innebär alltså inte någon förändring eller försämring av den kommunala barnomsorgen, utan tvärtom – här gäller det för kommunalpolitikerna att vara på alerten även i fortsättningen. Men man får anpassa sig till föräldrarnas önskemål, och det är det viktiga.

Förlorarna i det här sammanhanget är de socialistiska politikerna. Det är betecknande att statsrådet Lindqvist gick upp i debatten och sade – inte rent ut men indirekt – att socialdemokraterna inte har förtroende för föräldrarna utan måste bestämma åt dem vilken barnomsorg de skall ha. Att lägga fram politiska förslag som innebär ökad valfrihet för föräldrarna är ett hot mot barnen!

Herr talman! Jag vill avsluta med att fråga: Är detta socialismens innersta tanke?

Under detta anförande övertog tredje vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Anf. 110 ANNE WIBBLE (fp) replik:

Herr talman! Jag skall först kommentera några av Bengt Lindqvists frågor. Han frågade var folkpartiet står i fråga om de specialdestinerade bidragen och påstod att vi vill slopa dem. Det är inte sant. Vad vi vill slopa är specialdestineringen, dvs. den statliga detaljstyrningen. Det framgår med all önskvärd tydlighet om man studerar våra motioner.

Ja, statsrådet Lindqvist, folkpartiet står fast vid att barnomsorgen skall byggas ut till full behovstäckning senast 1991, och det är nu inte bara folkpartiet som stöder regeringen på den punkten utan också de andra borgerliga partierna. Vi är alltså överens om den fulla behovstäckningen.

Låt mig så återkomma till en av de frågor jag inledningsvis ställde. Barnomsorgen har i dag vissa brister. Genom att socialdemokratin säger nej till folkpartiets förslag om en inre reformation genom mera flexibilitet och även säger nej till våra förslag om en yttre reformation genom flera enskilda alternativ återstår för att avhjälpa dagens brister bara skattehöjningar. Det var också vad man kunde utläsa av Bengt Lindqvists inledningsanförande. Är det vad han har att erbjuda barnfamiljerna – mera skattehöjningar?

Låt mig fråga: Vad är det för fel med att låta föräldrarna själva bestämma hur de egna barnen skall tas om hand? Vad vi i folkpartiet är angelägna om och vad jag tror att också socialdemokratin är angelägen om är att det skall

finnas service, att det skall finnas möjligheter till barnomsorg av olika slag. Men vi i folkpartiet vill inte bestämma hur enskilda människor skall utnyttja servicen – det får de bestämma själva.

Inom socialdemokratien är man uppenbarligen helt beredd att från högre ort bestämma hur den existerande servicen skall utnyttjas, dvs. man vill bara erbjuda sådana möjligheter som man själv gillar, helt oberoende av vad föräldrar och barn kan tänkas tycka om.

Inom föräldraförsäkringen skedde det stora förbättringar under den borgerliga regeringstiden. För dagen är det mest angeläget att införa ett vårdnadsbidrag.

Det beslut som fattades av den socialdemokratiska partikongressen täcker, om det någon gång blir förverkligat, barnens tillsyn upp till ett och ett halvt år. Men barn behöver faktiskt tillsyn även efter ett och ett halvt år, Bengt Lindqvist. Det förhållandet att ersättningen är inkomstgraderad och utbetalas under lång tid innebär väldigt stora ekonomiska skillnader mellan familjer av samma typ.

Låt mig slutligen säga, herr talman, att den här debatten har bevisat att vad det handlar om inom familjepolitiken är vårdnadsbidrag eller inte. Någon annan möjlighet finns inte. Socialdemokraterna har inget besked att ge.

Anf. 111 ULLA TILLANDER (c) replik:

Herr talman! Det är inte att undra på att kritiken blir sökt och överdriven, men dessutom bortser Bengt Lindqvist från ett viktigt förhållande. Han upptäcker inte helheten i vårt förslag, vilket både Anne Wibble och Göte Jonsson har påpekat. Barnomsorgen kompletteras med ett vårdnadsbidrag som ger rätt till ATP-år ända till dess att barnet är sju år, och det ger en verklig valfrihet.

Socialdemokraterna tycks helt sakna insikt om att det för många föräldrar betyder oerhört mycket att samhället öppnar möjlighet att ta till vara de värdefulla år, både för föräldrarna och barnen, som infaller fram till skolåldern. För alltför många är alternativet annars heldagsarbete, åtta timmar, i kombination med långa resor till och från arbetet, så att vistelsetiden för barnet på daghemmet kan bli nio, tio och elva timmar. Det är inte acceptabelt. För de föräldrarna har socialdemokraterna inget alternativ. En föräldraförsäkring till dess att barnet är ett och ett halvt år är inget rättvist alternativ.

Sedan säger Bengt Lindqvist sig känna oro för det borgerliga förslaget. Jag måste säga att det är med växande oro som jag lyssnar till Bengt Lindqvist när det gäller det förslag som vi här har diskuterat och som rör synen på fördelningspolitiken i samhället. Man kan konstatera att det inte är socialdemokraterna utan vi i centern som lägger fram ett fördelningspolitiskt program. Socialdemokraterna är tomhänta.

Jag skall nämna några punkter. Sänkt matmoms och höjd moms på annat gynnar dem med låga inkomster, för de köper självfallet mat för en stor del av inkomsten.

Höjt grundavdrag beslöt riksdagen om efter centerinitiativ, och vi är beredda att gå vidare på den vägen.

Vi föreslår en bättre skatteutjämning, som kommer att gynna människor i kommuner med låg skattekraft.

Ett bibehållet friår i sjukvården är en avgörande trygghetsfråga för de pensionärer som har låg pension, och i år hoppas vi bryta igenom det sista hindret för rättvisa åt alla s. k. undantagandepensionärer.

Jag skulle vilja fråga hur det blir: Vill regeringen ta in sjukresorna i högkostnadsskyddet?

Vårdnadsbidrag och ålderdomshem är positiva insatser både för barnomsorgen och äldreomsorgen.

Det här är ett axplock bland de åtgärder som vi i centern föreslår för att motverka de växande klyftor som exempelvis LO-rapporten beskriver. Sammantaget, som delar i en helhet, skapar de en rättvisare fördelningspolitisk profil. Men vad gör regeringen åt fördelningspolitiken? Det borde vara en angelägenhet av högsta vikt.

Jag kände en stigande oro när Bengt Lindqvist i sitt senaste inlägg sade att han kände stor osäkerhet inför politiken denna vår.

Anf. 112 Statsrådet BENGT LINDQVIST:

Herr talman! Låt mig inledningsvis säga att jag inte tycker att vi skall försöka misskreditera varandra och varandras ambitioner när det gäller att ge barnfamiljerna ett gott stöd. Vad det handlar om är att reda ut vad det ena och det andra ger för för- och nackdelar. Det är naturligtvis på det sättet att i båda våra linjer finns både-och, och till sist är det föräldrarna som skall välja.

Det har talats mycket om valfrihet och att vi socialdemokrater skulle vara mot valfriheten i det här avseendet. Jag förstår inte alls den argumentationen. Här anordnas en jättelik efterfrågeundersökning bland småbarnsföräldrarna varje år. Det borde vi kanske ha på många områden, och här har vi det.

Både kommunernas och statens planering rättar sig efter de önskemål som föräldrarna uttrycker. De föräldrar som vill ha barnomsorg i daghem, i familjedaghem, i deltidsgupper, i öppna förskolor, i alternativ av olika slag, drivna av ideella föreningar och i kooperativ form, skall också få den typ av barnomsorg de efterfrågar. Jag kan inte förstå att detta skulle vara mot valfriheten.

När vi sedan dessutom kan inregistrera ett överväldigande önskemål från föräldrarna att få dessa former av barnomsorg, att inte flytta utan ha kvar den omsorgsform som man har, då tycker jag att vi har kommit mycket nära en valfrihet för de här grupperna.

Någon frågade: Vad vill ni göra åt problemen inom barnomsorgen? Vi vill successivt och med kraft angripa de problem som gäller personalrekrytering och svårigheter att upprätthålla en hög kvalitet i barnomsorgen. Men vi gör det ju inte genom att minska samhällets stöd på det sätt som de borgerliga partierna nu föreslår.

Herr talman! Jag har mycket funderat över vad som är det egentliga motivet för den väldiga apparat som de borgerliga partierna vill sätta i gång med rundgången av pengar, fördyringen av den barnomsorg som föräldrarna vill ha, osv. I slutet av december förekom en artikel i Svenska Dagbladet av Mattias Bengtsson, som presenterade en strategi för privatisering, en oslagbar strategi som haft stor framgång i Storbritannien. Det var en skrämmande läsning.

Det var en utarbetad strategi för hur man identifierar de verkliga

intressena, hur man spelar ut dem mot varandra, hur man genom att gynna vissa bestämda särintressen också kan få dem med sig på de åtgärder som man sedan vill vidta. Ge människorna pengar i handen och lat dem känna fördelarna av det, och de kommer också att spela med i det spel som så småningom skall öppna för privatisering och avkommunalisering!

För mig var det då ett slags aha-upplevelse. Det var detta Carl Bildt egentligen menade när han talade om den socialpolitiska revolutionen, om att det bara var början med vårdnadsbidrag och finansiering på det sätt som har presenterats. Här kunde följa samma insatser inom skola, hälsovård och hemtjänst. Bengt Westerberg har uttryckt sig på liknande sätt.

Därför står två alternativ, herr talman, mot varandra på ett mycket tydligt sätt i svensk socialpolitik i dag. Skall vi fortsätta att med gemensamma ataganden erbjuda olika grupper i behov av samhällets stöd det stöd de behöver, utgå från människornas behov och försöka lösa de behoven med gemensamma ansträngningar? Eller skall vi successivt demontera det välfärdsbygge som socialdemokratin har byggt upp, för att nu låna litet grand av terminologin från Mattias Bengtsson, och i stället avkommunalisera och steg för steg överlåta åt exempelvis småbarnsföräldrarna att själva finansiera den barnomsorg de vill ha?

Detta är alternativet, och det är viktigt att debatten förs öppet och ärligt. Jag utgår ifrån att vi också längre fram i vår kommer att kunna tydliggöra vad som blir den socialdemokratiska satsningen inom det familjepolitiska området de närmaste åren. Jag kan försäkra att en utbyggnad av föräldraförsäkringen kommer att ingå i det beskedet. Denna föräldraförsäkring skall vara både för dem som har en inkomst att bygga sin ersättning på och för dem som inte har det. Den skall ge en grundläggande trygghet och möjlighet att på olika sätt utnyttja den resurs föräldraförsäkringen innebär.

Det blir en intressant och intensiv familjepolitisk debatt under den vår som kommer, och jag hoppas att vi skall delta i den med stor aktivitet allesammans.

Tredje vice talmannen anmälde att Anne Wibble, Göte Jonsson och Ulla Tillander anhållit att till protokollet få antecknat att de inte ägde rätt till ytterligare repliker.

Anf. 113. MAJ-LIS LÖÖW (s):

Herr talman! Jag är tacksam att jag får det här tillfället och jag skall försöka bli klar till klockan 18.00. Jag är dessutom i den situationen att jag skall tala familjepolitik utan att dra på mig några repliker, eftersom jag tyvärr har andra åtaganden efter middagspausen och inte kan återkomma.

När kvinnorna visade att de ville vara med på arbetsmarknaden, och när jämställdhet i arbetsliv och föräldraskap, fritid och fackligt och politiskt arbete blev ett allmänt accepterat mål i Sverige formade vi socialdemokrater en politik som skulle bli ett stöd för både män och kvinnor i det avseendet. Vi formade en skattepolitik efter högljudda kvinnokrav som byggde på att varje vuxen skulle få vara en ekonomiskt självständig individ. Kvinnan skulle inte längre betraktas som ett ekonomiskt bihang till mannen, vilket var den faktiska effekten av sambeskattningen. Det sociala trygghetssystemet bygg-

de också på varje individs inkomstbortfall vid sjukdom, arbetslöshet osv. Vi mötte kraven på en bra och fullt utbyggd barnomsorg. "Ropen nu skalla, barnhem åt alla"; – den målsättningen var en stor utmaning. Många menade att det var en omöjlig målsättning, men nu håller vi på att förverkliga den. Till yttermera visso är det faktiskt en barnomsorg som inte bara är ett stöd för föräldraskapet, utan också en förskola för barnens skull. Det är en kostnadsfri förskola i många deltidsvarianter.

Vi insåg också att föräldrarna behövde möjlighet att vara hemma på hel- eller deltid ibland under småbarnstiden. Det är mycket detta debatten handlat om i dag. Vi införde alltså föräldraförsäkringen. När den kom 1976 var den unik i så måtto, att den omfattar både män och kvinnor. Tyvärr är den ganska unik i vår omvärld fortfarande. Den ger en ersättning för inkomstbortfallet, för att också de som är helt beroende av en inkomst skall kunna utnyttja den.

Vi behöll det allmänna och generella barnbidraget, kompletterad med flerbarnstillägget, som den borgerliga regeringen införde, och bostadsbidraget. Tillsammans ger detta familjer med många barn, dvs. de som har svårast att klara kombinationen barn och förvärvsarbete, ett rejält stöd.

Detta har visat sig vara ett stabilt byggnadsverk. På de hörnstenarna har vi byggt vidare och skall vi bygga vidare.

Vi har gett besked om det. Vi har under denna tid fördubblat barnbidraget. Vi har lagt fram beslutet förskola för alla. Nu bygger vi vidare på föräldraförsäkringen, och målet är 18 månader. Men vi vill veta att pengarna finns. Jag skall inte diskutera finansieringen av de olika förslagen i familjepolitiken, det är redan gjort. Jag vill bara säga att jag till de borgerliga partiernas förslag har i huvudsak samma invändningar som familjeministern. Vi tror att det kommer att få förödande konsekvenser för barnomsorgens utbyggnad.

En bra barnomsorg är enligt min mening till också för barnens skull. Lika viktigt som att garantera tillgång på platser är också att garantera kvaliteten i barnomsorgen. Jag tycker det är viktigt att samhället kan stå för det.

Den andra invändningen är den s. k. marginaleffekten för kvinnor som går från hemarbete, om det så bara är till ett deltidsarbete.

Den tredje invändningen, som tyvärr nästan helt kommit bort i debatten, handlar om männens chans att utnyttja möjligheten att vara hemma.

Herr talman, jag har mycket schematiskt pekat på de invändningar som jag tycker är allvarligast i detta förslag.

Jag har med detta inlägg bara velat peka på vilka principer som håller ihop en socialdemokratisk familjepolitik, som ett stöd och inte ett hinder just för jämställdheten. Dessa saker kan naturligtvis komma i konflikt med varandra.

Man kan ha andra mål för familjepolitiken. Det är alldeles uppenbart att det också finns andra sådana mål. Det framstår ganska klart efter dagens debatt.

Jag förstår mycket väl att både centern och moderaterna är nöjda med de förslag de lagt fram. Jag respekterar det. Det faller in i de syften de vill uppnå med en familjepolitisk reform.

Om era förslag nu är så suveräna som ni tycker och har sagt från

talargestolen, och om ni tycker att socialdemokratien är så tomhänt, så behöver ni kanske inte oroa er så mycket.

Vi har en annan lösning. Vi får lägga fram våra förslag för väljarna, som får avgöra vilket som är det bästa förslaget, vilket som också uppfyller de syften barnfamiljerna: männen, kvinnorna och väljarna vill se med en familjepolitik.

Vi torde få rika tillfällen att återkomma till detta både här i kammaren och på andra ställen i valrörelsen.

23 § Kammaren beslöt kl. 17.57 att ajournera förhandlingarna till kl. 19.00 för middagsuppehåll.

24 § Förhandlingarna återupptogs kl. 19.00 under ledning av andre vice talmannen.

25 § Allmänpolitisk debatt (forts.)

Anf. 114 ANDERS CASTBERGER (fp):

Herr talman! Inom astrofysiken talar man om svarta hål i rymden. Det antas vara en mäktig och tät massa, dock omöjlig att egentligen uppfatta med tillgängliga instrument. Men vad övrigt är kan uppfattas, t. ex. stjärnor. Just ett tiotal stjärnregioner – på vårt planeringsspråk oftare kallade K-regioner – håller på att med stor kraft utvecklas i Sverige i dag. Det är tillväxtregionerna. Dit räknas även de av vissa så förkättrade storstäderna.

Men också övriga regioner behövs ju av människor med skaparkraft, arbetsglädje och bra yttre omständigheter, såsom vacker natur eller kanske attraktiva råvaror. Utvecklingen går entydigt i den riktningen att det som inte blivit tillväxtregioner snart kommer att bli bra likt svarta hål – en mäktig massa och kraft med människor som vill mycket, men ändå inte utgör mer än möjligen en prick på kartan.

Vad är det då som gör skillnaden mellan stjärnorna och de svarta hålen? Hos många människor finns i dag en sund skepsis mot en övertro på att med diverse politiskt beslutade dirigerings- och styrinstrument påverka den långsiktiga regionala utvecklingen. Enligt forskarna tillhör framtiden regioner med välutbildad arbetskraft, med mycket goda kommunikationer av hög kvalitet, med högre utbildning, med en affärsinriktad tjänstesektor, med kultur, med nätverk och med möjlighet till högteknologiska etableringar. Kort och gott: infrastruktur. En snöboll som väl kommit i rullning växer alltså vidare. Egentligen är det märkligt att forskarna måste visa det för oss, och många vill knappt tro det då heller. Enligt min mening handlar det egentligen om sunda förnuftet. Om man studerar nuvarande tillväxtregioner finner man, att det är just de tillväxtfaktorer jag nämnde som är och har varit de avgörande för expansionen. Och studerar man regioner som hamnat på efterkälken, skall man finna att just en eller flera av dessa faktorer fattas, och viktigast av allt: fattades i ett kritiskt skede i utvecklingen i regionen.

Men räcker då inte nuvarande starka tillväxtregioner till för att med sina spridningseffekter på lång sikt få hjulen att snurra också allt längre ut från det ibland överhettade navet? Vi får då ha i minnet vårt lands stora geografiska utsträckning och glesa befolkning. Tillväxt ger spridningseffekter, men med vår befolkningsgeografi tar det lång tid, och många konjunkturcykler tar lång tid. Med ytterligare några hjul och nav förstärks dock möjligheten till snabbare spridningseffekter av tillväxt.

Den fråga vi alltså borde ställa oss är: Kan vi skapa en tillväxtregion i verklig mening i ytterligare ett antal län? Ja, det borde vara möjligt. Men det handlar då om långsiktig strategisk satsning på infrastruktur. Det är någonting annat än plöttrig utspridning överallt. Det är något annat än enskilda statsråds presentpaket – öppnade med pompa och ståt, men innehållande mycket av socialdemokratisk politisk retorik. En grundläggande förutsättning för att man med satsning på högkvalitativ och högteknologisk infrastruktur skall kunna skapa möjlighet till tillväxt är självfallet att det sker inom marknadsekonomins ram.

Herr talman! För att illustrera människors önskemål om framtiden vill jag ta ett exempel.

Vänersborg och Trollhättans kommuner i Älvsborgs län samt Uddevalla och Lysekils kommuner i Bohus län utgör tillsammans Fyrstad. Götaälvdalen söderut och Dalsland norrut är områden helt avhängiga av spridningseffekterna från eventuell tillväxt i just Fyrstad. Många människor i Fyrstad frågar sig: Kommer vi ur ett riksperspektiv att bli en tarm till Göteborgsregionen – ett Fyrstad, där vi visserligen skulle trivas men där vi för vår utbildning och därmed för vår försörjning och utveckling blir beroende av tillväxt på annat håll? Skall vi bli ett område som får del av framtidsatsningar enbart i högkonjunkturer när alla andra redan fått sitt och som kan bli så farligt beroende av några enstaka näringsgrenar att skillnaden mellan framgång och kris är en tidsfråga? Eller kan vi skapa en ur riksperspektiv intressant region med tillväxt som gynnar hela landet?

I dag står det och väger. En del tyder på att hjul och nav finns. Men det skall snurra också. Nyligen offentliggjorda siffror visar att arbetspendlingen för Fyrstad är mycket omfattande. En regional arbetsmarknad håller på att etableras på allvar, en arbetsmarknad som med den tunga tillverkningsindustrin som motor också skapar expansion och utveckling inom många andra sektorer såsom förvaltning, sjukvård med ett nytt länssjukhus, för vars tillkomst en folkpartiröst var tungan på vågen, undervisning och en växande privat tjänstesektor. Att det är den tunga tillverkningsindustrin som är motor ger stor kraft men innebär också stora risker.

Många anade nog en allvarlig knäck för hela regionen när Uddevallavarvet lades ner. Det blev tvärtom – nu ökar framtidstron. En avgörande faktor för detta är motorvägsbygget till Uddevalla – ett faktum som vi inte skall dölja. En bilfabrik etableras så, och många andra företag följer efter, företag vars gemensamma nämnare är krav på goda, verkligt goda, och snabba förbindelser. Befintliga industrier expanderar snabbt, transportererna ökar kraftigt och åter har vi ett inflyttningsöverskott. Fördelarna sprider sig inom hela regionen. Spridningseffekterna också kring närliggande tidigare avfolkningsbygder gör sig gällande.

Men hur skall det bli möjligt att också i framtiden fortsätta att etablera arbetsplatser och få en stark regional ekonomisk tillväxt, även om ett eller två decennier, utan att vara ensidigt beroende? Varven hade sin tid. Även om vi varken kan eller vill se så långt framåt måste vi säga oss att en dag kanske också bil tillverkningen i Sverige hade sin tid. Hur skall det bli möjligt att fortsätta på en bra start och etablera en stjärnregion, där en bransch eller enskild industris nödvändiga och ständigt pågående förvandling inte innebär att människor skall behöva stå med mössan i hand och hoppas på statsdirigerade paket, om det finns budgetpengar?

Kraftfulla, långsiktiga infrastrukturella satsningar är alltså vad det handlar om. I Fyrstad investerar televerket varje år lika mycket i elektronisk kommunikation som vägverket får på tio år. Det ger extra tyngd åt folkpartiets krav på att nya finansiella och kreativa lösningar måste få prövas på vägsidan. Det handlar också om prioritering av framtidsinvesteringar. Och då pekar mycket på högskoleutbildning och flyg, två helt avgörande faktorer för expansion i framtiden. Ungdom som under sitt livs mest dynamiska period med högutbildning och familjebildning flyttar till en tillväxtregion lockas inte tillbaka till hembygden ens av lediga jobb i en lågkonjunktur. Alternativet till en expansiv region är inte den kära hembygden utan en annan tillväxtregion – även utomlands. I den framtid vi redan lever i handlar kommunikation inte bara om elektronik. Däremot kräver människor och högförädlade produkter till skillnad från bulktransporter högkvalitativa och mycket snabba transporter. I det perspektivet är det inte utvecklingsnihilisternas tro på godsfinkor som går med 40 km/tim och som leds in på mötesspår som kommer att ge tillväxt, utan flyg, snabbtåg och smidig biltrafik.

För att locka till etablering och tillväxt behöver redan i dag för morgondagen anpassad infrastruktur skapas. För att ge möjlighet för företag att omvandla, produktutveckla och förändra efter marknadens krav behövs marknadsekonomi. Det är bara kombinationen infrastruktur och marknadsekonomi som ger dynamisk utveckling dess fulla kraft.

Bakom en dynamisk utveckling står människan och bakom människan behövs de materiella förutsättningarna – detta är sant – men också i hög grad alla de inte alltid synbara lockelser som marknadsekonomi ger. Därför säger vi från Fyrstadsregionen följande:

Förutsättningen för expansion och utveckling är en kraftfull och långsiktig syn på infrastrukturen.

Åretrunt- och dygnetrunt-service på Trollhätte Kanal och Göta Älv måste bibehållas.

Vänerlänken för järnvägstrafiken både till Norge och vidare mot Svealandsbanan måste prioriteras.

Riksväg 45 måste ingå i landets stamvägnät.

En ny kapacitetsstark flygplats för Fyrstad behövs.

Tillåt nya och alternativa finansieringsformer.

Högskoleutbildning är en viktig faktor för expansion.

Sekundärvägnätet i Älvsborgs län måste få samma satsning som övriga landets sekundärvägnät.

Anf. 115 AINA WESTIN (s):

Herr talman! Äldre människors rätt till ett värdigt liv i goda bostäder med möjlighet till social service är en av våra största socialpolitiska frågor. Tack vare förbättrade levnadsvillkor i vårt land kommer gruppen mycket gamla att öka dramatiskt fram till sekelskiftet. Och det kommer att ställa helt nya krav på vård, omsorg och bostadsförsörjning, om de äldre skall vara garanterade den valfrihet, trygghet och rätt till ett eget liv som vi i dag betraktar som självklara för resten av befolkningen.

Vi måste se till att det finns såväl ekonomiska som personella resurser till vård och omsorg. Tillgången till utbildad personal är en helt avgörande fråga för äldreomsorgen och kräver särskilda insatser, eftersom vi vet att antalet ungdomar som går ut på arbetsmarknaden kommer att vara betydligt mindre på 1990-talet än det var i början på 1980-talet.

Herr talman! Mot den här bakgrunden avvisar vi socialdemokrater de borgerligas attacker mot den gemensamma sektorn. Kraftigt minskade resurser för landsting och kommuner och en avkommunalisering av den sociala verksamheten vore ett allvarligt hot mot de äldres trygghet.

Personalproblem, svåra arbetsförhållanden för personalen, ensamhet och isolering för de gamla har präglat den bild som massmedia givit oss under en längre tid. Det är bra att massmedia riktar uppmärksamheten på förhållandena. Men samtidigt har det många gånger lett till en snedvriden debatt om hemtjänsten och dess personal. Vi får inte glömma att 330 000 ålders- och förtidspensionärer i dag kan bo hemma tack vare hemtjänsten och att tiotusentals anställda gör ett utomordentligt gott och uppskattat arbete. De har rätt till ett ökat stöd i sitt viktiga arbete.

Herr talman! I Aftonbladet den 30 januari 1988 läser jag följande:

Inga Jonsson, vårdbiträde i Norrköping, klagar över ensidigheten hos massmedia. Hemtjänsten framställs alltid negativt, tycker hon. "Vi får aldrig några ungdomar till vår dyrkena på det sättet. Ta fram det positiva också, att arbeta med gamla människor är oerhört givande." Hon fortsätter: "De flesta hemtjänstbiträden gör så gott de kan. De får skulden när allt gått snett, men det är naturligtvis politikerna som har det yttersta ansvaret. Låt politiker – och chefer – jobba några månader inom hemtjänsten så de riktigt vet vad de beslutar om." Men Inga Jonssons uttalande gav inga stora rubriker i kvällspressen.

Alla undersökningar visar att den stora majoriteten pensionärer önskar bo kvar hemma så länge de orkar. Det är då vår uppgift som politiker att arbeta för att deras önskemål kan uppfyllas. Här finns i dag olika problem som måste lösas. Främst i storstäderna råder brist på utbildad arbetskraft i hemtjänsten. Det leder till att många pensionärer alltför ofta får nya vårdbiträden, vilket skapar oro och osäkerhet.

Ett annat problem när det gäller äldre människors möjlighet att bo hemma är brister i tillgängligheten. Tillgången till hiss är ofta helt avgörande för om kvarboende är möjligt, när krämporna kommer. Att spara genom att inte installera hissar vid om- och nybyggnation är på sikt mycket dyrbart från både mänskliga och ekonomiska utgångspunkter. Därför måste den frågan och andra frågor som har med tillgängligheten att göra ägnas ökad uppmärksamhet.

För äldre som inte kan eller vill bo kvar hemma måste det finnas olika alternativ, som ger såväl god bostadsstandard som god vård och omsorg. För denna grupp fanns tidigare få alternativ – valfriheten var starkt begränsad, om man inte hade gott om pengar. De alternativ som stod till förfogande var ålderdomshemmet, sjukhemmet eller långvården.

Genom utbyggnaden av servicelägenheter med möjligheter till social service har de äldres valfrihet ökat. Denna form av boende och service har gett många äldre möjligheter att själva bestämma över sina liv, sitt boende och sina tider, samtidigt som det finns tillgång till nödvändig social service. Efterfrågan på servicelägenheter är stor, och olika undersökningar visar att många äldre vill bo i servicehus, när man inte helt kan klara sig själv.

Även på detta område finns dock problem. Det gäller även här bristen på utbildad personal. I vissa fall är andelen mycket vårdkrävande äldre i servicehusen större än man från början avsett, vilket kräver en högre vård- och omsorgsnivå än som i dag är fallet.

Naturligtvis är det oerhört viktigt att man försöker lösa personalproblemen. Det gäller både rekrytering av personal samt utbildning och vidareutbildning. Andra angelägna frågor är arbetsmiljöfrågorna. Jag vill påstå att denna grupp anställda många gånger har en arbetsmiljö, som inte skulle accepteras av någon annan grupp. Men här kommer också något annat in i bilden: hänsynen till den äldre i dennes miljö. Det gäller också arbetstiderna, bättre organiserat helgarbete osv. Socialstyrelsen har fått i uppdrag att se över dessa frågor. Man har tillsatt en arbetsgrupp med representanter för de fackliga organisationerna. Senast den 1 april i år skall gruppen framlägga en rapport på detta område.

Herr talman! Det finns anledning att framhålla att det ute i kommunerna i dag pågår ett positivt utvecklingsarbete för att förbättra äldreomsorgen. I flera kommuner finns servicehus som bygger på tanken att service, omsorg och vård skall anpassas till de äldres skiftande behov. Det är inte den äldre som skall behöva flytta mellan olika institutioner när vård- och omsorgsbehovet ändras. I sådana servicehus finns rejäla ytor, handikappanpassade toaletter och kokmöjligheter i lägenheterna. De äldre har kontrakt på sina lägenheter.

En god bostadsstandard på institutionerna ger inte bara möjlighet till en ökad vårdinsats. Den ökar den enskildes valfrihet och möjlighet till ett eget liv. Anhöriga och vänner kan bo kvar några dagar, och man kan själv laga litet mat om man vill.

Herr talman! Debatten om ålderdomshemmen har sin grund i människors oro för att de nya boendeformer som erbjuds inte skall ge tillräcklig vård och omsorg. Denna oro måste naturligtvis tas på allvar. Därför måste de förändringar som görs ske med stor varsamhet och hänsyn till de äldre som i dag bor på institutionerna. Detta har också socialutskottet starkt understrukt vid åtskilliga tillfällen.

Ett enigt utskott, och också riksdagen, har slagit fast att ålderdomshemmen skall finnas kvar som en omsorgsform för äldre.

Herr talman! Jag tycker att det finns anledning att än en gång framhålla vad socialutskottet egentligen har sagt:

”Enligt utskottets mening bör det således även i fortsättningen finnas en

boendeform som ligger mellan å ena sidan eget boende/servicehusboende och å andra sidan vård inom långtidssjukvården. Detta boende kräver dock en god boendestandard som tillgodoser de äldres anpråk på frihet och integritet. Var och en bör sålunda ha ett eget rum med större utrymme än vad som förekommer i många ålderdomshem och med möjlighet att själv bestämma om möblering o. d. Toalett och dusch måste finnas till varje rum. Kokmöjligheter bör också finnas. Boendet bör grundas på personligt hyreskontrakt. Till boendet skall knytas tillsyn och möjlighet till hjälp dygnet runt.”

Riksdagen har beslutat att när moderniseringen av ålderdomshemmen uppfyller dessa krav, utgår statsbidrag dels till ombyggnaden av ålderdomshemmen, dels till driften av dessa moderna ålderdomshem. Här tycks ändå råda enighet. Det gav också gårdagens partiledardebatt klarhet i.

Görel Thurdin påstod tidigare här i dag att det inom socialdemokratien hade skett en omvändelse under galgen. Ja, Görel Thurdin får tycka vad hon vill, men vi har sagt flera gånger – det sades 1985 och 1987 av socialutskottet – att den här omsorgsformen måste finnas kvar. Jag tycker att det inte borde råda någon tvetsamhet om ålderdomshemmens vara eller inte vara. Men låt mig än en gång slå fast: Vi skall bevara bra ålderdomshem. Vi skall rusta upp de ålderdomshem som har en bristfällig standard. Vi skall utveckla ålderdomshemmen till en modern boendeform för 1990-talets äldre.

För socialdemokratien är det viktigt att skapa valfrihet mellan olika boende- och vårdformer för de äldre. Var och en skall själv ha ett stort inflytande över hur hon eller han bor och lever på gamla dagar. För många människor erbjuder ålderdomshemmen god bostads- och vårdstandard, men också närhet och kontakt med andra. Det är viktigt att kommunerna slår vakt om ålderdomshemmen när de bygger ut och förbättrar äldreomsorgen.

När det gäller statsbidragskonstruktionen har de borgerliga partierna en annan uppfattning än vi. Det innebär i stort att statsbidragen skall vara neutrala till omsorgsformen.

I praktiken innebär detta att statsbidrag även skall utgå till ålderdomshem som kanske bara har ett rum på 10, 12 eller 14 m², saknar egen toalett, dusch och kokmöjligheter. Det var den sortens ålderdomshem som majoriteten i riksdagen sade nej till: men beställde då en utvärdering av den hittillsvarande utvecklingen av de äldres boende. Socialstyrelsen och bostadsstyrelsen fick ett gemensamt uppdrag att göra en sådan undersökning. Den skulle omfatta utvecklingen under 1980-talet, kommunernas och landstingens planer för 1988 och 1989, socialstyrelsens bedömning av behovet fram till år 2000 och vidare socialstyrelsens egna förslag och slutsatser med anledning av utvecklingen. Den kommer att redovisas för regeringen i morgon.

Herr talman! Det är vårt ansvar som politiker att lyssna till människors oro och utföra det nödvändiga förändringsarbetet på ett sätt som leder till förbättringar för den enskilde – inte till försämringar. Det är också vår uppgift att i dag skapa en sådan standard som förbättrar de enskildas möjligheter till ett bra boende och att satsa resurser på detta i fortsättningen.

Anf. 116 ULLA TILLANDER (c) replik:

Herr talman! Aina Westin sade att man måste se till att det finns både ekonomiska och personella resurser till äldreomsorgen, och så underströk hon angelägenheten av att få unga människor att söka till vården. Vi har tidigare här i dag haft en familjepolitisk debatt. Socialdemokraternas oförmåga att erkänna arbetet med barnen i hemmet som en fullödlig och viktig form av arbete, som är lika viktig som något annat arbete i samhället och som därför bör avlönas och ge ATP-poäng, får i längden en konsekvens som man kanske inte har räknat med. Vården är inte tillräckligt attraktiva för unga människor, i synnerhet inte hemtjänstens vårdande av äldre i hemmet.

Jag tror att det finns ett samband mellan oviljan att uppskatta arbetet med barnen i hemmet och en bristande uppskattning av vården i hemmet inom äldreomsorgen. Här kan man verkligen säga att man har sätt vind och skördat storm. Här står vi inför en värdkris av stora mått. En av orsakerna är säkert en falsk jämställdhetsideologi. Vad som saknas är uppskattning av det vården som sker, vare sig det är med små barn eller gamla människor, vare sig det är egna barn eller andras barn. Det behövs en annan syn på barnomsorg och äldreomsorg för att de människor som ställer upp skall känna sin uppgift som meningsfull i vårt samhälle.

Aina Westin säger vidare att äldreomsorgen skall finnas kvar. Men faktum är att som det nu är försvåras, för att inte säga omöjliggörs, ombyggnad och förbättring av äldreomsorgen. Utan statsbidrag till personalkostnader omintetgjörs varje satsning på ombyggnad, förbättring, tillbyggnad och nybyggnad av äldreomsorgen. Nedläggning av äldreomsorgen runt om i landet bekräftar detta. Det hjälper inte att Aina Westin och andra socialdemokrater i ord försäkrar att de är för äldreomsorgen som en form av äldreomsorg. Det var socialutskottets majoritet bestående av socialdemokrater och vpk-are som uttryckte saken på det sätt som Aina Westin här återgav. Man säger alltså ett och underlåter att göra något. Man ordar utan att handla. Tydligt vill man svepa sitt agerande i riksdagen i äldreomsorgen i dimridåer. Sedan talar verkligheten klarspråk. Äldreomsorgen läggs ned därför att de behandlas styvmoderligt, och det är socialdemokraternas fel.

Anf. 117 GÖTE JONSSON (m) replik:

Herr talman! Jag vill bara ställa två tre frågor till Aina Westin.

Jag är litet förvirrad, eftersom socialdemokraterna ena gången säger ja och andra gånger säger så. Jag vill fråga: Det Aina Westin har sagt i dag, innebär det att Aina Westin tar avstånd från alla de uttalanden från statsråd och från enskilda socialdemokratiska riksdagsmän, kommunalråd och förtroendevalda ute i landet om att institutionerna, inbegripet äldreomsorgen, skall avskaffas? Tar Aina Westin i dag avstånd från uttalandena med sådant innehåll?

Nästa fråga: Tycker Aina Westin att det är bra att äldreomsorgen i dag läggs ner i en takt som aldrig förr? Är det en bra utveckling?

Nästa fråga: Om Aina Westin vill slå vakt om äldreomsorgen, kommer då Aina Westin att se till att vi under vårriksdagen får ett beslut som innebär

att också personal som arbetar på ålderdomshemmen får bli en bas för statsbidrag till kommunal hemtjänst?

Prot. 1987/88:62
4 februari 1988

Allmänpolitisk debatt

Anf. 118 AINA WESTIN (s) replik:

Herr talman! Ulla Tillander påstår att vi socialdemokrater inte värderar värden av barn och äldre och att detta skulle vara anledningen till den utveckling som vi har i dag. Jag har helt nyligen i mitt anförande tagit upp just personalfrågorna och sagt att vi måste se till att lösa dem. Vi måste också värdera värdeyrkena på ett annat sätt än tidigare. Detta är emellertid inte en enda fråga, utan det är mycket som går in i detta med personalfrågorna.

I fråga om statsbidrag till ålderdomshemmen: Faktum är att om vi tidigare skulle ha gått på er linje, då skulle man också, som jag sade inledningsvis, ge statsbidrag till dåliga ålderdomshem. Men om man bygger om dem så utgår det statsbidrag både för ombyggnaden och för driften.

Om någon har dubbla budskap så är det centern och moderaterna. Det fordras faktiskt ekonomiska resurser, och det går inte att göra som ni vill göra – föreslå nedskärningar till kommunerna på flera miljarder. Det leder i sin förlängning till en nedrustning av välfärden, och då handlar det inte längre om valfrihet för alla utan om valfrihet för de ekonomiskt starka.

Till Göte Jonsson: Jag tycker att jag tydligt har klarlagt att vi vill ha kvar ålderdomshemmen. Det har vi sagt i utskottet, och det har betonats här från flera håll i debatten i går och i dag. Det kan knappast råda någon som helst oklarhet om detta längre. Vi vill satsa också på den här mellanformen, av typ ålderdomshem, där man har dels ett bra boende, dels tillgång till en omsorg under dygnets alla timmar.

Anf. 119 ULLA TILLANDER (c) replik:

Herr talman! Det är felaktiga uppgifter som Aina Westin kommer med när det gäller nedskärningar för kommunerna i vårt budgetalternativ. Jag vill bara uppmana Aina Westin att studera vårt budgetalternativ närmare. Då kommer hon att upptäcka att det är vi i centern som står för en rättvis fördelningspolitik – inte socialdemokraterna. Socialdemokraterna står tomhänta på område efter område.

Aina Westin sade att det är viktigt att lyssna till människors oro. Men det måste vara bättre att se till att människor inte i onödan behöver känna oro.

Hit hör frågan om ålderdomshemmen. Aina Westin sade att det inte behöver råda någon tveksamhet om ålderdomshemmens vara eller icke vara. Men om man inte får statsbidrag till dem, då läggs de ner. Det visar också verkligheten.

Men om det nu är så att regeringen har tagit intryck av den massiva opinionen och avser att komma med förslag om statsbidrag, kanske i den aviserade propositionen, då vore det bra om man både här i riksdagen och ute i kommunerna snart kunde få besked om det. Det räcker inte längre med ord. Det måste också handlas.

Anf. 120 GÖTE JONSSON (m) replik:

Herr talman! Låt mig bara i all stillsamhet konstatera att den socialdemokratiska regeringen har varit en baddare på social nedrustning. Man har

nämligen dragit in 21 miljarder kronor från kommunerna sedan man kom i regeringsställning.

Om vi från borgerligt håll drar in några miljarder på statsbidrag till kommunerna, då är det social nedrustning. Men om socialdemokraterna gör det i mellanvalsår och sedan parerar under valår, då är det i högsta grad socialt ansvar! Det vore rätt bra, Aina Westin, om vi kunde få ett slut på den formen av argumentering, så att det i stället blev argumentering i sak.

De dåliga ålderdomshemmen skall inte vara kvar, säger Aina Westin. Nej, det är just vad vi från borgerligt håll sagt. Det är vi som har drivit frågan om att få statsbidrag till ombyggnad. Det har vi gjort under flera år, så detta är ingen nyhet för oss.

Men vem säger att ålderdomshemmet är dåligt? Är det den gamla 80-åriga tanten som trivs på sitt rum och inte vill flytta därifrån? Är det då meningen att det skall komma en politiker och säga: Du bor dåligt och skall ut härifrån och in i eget boende? Det handlar om subjektiva resonemang.

Jag konstaterar fortfarande att jag inte fick svar på mina frågor. Socialdemokraterna har nu under vårriksdagen möjlighet att bekänna färg.

Jag slutar med den sista fråga jag ställde i förra replikomgången: Kommer Aina Westin att bidra till att vi under vårriksdagen får ett beslut som gör att kommunerna får statsbidrag också till den hemtjänst som utförs inom ramen för ålderdomshemmen? Är svaret ja, då tror jag på Aina Westins ambition. Blir svaret nej kan jag tyvärr konstatera att det bara handlar om löst tal från socialdemokratiskt håll.

Anf. 121 AINA WESTIN (s) replik:

Herr talman! Beträffande statsbidragen: Jag tror att både Ulla Tillander och Göte Jonsson mycket väl vet att äldreomsorgsberedningen i sitt betänkande lade förslag om ersättningen inom äldreomsorgen. Det förslaget har varit ute på remiss och är föremål för bearbetning i departementet. Det kommer en proposition under våren.

Jag har under min tid i riksdagen lärt mig att man i alla fall avvaktar en proposition som regeringen har för avsikt att lägga, nu i äldreomsorgsfrågan. Sedan får vi se vad den innehåller.

Jag vill påstå att det förslag som ni har innebär att man på något sätt kommer att bevara otidsenliga ålderdomshem.

Det är klart att Göte Jonsson kan fråga: Är det politikerna eller den äldre personen själv som skall bestämma? Givetvis är det den äldre personen som skall bestämma. Det har också jag sagt här tidigare. Man måste också visa stor varsamhet när det gäller att flytta ut äldre människor från institutiö- nerna.

Herr talman! Den person som jag talade om i mitt inledningsanförande, Inga Jonsson från Norrköping, sade bl. a.: Det vore bra för politiker att gå ut i arbetet i hemtjänsten och se hur det fungerar. Jag kan rekommendera detta. Jag har själv arbetat ett antal dagar inom hemtjänsten, och jag har också dagar inbokade i framtiden.

Detta har gett mig den uppfattningen att det naturligtvis finns fel och brister, som vi självfallet skall avhjälpa, men att det i många stycken är ett

mycket bra och positivt arbete som utförs från personalens sida. Personalen är också omtyckt av de äldre.

Prot. 1987/88:62
4 februari 1988

Allmänpolitisk debatt

Andre vice talmannen anmälde att Ulla Tillander anhållit att till protokollet få antecknat att hon inte ägde rätt till ytterligare replik.

Anf. 122 GUNNAR STRÖM (s):

Herr talman! När regeringen under våren 1987 redovisade den uppföljning av det handlingsprogram i handikappfrågor som riksdagen beställt konstaterades att flera viktiga framsteg hade kunnat uppnås under programperioden. Trots att samhällsekonomi har varit hårt ansträngd alltsedan programmet utarbetades 1982, hade positionerna inom handikappolitiken kunnat flyttas fram successivt.

Regeringens uppföljning visade dock samtidigt att det fortfarande – trots de insatser som gjorts – finns orättvisor som måste undanröjas. Alltjämt är handikappade eftersatta när det gäller t. ex. arbete, utbildning, tillgång till information och möjligheter att delta i olika fritids- och rekreationsaktiviteter. Regeringens sammanfattande bedömning var mot den här bakgrunden att handikappfrågorna även framdeles måste ges en hög prioritet. Även fortsättningsvis fordras att politiken inriktas på en rättvis fördelning av samhällsresurserna, med målmedvetna förstärkningar inom handikappområdet.

De förslag till handikappolitiska förstärkningar som regeringen avlämnar i årets budgetproposition ligger väl i linje med de tidigare uttalandena om rättvis fördelningspolitik och målmedvetna handikappolitiska satsningar.

Herr talman! Låt mig ge några exempel på de förstärkningar som föreslås:

- Bilstödet är av mycket stor handikappolitisk betydelse. Inom kort avser regeringen att avlämna ett förslag till riksdagen om ett avsevärt förbättrat bilstöd. Syftet med reformen är dels att ge fler handikappade möjligheter till bilstöd genom en utvidgning av personkretsen, dels att få till stånd påtagliga förstärkningar av själva bidragsvillkoren. Kostnaderna för det nya bilstödet beräknas bli ca 255 milj. kr., vilket innebär en mer än trefaldig utökning av medelstillelningen till området.
- Andra viktiga handikappolitiska frågor som regeringen tar sig an – jag vill säga att det handlar om symbolfrågor – är dagstidningar för synskadade och vuxenutbildningen för psykiskt utvecklingsstörda. På dessa båda områden kommer regeringen att inom kort lämna förslag som innebär en utveckling och permanentning av verksamheterna. Avsikten med dagstidningsreformen är att synskadades tillgång till dagstidningar under en femårsperiod skall ökas från 15 till 50 tidningar.
- Av stor betydelse är också de förslag till förbättrat samhälleligt stöd till familjer med handikappade barn som föreslås. Förbättringarna gäller två angelägna områden. Dels skall rätten till tillfällig föräldrapenning vid vård av sjukt barn utökas från nuvarande 60 till 90 dagar, dels föreslås att ett s. k. omställningsbidrag, eller förlängt vårdbidrag, skall införas. Bakgrunden till omställningsbidraget – som jag vet är högt prioriterat av bl. a. handikappörelsen – är att föräldrar till handikappade barn för vilka

vårdbidrag utgår ofta drabbas av ekonomiska omställningsproblem i de fall deras barn avlider. För att ge dessa familjer en rimlig chans till omställning föreslår regeringen nu att vårdbidraget även skall kunna lämnas en viss tid efter barnets död. Min bedömning är att dessa båda åtgärder kommer att leda till ett väsentligt och högst motiverat förbättrat stöd till en grupp som i dag ofta har det svårt.

- Jag konstaterade inledningsvis att handikappade är eftersatta bl. a. när det gäller rätten till arbete. Successivt har det arbetsmarknadspolitiska stödet till handikappade utvecklats, men alltså är arbetslösheten bland handikappade större än genomsnittligt. Det är viktigt att kampen för arbete kan fortsätta och att stödåtgärderna kan utvecklas ytterligare. I årets budget föreslås viktiga förstärkningar. Arbetsmarknadsinstitutet – som svarar för den yrkesinriktade rehabiliteringen – får pengar till 100 tjänster, och tilldelningen av medel till datorbaserade hjälpmedel i arbetslivet ökas. Samhallgruppen, som har en viktig uppgift i att ordna med arbete åt svårt handikappade, ges resurser så att ytterligare omkring 350 arbetshandikappade kan få arbete.
- När riksdagen diskuterade uppföljningen av handlingsprogrammet i handikappfrågor nu i höstas, betonades den mycket viktiga roll som handikapprörelsen har. Det är mot den bakgrunden glädjande att regeringen även för det kommande budgetåret lämnar förslag om en kraftig utökning av det statliga stödet. Vi är och kommer även fortsättningsvis att vara beroende av en stark handikapprörelse om målet full delaktighet och jämlikhet skall kunna bli verklighet.

Den kortfattade redovisning som jag nu har gjort av förslag till förbättringar inom handikappområdet som regeringen lämnar i årets budget är ingalunda fullständig. Utöver vad jag tidigare sagt noterar jag att skolan får särskilda resurstillskott för att utveckla den datorstödda undervisningen. Pengar tillförs också bl. a. rikstolk-tjänsten, som är av stor betydelse för att döv- och hörselorganisationerna skall kunna utföra sitt arbete, och Föreningen Rekryteringsgruppen, som nu för första gången får ett särskilt statsbidrag till den rehabiliteringsverksamhet som man bedriver för s. k. nyhandikappade. Låt mig i det här sammanhanget också påminna om att regeringen alldeles nyligen i den trafikpolitiska propositionen har föreslagit att ett särskilt statsbidrag skall inrättas för att påskynda anpassningen av kollektiva färdmedel och trafikterminaler.

Herr talman! Under senare år har riksdagen kunnat konstatera att det finns oroväckande stora skillnader mellan olika kommuner och mellan olika landsting när det gäller bl. a. kvaliteten och principerna för avgiftsuttag i fråga om grundläggande handikappinsatser. Jag tänker bl. a. på den sociala hemtjänsten, färdtjänsten och hjälpmedelsverksamheten. Flera undersökningar har visat att de nuvarande omfattande skillnaderna inte är tillfredsställande. Mot den här bakgrunden är det glädjande att regeringen i budgetpropositionen anmäler att man kommer att påbörja ett särskilt utredningsarbete på handikappområdet. Tyngdpunkten i utredningsarbetet blir de insatser som görs för handikappade inom socialtjänsten och inom habiliteringen/rehabiliteringen. Syftet är att överväga hur bl. a. handikappade barn och

ungdomar, svårt handikappade människor samt små och mindre kända handikappgrupper skall kunna tillförsäkras ett fungerande samhällsstöd. För egen del känns handikapputredningen utomordentligt angelägen, och jag vet att även handikapprörelsen instämmer i detta.

Herr talman! En sammanfattande bedömning av årets budgetproposition måste bli att handikappfrågorna har getts hög prioritet och att regeringen har gjort allvar av tidigare utfästelser. Förslagen präglas av just en sådan rättvis fördelning av samhällsresurserna som är nödvändig för att ge handikappade en bättre livssituation. Ett fullföljande av förslagen innebär att vi kan ta betydande steg mot målet full delaktighet och jämlikhet.

Anf. 123 BÖRJE NILSSON (s):

Herr talman! Miljön har på senare år alltmer kommit att hamna i centrum av den politiska debatten i vårt land. Giftspridningen i jordbruket, bilismens avgasproblem, svavelmolnen, skogsdöd och havsdöd är bara några av de fenomen som fått människornas miljömedvetande att vakna i allt större utsträckning. Detta miljöengagemang är ytterst vällovligt men också nödvändigt för att vi skall få en god livsmiljö.

Men det är en viktig sektor på miljöområdet som nästan helt har hamnat i skuggan av debatten, och det är *arbetsmiljön*. Arbetsmiljön har inte den genomslagskraft i den politiska och massmediala debatten som tidigare, och det måste beklagas. Fackföreningsrörelsen står tämligen ensam i kampen mot missförhållandena i arbetslivet och i uppgiften att skapa opinion för en säkrare och bättre arbetsmiljö.

Arbetsmiljön är minst lika allvarlig och farlig för människornas hälsa och välbefinnande som luftföroreningar och annat. Det ena problemet får inte förtränga det andra. Tusentals människor, främst inom industrin, drabbas varje år av allvarliga skador, i en del fall livshotande.

Samma målmedvetenhet som vi angriper utemiljön med måste vi också visa på arbetslivets område. Arbetsmiljön måste få ett berättigat utrymme i den stora miljödebatten och i det engagemang som finns där. Arbetslivet omfattas nämligen fortfarande av mycket stora miljöproblem. Trots en rad nya arbetsmiljölagar förändras förhållandena mycket långsamt.

Man kan på olika sätt se klara och mycket alarmerande tecken på hur människor i allt större utsträckning skadas och mår dåligt till följd av brister i arbetsmiljön. Det har jag försökt att belysa i en motion till årets riksdag.

Enligt riksförsäkringsverkets statistik har således antalet anmälningar om arbetsskador ökat mycket kraftigt under 80-talet. Från knappt 200 000 anmälningar per år i slutet av 70-talet steg antalet till 240 000 för år 1987.

Även antalet arbetsskador för försäkringsmässig prövning har ökat oavbrutet de senaste åren. Enligt den mest expansiva prognosen fortsätter ärendetillströmningen att öka med ca 20 % per år, vilket för 1988–1989 skulle motsvara 120 000 ärenden. Ökningen gäller främst de s. k. sjukdomsfallen. Under de senaste fyra åren har antalet sjukdomsfall för arbetsskadeprövning ökat med mer än 150 %.

Man kan till viss del förklara de ökade miljöproblemen och ärendeutvecklingen med att medvetenheten om lagarnas möjligheter och tillämpning successivt har ökat och att lagens tillämpning har vidgats. Alla anställda har

blivit mer uppmärksamma på risker i arbetet.

Men bl. a. statistiska centralbyråns rapport om "Ojämligheter i Sverige" visar att de dåliga arbetsmiljöerna och ohälsan i stor utsträckning består. Redan i början av 70-talet konstaterade LO att dålig arbetsmiljö var en klassfråga. Fortfarande finns de gamla klasskillnaderna kvar i människornas uppfattning om sin arbetsmiljö. Det är främst arbetarna som har de sämsta arbetsmiljöerna och som till följd av detta är mest drabbade av sjukdomar och arbetsskador, även om en del förändringar har skett.

De arbetsmiljöproblem som minskat i omfattning är de svårt smutsiga och bullriga jobben. Däremot har problemen med olämpliga arbetsställningar, upprepade och ensidiga arbetsrörelser, tunga lyft, vibrerande underlag eller verktyg ökat kraftigt. Arbetet har blivit mer fysiskt slitsamt och psykiskt ansträngande och stressigt. Det står helt klart att man på flera arbetsplatser har ett hårt uppdrivet tempo som leder till skador av olika slag. Det är nödvändigt att arbetstempot dämpas och därmed bättre anpassas till den mänskliga arbetskraften. Problem som följer av arbetets organisation anges också som orsak i många fall, liksom hantering av kemiska ämnen och arbete vid elektromagnetiska fält.

Till följd av bl. a. dåliga arbetsmiljöer har rörelseorganens sjukdomar blivit ett av de stora folkhälsoproblemen. Mer än hälften av alla anmälda arbetssjukdomar till försäkringskassorna beror på belastningsfaktorer, dvs. ensidiga och ansträngande arbetsställningar och rörelser samt tunga lyft. Det medför värk och smärta i rygg, axlar, nacke, rygglut etc. Det mänskliga lidandet består i regel livet ut med åtföljande livränta från försäkringen på 100 %.

Även många i den offentliga sektorn ser stora problem i sin arbetsmiljö. Problem med tunga lyft och fysiskt slitsamt och psykiskt ansträngande jobb delar kommunalarbetare med sjukvårdsbiträden och sjuksköterskor.

Det kan nämnas att kostnaderna 1983 för enbart rörelseorganens sjukdomar uppgick till för sluten vård 1 735 milj. kr., för öppen vård 759 miljoner, för läkemedel 231 miljoner, för sjukfrånvaro 6 253 miljoner och för förtidspension 7 721 milj. kr. Totalt innebar det 1983 en årskostnad om nära 17 miljarder kronor. I dag är det beloppet väsentligt högre. Därtill kommer också utbetalning av livränta från arbetsskadeförsäkringen.

Missförhållanden i arbetslivet är en mycket tungt vägande orsak till ohälsa och mänskligt lidande och därmed till stora vårdkostnader. Insikten om detta bör leda till ett översyns- och reformarbete på bred front inom arbetsmiljöområdet. En lång rad av åtgärder måste vidtas för att åstadkomma en säker arbetsmiljö. Möjligheterna till rehabilitering är också alltför begränsade, vilket även bör uppmärksammas i ett kommande arbete.

Även yrkesinspektionens arbete måste bli effektivt. Ett exemplar av arbetsskadeanmälan sänds alltid till inspektionen, men någon reaktion därifrån gentemot företaget kommer sällan.

Arbetsskadeförsäkringen är ett bra signalsystem för ohälsa i arbetslivet. På försäkringskassorna finns det i arbetsskadeärendena samlat ett värdefullt material över hur olika företag fungerar ur miljösynpunkt. Detta material liksom handläggarnas kunskaper om företagen bör användas i ett förebyg-

gande miljöarbete. Det bör övervägas om yrkesinspektionen bör integreras i försäkringskassorna.

Rehabiliteringsprojektet mellan Trelleborgs AB och försäkringskassan där, som nu pågått under halvtannat år i syfte att få i gång långtidssjuka i arbete och som visat mycket goda resultat, bör tillämpas i hela landet.

En bättre samordning av verksamheten bör även ske mellan försäkringskassa, arbetsgivare, skyddsombud och företagshälsovård.

Eftersom många patienter med besvär från rörelseorganen uppsöker landstingens sjukvård är det utomordentligt viktigt att information om yrkesrelaterade hälsorisker återförs till arbetsplatsen, så att förbättringar kan vidtas.

Genom den pågående utbyggnaden av företagshälsovården finns stora förutsättningar att nå ut till majoriteten av berörda arbetsgivare och arbetstagare med ny information om orsaker till sjukdomar i rörelseorganen och hur de kan förebyggas. Introduktion och inläring av nyanställda bör ägnas särskilt intresse.

Bakom den kraftiga ökningen av försäkringsutgifterna finns främst två samverkande faktorer: fler godkända arbetsskador och högre ersättningsbelopp. På två år har antalet beviljanden ökat med drygt 60 %. Orsaken härtill är dels att ärendemängden ökat med 40 %, dels att bifallsfrekvensen stigit från 75 % till närmare 90 %. Utgifterna för år 1988–1989 enligt riksförsäkringsverkets prognoser skulle uppgå till drygt 8 miljarder kronor. Med nuvarande utveckling och för att eliminera underskott i fonden skulle avgiftsuttaget behöva höjas från dagens 0,6 % till 2 %. Försäkringsutgiften beräknas 1990–1991 uppgå till ca 15 miljarder kronor med ett utgiftsuttag kring 3 %.

Vid sidan av den mänskliga aspekten finns det stora ekonomiska vinster med en förbättrad arbetsmiljö och ordentlig uppföljning och rehabilitering av dem som utsätts för arbetsskador.

Det är dags att åter lyfta fram arbetsmiljön som ett av de mera angelägna debattämnen i miljödebatten. Kampen mot döende skogar, förgiftade hav och försurade sjöar får inte skymma bort det faktum att tiotusentals människor far illa på sina arbetsplatser, till följd av att företagen inte bryr sig om att sörja för en god arbetsmiljö för sina anställda.

Med arbetsskadestatistiken och de alarmerande rapporterna som grund måste man mer systematiskt och målinriktat än hittills gå igenom de företag och branscher där skadorna är vanligast och allvarligast i syfte att snabbt åstadkomma en radikal förbättring av arbetsmiljön.

Anf. 124 BIRGER HAGÅRD (m):

Herr talman! Herr utbildningsminister, ärade kammarledamöter i den stora mångfald som har mött upp och ärade åhörare som nu är på väg ut ur salen! Det är ju bara en huvudtitel på 47 miljarder kronor som vi har att behandla, så man kanske inte kan vara särskilt förvånad över att intresset är begränsat. Detta ger naturligtvis, herr talman, anledning att än en gång ifrågasätta den arbetsordning vi har här i riksdagen.

Min plikt likmätigt skall jag nu inleda en kritik mot regeringen när det gäller utbildningssektorn. Den kritiken kommer för det moderata vidkom-

mandet att följas upp av mina partikolleger Göra Allmér i vad gäller gymnasieskolan och av Birgitta Rydle i vad gäller grundskolan. Självt kommer jag att uppehålla mig vid högskolan.

Den socialdemokratiska politiken på högskoleområdet imponerar knappast. Det har nu gått drygt tio år sedan den s.k. högskolereformen genomfördes. Ett och annat har naturligtvis blivit bättre, men mycket har blivit betydligt sämre än det var tidigare. Jag skulle vilja karakterisera den socialdemokratiska politiken på detta område som rätt osammanhängande och dessutom rätt svag.

Budgetpropositionen är i år till mycket stor del en besvikelse. Det finns inga bärande linjer i propositionen när det gäller de viktiga kvalitetsfrågorna i utbildningen. Det finns inte heller några bärande linjer när det gäller sambandet mellan utbildning och forskning, inte heller när det gäller anslags- och styrsystemet och inte heller när det gäller den framtida utformningen av den högsta nationella myndigheten på detta område – universitets- och högskoleämbetet. Genomgående är att hellhetsbilden lyser med sin frånvaro.

Man har på detta område, som på så många andra områden, aviserat ett antal särpropositioner, som vi naturligtvis kommer att få besvär med att kunna hantera på rätt sätt. Detta tycks vara genomgående för regeringens sätt att hantera budgetpropositionen i år och att över huvud taget hantera den politiska situationen.

Tillträdesfrågan kommer nu kanske äntligen att tas upp. Jag har tidigare haft tillfälle att fråga herr utbildningsministern när detta ärende skall komma. Det har varit föremål för en utredning och för en mycket lång beredning.

Det har också aviserats en särproposition om anslags- och styrsystemet, studiemedelssystemet och journalistutbildningen. Dessa särpropositioner som kommer senare gör det självfallet inte lättare för oppositionen att få ett grepp om regeringens totala syn på utbildningspolitiken.

Den högre utbildningen och forskningen skall som vi moderater ser det vägledas av ett vetenskapligt mål. Universiteten skall inte främst vara anstalter för utbildning till vissa yrken, utan universiteten skall vara institutioner för utveckling av det mänskliga vetandet. Vi behöver starka och självständiga universitet där kritiken mot mycket av det som händer i samhället skall kunna utformas och där människor skall kunna engageras för att i sin tur forma nya idéer och få tillgång till nytt vetande. Vi behöver självständiga universitet där det oberoende tänkandet och den oberoende kritiken kan komma fram.

Är det så i Sverige, herr talman? Nej, jag tror inte att man kan säga det. Grundutbildningen är framför allt utformad för att passa arbetsmarknadens behov och tar inte hänsyn till dessa övergripande målsättningar, som borde vara de främsta. Detta gör i sin tur att det är svårt redan nu, och allt talar för att det blir ännu värre under de närmaste åren, att rekrytera forskarstuderande. Det kommer i sin tur att få oerhört svåra konsekvenser inom de närmaste tio åren. Inom de närmaste tio åren kommer nämligen, i runda tal, hälften av våra universitetslärare att avgå med pension. Det var de som tillsattes under 1960- och 1970-talet. Var skall vi hitta de nya lärarna?

Vi kan ta språkområdet som ett exempel. Jag är inte alldeles säker på att

det jag nu säger är helt korrekt. Jag tror dock att när det gäller franska så disputerar någon vartannat år. När det gäller tyska är det inte heller särskilt lysande. Må alla förlåta mig om det kanske råkar vara två som har disputerat i år, jag är inte helt säker på dessa uppgifter. Man kan i varje fall konstatera det väsentliga, nämligen att det på vissa områden är ytterligt svårt att rekrytera nya förmågor.

Kvalitetsfrågorna borde stå i fokus. Vi har haft problem med forskningen ganska länge. Förra året fick vi en forskningspolitisk proposition. Mycket var positivt, och mycket har hänt på det området. Det har skett förstärkningar. Dessa förstärkningar har emellertid delvis ägt rum på den grundläggande utbildningens bekostnad.

Inom den grundläggande utbildningen har vi haft en rad öppna besparingar, men också dolda besparingar. Det har varit fråga om en bristande kompensation för löne- och prisförändringar. Vi har fått schablonmässiga besparingar på administrationen, som ibland också har gått ut över grundutbildningen.

Resursbristen är kanske särskilt märkbar just på institutionsnivå. Det är många gånger svårt att ge en kvalitetsmässig tillfredsställande utbildning när man har otillräcklig eller för sliten utrustning och inte får någon ersättning.

Det är i detta sammanhang särskilt anmärkningsvärt att regeringen nu faktiskt har gått emot den viljeinriktning som riksdagen uttalade förra året. I samband med behandlingen av den forskningspolitiska propositionen förra året beslöt riksdagen nämligen att höja de s. k. UHÅ- och FRN-ramarna med totalt 35 milj. kr. Det finns ingenting i utbildningsutskottets betänkande som säger att det skulle vara fråga om något slags engångsanvisning. Det var självfallet fråga om en permanent höjning av basnivån för dessa kostnadsramar. Det skulle alltså gälla under de tre åren.

I årets budgetproposition nonchalerar regeringen riksdagens beslut och föreslår en återgång till den lägre nivån. Det vore kanske intressant för kammaren att få en förklaring från utbildningsministern – varför man har förfarit på det sättet. Detta är naturligtvis oacceptabelt för riksdagens vidkommande. Det har lagts fram en fyrpartimotion, som naturligtvis kommer att rätta till det hela.

Trots alla dessa förstärkningar och trots vad som skett förra året kan vi ändå konstatera att resurserna för utrustning är i knappaste laget. Det leder genomgående till en sänkt kvalitet.

Regeringen har tidigare försökt ursäkta sig med att förnyelsefonderna kommer att bidra med så mycket på detta område att det inte skulle behövas några särskilda extra anslag. Förnyelsefonderna har inte gett någonting i det sammanhanget.

De bankpengar som diskuterades ingående förra året har gett medel till forskningen, men de har inte gett medel till grundutbildningens utrustning.

Det finns naturligtvis också andra orsaker till grundutbildningens problem. Vi har svårigheter med att rekrytera och behålla vetenskapligt kvalificerade lärare. Arbetsituationen på institutionerna ter sig många gånger bedrövlig. Löneläget gör fortfarande att lärare inom många discipliner tröttnar på arbetet. Det är dåligt med incitament för vetenskapligt kvalificerade lärare att ägna sig åt pedagogisk verksamhet.

Det är naturligtvis särskilt besvärligt vid de mindre och medelstora högskolorna. Jag skall ärligt säga att jag inte visste att det var så dåligt beställt som det faktiskt tycks vara. I den s. k. Bergslagspropositionen, som vi fick i december, säger regeringen öppet att bara en fjärdedel av de fast anställda lärarna har doktorsexamen, dvs. full behörighet – bara en fjärdedel av de *fast* anställda lärarna! Eftersom vi vet att åtskilliga inte är fast anställda utan är lärare som rekryteras tillfälligt, är naturligtvis situationen i realiteten ännu värre.

Det är uppenbarligen en situation som man tar lätt på i utbildningsdepartementet. Det är ingenting som man bryr sig om att beakta, utan tvärtom vill man i stället bygga ut verksamheten ännu mera vid de mindre och medelstora högskolorna. Ser inte utbildningsministern detta som ett problem? Om han inte gör det är det inte mycket att göra åt det, men han bör rimligtvis se detta som ett rätt stort problem. Det lyser igenom i andra sammanhang. Men vad skall man då göra för att komma till rätta med denna situation?

Enligt moderata samlingspartiets sätt att se måste man göra en distinktion mellan två olika former av högre utbildning. Å ena sidan har vi forskningsförberedande utbildning med bl. a. påbyggbara ämneskurser och dessutom flera utbildningslinjer som också leder till en kompetens för att gå vidare till forskarutbildning. Å andra sidan har vi den postgymnasiala yrkesutbildningen. Den forskarförberedande utbildningen bör enligt vårt sätt att se lokaliseras framför allt till universitet och högskolor med fasta forskningsresurser. Det är alltså fråga om de sex universitetsorterna samt Luleå, och därutöver menar vi att man i detta sammanhang bör satsa på Karlstad, Växjö och Örebro, som har traditioner och möjlighet att fungera på dessa områden.

Dessa orter, universitet och högskolor skall alltså ha ansvaret för den forskarförberedande utbildningen eller, om man så vill, den gamla klassiska akademiska utbildningen. Enligt vårt sätt att se innebär detta också ett åliggande för dessa universitet och högskolor att decentralisera sådan utbildning till de orter som har behov av en utbildning av denna typ. Med andra ord: Skulle man i Östersund vilja ha en fördjupningskurs på ekonomlinjen bör man vända sig till Umeå, Uppsala, Göteborg, Linköping eller någon annan ort som man komma överens om.

De mindre högskolornas huvuduppgift är att förse sina resp. regioner med kvalificerad postgymnasial yrkesutbildning. Men de små högskolorna har av naturliga skäl ett begränsat utbud. De bör alltså koncentrera sig på att ge utbildning på sådana områden där de särskilt tillfredsställer regionens speciella behov. Dessutom bör de i görlig mån profilera sig på sådant de är särskilt duktiga på.

Regeringen är totalt inkonsekvent i sitt förslag om att förlägga exempelvis ekonomlinjens fördjupningsdelar till alla orter där det ekonomiska basblocket finns – det är åtta mindre högskolor i dag. Var finns kvalitetsfrågorna i detta sammanhang? Hur skall man lösa lärarfrågorna? Mig veterligt är det inte särskilt gott om lärare på det ekonomiska området, lika litet som på det tekniska området. I detta fall är det endast en fjärdedel av de fast anställda lärarna vid de mindre och medelstora högskolorna som är behöriga. Ända vill man rasa på och bygga ut. Samtidigt kunde universitetskanslern inför utbildningsutskottet häromdagen konstatera att det som verkligen oroade

honom var det mycket låga per capita-belopp som står till buds för just ekonomlinjen, för dem som utbildas på ekonomisidan. Det finns en risk att vi får å ena sidan sämre utbildade som inte har tillgång till den lärarkapacitet som erfordras och å andra sidan de som kanske kommer från Handels i Stockholm osv.

Det finns i detta sammanhang även en annan aspekt. I många fall riktar sig de förestående utökningarna av de små högskolorna mot den traditionella rekryteringsbasen, dvs. de ungdomsstuderande. Samtidigt vet vi att antalet ungdomar i åldersgruppen 18–20 år kommer att minska drastiskt under 1990-talet. Detta i sin tur kommer naturligtvis att ästadkomma ett slagsmål om de studerande på de olika orterna. Och det i sin tur kommer naturligtvis att leda till ytterligare svårigheter med rekryteringen till forskarutbildningen – det är redan nu svårt.

Jag skulle återigen vilja ställa en fråga till utbildningsministern: Vad tycker utbildningsministern att vi skall göra för att se till att vi får en ökad rekrytering just till forskarutbildningen?

De mindre och medelstora högskolorna är av stor betydelse. De betyder mycket för sina regioner. Det råder stor entusiasm kring dem, men de bör i första hand syssla just med de frågor där de har sin särskilda kapacitet och särskilda möjligheter att göra sig gällande. Men däremot bör vi vara försiktiga och beakta kvalitetsfrågorna – något som är försummat.

Anf. 125 YLVA ANNERSTEDT (fp):

Herr talman! Jag tänkte ta upp en del frågor som rör den gymnasiala utbildningen. Successivt har ju gymnasiet kommit att omfatta praktiskt taget alla ungdomar som lämnar grundskolan. I dag fortsätter ungefär 85 % av en årskull direkt till gymnasieskolan. Av dem som inte går till gymnasiet skaffar sig 5 % arbete på den reguljära arbetsmarknaden, och resterande 10 % återfinns i den gymnasiala lärlingsutbildningen eller inom ramen för det kommunala uppföljningsansvaret.

Det ökade kravet på kunskaper inom arbetslivet gör att det är mycket svårt för de ungdomar som lämnar grundskolan att få ett fast arbete. I detta avseende har situationen radikalt förändrats sedan 50- och 60-talen, när arbetslivet fortfarande innehöll många relativt okvalificerade arbetsuppgifter som kunde utgöra en inkörsport för ungdomar i arbetslivet. För flertalet ungdomar i dag är alternativet till fortsatta gymnasiestudier arbete i ungdomslag eller andra former av arbetsmarknadsåtgärder.

Det faktum att gymnasieskolan har kommit att bli en skola som omfattar praktiskt taget alla ungdomar i åldern 16–19 år innebär att det ställs andra krav på gymnasiet nu än då det huvudsakligen var en förberedelse för fortsatta studier på fackhögskolor eller universitet. Det krävs att gymnasiet har ett utbildningsutbud som ger verklig valfrihet och har möjlighet att tillfredsställa elevernas ofta mycket skiftande önskemål, samtidigt som det måste vara utformat för att tillgodose både näringslivets och den offentliga sektorns behov av utbildad arbetskraft.

De senaste två åren har vi här i kammaren inte haft någon skoldebatt som inte har handlat om reformeringen av den gymnasiala yrkesutbildningen, eller ÖGY, som begreppet har kommit att bli.

Jag tänkte ta upp frågan också i dag, eftersom budgetpropositionen egentligen inte ger några besked alls. Det intressanta är inte vad som står i den utan vad som inte står i den.

Utbildningsministern skriver följande: "Det är hög tid att göra något. Samtidigt är jag förvissad om att ett omfattande kursplanearbete fordras, innan en modernisering kan komma i gång över hela fältet. Ordentlig tid krävs också för planering och förberedelser i övrigt. Arbetsplatsförläggning och ett större inslag av allmänna ämnen ger anledning till ingående pedagogiska överväganden. Detsamma gäller även de rent yrkespedagogiska frågorna".

Jag håller helt med utbildningsministern om att detta är utomordentligt viktiga frågor för utbildningen, viktiga frågor att ha svar på *innan* man bestämmer sig. Men propositionen ger ju inte ett enda svar på detta. Vad som krävs är att riksdagen skall fatta beslut om 5 000 utbildningsplatser till en treårig försöksverksamhet som man inte vet någonting alls om, men som regeringen tänkt skall starta redan i höst.

Dessutom säger propositionen att det efter den treåriga försöksverksamheten kommer en utvärdering och att vi sedan får se. Det är inte att undra på att detta väckt bestörtning i näringslivet, som hittills har varit mycket positivt till att samverka kring en ny yrkesutbildning.

Som så många gånger förr, skulle man kunna säga, aviseras en ÖGY-proposition – den här gången till den 1 mars. Även om behandlingen till alla delar skulle gå utan några som helst friktioner, är tidsramarna så snäva att det är fullständigt orimligt att forcera fram ett beslut om start redan i höst. Riksdagen skall först ha 14 dagars motionstid. Mitt i denna motionstid infaller den riksdagsfria veckan, vilket betyder att motionstiden går ut omkring den 22 februari. Utskottet har ett sammanträde innan påskuppehållet infaller. Om man räknar med att det behövs tre veckor för att behandla en så viktig proposition, är vi framme vid den 21 april. Den 15 april har alla grundskoleelever i årskurs 9 gjort sitt definitiva val av gymnasielinje. Det förutsätts således att alla grundskoleelever i avgångsklassen skall få ny information och ges möjligheter att välja om efter det att riksdagsbeslutet är fattat. För tanken är väl ändå inte att informationsdrivar och omval skall ske innan ett riksdagsbeslut är fattat?

Min högst realistiska beskrivning av den normala behandlingen av ett ärende här i riksdagen visar att det är fullständigt omöjligt att starta en verksamhet med treårig yrkesutbildning till hösten. Till detta kommer att en rad mycket viktiga frågor ännu inte är lösta.

Det finns t. ex. inga ordentliga kursplaner för en ny utbildning. Det som finns är strukturplaner, där modulerna har fått rubriker, men där det inte finns något reellt innehåll bakom rubrikerna. Så sent som den 20 januari gick remisstiden ut för dessa s. k. kursplaner som de olika branscherna skulle ge synpunkter på.

Det finns inga utbildade handledare. Yrkeslärarna har inte fått någon fortbildning. Elevernas status under den arbetsförlagda utbildningen är inte klarlagd. Ersättningen till mottagande arbetsplatser är inte avgjord, och frågan om elevernas försäkringskydd är inte löst.

Att sätta i gång en försöksutbildning på så lösa boliner är att skjuta en

viktig och nödvändig reform i sank. Och hur, utbildningsministern, har ni tänkt lösa frågan om den arbetsplatsförlagda utbildningen, när nu arbetsgivarna faktiskt har sagt nej till att medverka på dessa premisser?

I en nyligen presenterad OECD-rapport, "Organization and Content of Upper Secondary Education", jämförs yrkesutbildningen i tolv länder – däribland Japan, Västtyskland, Frankrike, Italien, USA och Canada. Det mest påfallande är att Sverige har ovanligt kort yrkesutbildning. I andra länder är den tre till fem år. Ett annat påfallande drag är att vi har så begränsad allmän teoretisk utbildning. I Danmark och Finland t. ex. har yrkesutbildningarna elva eller tolv veckotimmar för allmänna ämnen, medan vi i Sverige endast har tre till sex veckotimmar.

Det är ju just dessa fakta som har gjort att kraven på en ny yrkesutbildning blivit så starka. Med de yrkesutbildningar som vi har kan vi inte tävla med våra konkurrentländer. När nu dessutom ungdomskullarna minskar är det extra viktigt att de som finns åtminstone får en utbildning med kvalitet.

Herr talman! Vi har redan försöksverksamhet i gång på tjugotalet platser i landet. De som arbetar med gymnasieskolan på planeringsnivå menar att vi har tillräckligt med erfarenheter att lägga till grund för det fortsatta arbetet. Vad som nu behövs är planeringstid för att utarbeta kursplaner, att sätta i gång handledarutbildning och att lösa de övriga frågor som jag har berört tidigare. En slarvigt hopkommen försöksverksamhet redan till hösten löser inte några av de problem som vi nu har med vår yrkesutbildning.

Folkpartiets förslag är att avstå från försöksverksamheten i höst och att i stället sätta i gång en ny yrkesutbildning av ÖGY-modell fr. o. m. 1989/90, men då i full skala i de branscher där planering och övriga förutsättningar är klara. På så sätt får vi successivt en väl förberedd yrkesutbildning med kvalitet.

Anf. 126 PÄR GRANSTEDT (c):

Herr talman! Det finns tre begrepp som centern tycker är särskilt viktiga när utbildningsfrågor i allmänhet diskuteras: kvalitet, tillgänglighet och decentralisering. Kvalitet därför att den viktigaste förutsättningen för att Sverige skall kunna hålla positionen som ledande industri- och kulturnation är att vi har en utbildning av allra högsta klass. Tillgänglighet därför att det är väldigt betydelsefullt för varje enskild människa att kunna få tillgång till den rätta sortens utbildning för att kunna ägna sig åt det som han eller hon har förutsättningar och intresse för. Decentralisering därför att en av de viktigaste förutsättningarna för ett decentraliserat samhälle är ett decentraliserat utbildningsväsende.

Vi vet att utbildningssystemet är en av de viktigaste utvecklingskrafterna över huvud taget. Det här synsättet är vägledande för centerns inställning till utbildningsväsendet på alla nivåer – högskola lika väl som ungdomsskola. Larz Johansson kommer senare i kväll, eller möjligen i morgon bitti, att utveckla vår syn på ungdomsskolan i allmänhet. Jag tänker ta upp några frågor som gäller högskolan och gymnasieskolan.

När det gäller högskolan råder det en bred samstämmighet om vikten av att vi i Sverige satsar helhjärtat på forskningsområdet. Debatten om forskningspropositionen förra året visade visserligen på meningsskiljaktigheter som

kunde gälla inriktningen på olika områden. Men det fanns en mycket stor samstämmighet om att vi måste satsa ordentliga resurser på forskningsområdet. Tyvärr har man inte riktigt samma inställning när det gäller grundutbildningen. Detta har lett till att grundutbildningens situation har försvagats successivt under åren. Det har skett en urholkning av anslagen som leder till allvarliga kvalitetsproblem på många områden. Det här är allvarligt på många sätt. Det är allvarligt därför att det är unga människors framtid som det handlar om. Det är allvarligt därför att det också är Sveriges framtid som det handlar om. Det påverkar våra möjligheter att förverkliga våra höga ambitioner på forskningens område. Vi kan satsa hur mycket som helst på forskning, men om vi inte har en god bas när det gäller att rekrytera forskare, lyckas vi ändå inte. En god kvalitet på grundutbildningen är alltså en viktig förutsättning för god kvalitet på forskningen.

Vi i centern har i våra motioner framfört en rad förslag till kvalitetsförstärkningar på olika områden inom grundutbildningen. En viktig förutsättning för att få en bra kvalitet på grundutbildningen – vid sidan av att tillräckliga resurser ställs till förfogande – är att man ser till att denna fungerar effektivt och obyråkratiskt. I detta sammanhang har vi i centern under en lång följd av år drivit förslag om att mycket av grundutbildningen på det filosofiska fakultetsområdet avregleras. Genom att förvandla linjerna så, att de i stället för att, som i dag är fallet, är en styrmekanism mera blir ett studiepaket som ger stor frihet åt studenterna att själva välja studieinriktning, kan vi få ett betydligt mera obyråkratiskt och smidigt verkande system när det gäller högskolans grundutbildning på dessa områden. Det möjliggör bl. a. en enklare anslagsfördelning, där anslagen kan fördelas direkt till institutionerna i form av grundutbildningsanslag och forskningsanslag. Vi utvecklar detta närmare i en av motionerna till årets riksdag och hoppas att få stöd för det i det fortsatta riksdagsarbetet.

Tillgänglighet förutsätter att högre studier upplevs som en ekonomisk realitet och en ekonomisk möjlighet. Här är naturligtvis studiestödssystemet en mycket viktig faktor. Studiestödsutredningen har avlämnat sitt betänkande, och om det förslag som majoriteten har lagt fram kan sägas att det inte löser några problem över huvud taget. Det var inte oväntat, eftersom direktiven till studiestödsutredningen förutsatte att ett bättre studiestödssystem än det nuvarande skulle kunna skapas utan några egentliga resurstillskott. Det var en orimlig förutsättning, vilket har kunnat konstateras tidigare i debatter här i kammaren.

Nu är förhoppningen att regeringen skall besinna det orimliga i att lägga fram ett förslag baserat på studiestödsutredningens betänkande. Det går inte att skapa ett godtagbart studiestödssystem utan att man är beredd att satsa ytterligare resurser. Vi hoppas att regeringen inser att detta är en nödvändighet. Att inte skapa rimliga ekonomiska villkor för de studerande är att slösa med en av de viktigaste framtidsresurserna.

En god tillgänglighet främjas också av ett decentraliserat utbildningsväsende, dvs. av att det finns en högklassig utbildning över hela landet. Det är därför som vi i centern anser att det är viktigt att slå vakt om de mindre och medelstora högskolorna. Det är viktigt att se till att de kan hålla en hög kvalitet och att det skapas goda forskningsmöjligheter.

Det bör också vara möjligt att bilda nya högskolor på en del orter i landet. Vi har fört fram tankar om att grunda nya skolor i en framtid bl. a. på Gotland, i Blekinge, i fyrstadsområdet och i södra delen av Stockholms län. Det skulle också finnas anledning att grunda nya högskolor i Norrland, och vi har nämnt Skellefteå och Kiruna som exempel.

Det är viktigt att decentraliseringsarbetet inom högskolan drivs vidare på ett målmedvetet sätt, så att alla, oavsett var de bor i landet, får chansen till en god utbildning. Det är också viktigt för att främja en balanserad utveckling över hela landet.

När det gäller gymnasieskolan är det ett par viktiga frågor som måste få sin lösning. En fråga är gymnasieskolans dimensionering. Vackra ord har många gånger sagts från regeringspartiet om att gymnasieskolan skall ha plats för alla, men vi väntar fortfarande på ett förverkligande av de tankarna. Fortfarande är det så att den som inte är beredd att söka till gymnasieskolan direkt från grundskolan har små chanser att komma tillbaka. Detta är allvarligt, eftersom det försvårar för dem som kanske är skoltrötta, som har ett behov att vara ute i arbetslivet ett par år innan de går vidare i gymnasieskolan.

I en totaldimensionerad gymnasieskola, som centern har föreslagit, finns det plats för alla, och det finns möjlighet att varva arbete och utbildning, på det sättet att man kan söka sig ut i arbetslivet ett par år och sedan alltid ha möjligheten att komma tillbaka och fullständiga sin gymnasieutbildning. Detta är viktigt, eftersom i dag egentligen alla behöver en gymnasieutbildning för att ha en god chans på arbetsmarknaden. Det gäller oavsett om man söker till teoretiska linjer eller till mera yrkesinriktade linjer.

När det gäller de yrkesinriktade linjerna finns det ett nytt exempel på att socialdemokraterna har svårt att hålla sina löften. Lika väl som de har talat vackert om att skapa en gymnasieskola med plats för alla har de talat mycket om den stora reformen beträffande yrkesinriktade gymnasielinjer.

Bakgrunden är alltså att ÖGY-utredningen lade fram ett förslag som skulle innebära att alla gymnasielinjer blev treåriga, att det skulle skapas utrymme för atskilligt mer yrkespraktik och dessutom mer av allmänorienterande ämnen än i dag. Detta förslag hade ett brett stöd, inte bara inom skolvärlden utan också från arbetsmarknadens parter. Man kan rent av säga att det finns ett mycket starkt krav från arbetsmarknadens sida på att åstadkomma en verkligt högklassig yrkesinriktad gymnasieutbildning av detta slag.

I riksdagen väntade vi ett regeringsförslag på detta område våren 1987. Det kom inte. Då räknade vi med att ett förslag skulle komma hösten 1987. Förvissningen om att ett sådant förslag skulle komma stärktes av utbildningsministerns tal vid den socialdemokratiska partikongressen, där detta utmålades som den stora utbildningspolitiska reform som väntades. Men något regeringsförslag kom inte.

Nu är det våren 1988, och nu vet vi att något regeringsförslag om en stor utbildningspolitisk reform när det gäller de yrkesinriktade gymnasieutbildningarna inte kommer nu heller. Vad som kommer är ett förslag om en försöksverksamhet. Det bidde så att säga en tumme av det hela.

Detta är mycket allvarligt. Behovet av en reform på detta område är oerhört stort. Det vitsordas med all önskvärd tydlighet från såväl arbetsgivar-

nas sida som facketts sida, från såväl SAF som LO och TCO. Och det är stort behov av en reform *nu*.

Vad regeringens förslag innebär är att hela reformen skjuts på framtiden tre fyra år. I praktiken betyder detta att 100 000–150 000 ungdomar går miste om den fördjupade och breddade utbildning som denna reform skulle medföra. Det betyder naturligtvis också att dessa ungdomars möjligheter på arbetsmarknaden kommer att påverkas.

I stället föreslår regeringen en försöksverksamhet, som skall påbörjas redan i höst. Man lyckas med det märkliga konststycket att a ena sidan skynda för långsamt fram, genom att skjuta själva reformen en bra bit in på 1990-talet, och samtidigt skynda för fort fram, genom att försöka få till stånd en försöksverksamhet redan i höst – detta trots att de elever som skall delta har gjort sina val, trots att en lång rad viktiga frågor inte är lösta när det gäller det praktiska genomförandet av reformen.

Detta är allvarligt. Det innebär att regeringen har sjabblat bort utbildningsmöjligheterna för mer än 100 000 ungdomar. Därmed skapas kaos och en allmän förvirring i utbildningsväsendet. Detta är uttryck för en handlingsförlamning, som måste betecknas som ganska skandalös. Det finns inga sakliga skäl för att skjuta reformen på framtiden på det sätt som regeringen har gjort. Det kan bara ses som ett symptom på en oförmåga från regeringens sida att gå till handling.

Det påstås – jag vet inte om det är sant – att det t. o. m. finns ett färdigt propositionsutkast för den händelse utbildningsdepartementet skulle få klartecken att genomföra reformen. Detta måste i varje fall ses som ett uttryck för att regeringen inte klarar av att hantera denna fråga på det sätt som situationen kräver. Därför får vi hoppas att riksdagen i stället kan ta över och se till att reformen sjsätts med verkan från hösten 1989.

Det rimliga är alltså att säga nej till försöksverksamheten, att fatta ett principbeslut och se till att reformen genomförs nästa år. För att skapa en god grund för riksdagens ställningstagande, när regeringen har visat sin oförmåga, kommer vi från centern att föreslå att det genomförs offentliga utskottsförhör i denna fråga, där arbetsmarknadens parter, SAF, LO och TCO, skolöverstyrelsen och naturligtvis också utbildningsdepartementet får möjlighet att offentligt redovisa sin syn. Detta är ett problemområde där det finns ett mycket brett engagemang – det gäller många ungdomars framtid – och därför är det nödvändigt att vi tar vårt ansvar.

Anf. 127 BO HAMMAR (vpk):

Herr talman! De senaste decenniernas reformer inom ungdomsskolan, vuxenutbildningen och högskolan har tyvärr inte på något avgörande sätt kunnat överbrygga de utbildningsklyftor som finns i vårt samhälle. Mycket återstår att göra. Från vpk:s sida efterlyser vi offensiva satsningar på skola och utbildning. Det handlar inte bara om att bryta sociala och regionala orättvisor. Det gäller också att kraftigt höja den allmänna utbildningsnivån i vårt samhälle för att vårt land i en föränderlig värld inte skall komma på efterkälken.

Jämfört med i många andra högutvecklade länder är det för få av våra ungdomar som går vidare till högre utbildning. I likhet med TCO anser vi det

nödvärdigt att åtminstone 30 % av den unga generationen går vidare till högskoleutbildning. I dagsläget är det endast drygt 20 % av 20-åringarna som går till högskolan, vilket är helt otillräckligt. För att klara en förbättrad rekrytering krävs bl. a. både rejäla insatser på studiemedelsområdet – det skall vi återkomma till så småningom när den propositionen läggs fram – och fortsatta satsningar på de regionala högskolorna.

Jag skall återkomma till högskolefrågorna. Men jag vill också gärna – till skillnad från tidigare talare – säga några ord om vuxenutbildningen. Fortfarande har en stor del av det svenska folket mycket bristfällig och kort utbildning. En halv miljon människor lär ha stora läs- och skrivsvårigheter. Syftet med vuxenutbildningsreformerna var att man skulle nå dessa människor och överbrygga utbildningsklyftorna mellan olika generationer. Vi har tyvärr inte kommit särskilt långt. Svårigheterna har varit stora då det gäller att nå de lågutbildade. Man kan diskutera olika skäl till det. Samtidigt har också nedskärningarna inom utbildningsområdet drabbat vuxenutbildningen. Därtill kommer otillfredsställande förhållanden på det studiesociala området. Många lågutbildade har avskräckts från att börja studera av oro för stora studieskulder. Det gäller inte minst kvinnorna.

Samtidigt som den samhälleliga vuxenutbildningen satts på om inte svältkost så ändå dietkost, har företagen enorma resurser till förfogande för personalutbildning och internutbildning. Som utbildningsministern vet genom den utredning som hans eget departement har gjort, sätts de korttidsutbildade på undantag. Av personer med högst nioårig skolgång får bara drygt var tionde personalutbildning, medan 40 % av de högutbildade får ytterligare utbildning i sina företag. Så blir ojämlikheten ännu större.

Vpk har lagt fram en rad förslag till ökade satsningar på vuxenutbildningen. Vi vill ge ett välbehövligt extra tillskott till den kommunala vuxenutbildningen. Vi vill satsa mer på folkhögskolorna. Vi vill också förbättra vuxenutbildningsstödet genom en höjning av vuxenutbildningsavgiften med 0,1 % – en liten siffra, men det skulle ge 450 milj. kr. mer under nästa budgetår, om vi har räknat rätt. Även centerpartiet, har jag förstätt, förordar ökade satsningar på vuxenutbildning. Men liksom förra året drar de andra borgerliga partierna åt motsatt håll. Det förvånar mig något. Representanter från alla partier förde i höstas en debatt inför Lärarnas riksförbund och vuxenutbildare. Då försäkrade både Göran Allmér och folkpartiets representant att de förslag om nedskärningar som man hade fört fram förra året mer eller mindre var en tillfällighet och inte skulle upprepas, om jag förstod rätt. Men nu återkommer folkpartiet och moderaterna med nya nedskärningsförslag när det gäller vuxenutbildningen. Min förhoppning är att socialdemokraterna i utbildningsutskottet inte kommer att luta sig åt det hållet för att avslå vpk:s och centerns förslag, utan tvärtom är beredda att medverka till ökade satsningar på vuxenutbildningen. Det finns uppenbarligen en bred parlamentarisk majoritet för detta.

Herr talman! Förra våren beslöt riksdagen om ökade, låt vara otillräckliga, satsningar på forskningsområdet. Samtidigt är det tyvärr så att högskolans grundutbildning befinner sig i en mycket besvärlig situation. Under 80-talet har de reala anslagen från statsmakternas sida minskat med ca 8 %. Det är därför högt på tiden att vi nu satsar ordentligt på den högre utbildningen.

Utrustningsstandarden på våra högskolor är på många håll beklämmande. Det har omvittnats bl. a. av UHÄ. Torftigt och föråldrat, säger UHÄ om situationen. Vänsterpartiet kommunisterna har i flera år föreslagit att riksdagen skall besluta om ett långsiktigt, femårigt investeringsprogram för högskolan om sammanlagt 1 miljard kronor. Förra året anslöt sig riksdagen till en liten del till vårt förslag, men betydligt större insatser är nödvändiga. Vi upprepar därför till årets riksdag vårt förslag om ett femårigt investeringsprogram om 200 milj. kr. per år.

Regeringens förslag är otillräckligt. Det är också, herr utbildningsminister, häpnadsväckande att regeringen nu försöker smita från förra årets riksdagsbeslut. Den höjning av utrustningsanslaget som riksdagen då beslöt om var självfallet inte begränsad till innevarande budgetår. Vad är det för mening att regeringen låtsas som om så vore fallet? Ni bäddar ju bara för ett bergsäkert nederlag här i riksdagen, och det är väl ändå rätt så onödigt, både med tanke på regeringens, utbildningsministerns och för all del också finansministerns prestige.

Herr talman! För några år sedan antog riksdagen mot vår starka kritik regeringens förslag om uppdragsutbildning på högskolan. Vi var ganska ensamma då. Nu börjar vi se effekterna. Högskolan blir alltmer beroende av externa medel för sin verksamhet. Högskolans uppdragsutbildning har ökat dramatiskt. Särskilt allvarlig är utvecklingen på en del av de mindre och medelstora högskolorna. De redan mycket mjuka restriktionerna i fråga om uppdragsutbildning urholkas i praktiken ytterligare på många högskolor, och kontrollen av hur uppdragsutbildningen utformas tycks vara närmast obefintlig. Det är absolut nödvändigt att vi nu får till stånd en parlamentarisk utredning som ser över uppdragsutbildningen och dess effekter. Jag hoppas på ett positivt svar på det förslaget från utbildningsministern redan här i kväll.

Herr talman! I vårt land har vi en obalans i fråga om satsningarna på högre utbildning och forskning som inte anstår ett kulturland. Självfallet skall vi satsa rejält på utbildning och forskning inom de medicinska, tekniska och naturvetenskapliga områdena. Det är vi helt överens om. Men det är faktiskt inte rimligt att hela 77 % av professurerna finns inom dessa områden och endast 23 % inom kulturvetenskaperna. I internationell jämförelse är detta något helt unikt. I våra nordiska grannländer ser det helt annorlunda ut. Och jag tror inte att utbildningsministern kan hitta något annat högutvecklat land där professorstjänsterna inom humaniora utgör en så liten andel av det totala antalet professurer som i Sverige. Jag är rädd för att vi då det gäller satsningar på utbildning och forskning alltför ofta anlägger snäva och kortsiktiga nyttoaspekter – eller vad tror utbildningsministern att det här missförhållandet kan bero på?

Vi i vpk har lagt fram en rad förslag för att bl. a. stärka det humanistiska inslaget inom högskolan. Vi vill t. ex. satsa betydligt mer pengar på de fristående kurserna, vilket som bieffekt också skulle kunna få positiva konsekvenser för de regionala högskolorna, som vi vill stödja också på annat sätt.

Men vi skulle också här i riksdagen vilja pröva en idé om en gemensam introduktionstermin eller introduktionskurs för samtliga högskolestuderan-

de. En sådan introduktionstermin eller -kurs skulle kunna ha inslag av ämnen som idé- och lärdomshistoria, filosofi, vetenskapsteori och vetenskapshistoria. Vi är övertygade om att en sådan utbildning skulle lägga en bra gemensam grund för fortsatta studier. Det sägs ju att högskoleutbildningen skall stimulera till kritiskt tänkande. Då måste tendenser till fackidioti, teknokrati och okritiskt inpluggande av lösryckta fakta motverkas. Vårt nuvarande ganska stela och avgränsade linjesystem måste motverkas, och det skulle kunna ske genom att vårt förslag förverkligades.

Även i det här fallet vill jag hänvisa till erfarenheter från våra nordiska grannländer, som har den här typen av humanistiska studier för olika utbildningslinjer. Vi är inte ute efter ett omedelbart beslut av riksdagen i denna fråga, men jag hoppas att övriga partier och också utbildningsministern ser positivt på vårt förslag om att låta utreda en introduktionstermin eller -kurs av det slag som jag antytt.

Anf. 128 GÖRAN ALLMÉR (m):

Herr talman! Allra först några ord till Bo Hammar.

Vad folkpartiets representant yttrade i det vuxenutbildningssammanhang som Bo Hammar talade om får han själv klara ut. Jag har emellertid inte gjort något sådant uttalande som Bo Hammar här försöker beskylla mig för.

Herr talman! Låt mig börja med att säga – liksom många före mig i debatten har gjort och många efter mig säkerligen kommer att göra – att årets budgetproposition är sällsynt mager till sitt innehåll. Inte minst gäller det den del som rör utbildningsdepartementets område. Det förekommer inget egentligt nytänkande i propositionen, inga förslag till förbättringar, knappast ens några förslag till förändringar.

Man skulle kunna frestas att tro att allt är välbeställt på undervisningens område, men så är det ju inte alls. Birger Hagård har i sina inlägg visat på bristerna inom den högre utbildningens område och hur vi moderater vill råda bot på dessa. Birgitta Rydle kommer senare i debatten att göra samma sak när det gäller grundskoleområdet, och själv kommer jag här att uppehålla mig vid problemen inom gymnasieskolan och hur vi vill lösa dem.

De allt annat överskuggande bristerna på gymnasieskolans område rör den yrkesinriktade utbildningen. Det har sedan 1970-talet varit känt att ett av de viktigaste skälen till den omfattande ungdomsarbetslösheten är bristerna i yrkesutbildningen. Det hade varit naturligt att de som fått en direkt yrkesutbildning i gymnasieskolan hade haft de minsta problemen. Så är paradoxalt nog inte fallet. Tvärtom har dessa ungdomar utomordentligt stora problem på arbetsmarknaden. Orsakerna härtill är flera, men tvivelsutan spelar den yrkesinriktade utbildningens innehåll och organisation en mycket stor roll.

Vi moderater insåg tidigt sambandet mellan ungdomsarbetslösheten och bristerna i gymnasieskolans yrkesutbildning. Redan 1982 lade vi i en motion fram ett genomarbetat principförslag till en reformerad praktisk yrkesutbildning. Regeringen visade inget intresse för förslaget. Först två år senare tillsattes en utredning, ÖGY, som 1986 avgav sitt förslag.

Vi har sedan dess väntat på ett regeringsförslag i ärendet. Utbildningsministern har i ett års tid nu lovat att ett sådant skall komma. Ingenting har hänt.

I årets budgetproposition aviseras att det senare under året skall komma en särproposition med förslag till en försöksverksamhet omfattande 5 000 intagningsplatser på yrkesinriktade linjer.

Trots att Lennart Bodström vid flera tillfällen uttalat att det brådskar med en modernisering av den yrkesinriktade utbildningen är detta allt regeringen orkar med.

Flertalet statsråd med statsministern i spetsen har under remissdebattens gång talat om den handlingskraftiga regeringen och om den förklaring som skulle karakterisera en eventuell borgerlig regering. Jag måste ställa frågan till utbildningsministern: Är handläggningen av yrkesutbildningens reformering ett typiskt exempel på den socialdemokratiska regeringens handlingskraft? Mig förefaller det i stället som om regeringen vore djupt oense i denna fråga, eftersom man tydligen aldrig kan komma till skott.

Låt oss titta på vad det skulle innebära om regeringens kommande förslag skulle vinna riksdagens gillande.

En utvärdering av försöksverksamheten skulle kunna äga rum under senare delen av 1991. En principproposition skulle kunna läggas fram 1992. Förberedelsearbetet med kurs- och timplaner, utbildning av handledare m. m. borde kunna vara avslutat 1994, och den reguljära utbildningen skulle kunna starta 1995. Denna tidsplan förutsätter att allt klaffar och att försöksverksamheten verkligen kan komma i gång höstterminen 1988.

Stora risker finns emellertid som jag ser det att det inte går att starta 1988. Riksdagen kan knappast fatta beslut i ärendet förrän i maj i år. Är det då, Lennart Bodström, rimligt att tänka sig att kommuner, elever och näringsliv klarar av förberedelsearbetet under några korta sommarmånader? Är det riktigt att en försöksverksamhet som skall ligga till grund för ett långsiktigt beslut om gymnasieskolans yrkesutbildning skall ske som ett hafsvverk?

I allra bästa fall kan de första eleverna med ny gymnasial yrkesutbildning bakom sig komma ut i arbetslivet 1998. Med vårt tidigare nämnda förslag skulle – om det antagits 1982 – den första årskullen varit ute i verksamhet 1988. Regeringens handläggning av denna ytterst viktiga fråga har lett till minst tio förlorade år för ungdomarna. Hur försvarar utbildningsministern detta dröjsmål av "Sveriges bästa regering"?

Vi vet ännu inte hur den nya yrkesinriktade utbildningen kommer att se ut. Det vi vet är att försöksverksamheten i huvudsak skall bygga på ÖGY:s förslag, vilket innebär att utbildningen skall vara treårig, att den skall vara mera arbetsplatsanknuten och att den skall erbjuda mer av allmänna ämnen. Sannolikt kommer det att bli en bättre utbildning än den som i dag erbjuds på motsvarande linjer. Men kommer det att bli den bästa utbildning vi kan erbjuda? Jag tror inte det.

Redan nu går det att visa på svagheter i ÖGY:s förslag. Är det t. ex. nödvändigt att alla yrkesinriktade linjer görs treåriga? Är den föreslagna arbetsplatsanknytningen tillräcklig till omfattning och utformning? Är det ökade utbudet av allmänna ämnen anpassat till yrkesutbildningens specifika behov eller är avsikten att ge behörighet till universitets- och högskolestudier? Om man tar tidigare socialdemokratiska antydningar till utgångspunkt för att söka svar på frågorna finner vi tyvärr mycket som talar för att det inte alltid är omsorgen om en god yrkesutbildning som varit vägledande.

Vårt förslag från 1982 rörande yrkesutbildningen är, som jag ser det, det bästa alternativet till den nuvarande yrkesutbildningen. Huvuddragen i förslaget kan sammanfattas på följande sätt:

Eleven är anställd i företaget under utbildningstiden.

Utbildningen varierar mellan två och fyra år, beroende på utbildningsinriktning. Största delen av utbildningstiden förläggs till arbetsplatser. I skolan undervisas eleven framför allt i allmänna ämnen, men också i t. ex. fackteori och arbetsteknik.

Särskilda utbildningsplaner upprättas för varje yrke. Riksdagen fastställer de allmänna riktlinjerna. Stor lokal frihet att utforma utbildningen medges.

Eleverna erhåller betyg och bevis över genomgången utbildning.

Arbetsgivaren betalar lönen och de sociala kostnaderna. Det offentliga står först och främst för de utbildningskostnader som belastar gymnasieskolan.

Enskilda företag som vill inrätta utbildningsplatser måste ha möjlighet att klara utbildningsåtagandet. En kortare handledarutbildning skall erbjudas.

Att eleven är anställd under själva utbildningstiden ger flera kvaliteter åt utbildningen. Eleven får en direkt inblick i arbetslivet. Verklighetsanknytningen av yrkeskolningen bidrar till engagemang och inlevelse. En anställning ger bättre träning i de regler av social karaktär som råder på en arbetsplats jämfört med vad tillfällig praktik kan ge. Allt detta bidrar till att de allra flesta elever lättare får arbete efter utbildningen.

Herr talman! I budgetpropositionen aviserar utbildningsministern en rad översyner syftande till en ny läroplan för gymnasieskolan i början av 1990-talet. Det som skall prägla den nya läroplanen är vad utbildningsministern anser vara viktigast för 1990-talets gymnasieskola, nämligen att kraven på kvalitet måste vara högt ställda. Det gäller innehåll, arbetssätt och arbetsmiljö vid såväl studieförberedande som yrkesinriktade linjer.

Utbildningsministern fastslår vidare att gymnasieskolan är till för alla ungdomar och skall vara bra för alla. I den ambitionen finns enligt utbildningsministern ett villkor inbyggt, nämligen att gymnasieskolan då inte kan utformas lika för alla. Att studievägarna i gymnasieskolan nu blir mer likvärdiga skall inte betyda att deras olika utbildningsprofil suddas ut.

Jämlikhetsbegreppet, som så starkt präglar utbildningspolitiken, utgår från allas lika värde och bygger samtidigt på insikten att människor är olika, säger utbildningsministern.

Man frestas nästan att tro att utbildningsministern detaljstuderat inriktningen i moderat utbildningspolitik. I våra partimotioner angående utbildningspolitiken har vi nämligen under en lång följd av år framfört krav, som ligger i linje med utbildningsministerns nu framförda tankar. Nu litar jag inte helt på att ord och handling är ett hos socialdemokrater. Därför vill jag åter upprepa hur vi ser på gymnasieskolans framtida inriktning.

I vår partimotion anför vi sålunda, att gymnasieskolans inriktning måste vara att erbjuda valmöjligheter och alternativ som passar den enskilda elevens intresseinriktning och begåvningsprofil. Av den anledningen får gymnasieskolan inte bli en förlängning av grundskolan. Tvärtom behöver de olika linjerna i gymnasieskolan en tydligare målinriktning – mot ett bestämt yrke, en viss bransch eller fortsatta studier efter gymnasieskolan.

Tydligt inriktade utbildningslinjer har, som vi ser det, stora fördelar. Det skapar en bra motivation hos eleverna att kunna se en direkt koppling mellan utbildningen och det mål den syftar till. Med en sådan utformning av gymnasieskolan är det viktigt och nödvändigt att olika utbildningars krav på förkunskaper vad gäller både bredd och djup klart anges. Bestämda förkunskapskrav bör sålunda uppställas för gymnasieskolans olika linjer. De ger eleven rätt information om linjens karaktärsämnen och vad som krävs för att denne skall ha en rimlig möjlighet att klara studierna.

Jag har sagt i tidigare debatter, och jag vill upprepa det nu, att som man nu gör intala eleverna att, oavsett studieval och betyg i grundskolan, det är möjligt att välja och klara vilken utbildningsväg i gymnasieskolan som helst, är ett kvalificerat bedrägeri. De elever som av ett eller flera skäl behöver komplettera sina kunskaper före inträdet i gymnasieskolan skall erbjudas möjlighet till detta. Utrymme för sådana kompletteringsstudier kan lättare skapas om skolstarten sker redan vid sex års ålder.

Avslutningsvis, herr talman, några ord om gymnasieskolans planeringssystem. Vi moderater har tidigare hävdad att dagens planeringssystem, som bygger på av riksdagen antagna sektorsramar, är stelbent och svårt att hantera för kommunerna. Vi vill gärna se ett system som är bättre anpassat till kommunernas möjligheter att tillgodose elevernas förstahandsval.

De förslag som SÖ och ÖGY presenterade 1986 borde kunna ligga till grund för ett förändrat planeringssystem. I huvudsak innebar förslagen, att riksdag och regering endast skall besluta om en totalram för årselevplatser, uppdelad på direktramen resp. lilla ramen och utan sektorsindelning.

I förra årets budgetproposition aviserade utbildningsministern ett nytt planeringssystem. Varför har det inte kommit? Vi moderater är övertygade om att en förändring i angiven riktning skulle lösa många problem, inte minst när det gäller gymnasieskolans outnyttjade kapacitet.

Anf. 129 BO HAMMAR (vpk) replik:

Herr talman! Jag beklagar verkligen att jag tydligen har kommit med ogrundade beskyllningar mot Göran Allmér, men jag uppfattade faktiskt saken så att både Carl-Johan Wilson för folkpartiets räkning och Göran Allmér för moderaternas räkning i höstas, i just den debatt som jag refererade till, utlovade att deras partier i fortsättningen skulle ha en ganska positiv syn på ökade satsningar på vuxenutbildning. Nu förstår jag att detta var ett totalt missförstånd, och jag beklagar det.

Anf. 130 YLVA ANNERSTEDT (fp) replik:

Herr talman! Eftersom Göran Allmér hänvisade till folkpartiet i vuxenutbildningssammanhang, kan det ju finnas anledning att något klargöra vad som ligger bakom våra ställningstaganden.

I budgetpropositionen argumenterar utbildningsministern mycket kraftigt för det som vi har sagt i vår motion, nämligen att vuxenutbildningen aldrig tidigare har varit av sådan omfattning som den är nu. Enligt arbetskraftsundersökningen var så många som 1 miljon vuxna sysselsatta i personalutbildning i juni 1986. Statens sammanlagda kostnader för vuxenutbildningen

beräknas till 9 miljarder kronor, och utbildningsministern beräknar att personalutbildningen står för lika mycket.

I dag hade vi besök av AMU:s generaldirektör Berit Rollén, som också bekräftade detta. Aldrig tidigare har så många vuxna fått utbildning på annat sätt än inom komvux.

Det här har styrkt oss i vår uppfattning att det finns anledning att frysa anslagen till komvux under tiden som man söker nya former för denna verksamhet. Däremot har vi fredat grundvuxutbildningen så till vida som att vi lägger på de 10,6 miljoner som SÖ har begärt och som regeringen har sagt nej till.

Anf. 131 Utbildningsminister LENNART BODSTRÖM:

Herr talman! I årets budgetproposition lägger regeringen fram en rad förslag till fortsatt utbyggnad av utbildning och forskning. Jag vill vid det här tillfället fästa uppmärksamheten vid några av förslagen.

Efter långa förberedelser är vi nu färdiga att ta ett första steg till utveckling av gymnasiets yrkesförberedande linjer. Om riksdagen bifaller vad regeringen föreslår, kommer redan i höst en försöksverksamhet att inledas för 5 000 elever.

Dessa elever får en treårig utbildning, såsom deras kamrater på flertalet teoretiska linjer redan har. Det blir en kraftigt utbyggt praktiktjänstgöring. Den med ett år förlängda utbildningstiden kommer också att utnyttjas till att ge eleverna förstärkt utbildning i svenska samt därutöver obligatorisk utbildning i engelska och samhällskunskap. Till detta kommer ett tillvalsämne, som exempelvis kan vara matematik eller bild. Vad regeringen nu föreslår bygger på den s. k. ÖGY-utredningens förslag. Sällan eller aldrig har en utredning på skolans område rönt ett så positivt gensvar från remissinstanserna. Skälen till detta är flera.

Eleverna på de nuvarande tvååriga linjerna anses inte ha tillräcklig yrkeskunskap. Det tar för lång tid efter anställningens början innan de kan göra en verkligt produktiv insats i arbetslivet. Därom är både arbetsgivare och arbetstagare ense såväl inom den enskilda som den offentliga sektorn. Botemedlet blir mer praktik under utbildningstiden.

Kunskaperna i s. k. allmänna ämnen är otillfredsställande. Eleverna får härigenom svårt att utföra vissa arbeten inom allt fler yrken. Otillräcklig teoretisk utbildning nedsätter dessutom elevens förmåga att tillgodogöra sig kompletterande utbildning som arbetsgivaren kan vara beredd att tillhandahålla. Även för arbetsuppgifter som är sådana att det vore rimligt att vänta sig att elever från de yrkesinriktade linjerna borde kunna utföra dem, rekryterar både offentliga och privata arbetsgivare i stor utsträckning elever som genomgått det treåriga teoretiska gymnasiet. En bättre allmänbildning skulle åt elever som genomgått yrkesutbildning ge en ökad konkurrenskraft på arbetsmarknaden.

Med undantag för elever som från den tvååriga vårdlinjen går över till sjuksköterskeutbildning är det få elever som från de yrkesinriktade linjerna fortsätter sin utbildning vid högskolor. Med en förbättrad utbildning i allmänna ämnen ökar möjligheterna för elever från yrkesinriktade gymnasielinjer att vidareutbilda sig. Detta kan väsentligt bidra till att utjämna den

allvarliga skillnaden i social bakgrund mellan dem som går till högskola och dem som inte gör det. Det kan också skapa ökad regional rättvisa, eftersom yrkesinriktade linjer är vanliga på orter med litet antal invånare.

Vad jag med dessa påpekanden velat framhålla är att ÖGY-reformen samtidigt tjänar den enskildes och samhällets intressen. För den enskilde ökar möjligheten att få en utbildning som ger mindre risk för arbetslöshet och bättre chanser till vidareutbildning. För samhället leder en högre arbetsproduktivitet till en höjning av produktionsresultatet och därmed till allmänt ökad välfärd.

Beskedet att regeringen nu föreslår riksdagen att besluta om en omfattande försöksverksamhet med förstärkt yrkesutbildning har mötts med stort intresse. Under några få veckor har kommuner anmält önskemål att få delta i försöksverksamheten med ett sammanlagt elevantal av mer än 10 000. Denna verksamhet är som jag förut nämnt planerad att omfatta 5 000 elever. Någon svarighet att få i gång försöken tycks alltså inte föreligga. Längst har man gått i Värmlands län, där samtliga kommuner uttryckt intresse för att delta i försöksverksamheten.

Herr talman! Såvitt jag kunnat bedöma föreligger det inom och mellan riksdagspartierna en hög grad av enighet om behovet av utveckling av gymnasieskolans yrkesinriktade linjer. Det är däremot påtagligt att en liknande enighet inte förekommer när det gäller vuxenutbildning.

Olika former av vuxenutbildning har en avgörande betydelse för att tillföra enskilda människor och samhället kunskap och ny kompetens. Samhällsförbättringarna under 1900-talet är i stor utsträckning resultat av ett målmedvetet arbete inom våra folkrörelser vare sig dessa utgjorts av politiska partier, fackliga organisationer eller andra ideella rörelser. Kunskapen och attityderna hos folkrörelsernas aktiva grupper grundlades i hög grad genom deltagande i det fria och frivilliga folkbildningsarbetet. Under årtionde efter årtionde var folkrörelsernas bildningsorganisationer och folkhögskolor de enda möjligheterna för stora befolkningsgrupper, att i vuxen ålder skaffa sig kunskaper utöver vad folkskolan hade givit dem.

Utbildningsväsendet har reformerats och utvecklats på område efter område. Allt bättre utbildning blir tillgänglig för barn och ungdomar. Behovet av vuxenutbildning kommer ändå alltid att vara stort. Genom vuxenutbildning kan klyftor mellan generationer utjämnas liksom mellan män och kvinnor samt mellan dem som är födda i Sverige och dem som av olika skäl först som vuxna kommit till vårt land. Vuxenutbildning är samtidigt ett viktigt medel för att snabbt tillföra arbetslivet ny kunskap, eftersom det årliga tillskottet till arbetskraft och ny kompetens som tillkommer genom de ungas inträde på arbetsmarknaden endast uppgår till cirka 2 å 3 % av arbetskraften.

I åldersgruppen 35-44 år har ungefär 25 % en utbildning som motsvarar vad den gamla folkskolan gav. I åldersgruppen 45-54 år har mer än 40 % en utbildning som motsvarar folkskoleutbildning. Ser man till utbildningsstandarden i olika regioner av vårt land blir skillnaderna även här mycket tydliga. Skillnaderna är också mycket stora mellan ungdomar som kommer från hem med svag studietradition och sådana ungdomar som har välutbildade föräldrar.

Med tanke på de utbildningsklyftor som alltjämt förekommer är det anmärkningsvärt att folkpartiet åter för fram krav på nedskärning av kommunal vuxenutbildning. I år vill partiet ha en minskning med nära 10 %. Detta sker i en situation där människor runt om i landet efterfragar kommunal vuxenutbildning i en omfattning som vi redan nu saknar möjlighet att tillgodose. En nedskärning av den kommunala vuxenutbildningen enligt folkpartiets förslag skulle utgöra ett hårt slag mot jämställdhetsarbetet, eftersom just kvinnor i stor utsträckning söker sig till den kommunala vuxenutbildningen för att kompensera brister i sin ungdomsutbildning.

Folkpartiets ljumma intresse för vuxenutbildning framgår också av oviljan att stödja arbetet för att stimulera människor att genom aktiva insatser på arbetsplatserna söka sig till vuxenutbildning. Partiet vill även försäkra korttidsutbildades möjlighet att få vuxenstudiestöd. Detta förslag förs fram i en situation då flertalet av de sökande med endast folkskoleutbildning inte kan få särskilt vuxenstudiestöd på grund av brist på resurser. Under budgetåret 1986/87 avsågs inte mindre än 64 % av samtliga ansökningar. I ansträngningarna att komma åt vuxenutbildningen har folkpartiet stark draghjälp av moderaterna. Ett genomförande av moderaternas förslag skulle leda till nedskärningar för studieförbunden på ca 100 milj. kr. Vuxenstudiestödet till de korttidsutbildade skulle, om moderaterna hade framgång, reduceras med nära 200 milj. kr.

Folkpartiet och moderaterna anför som skäl till sin negativa inställning till samhällets vuxenutbildning att företagen satsar på personalutbildning. Vad dessa partier bortser från är att personalutbildning i huvudsak endast kommer dem till del som arbetsgivarna önskar satsa på. De inom samhällets vuxenutbildning prioriterade grupperna får i relativt liten grad glädje av personalutbildning. En undersökning som Metallindustriarbetareförbundet redovisade i höstas visar att förbundets medlemmar fick en personalutbildning som i genomsnitt uppgick till två timmar på ett år. Detta genomsnitt betyder att de flesta metallarbetare inte fick någon utbildning alls. De som har det största behovet och de som har monotona arbeten och riskerar förslitningsskador är de som oftast inte får någon som helst del av utbildningsinsatserna i företagen.

Målen för utbildningen inom komvux och grundvux har i hög grad formulerats under inspiration från de grundläggande värderingar som alltid burit upp det fria och frivilliga folkbildningsarbetet. Detta betyder inte att kommunal vuxenutbildning skulle kunna ersätta de insatser som görs av folkbildningsförbunden. Tvärtom kommer folkbildningsarbetet i framtiden att bli en ännu viktigare kraft för att möta de utmaningar vårt samhälle står inför.

Folkbildningen spelar en viktig roll för utvecklingen inom en rad områden.

Genom den ges alla medborgare möjlighet till utbildning i aktuella samhällsfrågor och skolning i praktisk demokrati samt delaktighet i kulturliv och kulturskapande.

Folkbildningsarbetet utvecklar förmågan att kommunicera, argumentera och tänka självständigt. Därmed ökar även självförtroendet hos deltagarna.

Folkbildningen har dessutom ett speciellt ansvar för att söka nå resurssvaga, utbildningsmässigt och kulturellt eftersatta grupper.

Till detta kommer även den betydelsefulla uppgiften att utbilda folkrörelseorganisationernas medlemmar, förtroendevalda och funktionärer.

Den nu pågående folkrörelseutredningen har i sitt första delbetänkande pekat på att idéorganisationerna inkl. de politiska partierna befinner sig i en situation med sjunkande medlemsaktivitet. Samtidigt är vi på väg in i ett kunskapsamhälle där media spelar en allt viktigare roll för opinions- och attitydbildning. Vi riskerar därmed att det breda medborgarinflytandet minskar och att vi i stället får en liten, välutbildad elit, som får ett ökat inflytande över samhällsutvecklingen.

Därför är studieförbundens arbete speciellt betydelsefullt genom att det bidrar till att folkrörelsernas arbete aktiveras ytterligare.

Den framväxande insikten om behovet av en radikalt ökad omsorg om vår livsmiljö måste stärkas. Detta förutsätter studier i stor omfattning, bl. a. studier utformade av och genomförda i nära samarbete med våra folkrörelser. På motsvarande sätt måste genom studier och diskussion i studiecirklar människors demokratiska medvetande och deras vilja att i solidarisk handling till förmån för fattiga och förtryckta i alla delar av världen stärkas. Det internationella freds- och nedrustningsarbetet måste för att nå nödvändiga och avgörande framgångar omfattas av betydligt fler aktiva människor än nu. Detta förutsätter stora studieinsatser inom våra folkrörelser. I dessa insatser måste kampen mot rasism och främlingshat ha en naturlig och framskjuten plats.

För dessa viktiga uppgifter fäster vi stora förhoppningar och stark tillit till det fria och frivilliga folkbildningsarbetet.

Herr talman! På högskolans område anslås i år i överensstämmelse med fjolårets riksdagsbeslut ytterligare 60 milj. kr. för forskningsändamål. När det gäller grundläggande högskoleutbildning är insatserna i huvudsak koncentrerade till de små och medelstora högskolorna, medan förändringar vid de större enheterna främst åstadkoms genom omfördelning av befintliga resurser. Jag vill i detta sammanhang understryka några betydelsefulla förhållanden.

De olika universiteten och högskolorna har var och en sin särskilda profil. Ingen högskola är exakt lik någon annan med hänsyn till utbudet av linjer och kurser. Samtidigt som det är angeläget att slå fast detta, är det regeringens bestämda uppfattning att utbildningen vid en och samma linje eller kurs skall ha samma kvalitet oberoende av vid vilken högskola utbildningen ges. Att en mindre högskola inte kan ha samma bredd på sitt utbildningsutbud som en större högskoleenhet hindrar inte att vi ändå måste upprätthålla kravet att den utbildning som faktiskt ges skall ha samma karaktär och kvalitet som på övriga högskoleorter.

De nya högskolorna har på sina orter och i sina regioner kommit att betyda mer för ekonomisk och kulturell utveckling än vad man någonsin hade kunnat föreställa sig. De upplevs som stödjepunkter för näringslivets utbyggnad.

Skilnaderna i övergång till högskola är stora mellan olika områden i vårt land. Tillkomsten eller utbyggnaden av en högskola leder erfarenhetsmässigt till att antalet studerande från det område som ligger inom pendlingsavstånd kraftigt ökar. Särskilt markant är det stigande antalet äldre studerande. Det

är här fråga om personer som på grund av exempelvis familjeförhållanden inte utan stora svårigheter kan bryta upp från sin bostadsort för att bedriva studier på annat håll. De små och medelstora högskolorna har därför stor betydelse för en breddad social rekrytering till högre studier. Den här nämnda ortsbundenheten förstärker de nya högskolornas betydelse för regional utveckling. Av dem som studerar vid högskola bildar många familj under studietiden och blir då inte sällan angelägna att även efter avslutad utbildning stanna kvar på högskoleorten eller i dess närhet. Ökad tillgång på högskoleutbildad arbetskraft leder alltid till ökad aktivitet inom enskild och offentlig verksamhet.

De nya högskolorna leder alltså inte bara till gynnsam utveckling av kulturliv och näringsliv utan också till ökad social och regional rättvisa när det gäller tillträde till högre studier.

Med detta inlägg, herr talman, har jag velat framhålla några av de motiv som genomsyrar regeringens förslag på ungdomsskolans, vuxenutbildningens och högskolans områden. Regeringens förslag präglas av ett medvetande om att utbildning är en faktor som på ett helt avgörande sätt påverkar människornas levnadsförhållanden i kulturellt och ekonomiskt avseende. Därför måste i ett samhälle som strävar efter rättvisa frågor om utbildning och utbildningens fördelning ägnas stort intresse.

Under detta anförande övertog tredje vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Anf. 132 BIRGER HAGÅRD (m) replik:

Herr talman! Det var kanske för mycket begärt att förvänta sig att utbildningsministern skulle ha haft möjlighet att i sitt nu förberedda inlägg bemöta något av den kritik som han har rönt, men jag vill beröra några av de synpunkter som han tog upp beträffande högskoleområdet, speciellt kanske hans uttalande att den utbildning som ges vid de mindre högskolorna skall vara av samma kvalitet som den som ges vid de större. Det är förvisso ett önskemål, men vi vet ju också att så inte är fallet, att så inte *kan* vara fallet. Jag tog förut som exempel uttunningen av ekonomutbildningen, påtalad också av universitetskanslern inför utbildningsutskottet. I själva verket ges det mindre pengar per årsstudieplats nu än under föregående budgetår. När man t. ex. vill bygga ut i Eskilstuna/Västerås, blir det 12 000 kr. per årsstudieplats, vilket är mindre än vad platserna kostar på basblocket. Det är alltså uppenbart att det här blir en A- och en B-utbildning. Detta kan inte vara särskilt lyckligt. Jag vill också gärna erinra om att ordföranden i planeringsberedningen var starkt kritisk mot att man vill expandera utbildningen i stället för att satsa på just ekonomutbildningen och utbildningen inom AES-sektorn, så att det blir bättre per capita-resurser än för närvarande. Det torde vara bättre att åstadkomma en hygglig utbildning när det gäller det som finns än att sprida ut alltför mycket, innan man har möjlighet till fullvärdig utbildning.

Jag vill upprepa de frågor som jag ställde förut. Är det möjligt – Bo Hammar tog också upp frågan – att nu skära ned utrustningsanslaget, när man vet att man kommer att förlora i riksdagen när det gäller den frågan? Ser

man inte några som helst problem beträffande universitetslärares behörighet? Här kommer ekonomutbildningen in på nytt. Bara en fjärdedel av de fast anställda universitetslärarna vid de mindre och medelstora högskolorna har över huvud taget doktorsexamen och är behöriga. Hur skall man med tanke på framtiden göra med rekryteringen av forskarstuderande? Detta är problem som är långt ifrån lösta.

Till detta kommer naturligtvis också en rad andra frågor. Internationaliseringen – vad avser regeringen att göra för att få med Sverige i exempelvis Erasmus-projektet och i Comett-projektet? Vad avser vidare regeringen att göra för att få till stånd en vettig lösning av UHÅ inför framtiden – den nationella myndigheten är rätt så försummad. Från moderat sida har vi krävt att det skall vara parlamentarisk medverkan vid en översyn.

Anslags- och styrsystemet är också ett problem. Det har sagts att det skall komma en proposition, men det sker först sedan riksdagen förra året gjort ett tillkännagivande. Vi hade velat ha med detta i årets budgetproposition. Nu kommer det något senare. Är man beredd att se helheten? Ingenting tyder tyvärr på att så är fallet.

Det finns alltså en rad olika frågetecken på högskoleområdet, vilka måste bli utträtade. Det är inte bra som det ser ut, vilket har omvittnats av talarna tidigare i kväll.

Anf. 133 PÄR GRANSTEDT (c) replik:

Herr talman! Under tidigare timmar i denna ganska långa allmänpolitiska debatt har man från regeringspartiet ägnat mycket möda åt att diskutera det faktum att det är skillnad mellan de tre icke-socialistiska partiernas förslag på en del områden. Det är i och för sig ganska naturligt eftersom det rör sig om tre partier. Men vad som är mer anmärkningsvärt är den fullständiga schizofreni som präglar regeringspolitiken. Jag tror att det var fler än jag som upplevde det ganska starkt när vi lyssnade till Lennart Bodströms anförande.

Såvitt jag kan förstå var Lennart Bodströms anförande i alla delar en plädering mot det som framgår av budgetpropositionen. Först höll Lennart Bodström ett mycket engagerat anförandeavsnitt om behovet av en reformering av de yrkesinriktade gymnasieutbildningarna. Det framgick mycket tydligt att detta behov verkligen är trängande och att det är viktigt att snabbt så att säga komma till skott. Det är viktigt att det händer något snabbt för att man skall tillgodose alla de behov som Lennart Bodström mycket värtaligt utvecklade.

Man skulle kunna tro att slutsatsen av detta skulle bli att regeringen nu skulle se till att sjösätta denna, vid det här laget ganska väl förberedda, reform så snart som möjligt, vilket i realiteten är nästa år. Men vi råkar ju tyvärr veta att vad regeringen i verkligheten gör är att skjuta den här reformen en bra bit in på 1990-talet. Visserligen kommer en del elever enligt regeringsförslaget att få del av en försöksverksamhet. Men för den stora majoriteten av berörda elever innebär regeringens förslag att de inte får del av denna reform. Det är 100 000–150 000 elever som inte får del av denna reform, om regeringens sätt att hantera frågan förverkligas. Det är nu min förhoppning att riksdagen kommer att besluta på ett annorlunda sätt. Efter de anföranden vi har lyssnat till stärks denna förhoppning.

Sedan höll Lennart Bodström en varm plädering för vuxenutbildningen. Man skulle kunna tro att en sådan plädering skulle sluta med löften om rejäla förstärkningar till t. ex. bildningsorganisationer och folkhögskolor. Men vi råkar veta att regeringen i verkligheten fortsätter att urholka anslagen till folkbildningsarbetet.

Till sist höll Lennart Bodström en kraftfull plädering för de små högskolorna. Man skulle kunna tänka sig att denna plädering skulle utmynna i ett löfte om att regeringen nu skulle göra något av det program som UHÄ presenterade i sina petita. Men även på denna punkt råkar vi veta att regeringen i verkligheten skjuter åtgärder för att långsiktigt och rejält stärka de mindre högskolorna på en oviss framtid. Vad är verkligheten? Är det de vackra orden som Lennart Bodström står för, eller är det de hårda realiteterna i budgetpropositionen?

Anf. 134 YLVA ANNERSTEDT (fp) replik:

Herr talman! Det är mycket bra att utbildningsministern är så positiv när det gäller att tala för den nya yrkesutbildningen. Men sedan säger han att det inte finns några svårigheter när det gäller att igångsätta denna utbildning. Det finns redan kommuner som har visat intresse för upp till 10 000 platser. Men verkligheten är ju faktiskt en annan. Det finns inga kursplaner för dessa utbildningar. Det finns inga avtal om ersättning till de mottagande arbetsplatserna. Det finns ingen överenskommelse om elevernas status. Och sist men inte minst, det finns inga praktikplatser, eftersom arbetsgivarna har sagt nej till att medverka i någon försöksverksamhet på dessa premisser. Men vi får inte heller glömma eleverna. Det kan ju inte heller finnas några elever som kan påbörja utbildningen. Vid den tidpunkt då riksdagen har fattat beslut om denna utbildning har eleverna gjort sina val för höstterminen. Och man kan väl ändå inte begära att hela Sverige skall gå till omval på något som eleverna inte vet vad det innebär. Nog finns det problem. Detta innebär i allra högsta grad ett svek mot eleverna.

Folkpartiet vill visst satsa på vuxenutbildning, men på vuxenutbildning med kvalitet och vuxenutbildning för de människor som behöver den allra bäst. Det är därför som vi undantar grundvuxeleverna.

Utbildningsministern säger sig vilja värna om de människor som har kommit sent till Sverige och som behöver extra utbildning. Men varför säger ni då nej till de 10,6 milj. kr. till grundvux som skolöverstyrelsen har äskat?

Vi vet alla att komvux dras med stora svårigheter. Vi har föreslagit att man skall starta en försöksverksamhet som kan ge modeller för nya sätt att nå de verkligt korttidsutbildade.

Vid vår utfrågning av generaldirektör Rollén i dag framkom det tydligt att det finns utomordentligt stora ekonomiska vinster att göra för både elever och samhälle vid en bättre samordning och samverkan. Detta har inte tagits till vara. Företagsutbildning ges till dem som arbetsgivare och fackföreningar kommer överens om skall få denna utbildning. De detaljsiffror som utbildningsministern talade om visar ju bara att facket i detta fall på ett dåligt sätt har tagit till vara sina möjligheter att påverka sina rättigheter.

Anf. 135 GÖRAN ALLMÉR (m) replik:

Herr talman! Jag måste säga att utbildningsministerns anförande gjorde mig en smula besviken. I det fanns ingenting av de visioner och idéer som skulle behöva ventileras vid ett tillfälle då vi har en allmänpolitisk debatt. I stället ägnade sig utbildningsministern åt budgettekniska frågor och visade på framför allt besparingar inom vuxenutbildningens område som vi moderater och även folkpartiet har föreslagit. Jag kan förstå taktiken. Det finns nämligen inga visioner eller framtidsinriktade idéer i det förslag som nu har förelagts riksdagen.

Beträffande försöksverksamheten med yrkesinriktade linjer försöker utbildningsministern göra gällande att det inte föreligger några svårigheter att sätta i gång denna försöksverksamhet. Det har även tidigare talare framhållit. Det har sagts att kommuner har uttryckt intresse. Men, herr utbildningsminister, är det fråga om kommuner? Det är förmodligen fråga om skolstyrelser som inte gärna vill se att tåget så att säga hinner gå. Men vet utbildningsministern över huvud taget något om den beredskap som måste finnas hos lärare, hos elever och i näringslivet för att det verkligen skall kunna bli en försöksverksamhet som är värd att utvärdera och som kan ligga till grund för en så pass viktig reform som det här är fråga om?

Jag skall sedan, herr talman, tala något om besparingarna. Som Ylva Annerstedt redan har sagt bör det finnas mycket stora samordningsvinster att göra inom vuxenutbildningens ram. Vi har därför i vår partimotion i år krävt att den av utbildningsministern ännu inte tillsatta folkhögskoleutredningen skall få direktiv som vidgas till att omfatta en förutsättningslös översyn av hela vuxenutbildningskomplexet och att den skall kunna komma fram till vad som finns att göra då det gäller att ge en bättre stadga åt vuxenutbildningen.

Jag hinner i denna replik inte gå in på de exakta siffror när det gäller besparingarna som utbildningsministern påvisade.

Anf. 136 BO HAMMAR (vpk) replik:

Herr talman! Det är bra att utbildningsministern ägnade så mycket tid av sitt anförande åt just vikten av vuxenutbildningen. Jag tog också upp den tidigare i mitt anförande. Även jag anser att det är beklämmande att de bada förenade högerpartierna riktar en så pass kraftig attack mot vuxenutbildningen som de gör. De kräver återigen, efter förra årets nederlag här i riksdagen, kraftiga nedskärningar.

Samtidigt vill jag ändå beklaga att det inte förekommer några nya satsningar på vuxenutbildning i regeringens budgetförslag. Här i riksdagen är situationen den att det – om den socialdemokratiska gruppen är med på det – finns en bred majoritet bestående av vpk, centern och förhoppningsvis socialdemokraterna, som är beredd att satsa betydligt mer på vuxenutbildning. Jag ser åtminstone en ledamot här från utbildningsutskottet. Jag hoppas att vi kan påräkna ett samarbete för att förbättra regeringens förslag när det gäller vuxenutbildningen.

I långa stycken är vi överens med Lennart Bodström, och vi uppskattar vad han sade om de små och medelstora högskolornas roll. Det torde inte finnas några delade meningar mellan våra partier i detta avseende. Jag vill dock komma tillbaka till vad jag sade i mitt första anförande om uppdragsutbild-

ning. Merparten av uppdragsutbildningen ligger just på dessa högskolor. Vi skall naturligtvis inte säga totalt nej till uppdragsutbildning. Men det ligger också en stor fara i att dessa högskolors roll reduceras till att bli något slags komplement till det lokala näringslivet så att gränsen mellan högskola och näringsliv suddas ut och vi får någon sorts gråzon. Inte minst med tanke på dessa högskolor är det viktigt att få en ordentlig översyn av uppdragsutbildningen. Beträffande högskolan i Eskilstuna/Västerås svarar uppdragsutbildningen för ungefär 30 % av det totala utbildningsutbudet. Det är faktiskt inte rimligt. Vi måste se över detta. Jag hoppas att Lennart Bodström, när nu några år har gått sedan riksdagen antog propositionen om uppdragsutbildning, håller med om att vi skall göra en översyn.

Anf. 137 Utbildningsminister LENNART BODSTRÖM:

Herr talman! Jag skall försöka kommentera några av de inlägg som här har gjorts och vänder mig då först till Birger Hagård, som är missnöjd över att det s. k. basblocket i ekonomi vid flera högskolor kommer att få också ett avslutande tredje år. Skälet är att de studerande, om vi inte ger detta avslutande tredje år på olika håll i landet, i åtta fall av tio flyttar till en annan högskoleort för att få sin utbildning och då inte står till förfogande för den arbetsmarknad som växer fram runt den högskola där basblocket meddelades.

När det gäller frågan om att ge högskolelärarna en bättre kompetens har regeringen i olika sammanhang betonat sin avsikt att förbättra möjligheterna för lärarna vid de nya högskolorna att få ledighet för egen forskning för att därmed vinna ökad kompetens.

Jag är enig med Birger Hagård om vikten av att hålla internationella kontakter. Vi arbetar med stort allvar på att försöka få svenska studerande med i en internationell samverkan, särskilt på Europaplanet. När det gäller forskning har betydande framgångar gjorts. När det gäller grundutbildning är det svårare på grund av att de svenska universiteten och högskolorna naturligt nog inte är så intressanta för dem som inte talar ett nordiskt språk.

Birger Hagård efterlyste vidare förslag till en förändring av anslags- och styrsystemet. En proposition om detta är under förberedande och kommer att läggas fram i vår.

Jag vill så vända mig till de talare som å ena sidan är varma anhängare av att ÖGY-reformen snabbt skall genomföras och å andra sidan betvivlar lämpligheten av att redan i år sätta i gång en försöksverksamhet med 5 000 platser. Eftersom kommuner med mer än 10 000 elever har anmält sitt intresse för att delta och även ett stort antal företag har anmält ett motsvarande intresse, betvivlar jag icke att det med förenade ansträngningar skall vara möjligt att komma i gång med denna försöksverksamhet. Samtidigt med försöksverksamheten bedrivs utbildning av handledare på de olika arbetsplatserna i betydligt större utsträckning än som erfordras bara för försöksverksamheten.

Till hösten bör det vara möjligt att starta med försöksvis fastställda läroplaner på åtminstone sju åtta olika linjer. Sedan får övriga tillkomma efter hand. Jag medger att det kommer att ställa stora krav på engagerade kommuner, länskolnämnder, företag och andra som har med denna reform

att göra. Det blir i viss utsträckning som när det gäller en del moderna husbyggen. Samtidigt som arkitekterna är i färd med att rita den nya byggnaden, är den också under uppförande.

I vilken takt ÖGY-reformen kommer att genomföras är omöjligt att i dag förutse. Det är tänkbart att de tidpunkter som anges i propositionen innebär att vi har underskattat den vilja till förändring som finns hos kommunerna och som kommer att kunna finnas här i riksdagen.

Jag vill erinra om att när grundskolan på sin tid genomfördes, startade man med en enhetsskola i tolv kommuner. Efter ett fåtal år hade denna försöksverksamhet utvidgats. När riksdagsbeslutet om grundskolan fattades 1962, hade ungefär hälften av landets elever påbörjat en utbildning i nioårig skola.

Folkpartiet vill, enligt Ylva Annerstedts utsago, satsa på de grupper som har de största svårigheterna. I så fall vore det önskvärt att folkpartiet inte bara medverkade till en självklar satsning på dem som genomgår grundvux och som inte har läs- och skrivkunnighet motsvarande årskurs sex i grundskolan utan också lät bli att – som folkpartiet har gjort – minska anslagen till de korttidsutbildade, de som endast har folkskola såsom grund.

Ylva Annerstedt sade att företagsutbildning ges till dem som arbetsgivare och fack kommer överens om. Det vore för de fackliga organisationerna ett önsketillstånd, om detta vore sant. Dess värre är det arbetsgivarna som tåmligen ensidigt bestämmer vilka som får del av denna utbildning.

Till Bo Hammar vill jag säga att uppdragsutbildningen behöver uppmärksammas. Jag är inte beredd att nu föreslå att en parlamentarisk utredning skall tillsättas. Däremot har det från regeringens sida inskräpts att det, när varje högskola nu får en lekmanstyrelse, är önskvärt att dessa styrelser, som också kommer att få en förstärkt kompetens, ser till att det hålls en sund proportion mellan högskolans ordinarie utbildning och den utbildning som står till förfogande för olika uppköpare. Det må vara privata företag, arbetsmarknadsmyndigheter eller organisationer av olika slag.

Vuxenstudiestödet har ökat i år bl. a. genom att antalet vuxenstudiestöd ökar mer än tillväxten av intäkterna av den vuxenstudieavgift som företagen och andra arbetsgivare erlägger.

Under detta anförande övertog andre vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Anf. 138 BIRGER HAGÅRD (m) replik:

Herr talman! Jag tackar utbildningsministern för hans ärliga vilja att försöka besvara de frågor som jag har ställt. Samtidigt konstaterar jag naturligtvis att vi har högst olika uppfattningar om relevansen i de svar som utbildningsministern har gett.

Jag vill framför allt diskutera de små och medelstora högskolorna. Det är inget tvivel om – det har vi sagt många gånger – att de har stor betydelse och skall ha stor betydelse för den postgymnasiala yrkesutbildningen i regionen och helst bör profilera sig och vara riksrekryterande på de områden där de har särskilda förutsättningar för detta. Samtidigt är det uppenbart att man inte bara kan gå ut och säga att nu skall vi ha högskoleutbildning på en rad

olika orter och i och med att man inför begreppet högskolan på orten också tro att man därmed förverkligat en högskoleutbildning i kvalitativt hänseende. Sa är det naturligtvis inte.

När det gäller utspridningen av det ekonomiska fördjupningsblocket kommer man tyvärr inte att kunna få fram tillräckligt många kvalificerade lärare. Det är stor brist på dem, och den bristen löser vi inte i en handvändning. Men, frågar man sig, vad skall vi göra med de studerande? Trots allt är det många som inte vill flytta. Vårt recept är att man då skall ta kontakt med de större universiteten och högskolorna. Dessa skall ansvara för att anordna en sådan utbildning på dessa orter. Då får vi också en garanti för att det blir kvalitet över hela linjen. Vi behöver inte riskera att hamna i besvärliga situationer. Högskoleutbildning är någonting som man inte kan portionera ut som man portionerar ut snus. Det är någonting som kräver åtskilligt av förberedelse och framför allt kvalificerade lärare.

Det är gott och väl att man vill förbättra kompetensen hos dem som nu inte har den formella behörigheten. Men för det första är det inte alls säkert att de själva är villiga att gå igenom en sådan utbildning. Hur många av dem kommer exempelvis att disputeras? För det andra: Vore det inte bättre att vänta med att organisera en sådan utbildning tills man verkligen har behöriga och kompetenta lärare?

Det är bra att vi är eniga om internationaliseringens betydelse. Men varför gör regeringen ingenting? Vi har efterlyst en strategi hos regeringen för att kunna komma med i det europeiska samarbetet över hela linjen, samtidigt som vi tyvärr måste konstatera att det vid den sammankomst som ägde rum i Wien i september förra året och som gällde akademisk rörlighet konstaterades att de svenska ungdomarna många gånger har för dålig kompetens när de lämnar gymnasiet. Man måste kräva individuella prov av dem för att de skall kunna antas i en utländsk högskoleutbildning. Det är för kort utbildning här i landet. Det är någonting som måste åtgärdas och som jag hoppas regeringen skall uppmärksamma.

Anf. 139 PÅR GRANSTEDT (c) replik:

Herr talman! I mitt föregående inlägg försökte jag peka på den i mitt tycke ganska oroande klyftan mellan ord och handling i regeringens politik. Lennart Bodström talade sig varm för ett genomförande av ÖGY-reformen, men vad man gör är att man skjuter upp den en bra bit in på 1990-talet. Lennart Bodström talade sig varm för vuxenutbildningen, men vad man gör är att man låter anslagen till folkbildning och folkhögskolor fortsätta att urholkas. Lennart Bodström talar sig varm för de små och medelstora högskolorna, men man tar inte ställning till det förslag till utbyggnad av dessa högskolor som universitets- och högskoleämbetet har presenterat. Den bristande överensstämmelsen mellan vad som sägs i anföranden och vad som skrivs i budgetpropositionen valde Lennart Bodström att inte kommentera i sitt inlägg, och det är i och för sig förstäligt. Däremot tog han upp debatten om ÖGY, och han försökte bevisa att försöksverksamheten faktiskt kan genomföras från hösten.

Vår huvudkritik, det vill jag understryka, gäller inte försöksverksamheten utan det faktum att man genom att föreslå en försöksverksamhet skjuter

genomförandet av reformen tre fyra år framåt i tiden. Det innebär, som jag redan påpekade, att 100 000–150 000 elever går miste om den fördjupade utbildning som ÖGY-reformen skulle innebära. Detta är det verkligt stora problemet.

Sedan kan man diskutera om det kommer att gå att på ett rimligt sätt genomföra en så snabbt framkastad försöksverksamhet till hösten, som regeringen har föreslagit. Det återstår för regeringen att försöka visa det i den proposition som skall komma längre fram i vår. Oddsén, vill jag påstå, är inte särskilt goda. Det är naturligtvis viktigt, om man skall ha en försöksverksamhet, att denna är förberedd så att den blir meningsfull.

Det grundläggande problemet är att ingen på allvar tror att denna försöksverksamhet är nödvändig för att få till stånd reformen. Kunskaperna är i dag tillräckliga för att man skall kunna genomföra reformen fullt ut. Det är alltså uppenbart att försöksverksamheten bara är en förevändning för att dölja att man inte kommer att kunna genomföra reformen i sin helhet vid tidigast möjliga tidpunkt, vilket skulle vara hösten nästa år. Detta är ett prov på handlingsförlamning från regeringens sida, som är allvarlig därför att den går ut över svensk arbetsmarknad och något hundratusental svenska ungdomar.

Anf. 140 YLVA ANNERSTEDT (fp) replik:

Herr talman! Vuxenutbildningen är, Lennart Bodström, faktiskt inte särskilt missgynnad i det här landet. Totalt satsas det faktiskt ungefär 20 miljarder kronor på vuxenutbildningen. Detta tycker jag skall jämföras med de ungefär 16 miljarder som satsas på barnens obligatoriska grundläggande utbildning.

Utbildningsministern känner för dem som har den allra sämsta utbildningen. Men trots tillkännagivanden från utskottet med formuleringar som "snarast" och "om möjligt i budgetpropositionen 1988" finns det inte ens några temporära lösningar för dem som verkligen är illa ute. Jag tänker på de flyktingar som nu behöver påbyggnadsutbildning i SFI. Pengarna har gått till AMS. Men SFI-utbildningen har legat på en mycket lägre nivå än tidigare. Var finns pengarna, utbildningsministern?

Sedan till gymnasieutbildningen, som utbildningsministern tror sig kunna smäcka ihop och starta till hösten. Uppenbart är utbildningsministern vilslörd. Här finns inga genomförda studieplaner för tre års yrkesutbildningar. Det finns strukturplaner och något innehåll för det första året. Man får väl ändå säga att det är ett anständighetskrav att eleverna åtminstone har rätt att veta vad de väljer, om de ges möjlighet att välja. De har ju faktiskt redan valt när riksdagen kommer att fatta ett beslut i slutet av april eller i början av maj. Det finns inga fortbildade lärare som kan genomföra den nya utbildningen. Det finns inte tillräckligt med handledare. Som sagt: Var finns praktikplatserna, utbildningsministern? Vi fick här i veckan ett pressmeddelande där det klart och tydligt sades ifrån att SAF säger nej och inte vill delta i en så hafsigt hopkommen försöksverksamhet utan vill ha en korrekt förberedd yrkesutbildning. Det vill vi i folkpartiet också. Vi vill ha en fullt genomförd utbildning som sätter i gång nästa höst.

Jämförelsen med att husbyggnad sker samtidigt som arkitekten ritat var

väl inte särskilt lyckad. Vad var det utbildningsministern menade egentligen? Gällde det möjligen regeringens grå betonghöghus från 60-talet, som vi nu håller på att bygga om för att få bort de sociala problemen?

Anf. 141 GÖRAN ALLMÉR (m) replik:

Herr talman! Jag kan fatta mig mycket kort i den här repliken. Jag kan nästan nöja mig med att instämma i vad de två tidigare talarna har sagt i fråga om försöksverksamheten med yrkesinriktad utbildning inom gymnasieskolan.

En sak vill jag dock fördjupa mig något i. Det var inte nog med att utbildningsministern sade att man bygger samtidigt som arkitekterna ritar, utan han använde också som jämförelse grundskolans genomförande och pavisade att det kunde fungera på ett någorlunda hyggligt sätt. Men den jämförelsen haltar mycket betänkligt, herr utbildningsminister.

Vad det är fråga om – om jag har fattat förslagen rätt, det lilla vi vet om dem – är 5 000 engångsintagningsplatser. Men eftersom utvärderingen skall ske efter tre år kan man ju inte få någon form av fortlöpande verksamhet under vilken man kan rätta till problem och åtgärda svårigheter. Det stämmer helt enkelt inte!

Anf. 142 Utbildningsminister LENNART BODSTRÖM:

Herr talman! Att man från oppositionspartierna yrkar på att ÖGY-reformen skall genomföras snabbare än vad regeringen har föreslagit kan i och för sig vara begripligt. Men att man samtidigt vänder sig mot att vi nu lämnar teoretiserandet och redan i år, med alla goda krafters hjälp, sätter i gång med 5 000 platser i försöksverksamhet, det tycker jag inte är konsekvent.

Utvärderingen måste givetvis ske successivt. Men ett definitivt resultat kan man ju inte gärna komma till förrän det tredje året är avslutat. Meningen måste vara att uppmärksamt följa verksamheten under vart och ett av de här åren och vidta de modifikationer som är erforderliga efter gjorda iakttagelser som man något så när säkert kan bygga på.

Det allra minsta vi pratar om är att det blir 5 000 nya platser varje år. De som börjar i höst kommer alltså att börja sitt tredje år 1990 och avsluta det 1991.

Företagen har visat ett mycket stort intresse. De värmändska kommunerna, som samtliga har bett att få vara med i försöksverksamheten redan fr. o. m. i höst, har inte befunnit sig i ett vakuum när de har formulerat sina önskemål. Jag tror att det är ett sjuttiotal företag som har förklarat sig beredda att ta emot elever. Samtidigt har LO- och TCO-distrikten i Värmlands län gjort klart att de å sin sida vill göra vad de kan för att eleverna skall kunna tas emot på arbetsplatserna.

Jag förstår heller inte att SAF skulle säga nej till försöksverksamheten. Den kommer ju att bedrivas i former som i huvudsak motsvarar vad ett slutligt genomförande kommer att innebära. Jag har inte sett de tidningsuppgifter som Ylva Annerstedt hänvisar till. Däremot har jag sett ett uttalande av Arbetsgivareföreningens styrelse, som mycket starkt understryker betydelsen av den reform som vi nu talar om.

Ylva Annerstedt tar också upp frågan om vuxenutbildningen och har – trots de brister som jag och andra talare har pekat på – den märkliga uppfattningen att det skulle vara väl beställt med vuxenutbildningen i landet och att den i praktiken skulle vara mycket mer omfattande än den utbildning som ges inom ungdomsskola, om man får tolka de miljardbelopp som Ylva Annerstedt här har angett. Jag konstaterar bara att de siffror som Ylva Annerstedt nämner är obekanta för mig, och det är inte vanligt att man använder dem då man belyser proportionerna mellan ungdomsutbildning och vuxenutbildning.

Till Pär Granstedt vill jag säga att det är värdefullt att centerpartiet vill verka för en förbättrad vuxenutbildning. Men man skall kanske ändå inte överdriva skillnaderna mellan det förslag som Pär Granstedt förordar, med hänvisning till centerpartiets förslag, och det förslag som föreligger i den av regeringen framlagda budgetpropositionen.

Folkhögskolorna drar nu en årlig kostnad för staten på ungefär 500 milj. kr., och i den framlagda budgetpropositionen föreslås de bli tilldelade 543 milj. kr., vilket är en ökning med 8%. Det borde ge något resultat. Centern vill lägga på ytterligare 1%. Det är vad som skiljer oss åt. Några revolutionerande förändringar kan inte åstadkommas med denna enda procent.

I fråga om studieförbunden föreslår vi en ökning med ungefär 6%. Om pengarna kommer till rimlig användning borde det bli några resultat, och det borde inte bli någon urholkning, vilket är det uttryck som Pär Granstedt använde.

Slutligen vill jag till Birger Hagård säga att jag delar hans uppfattning om betydelsen av att ha så mycket internationella kontakter som någonsin är möjligt. Jag har också det intrycket att svenska studenter utomlands har kunnat hävda sig väl. Examina är naturligtvis olika utformade i olika länder, och vi godkänner inte varje utländsk examen för tillträde till vilken linje som helst. Det är möjligt att man för en viss studiekurs utomlands har krav på andra förkunskaper än vi har, men det behöver inte betyda att den svenska gymnasieutbildningen är dålig eller att högskolornas utbildning är dålig. Vid ett besök som jag för en tid sedan gjorde vid CERN i Genève fick jag intrycket att studenter från en rad svenska universitet och högskolor där var verksamma i ett mycket intensivt samarbete med studenter från andra länder. Det gjordes också fullkomligt klart att våra landsmän inte var underlägsna sina kamrater från övriga länder.

Birger Hagård har understrukit ett viktigt förhållande: nämligen samverkan mellan högskolor. Det är klart att de mindre och medelstora högskolorna i många avseenden har begränsade resurser och att det därför är angeläget att de stora universiteten kommer till hjälp med lärarkrafter och annat bistånd som kan behövas. Jag har också observerat att så sker: från Lunds universitet för Sydsverige och från Uppsala och Umeå för deras närliggande högskolor. Universitetet i Stockholm och Tekniska högskolan där kommer att ta på sig ett betydande ansvar för den högskoleutbildning som introduceras på Gotland.

Andre vice talmannen anmälde att Ylva Annerstedt, Pär Granstedt, Göran Allmér och Birger Hagård anhållit att till protokollet få antecknat att de inte ägde rätt till ytterligare repliker.

Anf. 143 BIRGITTA RYDLE (m):

Herr talman! Här har vi nu talat om en uppdelning av basblock och fördjupningsblock. Riksdagens debattordning tycks emellertid resultera i att det även blir en delning av ett basblock.

Jag har nu under ett antal år särskilt tagit del av utbildningsdepartementets budgetförslag. Därvid har det naturligtvis varit speciellt intressant att läsa vad som står i inledningen. Den uppenbarar ju regeringens intentioner beträffande utvecklingen av vårt utbildningssystem, från grundskola till högskola.

Jag har kunnat konstatera att årets budgetproposition som vanligt är diger i omfång men att det substantiella innehållet är magert – mer än lovligt magert, vill jag påstå. I flera avsnitt hänvisas till kommande särpropositioner.

Det är mycket intressant att läsa skolministerns vändningar i olika avsnitt. Jag måste av tidsbrist tyvärr begränsa mig till bara några av dem.

Bengt Göransson säger: "Rekryteringen till ungdomsskolan har breddats utan att avkall gjorts på kunskapskraven." Men detta är lögn, för det är ju vad man just har gjort! Och, herr talman, det har varit förödande för de ungdomar som rent ut sagt har lurats att tro att de kan komma in på och klara vilken gymnasielinje som helst bara de har ett grundskolebetyg. Men det har också varit förödande för den kvalitet i utbildningen som vi med rätta tidigare kunde berömma oss av.

Visst är det grymt att inte klargöra för en elev att han eller hon med t. ex. betyg 2 i matematik från allmän kurs inte har de grunder som krävs för att klara N-linjen.

Vi moderater anser att det är ett oavvisligt krav att det i grundskolan klart deklarerats för eleverna vilka kunskaper de behöver för att senare klara olika gymnasieutbildningar.

"Det mesta talar för att den mest framgångsrika fjärdedelen av en årskull i dag har väl så goda kunskaper som de som för 25 år sedan gick i realskolan", skriver Bengt Göransson. Men hur kan det då komma sig att mer än var tionde elev som kommer till Tekniska högskolan i Linköping med toppbetygen 5 i matematik och fysik från gymnasiets svåraste linjer har väsentligt lägre matematikkunskaper i dag än elever för tio år sedan hade med motsvarande betyg? Dessa uppgifter dokumenterades vid ett seminarium vid matematikbiennalen i Linköping förra veckan. Jag har sett att Bengt Göransson själv var närvarande där.

Jag pläderar inte för att vi skall ha tillbaka realskolan. Vad jag vill framhålla – vilket vi moderater har gjort under en följd av år – är att vi först och främst måste få ett klart fastställt innehåll i olika kursplaner och att vi får ett betygssystem där betyg sätts i förhållande till kraven i kursplanerna. Kraven på grundkunskaper måste dessutom ställas så, att de inte blir lägre än dem som ställs i andra industriländer. Detta är en enkel och uppenbar sanning. Först på så sätt kan vi i Sverige hävda vår kunskapsstandard

gentemot omvärlden. Varför vill inte ni socialdemokrater inse den sanningen?

Visserligen ser det ut som om den socialdemokratiska regeringen i år har börjat intressera sig för kvalitetsfrågor i utbildningen. Men nog är det bara en läpparnas bekännelse, för några konkreta radikala åtgärder till förbättringar föreslås inte. Man framhåller att den svenska skolan hävdar sig väl i jämförelse med andra likvärdiga länder. Vi anser att detta är en skönmålning som inte står sig vid närmare granskning. Man bortser från att den svenska skolan internationellt sett disponerar över utomordentligt stora resurser. Detta borde resultera i bättre studieresultat. Det vore rimligare att hävda att svensk skola till eleverna borde förmedla kunskaper och färdigheter som överstiger dem som redovisas från andra länder.

Herr talman! Den sammanhållna svenska grundskolan har nu existerat i 25 år. Jubileet i höstas blev inte någon direkt klang- och jubelföreställning. Flera av dem som aktivt verkade för dess införande – Stellan Arvidson, och Torsten Husén – trädde fram och gav uttryck för sin besvikelse över att den skola vi har i dag, och som de trodde på, inte har kommit att motsvara förväntningarna.

Vidare i budgetpropositionen talar skolministern om värdefullt lokalt utvecklingsarbete. Det låter bra. Men han inskränker den lokala friheten genom att säga: "Ramar och mål för utvecklingsarbetet bör anges av riksdag och regering."

Varför det? Litar inte skolministern på att lärare och elever alldeles självmant klarar den uppgiften utan centrala påbud? Vet regering och riksdag bättre än skolansvariga vad som passar resp. skola bäst? Varför bolla med ett antal miljoner kronor, specialdestinerade till än det ena än det andra området? Resultatet blir en omfattande och kostsam administration och en helt onödig byråkrati. Vi moderater anser att alla statliga bidrag skall slås ihop och betalas ut till kommunerna i form av ett elevrelaterat statsbidrag, dvs. ett statsbidrag beräknat per elev i varje kommun. Vi litar faktiskt på lärare och elever. Vi vill ge förutsättningar och resurser utan att styra och ställa.

När det gäller det viktiga pedagogiska förnyelsearbetet talar skolministern om att "minska detaljregleringen och öka friheten för dem som arbetar i skolan". Där nämner han de försök regeringen har medgivit beträffande dels specialisering för skolor och klasser inom kulturområdet, dels dubbla tillval.

Jag vill fråga: Är skolministern – med anledning av denna skrivning – nu beredd att acceptera vårt moderata förslag att ge eleverna fler valmöjligheter på högstadiet?

Vi framhåller nödvändigheten av detta i vår partimotion om skolan. Vi föreslår där att utrymmet för tillval skall utökas till att omfatta cirka en fjärdedel av tiden på högstadiet för att möta och utveckla elevernas skiftande personligheter och förutsättningar. Man arbetar bäst med det man är intresserad av – det borde inte vara en nyhet för skolministern. Tillvalsmöjligheterna skall anges i läroplanen för att garantera kvaliteten. Varje elev skall ha möjlighet att välja flera tillvalsalternativ, som kan omfatta både ämnen som är obligatoriska för alla och sådana som inte är det.

Med en sådan uppläggnings av högstadiet skulle skolorna ges möjlighet till

en profilering som vore stimulerande för både lärare och elever. Samtidigt skulle elever och föräldrars rätt att välja skola inom det offentliga skolväsendet bli en reell rätt – en rätt att välja en skola med en viss profilering, som passar eleverna.

Herr talman! Min sista kommentar till budgetpropositionens inledning. Skolministern säger att det, enligt hans mening, är nödvändigt att "klarare fastlägga det centrala i skolans uppgift så att arbetet i skolan kan koncentreras till detta".

Så sant, så sant! Men Bengt Göransson har inga som helst förslag till åtgärder. Förmodligen vågar han inte ha några, eftersom partikongressen framförde förslag på en lång rad ämnen och frågor som borde ges ökat utrymme i undervisningen. Men när det nu är så att skolan under en lång följd av år fått åta sig allehanda uppgifter som tillsammans bidragit till att tiden för skolans huvuduppgift – att ge alla elever grundläggande kunskaper och färdigheter – i hög grad begränsats, varför har då skolministern inga förslag för att komma till rätta med detta? Vi moderater har länge krävt en precisering av det centrala i skolans uppgift. När kommer förslag till en sådan?

Herr talman! Jag kan för moderata samlingspartiets del konstatera att den skolpolitik vi vill se förverkligad bygger på en stabil grund utifrån åsikter från lärare, elever och föräldrar.

Det jag först vill peka på är betygen. I början av den här veckan presenterades slutresultatet av den betygsenkät Hem och skola genomfört ute i lokalföreningarna. Långt över 100 000 föräldrar i ca 850 föreningar har svarat. Resultatet är för oss moderater inte överraskande. Det bekräftar bara vad vi med våra kontakter med föräldrar, elever och lärare vetat sedan länge. 93 % av föräldrarna vill att betyg skall ges. En överväldigande majoritet av dem vill ha ett kurs- eller målrelaterat system i stället för vårt nuvarande relativa.

Enligt enkäten vill majoriteten av föräldrarna ha en minst 5-gradig skala. De vill också att betyg skall ges redan från årskurs 6.

Samtidigt säger man också klart att det inte är betygens roll för urval till högre studier som är deras viktigaste funktion. Det väsentligaste är att motivera eleverna att lägga ner arbete på sina studier för att se resultat av dem och att informera föräldrar om studieresultat. Dessutom anser föräldrarna att eleverna skall kunna tillgodoräkna sig resultat av kompletterande studier, när de söker inträde till högre utbildning.

Så sent som den 10 november förra året hade vi en betygsdebatt här i kammaren. Då pläderade jag för vår reservationsvis framförda syn på betygen. Den stämmer, vill jag påstå, till punkt och pricka med de åsikter föräldrarna nu framför. Men samtliga våra krav på ett nytt betygssystem avslogs av den socialistiska majoriteten.

Till detta vill jag lägga att missnöjet med det nuvarande betygssystemet också är utbrett bland eleverna. De vill ha kvitto på sina kunskaper i förhållande till kursplanerna – inte i förhållande till vem som är aningen sämre eller bättre i klassen. Men betyg vill de ha!

Jag avkräver nu Bengt Göransson ett svar: Tänker socialdemokraterna tillmötesgå våra föräldrarnas och elevernas krav på ett nytt betygssystem?

Herr talman! Vi moderater anser att man i Sverige skall ha en skolstart vid sex års ålder – men för elevernas skull kombinerad med en flexibilitet med utgångspunkt från barnets mognadsålder i förhållande till födelseålder. Den förändringen kräver också en förändrad pedagogik.

Skolstarten måste, som vi ser det, innebära ett nära samarbete mellan förskola och lågstadium. Detta betydelsefulla samarbete och den för barnen oerhört viktiga kontakten mellan förskole- och lågstadielärare tycks helt gå förlorad med den föreslagna grundskollärarytbildningen.

Vi vill sätta den enskilde eleven i centrum. Det är för eleverna skolan är till, det kan inte nog betonas. Skolan skall utformas utifrån vad som är till de enskilda elevernas bästa.

Det betyder ett stort mått av flexibilitet, där de enskilda skolorna måste få ha det största inflytandet och avgörandet över undervisningens utformning. Men det betyder inte att det skall göras avkall på att varje elev skall ha fått grundläggande basfärdigheter innan de går vidare till nästa avsnitt som kräver att grunderna för det har inhämtats.

Regeringen gav 1986 skolöverstyrelsen i uppdrag att precisera vilka grundläggande baskunskaper och basfärdigheter varje elev måste tillägna sig i bl. a. svenska och matematik. När kan vi förvänta oss resultat av det uppdraget?

Regeringen berömmar sig av att satsa resurser på utveckling av mellanstadiet och anslår vissa medel till begränsade satsningar. Vi moderater har insett att mellanstadiet har kommit i kläm mellan de specialbidrag som anslagits åt olika håll. Vi vill därför genom en sammanslagning av olika riktade bidrag skapa möjligheter för skilda skolor i varje kommun att förbättra arbetsförhållandena på mellanstadiet. Hur satsningarna utformas skall man från statligt håll inte lägga sig i. Vilken organisation eller undervisningsmetod man vill ha avgörs bäst lokalt.

Flera lösningar borde även med nuvarande statsbidragssystem kunna tänkas på varje stadium, t. ex. minskad klasstorlek eller undervisning i mindre grupper.

Men med vårt förslag till statsbidragssystem, där bidraget följer eleven, skapas frihet för skolans personal att se till sina egna elevers behov och till möjligheterna att göra det mesta möjliga för att ge varje elev den bästa utgångspunkten för vuxenlivet.

Utifrån vår moderata ideologi skall skolans uppgift vara att ta till vara varje elevs anlag och intressen och att utveckla dem maximalt. Vi vill inte som socialisterna utforma skolan så, att alla skall stöpas i samma form. Socialdemokratisk skolpolitik leder till att vårt utbildningssystem havererar. Våra svenska barn och ungdomar vill inte utbildas för ett socialistiskt samhälle. De vill ha ett samhälle där de utifrån en god utbildning får chans att utveckla sig själva. En skola som vi vill ha den öppnar stora möjligheter – såväl för enskilda initiativ som för samhällsutvecklingen.

Anf. 144 JAN-ERIK WIKSTRÖM (fp):

Herr talman! För folkpartiet är frihet i etern ett huvudmål i mediepolitiken. Det var därför vi tog initiativ till närradion. Den möttes med ett hårdnackat och hästskt motstånd från socialdemokraternas sida. Men antalet

sändare växte snabbt, och det socialistiska motståndet försvann och ersattes med en växande anslutning från arbetarrörelsens sida.

Hösten 1987 var 108 närradiosändare i drift. De användes av sammanlagt 2 100 föreningar. Ytterligare ett trettiotal sändare planeras. Närradions totala antal sändningstimmar uppgick år 1986 till 149 000 jämfört med riksradians 19 800 och lokalradions 35 700 timmar. Närradiostationernas sändningstid var alltså nästan tre gånger så stor som de båda ljudradiobolagens sammanlagda sändningstid.

Det var till en början svårt att bedöma hur närradion skulle komma att utvecklas och vilken reglering av verksamheten som var nödvändig. Nu visar erfarenheterna att regleringen i en del avseenden har kommit att bli mera omfattande och detaljerad än vad som har kunnat motiveras av de praktiska behoven. Närradionämnden har därför fäst utbildningsdepartementets uppmärksamhet på att reglerna för närradioverksamheten kan och bör förenklas. Det gäller sändarnas räckvidd som bör förstärkas. Det gäller handläggningen av schemaläggning och byten av sändningstid, som bör kunna anförtros åt organisationerna själva eller åt närradioföreningarna. Eftersom närradionämndens verksamhet fullt ut finansieras genom avgifter från de sändande organisationerna skulle dessa avgifter också kunna sänkas, om regleringen av verksamheten minskar.

Kulturministern har till skillnad från många andra inom socialdemokratin från början varit positiv till närradion, vilket hedrar honom. Min fråga till Bengt Göransson blir nu: Anser kulturministern att reglerna för närradion bör förenklas, och när kan i så fall förslag om detta komma till riksdagen?

Antalet hushåll med kabel-TV ökar från år till år. Prognoserna just nu pendlar mellan 600 000 och 1,8 miljoner hushåll år 1990. Även om man håller sig till de mera försiktiga förutsägelseerna får man räkna med att mellan två och tre miljoner svenskar vid början av nästa årtionde kan se utländsk TV i sina hem.

Även antalet satellitförmedlade TV-kanaler kommer snabbt att öka. Det senaste tillskottet är TV 3, ägt av det svenska investmentbolaget Kinnevik genom dotterbolaget ScanSat. I höst kommer dess sändningar att överföras till den luxemburgska Astrasatelliten. Inom kort kommer Västtyskland och Frankrike att ta i bruk direktsändande satelliter.

Inför denna stora förändring av medielandskapet gav regeringen radiolagsutredningen i direktiv att söka vägar för att begränsa den fria vidareändningsrätten för utländska satellitprogram. Motvilligt och under stor vanda kom utredningen med förslag som hade sin udd mot ScanSat och TV 3, men också riktade sig mot de direktsändande satelliterna. De regeringsdirektiv som ligger till grund för utredningsförslaget är uttryck för en förmyndarmentalitet, som rimmar illa med principerna yttrande- och informationsfrihet. Det är tveksamt om lagändringar av detta slag är förenliga med grundlagen.

Remissinstanserna gick hårt åt förslaget. Justitiekanslern, Svea hovrätt, kammarrätten i Stockholm och många andra avstyrkte självfallet. HSB tillstyrkte i ett remissvar på tre rader.

Bengt Göransson har nu inbjudit riksdagspartierna att utse representanter till en parlamentarisk beredning av radiolagsutredningens förslag. För vår del skulle det räcka med att skicka över vår partimotion från januari i år om

radio och TV. Vi ger där klart besked om att utredningens förslag är både orimligt och omöjligt. Resonemanget om det kan alltså bli kort.

Vi kan naturligtvis ställa upp på samtal för att utveckla våra synpunkter. Kulturministern nämner frågorna om hur man skall kunna ingripa mot satellitsändningar som innehåller extrema våldsskildringar, pornografi eller rashets. Det är emellertid knappast troligt att sådana inslag kommer att ingå i utbudet från satelliterna. Det torde inte heller finnas delade meningar om det önskvärda i att hålla sådant borta från programmen. Men visst kan vi samtala om regler mot övertramp. Om samtalen skall bli meningsfulla måste de självfallet också beröra frågan om vem som skall få sända TV i Sverige. Inför den frågan står socialdemokraterna handfallna i dag.

Den norska arbeiderregeringen har här genomgått en snabb sinnesändring. Först sade man nej till att sända TV 3 i kabelnät. En månad senare blev det ja. Samtidigt öppnades dörren för en ny nationell TV-kanal och för åtminstone partiell reklamfinansiering av både den och av Norsk Rikskringkasting.

Här i Sverige har Aftonbladet i blotta förskräckelsen över TV 3 föreslagit att reklam skall tillåtas i Sveriges Television. Liknande tongångar har nyligen hörts från deltagare i socialdemokraternas träningsläger i Hammarstrand.

Kulturministerns motvilja mot att släppa in reklam i Sveriges Radio är välkänd. Det är en ståndpunkt vi ansluter oss till. En framsynt mediepolitik kan emellertid inte bygga på att man bara säger nej. Man måste också kunna säga ja – helst innan man blir ifrånsprungen av verkligheten. Detta borde kulturministern veta av erfarenhet. Socialdemokraternas ursprungliga nej till både närradion och till satellitsändningar i kabelnät har förbytts till ett ja. Är det inte dags att också de svenska socialdemokraterna slutar med att envist och onyanserat säga nej till TV-reklam?

Regeringen skulle snabbt kunna få brett stöd här i kammaren för ett förslag om att utnyttja ett av de två TV-nät som finns tillgängliga men som inte används, för ett fristående, reklamfinansierat TV-företag. Sveriges Television skulle samtidigt fortsätta att vara reklamfri och garanteras generös tilldelning av licensmedel. Det skall naturligtvis ställas krav på mångsidighet och kvalitet i den nya kanalens utbud, liksom på att en betydande andel av programmen skall produceras i Norden. Det är villkor som inte lär vara främmande för kulturministern!

Min andra fråga till Bengt Göransson blir nu: Är kulturministern beredd att medverka till att den parlamentariska beredningen också får pröva frågorna om hur det svenska TV-utbudet skall kunna breddas under krav på mångfald och kvalitet?

Anf. 145 LARZ JOHANSSON (c):

Herr talman! Jag beklagar uppriktigt att Bengt Göransson har råkat skada sig och måste använda krycka. Eftersom jag vet att skadan är förvärvad under gemytliga former, tror jag emellertid att Bengt Göransson tål om jag säger att hans uppenbarelse här i kammaren på något sätt symboliserar den socialdemokratiska skolpolitiken, dvs. även den går på kryckor. Det var den föregående debatten en bra illustration till. Jag tror att vi kan fortsätta på ungefär samma tema.

I går fick jag i min hand årets första nummer av *Nordisk kontakt*, Nordiska rådets tidskrift, som inte kan beskyllas för att utgöra någon slags partipolitisk propaganda. Den brukar som regel vara saklig och korrekt. I redovisningen av regeringens budgetproposition, och i all synnerhet av utbildningspolitiken, sägs att nya satsningar för 2,2 miljarder kronor nu görs inom utbildningsdepartementets område.

Om det ändå hade varit sant. Vi vet ju att det inte är så. I detta sammanhang är det litet beklagligt att uppgifterna förmodligen härstammar från utbildningsdepartementet och den information som man har försökt sprida därifrån. Jag har förstått att man ifrån redaktionens sida är beredd att lägga till rätta detta missförstånd i sitt nästkommande nummer.

Sanningen är att regeringen fortsätter att svika sina löften om materiella förbättringar inom skolan. Regeringen driver en i långa stycken reaktionär utbildningspolitik, som hämmar utvecklingen i skolväsendet. Under de senaste åren har regeringen fortsatt att vältra över kostnader på kommunerna.

Ännu i början av 1980-talet kunde man se att staten och kommunerna delade ungefär lika på kostnaden för skolan – 50 % vardera. I dag har vi kommit därefter att kommunernas andel är 56 % och statens andel 44 %.

Däri. Bengt Göransson, ligger en betydande del av förklaringen till att vi ser trasiga läroböcker och ett bristande lokalunderhåll i skolorna. Kommunerna, på vilka man har lastat över så mycket kostnader, har en mycket ojämlig betalningsförmåga. Det finns fattiga kommuner och det finns rika kommuner. Att man lyfter över kostnader på kommunerna bidrar till att öka risken för en ojämlig utbildningspolitik.

Det återstår ingenting av statsministerns vackra tal på partikongressen om egna läroböcker, upprustade skollokaler och goda skolmåltider.

Ifrån centerns sida har vi föreslagit ett särskilt stimulansbidrag för att öka kommunernas benägenhet att förnya sitt bokbestånd. Vi har sagt att man borde kunna satsa 50 milj. kr. Det kräver i sin tur naturligtvis en motprestation från kommunernas sida. Det kan inte alls vara på det sättet som Bengt Göransson hävdar i budgetpropositionen. Där sägs att om man ger kommunerna ett stimulansbidrag så skulle de dra in på sina egna anslag till läroböcker. Man måste självfallet ställa krav på motprestationer.

De som vistas i skolan – eleverna och skolans personal – har precis som alla andra rätt till en dräglig arbetsmiljö. Vi vet att väldigt mycket brister i det avseendet. I budgetpropositionen finns egentligen inte någonting att ta på.

Vi har föreslagit att man borde överväga att genomföra ett s. k. ROT-program även på skolans område, precis som man tidigare har gjort när det gäller det äldre bostadsbeståndet.

Vi trodde på goda grunder att man skulle slippa ytterligare besparingar på skolans område i denna budgetproposition. Regeringen inkasserar emellertid glatt den automatiska besparing som uppstår på grund av att elevantalet fortfarande minskar. Det innebär 120 milj. kr. mindre till bas- och förstärkningsresurser under det kommande året.

Man har också en helt ny och nyuppfunnen besparing via det s. k. kopieringsavtalet. I det avtalet har staten åtagit sig kostnader för kommunernas rätt att kopiera. Bengt Göransson sparar drygt 60 milj. kr. Det görs

dessutom på det fiffiga sättet att man minskar kommunernas tilläggsbidrag med motsvarande summa. Det är de resurser som kommunerna i första hand skulle använda till att anställa vikarier i skolan när lärare är sjuka eller frånvarande på grund av tjänstledighet. Det kan innebära att kommunerna frestas till att avstå från att anlita vikarier när de skulle behövas.

Som om det inte vore nog med detta säger skolministern, efter samråd med finansministern gubevars: Om ni nu inte passar er mycket noga och ser till att hålla löneavtalen inom de 4 % som vi har sagt att de borde ligga inom, kommer det att gå ut över skolans organisation. Detta framgår också av det lilla avsnittet om bas- och förstärkningsresurser. Detta kan inte betyda annat än att regeringen hävdar att om löneavtalen överstiger den stipulerade gränsen, kommer det att gå ut över skolans elever, som då får finna sig i att bli undervisade i större klasser. Det finns inte någon annan förklaring till detta. Från centerns sida tillbakavisar vi detta tillvägagångssätt på det allra bestämdaste. Skolans organisation måste naturligtvis vara betingad av elevernas behov och inte av något annat.

Lärartjänsterna i skolan är en komplicerad fråga, som har lett till många missuppfattningar i debatten. Vi tycker att det är lämpligt, med utgångspunkt i den nya lärarutbildningen och de överväganden som låg till grund för den, att endast en typ av lärartjänst i skolan förekommer. Men det är oerhört viktigt, precis som regeringen säger, att det finns en stor överensstämmelse mellan lärarens utbildning och den undervisning han de facto bedriver. Det är därför vi också tar fasta på skolöverstyrelsens förslag om att lärarnas utbildning vid nyanställning måste överensstämma till minst 75 %. Detta tar inte regeringen upp utan står uppenbarligen kvar vid dagens gällande 50 %. Om en lärare sedan vill vidga sin tjänst till ett annat ämne eller till en annan årskurs är det naturligtvis självklart att den läraren först skall erbjudas en fortbildning innan han tar den vidgade undervisningen. Det är naturligtvis också lika självklart, med vårt sätt att se på saken, att ingen lärare skall kunna tvingas att undervisa i ett ämne eller en årskurs för vilket han saknar utbildning.

Däremot aviserar skolministern ett löst skisserat förslag där han begär riksdagens fullmakt för att vid en senare tidpunkt eventuellt införa ett tjänstesystem med 5 à 10 tjänster. Argumentationen för detta förslag är nästan intellektuellt ohederlig! Skolministern säger att på så sätt skulle man kunna skapa garantier för att lärare inte undervisar i ämnen för vilka de saknar utbildning. Bengt Göransson! Vi har betydligt fler tjänster i den nuvarande tjänstekonstruktionen. Det är sannerligen inte ovanligt med s. k. kvackande, dvs. att man undervisar i andra ämnen än man är utbildad för. Det finns inte något som helst samband med tjänstekonstruktionen, om den inte omgärdas med andra regler och bestämmelser, som gör att kvalitetsmålen kan hållas uppe. Här försöker alltså regeringen ge ett intryck av att man skapar garantier för en kvalitet – vilket regeringen verkligen inte gör. Självfallet krävs här att man låter de lokala skolledningarna och skolstyrelserna ta ett stort ansvar för hur man använder sin personal i skolan. Vi litar på att skolledningarna och skolstyrelserna är beredda och kompetenta att ta det ansvaret fullt ut.

För att kunna möjliggöra den fortbildning som är nödvändig för att

upprätthålla kvaliteten också i ett nytt tjänstesystem föreslår vi att man anslår ytterligare 150 milj. kr. utöver de resurser som regeringen är beredd att anslå. Anslaget för lokal skolutveckling får naturligtvis inte urholkas totalt. De resurserna måste också finnas tillgängliga under den tid som den övriga kompletterande fortbildningen pågår.

Till sist, herr talman, skall jag säga några ord om ett av de mest uppseendeväckande förslagen i regeringens budgetproposition, nämligen flyttningen av hemspråksundervisningen till elevernas fritid. Förslaget tyder på en bristande insikt hos skolministern om hur hemspråksundervisningen är organiserad i dagens skola. De allra flesta hemspråkslärarna arbetar heltid, de har utbildning för sitt yrke och de arbetar dessutom på flera olika skoleenheter, vilket är nödvändigt för att undervisningen skall kunna bedrivas. Detta innebär att lärarna i dag har mer än väl fyllda arbetsdagar. De kan naturligtvis inte försörja sig på att vara hemspråkslärare några timmar på eftermiddagarna. De måste naturligtvis som alla andra lärare kunna samverka med sina kollegor, träffa de övriga lärarna i skolan, delta i konferenser och vara med och samplanera verksamheten. Dessa lärare får inte förvisas till annan tid i skolan.

Hemspråkslärarna spelar en viktig social roll. Deras eftermiddagar är oftast fyllda med kontakter med invandrabarnens föräldrar, med att hjälpa dem till rätta i samhället, tolka vid besök på socialbyrån eller vid andra tillfällen då de behöver stöd. Hemspråkslärarna spelar en oerhört stor roll i skolan i dag.

Hemspråksundervisningen är frivillig, och många invandrarelever skulle närmast uppfatta det som ett straff om de skulle vara tvungna att sitta kvar i skolan när deras svenska kamrater ägnar sig åt fritidsaktiviteter. Risken är alldeles uppenbar att många av eleverna skulle avstå från att delta i hemspråksundervisningen.

De senaste årens kraftiga flyktinginvandring har inneburit att vi har många barn i skolan som har mycket bristfälliga kunskaper i svenska. När de barnen, som Bengt Göransson beskriver det, går ifrån de ordinarie lektionerna lämnar de inte något utan de går till något. De går till sina hemspråkslärare, där de förutom hemspråksträning också får hjälp med sin kunskaps- och färdighetsträning. De får många gånger hjälp att förstå och få förklaringar till sådant som de har haft svårt att tillgodogöra sig på den vanliga lektionen.

Många av hemspråkslärarna går in i den vanliga klassen som kompanjonlärare och stöd för den svenske läraren och hjälper sina elever i den vanliga undervisningssituationen. Det förslag som Bengt Göransson nu har presenterat har gjort hemspråkslärarna bestörta och många av dem är besvikna, för att inte säga förtvivlade. Många av dem säger sig vara beredda att lämna yrket. Det kommer att bli uppenbara svårigheter att rekrytera lärare i fortsättningen.

Vi har så många gånger sagt att vi är stolta över våra invandrare. Vi är glada över att de finns i Sverige. Vi är glada över den resurs som de utgör och som deras språkkunskaper utgör. En aktiv och naturlig tvåspråkighet är en tillgång för vårt land och skall tas till vara. Skolan skall uppmuntra ett interkulturellt synsätt där invandrabarnen är en resurs och inte som Bengt Göransson antyder en belastning.

Prot. 1987/88:62
4 februari 1988

Meddelande om interpellationer

Det finns många stora språkgrupper som vi berikas av på detta sätt. Spansktalande är ett exempel, arabisktalande är ett annat. Det ger språkkunskaper som vi kommer att kunna tillgodogöra oss i framtiden. Och var, Bengt Göransson, är de vackra orden från budgetpropositionen 1984/85, där Bengt Göransson anslöt sig till språk- och kulturarvskommittens utgångspunkter avseende ett interkulturellt synsätt i undervisningen:

”Undervisning ur ett interkulturellt perspektiv bör bl. a. syfta till att åstadkomma positiva attitydförändringar och motverka negativa attityder och fördomar, inte bara hos majoritetsbefolkningen utan också hos olika etniska minoritetsgrupper. Undervisningen bör också syfta till att öka förståelsen och den ömsesidiga respekten för olika kulturellt betingade förhållningssätt.”

Regeringens förslag att förpassa hemspråksundervisningen till icke skoltid avslöjar ett djupt reaktionärt synsätt och är en diskriminering av våra invandrare.

26 § Kammaren beslöt att förhandlingarna skulle fortsättas vid morgondagens sammanträde.

27 § Meddelande om interpellationer

Meddelades att följande interpellationer framställes:

den 3 februari

1987/88:173 av *Karin Israelsson (c)* till jordbruksministern om åtgärder med anledning av ströängsutredningens förslag:

I hela fjällkedjan pågår i dag efterforskningar rörande fastigheternas innehav av ströängar. Många fjällbor har lagt ner årtal av studier i handlingar som rör avyttringen och den indragning av ströängar som skedde i början av 1900-talet. Åsikterna går starkt isär då det gäller myndigheternas tolkningar av de beslut som fattats och den utformning av besluten som fjällbefolkningen anser blev följden.

Vissa domslut har förefallit ge anledning för fastighetsägare att på nytt ta upp och fullfölja krav på att ströängarna skall återgå eller erkännas ingå i det område som hemmanet omfattar. Detta har en stor praktisk betydelse, då jakt- och fiskerätt ingår i ägandet.

I slutet av 1970-talet och början av 1980-talet slutfördes en utredning rörande ströängar. Det förslag som då framlades har inte föranlett någon proposition från regeringens sida.

Jag vill därför fråga om jordbruksministern ämnar vidta några åtgärder med anledning av den s. k. ströängsutredningen.

1987/88:174 av *Inga Lantz* (vpk) till socialministern om skattefria reseförmåner för homosexuella sambor:

Riksdagen har nyligen beslutat om förändringar när det gäller beskattning av naturaförmåner m. m. Ändringarna har inneburit försämringar för homosexuella sambor, genom att dessa har undantagits från den personkrets som skall kunna få skattefria reseförmåner.

Detta har medfört att företag som berörs av bestämmelserna om reseförmån har beslutat att inte längre låta homosexuella sambor få del av sådana förmåner. Det gäller bl. a. SAS och SJ, men också t. ex. resebyråer. Genom att man vid ändring av beskattning av naturaförmåner använt en sambo-definition som utesluter homosexuella sambor har dessa i realiteten förlorat en förmån de tidigare haft. Därigenom har de homosexuellas arbete för att jämställa homo- och heterosexuella sambors reseförmåner omintetgjorts.

Med anledning av det anförda frågar jag:

Är socialministern beredd vidta några åtgärder för att jämställa homo- och heterosexuella sambor när det gäller skattefria reseförmåner?

1987/88:175 av *Hans Petersson* i Hallstahammar (vpk) till industriministern om sysselsättningen i Skinnskatteberg:

I dag har meddelats att en nedläggning av boardfabriken i Skinnskatteberg kan bli verklighet redan i sommar. Swanboard-Masonite som nu driver fabriken tog för några år sedan över fabriken efter statliga ASSI.

275 personer hotas av avsked i och med en eventuell nedläggning. Ordet "katastrof" för bygden är inte tillräckligt. Det är redan nu en svår arbetsmarknadssituation i denna kommun som är en av Sveriges minsta.

I början av 80-talet lades gruvdriften vid Bäckegruvan ned. Senare minskades driften vid boardfabriken. Vid den tiden hänvisades ofta i debatterna till att det var möjligt att pendla till Fagersta. Sedermera har också där stora nedläggningar skett i samband med specialstålsindustrins omstrukturering.

I tidigare debatter har industriministern hänvisat till ägarnas ansvar för utvecklingen vid nedläggningar. Självfallet finns ett stort ägaransvar. Men, en situation liknande denna kan inte förbigås av regeringen med sådana hänvisningar. Ansvar för att bygdens framtid ligger i privata händer är också regeringens, särskilt som ASSI tidigare var helägare av industrin.

Med hänvisning till ovanstående vill jag fråga industriministern:

1. Vad anser industriministern bör göras för att trygga sysselsättningen på orten?
2. Vilket ansvar kommer regeringen att utkräva av de nuvarande ägarna?
3. Kommer regeringen att ta något ansvar för den framtida utvecklingen av orten?

Meddelande om frågor

Inflationsbekämpningen är en angelägen uppgift för den ekonomiska politiken. Regeringens teorier utgår ifrån att lönenivån är den avgörande faktorn för inflationsutvecklingen.

Vänsterpartiet kommunisterna menar att hela kedjan lön–produktivitet–profit–prissättning inverkar på den allmänna prisnivån.

Vpk har också i flera olika sammanhang pekat på inflationens sammansättning vad avser olika varugrupper/utgifter för hushållen. Detta anser vi vara viktigt eftersom reallönen ofta diskuteras utifrån förhållandet löneutveckling–prisutveckling i allmänhet. Vpk har påpekat att mat och bostäder under en längre tid ökat mera än den genomsnittliga prisnivån/inflationen.

Nu har SPK pekat på det faktum att matpriserna har ökat väsentligt mer än den allmänna prisnivån. Man har gjort en studie över perioden 1982–1987. Den visar att under 1987 steg vissa viktiga livsmedel med 15 % resp. 9 % medan inflationen samma år var 5 %. Det synes som de största höjningarna finns inom området "basmat".

Eftersom konsumtionsmönstret varierar så drabbar denna matinflation relativt olika. I den utredning angående sänkt eller slopad matmoms som undertecknad var ledamot av redovisades bl. a. matinköpsens andel i olika hushålls utgifter. Lågavlönade med flera barn lägger väsentligt större andel av sina utgifter på livsmedel än t. ex. högavlönade utan barn.

Dessa fakta visar att höjningar av matpriserna av det slag som SPK redovisat har en fördelningspolitiskt negativ verkan. Bakom de genomsnittliga siffrorna för löner–priser döljs alltså en fördelning mellan socioekonomiska grupper som borde föranleda åtgärder från regeringens sida.

En första och relativt enkel åtgärd är naturligtvis att motverka dessa höjningar av matpriserna genom ökade subventioner och på längre sikt kan matmomsen eller dess effekt på priserna helt avskaffas.

Med anledning av ovanstående vill jag fråga finansministern följande:

1. Hur ser regeringen på det faktum att inflationen drabbar orättvist och slår hårdast mot dem med redan ansträngd ekonomi?
2. Avser regeringen med anledning av ovanstående att vidta några åtgärder, t. ex. för att sänka matpriserna?

28 § Meddelande om frågor

Meddelades att följande frågor framställdes

den 3 februari

1987/88:332 av Karin Israelsson (c) till socialministern om pensionstillskott till änkepension:

Enligt ett beslut i riksdagen den 2 juni 1987 fastställdes att man vid bestämmandet av pensionstillskott till ålders- och förtidspension till en änka

inte skulle ta hänsyn till om den avlidne mannen haft undantagande från ATP eller gått miste om pensionspoäng till följd av underlåten avgiftsinbetalning till försäkringen.

Detta beslut fattades efter en lång kamp från centerns sida. Tyvärr blev riksdagens beslut inte verkställt på det sättet som avsågs. I dag erhåller änkan inte pensionstillskott till den rena änkepensionen men till förtidspensionen och ålderspensionen. Detta var inte avsikten med riksdagens beslut. Alla de förmåner som inte räknas änkan till godo på grund av makens undantagande borde naturligtvis ha tillrättalagts.

Jag vill med anledning av detta fråga om socialministern är beredd att ändra detta förhållande, så att även änkepensionen uppräknas med pensions- tillskott i de fall den avlidne maken hade begärt undantagande från ATP.

1987/88:333 av *Karin Israelsson* (c) till kommunikationsministern om persontransporterna på järnvägslinjen Storuman–Hällnäs–Vännäs:

I den trafikpolitiska propositionen anförs att järnvägsförbindelsen mellan Storuman och Hällnäs skall övertas av länshuvudmännen i framtiden. Vissa övergångsbestämmelser kommer att gälla och visst stöd kommer att utgå då detta sker. Någon hänsyn tas däremot inte till att anslutning av persontransporter till stambanenätet först sker i Vännäs. För denna sträcka kan länstrafiken inte svara ekonomiskt. Det blir då nödvändigt att tillskapa reella möjligheter att finansiera persontransporten ända fram till anslutningstågen. Innebär förslaget att det inte är meningen att det skall bedrivas persontransporter längre efter denna bandel, eller är det bara dålig lokalkännedom som ligger bakom det ofullständiga förslaget?

Jag vill med anledning av detta fråga kommunikationsministern om det kommer att vidtas några förändringar i det bidrag som skall utgå, så att persontransporter skall kunna ske via järnvägslinjen Storuman–Hällnäs–Vännäs med anknötning till stambanenätet.

den 4 februari

1987/88:334 av *Marianne Andersson* (c) till försvarsministern om kustbevakningens organisation:

När beslutet om omorganisationen av kustbevakningen fattades sades att detta gjordes för att en bra myndighet skulle bli bättre och att kustbevakningen skulle behålla sin status som civil myndighet. Det senare var också en förutsättning för att beslutet skulle få majoritet.

Nu föreslår kustbevakningskommittén att de operativa delarna på västkusten skall samgrupperas med Marinkommando Väst i Göteborg, vilket dels kommer att medföra att kustbevakningen kommer att bli alltmer militariserad, dels att sambandscentralen i Kungshamn kommer att tyna bort. Arbetstillfällena kommer att flyttas från glesbygd i norra Bohuslän till storstaden Göteborg.

Prot. 1987/88:62
4 februari 1988

Meddelande om frågor

Jag vill därför fråga försvarsministern:

Kommer försvarsministern att acceptera en sådan utveckling, och anser i så fall försvarsministern att den är i linje med beslutet om kustbevakningens omorganisation och med de decentraliseringstankar som regeringen vid upprepade tillfällen givit uttryck för?

29 § Kammaren åtskildes kl. 22.50.

In fidem

BERTIL BJÖRNSSON

/Olof Marcusson

Förteckning över talare

(Siffrorna avser sida i protokollet)

Prot.
1987/88:62

Torsdagen den 4 februari

Tredje vice talmannen 61, 65, 66
Ahrland, Karin (fp) 80, 81, 88
Allmér, Göran (m) 141, 152, 157
Andersson, Gösta (c) 16, 28, 34
Andersson, Ingrid (s) 89, 90
Andersson, Sten, utrikesminister 64, 65, 66, 68
Andersson, Sten, i Malmö (m) 84
Annerstedt, Ylva (fp) 133, 144, 151, 156
Aulin, Olle (m) 77
Bodström, Lennart, utbildningsminister 70, 71, 72, 73, 145, 153, 157
Carlsson, Roine, försvarsminister 75, 76, 78
Cars, Hadar (fp) 64
Castberger, Anders (fp) 116
Claesson, Viola (vpk) 19, 29, 33
Clarkson, Rolf (m) 10, 27, 32
Dahl, Birgitta, miljö- och energiminister 69
Feldt, Kjell-Olof, finansminister 79, 81, 82, 83, 84, 85, 86, 87
Fiskesjö, Bertil, tredje vice talman (c) 70, 71, 72
Gennser, Margit (m) 83, 84
Grahn, Olle (fp) 13, 27, 33
Granstedt, Pär (c) 74, 75, 135, 150, 155
Hagård, Birger (m) 129, 149, 154
Hammar, Bo (vpk) 138, 144, 152
Hestvik, Inger (s) 5
Hulterström, Sven, kommunikationsminister 23, 30, 35, 74, 75
Jennehag, Jan (vpk) 69
Johansson, Larz (c) 164
Jonsson, Göte (m) 90, 106, 110, 122, 123
Jonäng, Gunnel (c) 3
Keen, Kerstin (fp) 73
Lantz, Inga (vpk) 50, 57, 61, 65, 66
Leijon, Anna-Greta, justitieminister 88, 89
Lindblad, Gullan (m) 78
Lindqvist, Bengt, statsråd 104, 109, 113
Löow, Maj-Lis (s) 114
Nilsson, Börje (s) 127
Odell, Mats (c) 67, 68
Persson, Karl-Erik (vpk) 101, 108
Ronne-Björkqvist, Ingrid (fp) 43, 58, 62
Rydle, Birgitta (m) 159
Selberg, Åke (s) 8
Sigurdson, Gertrud, socialminister 52, 59, 62
Stenmarck, Per (m) 80, 81, 82
Ström, Gunnar (s) 125

Prot. 1987/88:62
Svenson, Karl-Gösta (m) 76
Thurdin, Görel (c) 46, 56, 61
Tillander, Ulla (c) 97, 107, 112, 122, 123
Troedsson, Ingegerd, förste vice talman (m) 41, 56, 60
Wachtmeister, Knut (m) 86, 87
Westin, Aina (s) 119, 123, 124
Wibble, Anne (fp) 94, 107, 111
Wikström, Jan-Erik (fp) 71, 72, 162
Wohlin-Andersson, Anna (c) 85
Östrand, Olle (s) 37